

**T.C.
FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**XV-XVII. YÜZYIL OSMANLI
KAYNAKLARINDA YILDIRIM BAYEZİD
VE TİMUR ALGISI**

TARKAN SUÇIKAR

120121011

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. FAHAMEDDİN BAŞAR

İSTANBUL 2014

T.C.
FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

XV-XVII. YÜZYIL OSMANLI
KAYNAKLARINDA YILDIRIM BAYEZİD
VE TİMUR ALGISI

TARKAN SUÇIKAR

120121011

Enstitü Anabilim Dalı : Tarih

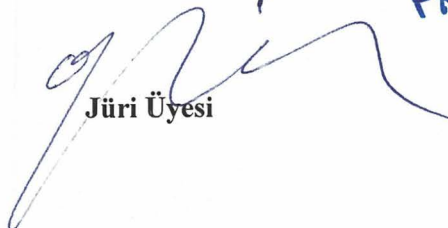
Bu tez 17.06/2014 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği /Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

Prof.Dr.
Fahameddin BAŞAR

Jüri Başkanı

Prof.Dr.
Abdülkerim ÖZCAN

Jüri Üyesi

Prof.Dr. Hayrunnisa AKAR

Jüri Üyesi

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlâk kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Tarkan SUÇIKAR

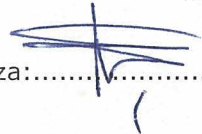
T.C
YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
ULUSAL TEZ MERKEZİ

TEZ VERİ GİRİŞİ VE YAYIMLAMA İZİN FORMU

Referans No	10044880
Yazar Adı / Soyadı	TARKAN SUÇIKAR
Uyruğu / T.C.Kimlik No	TÜRKİYE / 12062091292
Telefon	5438800851
E-Posta	tarkanbeyzade@hotmail.com
Tezin Dili	Türkçe
Tezin Özgün Adı	XV-XVII. YÜZYIL OSMANLI KAYNAKLARINDA YILDIRIM BAYEZİD VE TİMUR ALGISI
Tezin Tercümesi	THE CONCEPTION OF YILDIRIM BAYEZIT AND TIMUR BETWEEN XV AND XVII CENTURIES ACCORDING TO OTTOMAN SOURCES
Konu	Tarih = History
Üniversite	Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi
Enstitü / Hastane	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Bölüm	Tarih Bölümü
Anabilim Dalı	Tarih Anabilim Dalı
Bilim Dalı	
Tez Türü	Yüksek Lisans
Yılı	2014
Sayfa	230
Tez Danışmanları	PROF. DR. FAHAMEDDİN BAŞAR 16048536418
Dizin Terimleri	
Önerilen Dizin Terimleri	
Kısıtlama	36 ay süre ile kısıtlı

Tezimin, Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi Veri Tabanında arşivlenmesine izin veriyorum. Ancak internet üzerinden tam metin açık erişime sunulmasının 15.07.2017 tarihine kadar ertelenmesini talep ediyorum. Bu tarihten sonra tezimin, bilimsel araştırma hizmetine sunulması amacı ile Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi tarafından internet üzerinden tam metin erişime açılmasına izin veriyorum. NOT: Erteleme süresi formun imzalandığı tarihten itibaren en fazla 3 (üç) yıldır.

15.07.2014

İmza:.....

ÖZET

Bu çalışmada, Osmanlı kaynaklarının Yıldırım Bayezid ve Timur Algıları tespit edilmeye çalışılmıştır. Çalışmanın amacı, Osmanlı tarih yazarlarının kendilerinden olan Yıldırım Bayezid ile düşman ve öteki konumunda olan Timur'a nasıl baktıklarını ortaya koymaktır. Bu araştırma yapılırken mümkün olduğunca Osmanlı tarihçilerinin değerlendirmeleri Bizans, Timurlu, Batılı, Arap, Anadolu beylikleri ve Ermeni tarihçilerin yazdıkları ile karşılaştırılmış, bu şekilde Osmanlı tarihçilerinin algısı netleştirilmeye ve diğer kaynaklarla algı hususundaki farklılıklar-benzerlikler tespit edilmeye çalışılmıştır.

Araştırmamızın başında tarih araştırmalarında algı çalışmalarının önemi ve zorluğu üzerinde durulmuş, ardından kullanılan kaynaklar ve araştırma eserler kısaca tanıtılmış, Bayezid-Timur çatışmasının tarihsel arka planı açıklanmış, akabinde karşılaştırmalı olarak kaynakların Bayezid ve Timur algıları olumlu, olumsuz algı ve ortak meselelere bakış başlıkları altında üç bölümde incelenmiştir.

Yapılan inceleme sonucunda Osmanlı kaynaklarının olumlu bir Yıldırım Bayezid algısı çizmelerine karşın yeri geldiğinde çeşitli vesilelerle eleştirilerde buldukları, kaynakların Timur algısının ise genel olarak olumsuz olmasına rağmen diğer yabancı kaynaklarla kıyaslandığında daha mutedil olduğu kanaatine varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yıldırım Bayezid, Timur, Algı, Osmanlı Kaynakları

ABSTRACT

In this study, the perceptions of Yıldırım Bayezid and Timur in the Ottoman sources have been identified. The aim of this study to put forth how the Ottoman history writers view Yıldırım Bayezid accepted on their part and Timur accepted as an enemy. When carried out this study, the evaluations of Ottoman historians have as possibly as been compared with those written by Byzantine, Timurid, Western, Arabian, Anatolian and Armenian historians. In this way, the conception of Ottoman historians has been clarified and the differences about the conception towards the other sources have been identified.

At the beginning of our study, the researches on the conception in the studies of history have been emphasized and then the sources and works have been shortly introduced. The conflict between Bayezid and Timur has been explained from the point view of historical background. Following this, the positive and negative conceptions of sources towards Bayezid and Timur and view on common matters have been studied in three parts.

As a result of the study conducted; although Ottoman sources describe a positive conception of Yıldırım Bayezid, they criticise him for several reasons from time to time. The conception of Timur is negative as a general while it is more moderate when compared to the other foreign sources.

ÖNSÖZ

Tarih araştırmalarında algı çalışması yapmak oldukça zor ve uzun bir çalışmayı gerektirmektedir. Ancak bu tür araştırmalar âdeta küçük bir nesnenin üzerine büyüteç tutmak gibidir. Algı alışmaları kaynakların bir konu hakkında doğru söyleyip söylemediklerini değil ne söylediklerini ve neden söylediklerini ortaya koymaya çalışmalıdır. Bu şekilde bir konu hakkında kaynakların sundukları bilgiler karşılaştırılmalı şekilde kullanılarak yapılacak algı çalışmaları sayesinde kaynakların birçok konuda gerçeklikten sapmaları tesbit edilebileceği gibi bu sapmanın nedenleri de ortaya çıkarılabilir.

Bizim tez konusu olarak iki rakip Türk hükümdarını seçmemizin sebebi bu iki hükümdarı birbirinden ayırmanın son derece zor olmasıdır. Zira tarih ve kader iki hükümdarı birbirinden ayrılmayacak şekilde birleştirmiştir. Tez konumuz hakkında daha önce sadece birkaç küçük makale boyutunda ve kısıtlı sayıda kaynak üzerinden algı çalışması yapılmış olması ve dönemin önemi nedeniyle geniş bir araştırmayı haketmesi konu seçimimizde etkili olmuştur.

Araştırmamız sırasında gördük ki Yıldırım Bayezid ve dönemi kaynaklarımız tarafından birçok konuda eleştirilere muhatap olmuştur. Fakat bizim araştırmamız elbette yalnızca eleştiriler üzerine kurgulanmamıştır. Biz başlangıçta her kronik yazarının Yıldırım Bayezid ve Timur algılarını ayrı ayrı ortaya koymayı düşünsekte daha sonra teknik olarak bunun mümkün olamayacağını gördük ve tezimizi ele aldığımız kroniklerdeki bilgilerin belirli konu başlıkları altında değerlendirilmesi şeklinde inşa ettik.

Araştırmamızda kaynaklara göre Yıldırım Bayezid ve Timur algısını ortaya koyabilmek için öncelikle ele alacağımız kaynakları dikkatlice taradıktan sonra, edindiğimiz bilgilere dayanarak algı açısından önemli gördüğümüz konu başlıklarını tespit ettik. Ardından bu başlıklara dair kaynakların ne tür bilgiler ihtiva ettiğini, birleştikleri ve ayrıldıkları noktaları bu konu başlıkları altında ortaya koyduk. Konu başlıklarını belirlerken daha çok iki hükümdarın kişisel özellikleri bağlamında kronikler üzerine yoğunlaştık ancak yeri geldiğinde algı konusunda bilgiler ihtiva eden mektuplaşmalar, fetihnâme, seyahatnâme gibi kaynakları da kullandık.

Fakat özellikle Timur algısını ortaya koyarken konumuzu yalnızca Osmanlı kaynaklarının bilgi verdiği konular ile sınırlamayı uygun gördük. Osmanlı kaynaklarının Timur hakkında bilgi sunmadığı hususlar üzerinde durmadık. Zira bu, tezimizin sınırlarını çok aşacak bir çalışmayı gerektiren bir durumdur. Buna rağmen gerek I. Bayezid gerekse Timur algısı noktasında Osmanlı kaynaklarının verdikleri bilgileri mümkün olduğu ve ulaşabildiğimiz ölçüde incelediğimiz döneme yakın Bizans, Arap, Batılı, Ermeni, Anadolu beylikleri ve Timurlu kaynaklarına da müracaat ederek desteklemek ve karşılaştırmak yoluna gittik. Tezimizde klasik tarih araştırmalarından farklı bir yol takip ederek konu başlıklarımıza uygun şekilde kaynaklarda bulunan verileri tespit ettikten sonra bölüm sonlarında değerlendirmeler yaparak genel algıyı ortaya koyma yoluna gittik.

Araştırmamızda mümkün olan durumlarda algıyı bir bakışta ortaya koyabilmek ve gereksiz alıntılarla tezimizi genişletmemek adına tablolardan yararlanmayı uygun gördük.

Bundan başka yine kaynaklarda Yıldırım Bayezid'in yiğitliği, gaziliği, Timur'un zulmü, katliamları gibi konularda çok sayıda rivayet ve bilgi yer almaktaydı. Bu nedenle tezimizin gereksiz yere kapsamını genişletmemek için kaynakların genel algısını belirterek ve birkaç örnek vermekle yetindik.

Araştırmamızın sonuç kısmında ise incelediğimiz kaynaklar açısından genel olarak Yıldırım Bayezid ve Timur algısını ortaya koymaya çalıştık.

Elimizde Yıldırım Bayezid'in şehzadeliği, hükümdarlığı ve esareti gibi ana bölümlere ayırabileceğimiz ve farklı özellikler arzeden dönemler hakkında kroniklerimize yansımış çok sayıda ve yer yer tutarsız veriler ile Timur hakkında daha çok onun Anadolu (Rum) ve Suriye üzerine seferleri ile ilgili, daha sınırlı ve genelde menfi veriler ihtiva eden oluşan kaynaklar bulunmaktaydı. Üstelik Yıldırım Bayezid ve Timur hakkındaki bilgiler kendilerinden sonraki dönemlere de yayılmış ve atıflar yoluyla Fetret Devri hatta Yavuz Sultan Selim dönemlerinde dahi konumuzla ilgili bilgilere tesadüf edilebilmekteydi.

Daha önce böylesine geniş bir alan üzerinde oldukça geniş bir kaynak yelpazesi üzerinden yapılmış bir algı çalışması mevcut olmadığından, örnek alabileceğimiz bir araştırma da bulunmaması bizi oldukça zorlamıştır. Takdir edilecektir ki bir algı çalışması biyografi çalışmasından oldukça farklıdır. İncelediğimiz kaynaklardaki mevcut bilgilerin ya da hadiselerin doğruluğu yanlışlığı tezimizin araştırma konusu değildir. Biz kaynakların olayları ve kişileri algılama biçimini ve bakış açılarını ortaya koyarak, bu algılama biçimlerine daha çok “neden” sorusunu yöneltmeye çalıştık.

Bu tez yalnızca Üniversite tarafından verilen akademik takvim içerisinde yapılan bir yıllık bir araştırma ürünü değildir. Bu tez 4 yıllık yoğun bir çalışma sonucu edinilen bilgilerin tez yapılmak üzere belirlenen bir konu etrafında derinleştirilmesi ve düzenlenmesi sonucunda oluşmuştur.

Bu çalışma esnasında ilk önce sabır ve sevgileriyle onlardan çaldığım zamana inat beni destekleyen sevgili eşim ve çocuklarıma, çok büyük yardım ve yönlendirmelerini gördüğüm değerli Hocam Prof. Dr. Fahmeddin Başar’a, eserlerinden ve kendisinden çok şeyler öğrendiğim Prof. Dr. Abdülkadir Özcan’a ve basılmamış bir tebliğinden yararlanmamıza izin veren Prof. Dr. Hayrünisa Alan’a, son yıllarda birçok Arap ve Timurlu kaynağını dilimize kazandıran D. Ahsen Batur’a, çeşitli konularda yardımlarını esirgemeyen Doç. Dr. Musa Şamil Yüksel ve Doç. Dr. Özer Küpeli’ye, beni yetiştiren annem, babam ve öğretmenlerime teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

İstanbul, 2014

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	v
ABSTRACT	vi
ÖNSÖZ.....	viii
İÇİNDEKİLER	xi
TABLO LİSTESİ	xv
EKLER.....	xvi
KISALTMALAR	xvii
KAYNAKLAR VE ARAŞTIRMALAR.....	xviii
A. KAYNAKLAR	xviii
B. ARAŞTIRMA ve İNCELEME ESERLER.....	xxxiv

GİRİŞ

BİRİNCİ BÖLÜM

BAYEZİD VE TİMUR DEVLETLERİNİN SİYASİ PANORAMASI	10
--	----

İKİNCİ BÖLÜM

A. OSMANLI KRONİKLERİNDE GENEL OLARAK YILDIRIM BAYEZİD ALGISİ.....	26
A.1. YILDIRIM BAYEZİD'İN SÎMASI.....	26
A.2. YILDIRIM BAYEZİD'İN DOĞUM TARİHİ ÜZERİNDEN OLUŞTURULMAYA ÇALIŞILAN ALGI	27
A.3. YILDIRIM BAYEZİD'İN SÜNNET DÜĞÜNÜ	28
A.4. YILDIRIM BAYEZİD'İN GERMİYANOĞLU SÜLEYMANŞAH'IN KIZI İLE DÜĞÜNÜ VESİLESİ İLE ORTAYA ÇIKAN ALGI	30
A.5. YILDIRIM BAYEZİD'İN TAHTA ÇIKIŞI.....	32
A.5.a. Yıldırım Bayezid Kimin İsteği ile Tahta Çıkmıştır?	33
A.5.b. Şehzade Yakub'un İdamı Emrini Kim Vermiştir?	35
A.5.c. Kaynakların Şehzade Yakub'un İdamını Açıklama Gayretleri.....	37
A.5.d. Şehzade Yakub'un İdamı İlk Kardeş Katli midir?	40
A.6. YILDIRIM BAYEZİD HAN MI BEY Mİ?.....	44

A.7.	YILDIRIM BAYEZİD'İN ORDUSUNDA YABANCILARIN BULUNMASI ...	47
A.8.	YILDIRIM BAYEZİD'İN KAFESE KAPATILMASI	49
A.9.	YILDIRIM BAYEZİD'İN VASIYETİ.....	51
A.10.	YILDIRIM BAYEZİD'İN VEFATI.....	52
B.	OLUMLU YILDIRIM BAYEZİD ALGISI	56
B.1.	YILDIRIM LAKABINI ALMASI.....	56
B.2.	YILDIRIM BAYEZİD'İN ŞEHZADELİĞİ DÖNEMİNDEKİ ASKERİ FAALİYETLERİ	57
B.3.	YILDIRIM BAYEZİD'İN GAZİ PADİŞAH ALGISI	60
B.4.	YILDIRIM BAYEZİD'İN YİĞİTLİĞİ	61
B.5.	YILDIRIM BAYEZİD'İN AFFEDİCİLİĞİ	62
B.6.	YILDIRIM BAYEZİD'İN AİLESİNE BAĞLILIĞI	64
B.7.	YILDIRIM BAYEZİD VE İLİM EHLİ İLE MÜNASEBETLERİ	65
B.7.a.	Yıldırım Bayezid'in Şeyh Ramazan ile Münasebeti	67
B.7.b.	Yıldırım Bayezid'in Molla Fenâri, İbnü'l Cezerî ve Emir Sultan İle Münasebeti	68
B.7.c.	Yıldırım Bayezid'in Şeyhoğlu Mustafa ile Münasebeti.....	70
B.8.	YILDIRIM BAYEZİD'E ALLAH'IN YARDIMI	71
B.9.	YILDIRIM BAYEZİD'İN ADALETİ.....	72
B.10.	YILDIRIM BAYEZİD'İN İMAR FAALİYETLERİ	80
B.11.	YILDIRIM BAYEZİD'İN CESARETİ.....	82
C.	OLUMSUZ YILDIRIM BAYEZİD ALGISI	83
C.1.	YILDIRIM BAYEZİD ALGISINI OLUMSUZ ANLAMDA ETKİLEYEN FAKTÖRLER.....	83
C.1.a.	Sırp Kralı Lazar'ın Kızı Mara Despina Algısı	83
C.1.b.	Çandarlı Ali Paşa ve Türk Rüstem Algısı	87
C.1.c.	Ankara Savaşı'nın Kaybedilmesi	95
C.2.	OLUMSUZ YILDIRIM BAYEZİD ALGISI ÖĞELERİ	97
C.2.a.	Yıldırım Bayezid'in Diplomasi Kurallarına Riayet Etmemesi	97
C.2.b.	Yıldırım Bayezid'in İçki İçmesi ve Eğlence Anlayışı	103
C.2.c.	Yıldırım Bayezid'in Berkuk'un Ölümüne Sevinmesi ve Memlüklere Saldırması	108
C.2.d.	Yıldırım Bayezid'in Kimsenin Sözüünü Dinlememesi.....	110

C.2.e.	Yıldırım Bayezid'in Gururlu Olması	115
C.2.f.	Yıldırım Bayezid'in Sertliği ve Gazabı.....	119
C.2.h.	Yıldırım Bayezid'in Hazine Toplama Meselesi	131

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

A. OSMANLI KRONİKLERİNDE GENEL OLARAK TİMUR ALGISI.... 134

A.1.	TİMUR'UN SOYU	135
A.2.	TİMUR'UN DOĞUMU.....	137
A.3.	OSMANLI KAYNAKLARININ TİMUR'A HİTAP ŞEKLİ.....	137
A.4.	TİMUR'UN VEFATI	139

B. OLUMLU TİMUR ALGISI..... 139

B.1.	TİMUR'UN DİPLOMASİ ADÂBİ	140
B.2.	TİMUR'A ALLAH'IN YARDIMI	141
B.3.	TİMUR'UN ESARETİ DÖNEMİNDE YILDIRIM BAYEZİD'E DAVRANIŞLARI.....	144
B.4.	YILDIRIM BAYEZİD'İN TİMUR'DAN İSTEKLERİ	149
B.5.	TİMUR'UN HUMUS'U AFFETMESİ	150
B.6.	YEZİD VE YEZİDİLER	152
B.7.	İLME VE ULEMÂYA DEĞER VEREN TİMUR ALGISI	154

C. OLUMSUZ TİMUR ALGISI 157

C.1.	TİMUR'A HAKARET	157
C.2.	TİMUR ORDUSUNA EDİLEN HAKARETLER.....	159
C.3.	ZÂLİM ve TAHRİPKÂR TİMUR ALGISI	160
C.4.	TİMUR'UN GAZABI ve GURURU	165
C.5.	TİMUR'DAN KORKULMASI	167
C.6.	TİMUR'UN RAKİPLERİNİ AŞAĞILAMASI	168
C.7.	HİLEKÂR TİMUR ALGISI	169
C.8.	TATAR TİMUR ALGISI	170
C.9.	PARA VE MAL DÜŞKÜNÜ TİMUR ALGISI	171
C.10.	TOPAL TİMUR ALGISI	173

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KAYNAKLARA GÖRE ORTAK MESELELERE BAKIŞ 175

A. KAYNAKLARA GÖRE NİĞBOLU SAVAŞI ALGISI.....	175
B. KAYNAKLARIN ANKARA SAVAŞI ALGISI	175
B.1. KAYNAKLARA GÖRE SAVAŞIN SEBEPLERİ	178
B.2. ANKARA SAVAŞI'NDA YENİLGİNİN SORUMLULUĞU	184
B.3. ŞAĞAŞI ENGELLEME TEŞEBBÜSLERİ	187
B.3.a. Bayezid Tarafında Savaş Engelleme Teşebbüsleri	187
B.3.b. Timur Tarafında Savaş Engelleme Teşebbüsleri	187
C. YILDIRIM BAYEZİD-TİMUR MEKTUPLAŞMALARI SONUCU	
ORTAYA ÇIKAN ALGI.....	188
C.1. TİMUR'UN YILDIRIM BAYEZİD'E BİRİNCİ MEKTUBU VE CEVABI	189
C.2. TİMUR'UN YILDIRIM BAYEZİD'E İKİNCİ MEKTUBU VE CEVABI.....	191
C.3. TİMUR'UN YILDIRIM BAYEZİD'E ÜÇÜNCÜ MEKTUBU VE CEVABI ...	192
C.4. TİMUR'UN YILDIRIM BAYEZİD'E DÖRDÜNCÜ MEKTUBU VE	
CEVABI.....	193
C.5. YILDIRIM BAYEZİD-TİMUR MEKTUPLAŞMALARI SONUCU ORTAYA	
ÇIKAN ALGI	194
D. TİMUR'UN YILDIRIM BAYEZİD ALGISI	196
E. YILDIRIM BAYEZİD'İN TİMUR ALGISI.....	198
F. ANADOLU BEYLERİ'NİN TİMUR VE YILDIRIM BAYEZİD	
ALGISI	199
F.1. ANADOLU BEYLERİNİN YILDIRIM BAYEZİD ALGISI	199
F.2. ANADOLU BEYLİKLERİNİN TİMUR ALGISI	200
G. GELİBOLULU MUSTAFA ÂLİ'NİN OSMANLI VE TİMURLU	
HANEDANLARI ALGISI	200
H. OSMANLI PADİŞAHLARININ YILDIRIM BAYEZİD VE TİMUR	
ALGISI	201
SONUÇ.....	203
EKLER:	207
BİBLİYOGRAFYA	212

TABLO LİSTESİ

TABLO 1: KAYNAKLARA GÖRE YILDIRIM BAYEZİD'İN DOĞUM TARİHİ.....	28
TABLO 2: ANKARA SAVAŞI'NDA OSMANLI ORDUSUNDA BULUNAN YABANCI UNSURLAR.....	48
TABLO 3: YILDIRIM BAYEZİD'İN ŞEHZADELİĞİNDE KATILDIĞI ASKERİ SEFERLER	58
TABLO 4: YILDIRIM BAYEZİD'İN ÇIKARDIĞI AF'LAR	63
TABLO 5: YILDIRIM BAYEZİD'İN İMAR FAALİYETLERİ.....	81
TABLO 6: OSMANLI KAYNAKLARININ TİMUR'A HİTAP ŞEKİLLERİ	138
TABLO 7: OSMANLI KAYNAKLARINDA TİMUR'A DAİR HAKARET İÇEREN KAYITLAR	157

EKLER

RESİM 1: ŞEYH MAHMUD HAYRANİ TÜRBEŐİ	207
RESİM 2: YILDIRIM BAYEZİD'İN SANDUKASI	207
RESİM 3: YILDIRIM BAYEZİD'İ KAFESTE GÖSTEREN BİR RESİM	208
RESİM 4: BİR ROMAN KAPAĞI 1960.....	209
RESİM 5: YILDIRIM BAYEZİD	210
RESİM 6: EMİR TİMUR	210

KISALTMALAR

a.g.e	Adı geçen eser
bs.	Baskı
Bkz.:	Bakınız
C.	Cilt
çev.	Çeviren
H.	Hicri
Haz.	Hazırlayan
DİA	Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
İA	Milli Eğitim Bakanlığı İslâm Ansiklopedisi
k.g.	Karşıt görüş
ö.	Ölümü
s.	Sayfa
S.	Sayı
trc.	Tercüme eden
t.y.	tarih yok
ATAO	Anonim Tevârih-i Âl-i Osman
DTMAO	Dâstân ve Tevârih-i Mülûk-i Âl-i Osman
TAO	Tevârih-i Âl-i Osman

KAYNAKLAR VE ARAŞTIRMALAR

A. KAYNAKLAR

XV-XVII. yüzyıllar arasında kaleme alınmış olan Osmanlı kaynakları araştırmamızda ana kaynak olarak seçilmiştir. Ancak gerekli yerlerde farklı bilgiler verme, bir algıyı teyit etme veya farklı bir algı ortaya koyma noktasında dönem hakkında bilgiler içeren yakın dönem muteber Bizans, Timurlu, Ermeni ve Arap kaynakları da referans olarak kullanılmıştır.

Kaynaklara tepeden bakmak gerekirse bu noktada Hayrünnisa Alan'ın bazı tespitlerini zikretmek gerekmektedir. Alan, Timur algısı ile ilgili kaynak eserleri Farsça tarih yazıcılığı **galiplerin anlatımı**, Arapça tarih yazıcılığı **mağlupların anlatımı** olarak ikiye ayırmaktadır. Bu noktada algının, yazarın bakış açısına göre nasıl değişebileceğine dikkat çeken Alan, galip ve mağlup iki taraf arasındaki algı farkını ortaya koymaktadır.¹ Biz de araştırmamız sırasında Osmanlı kaynaklarının Timur algısının, yenik taraf olmaları nedeniyle menfi olması doğal olmasına rağmen Arapça kaynaklar kadar sert ve ağır ifadeler içermediğini tespit etmiş bulunmaktayız. Osmanlı kaynakları Timur hakkında menfi algılarına ve zaman zaman sert eleştirilerine rağmen Timur'un çeşitli uygulamalarını takdirle karşıladıkları gibi bazı olumlu özelliklerine de yer verirler. Biz bu durumu Arap kaynaklarının Timur'u dinsiz, zâlim ve tahripçi olarak addetmelerine rağmen Osmanlı kaynaklarının onu Müslüman bir hükümdar olarak kabul etmelerine bağlıyoruz. Zira Osmanlı kaynaklarının Arap kaynaklarına göre Timur algısı noktasında nispeten mutedil bakış açısında devrin algılama biçimi nedeniyle Timur'un Türklüğünün hafifletici neden olarak kabul edilmediği görülmektedir. Osmanlı kaynakları Timur'u Tatar Türk'ü² olarak menfi bir imaj ile eşleştirmişlerdir. Zâlimlik ve tahripçilik konusunda ise Osmanlı kaynakları Arap kaynakları ile genelde hemfikirdiler.

¹ Hayrünnisa Alan, "Emir Timur'un Şahsiyeti ve Hükümdar Kimliği", 1402 Ankara Savaşı Uluslararası Kongresi'ne sunulan basılmamış tebliğ, (9-12 Ekim 2012 Ankara).

² "Türk kim bir sınıfdır Tatar anun...". Görüldüğü üzere İbn Kemal Tatarları Türklerin bir sınıfı olarak nitelemektedir. İbn Kemal, **Tevârih-i Âl-i Osman**, nşr. Koji Imazawa, IV. Defter, Ankara, TTK, 2000, s.335.

Kaynakların Yıldırım Bayezid algısına bakıldığında ise bu algının kaynaklar arasında Timur algısı gibi keskin çizgilerle ayrılmadığını, hem Arapça hem Farsça tarih yazıcılığında Yıldırım Bayezid'in gazi bir padişah algısı bulunduğunu tespit etmekteyiz. Elbette bu durumda Osmanlıların Sırsındığı, Kosova ve Niğbolu gibi Haçlı ordularına karşı kazandıkları zaferlerin etkisi bulunmaktadır. Yıldırım Bayezid'in Memlûk topraklarına saldırıp onlara ait bazı şehirleri ele geçirmesine rağmen bu olumlu algının Arap kaynaklarında çok fazla değişmemesi, olayın hafif ifadelerle geçiştirilmesi, üstelik kaynaklarda buraların Osmanlı tarafından alınması sırasında halka zulmediğinin ifade edilmesi gibi Yıldırım Bayezid'in adaletli oluşuna atıf yapılması ise enteresandır. Fars kaynaklarının Yıldırım Bayezid hakkındaki menfi fikirleri de daha çok onun gururlu oluşu, Timur'a itaat etmemesi, haddini aşması gibi noktalarda toplanmıştır. Bu bakış açısının siyasi-politik etkilenme neticesinde oluşan bir algı taşıdığı ve Fars kaynaklarının Yıldırım Bayezid'e Timur'a itaat etmesi gereken bir figür olarak baktıkları görülmektedir.

Osmanlı kaynaklarının Yıldırım Bayezid algısının ise gazi, âdil, kahraman, cesur, ilim adamlarına ve âlimlere değer veren bir padişah olduğu şeklinde olumlu noktalarda toplanmış olmasına rağmen özellikle kişisel bazı özellikleri ve hataları nedeni ile Yıldırım Bayezid'in eleştirilere konu olduğu da bir gerçektir.

Ermeni, Bizans ve Batılı kaynakların gerek Timur gerek Bayezid algıları ise son derece olumsuzdur. Bu çatışmanın sonuçlarından en çok yararlanan taraf olmalarına rağmen bu kaynakların Timur ve Yıldırım Bayezid'i ötekileştirmiş olmaları nedeniyle iki taraf içinde olumsuz algı geliştirdikleri görülmektedir.

Kaynakların genel bakış açılarını ortaya koyan bu açıklamalardan sonra araştırmamız esnasında sık sık başvurduğumuz kaynaklar hakkında kısaca bilgi vermeyi gerekli görüyoruz.

Osmanlı Kaynakları:

Şeyhoğlu Mustafa (ö. 1414 ?), 1387 tarihinde kaleme aldığı mesnevi tarzında bir aşk hikâyesi olan **Hurşîd-nâme**³ (**Hurşîd ü Ferahşâd**) isimli eserinde Germiyanoğlu Süleymanşah'dan sonra hizmetine girdiği Yıldırım Bayezid'i "Der-Medh-i Bayezid Bin Orhan Bey" başlığı altında çokça övmüş fakat yeri geldiğinde de Yıldırım Bayezid döneminde yaşanan haksızlıklara karşı sesini yükselterek eleştirilerde bulunmuştur. Aynı müellif, 1401 yılında yazımını tamamladığı **Kenzü'l Küberâ ve Mehekkü'l 'Ulemâ**⁴ isimli eserinde fazla değişikliğe gitmeden aynı konulara yer vermiştir.

Asıl adı Hızır oğlu Taceddin İbrahim olan Ahmedî (ö. 1412), felsefe, ilahiyat, tıp ve tarih konularını içine alan 8.754 beyitlik **İskendernâme** (Telif tarihi 1405) isimli eserin yazarıdır. Eserde meşhur Makedonya kralı Büyük İskender'in hayatı ve savaşları destan tarzında anlatılır. Müellif Yıldırım Bayezid'in şehzadesi Emir Süleyman'a sunmak üzere yazdığı eserinin sonuna 336 beyitlik **Dâstân ve Tevârih-i Mülûk-i Âl-i Osman**⁵ isimli Osmanlı tarihini eklemiştir. Mesnevi tarzındaki eser günümüze ulaşan ilk Osmanlı kaynağı ve ilk gazavatnâme olması açısından önemlidir. Etkileri kendisinden sonraki kaynaklarda rahatça görülebilmekte olan eser Timur hakkında adaletten uzak zâlim bir hükümdar algısı ortaya koymaktadır. Eserde Yıldırım Bayezid öncesi hükümdarların gazi ve mücahit olarak yüceltilmeleri söz konusu iken Yıldırım Bayezid hakkında böyle bir ibareye rastlanmadığı gibi kendisinin gazi ve mücahid olarak adlandırılmasına yol açacak bazı faaliyetlerinden bahsedilmemesi de dikkat çekicidir.

Osmanlı tarihinin ana kaynaklarından olan tarihî takvimlerin ilki 1421 yılında Çelebi Mehmed'e sunulan Farsça bir takvimdir. Daha sonra II. Murad ve Fatih Sultan Mehmed devirlerinde de takvimler yazılmıştır. Kronolojik bazı listelerin içinde orijinal bilgilerin yer aldığı takvimler Osmanlı tarihi kadar ve Anadolu beylikleri tarihi araştırmaları açısından önemlidir. Takvimlerde sadece siyasi

³ Şeyhoğlu Mustafa, **Hurşîd-nâme (İnceleme-Metin-Sözlük)**, Haz. Hüseyin Ayan, Erzurum, Atatürk Üniversitesi Yay., 1979.

⁴ Kemal Yavuz, **Şeyhoğlu Kenzü'l-Küberâ ve Mehekkü'l-Ulemâ (İnceleme-Metin-İndeks)**, Ankara, Atatürk Kültür Merkezi Yay., 1991.

⁵ Ahmedî, **Dâstân ve Tevârih-i Mülûk-i Âl-i Osman Üç Osmanlı Tarihi**, Haz. Atsız, İstanbul, Ötüken yay., 2011.

olaylar değil, deprem, ay ve güneş tutulması, kıtlık, salgın hastalıklar ve su baskınları gibi olaylarda kaydedilmiştir.

Eserini 1456-1459 yılları arasında Sadrazam Mahmud Paşa'ya ithafen yazdığını bildiğimiz Fatih Sultan Mehmed Devri müverrihlerinden Şükrullah (ö. 1464'ten sonra) Çelebi Mehmed devrinde Osmanlı hizmetine girmiş ve II. Murad devrinde parlamıştır. Şükrullah bu dönemde diplomatik görevler almış Karakoyunlu Cihanşah'a elçi olarak gönderilmiştir. **Behçetü't Tevarih**⁶ isimli eserinde olayların çoğunu gün, ay ve yıl olarak tarihlendiren müellif, Yıldırım Bayezid'in adaleti, imar faaliyetleri gibi olaylar üzerinde durduktan sonra birçok kaynağa göre daha yumuşak bir Timur algısı ortaya koymuştur.

Enverî'nin, 1465 yılında yazdığı ve yarısından fazlasını Aydınoğullarına ayırdığı **Düstûrnâme-i Enverî**⁷ isimli mesnevi tarzındaki eseri, gerek Aydınoğulları tarihine dair ayrıntılı bilgiler içeren ilk eser olması gerekse konumuzla ilgili bazı bilgi yanlışlarına rağmen ilginç ayrıntılar vermesi sebebiyle önemlidir. Müellif Ankara Savaşı nedeniyle Timur hakkında oldukça sert ifadelere başvurur. Ayrıca eser Timur'un soyu, Toktamış Han ile savaşı, İlyas Bey'in Ankara Savaşı'ndaki kahramanlığı gibi diğer Osmanlı tarihlerinde görülmeyen ayrıntılarla doludur. Kaynağın Yıldırım Bayezid algısı ise olumludur.

Şiirlerinde Nişanî takma adını kullanan Karamanlı Nişancı Mehmed Paşa (ö. 1481), **Tevârîhü's-selâtni'l-Osmaniyye**⁸ isimli eserinde Osman Gazi'den 13 Mart 1480 tarihine kadar geçen olayları anlatmaktadır. Eser konusunu sadece Osmanoğulları tarihine ayıran ve nesirle yazılan ilk tarih kaynağıdır. Müellif'in eserinde küçük bir bölüm ayırdığı Yıldırım Bayezid dönemi ile ilgili Şehzade Yakub'un idamını mazur gösterdikten sonra Yıldırım Bayezid'in kötü sonu içinde kıskananlar tarafından ona nazar değdi şeklinde kişisel değerlendirmelerde bulunurken Timur hakkında her hangi bir olumlu veya olumsuz yorum yapmaması ilginçtir.

⁶ Şükrullah, **Behçetü't Tevârîh Üç Osmanlı Tarihi**, Haz. Atsız, İstanbul, Ötüken Yay., 2011.

⁷ Enverî, **Düstûrnâme-i Enverî**, Haz. Necdet Öztürk, İstanbul, Çamlıca Yay., 2012.

⁸ Karamanlı Nişancı Mehmed Paşa, **Osmanlı Sultanları Tarihi**, Çev. Konyalı İbrahim Hakkı, İstanbul, Türkiye Yayınevi, 1949.

Türkmen asıllı tarihçi Bayatlı Mahmud oğlu Hasan, Cem Sultan'ın emri ile Osmanoğullarının bir Silsilenâme'sini yazmıştır. **Câm-ı Cem-Âyîn**⁹ adlı eseri Osmanlıların ataları hakkında bilgiler içerir. Osmanlı padişahları hakkında kısa bilgiler veren eserde Yıldırım algısının müspet, Timur algısının ise menfi olduğu görülmektedir.

Mehmed b. Hacı Halil el-Kunevi Fatih'in emriyle kaleme aldığı **Târih-i Âl-i Osman**¹⁰ isimli eserini II. Bayezid zamanında bitirmiştir. Eser Yıldırım Bayezid-Timur çatışmasının nedenleri hakkındaki değerlendirmeleri açısından önemlidir.

Ebu'l Hayr-ı Rumi, Cem Sultan'ın isteği ile yazdığı dönemin Türk coğrafyasından yedi yıl boyunca (1473-1480) yapılan derlemeler sonucu yazdığı ve Sarı Saltuk hakkında menkıbeleri içeren **Saltıknâme**¹¹ isimli eserinden algı açısından birkaç noktada yararlanmayı uygun gördük. Eser Tatarların Ankara Savaşı'nda Timur tarafına geçmeleri ile ilgili bilgiler verir. Ayrıca müellif başka kaynaklarda bulunmayan Yıldırım Bayezid'in yerine başka birinin Timur'a esir olduğunu anlatan hayalî bir olay anlatır.

Kemal, 1490 yılında tamamlayarak II. Bayezid'e sunduğu **Selâfîn-nâme**,¹² isimli manzum eserinde Timur hakkında sert ifadelere yer vermez ancak Timur ordusuna ağır hakaretler eder. Yıldırım Bayezid dönemi hakkında birçok olayı geçiştirmesine rağmen onu da tamakarlık ve askerine sert davranmakla suçlar. Özellikle tamakarlıkla ilgili çeşitli uzun hikâyeler anlatır.

Âşıkpaşazâde (ö. 1484'ten sonra), **Tevârih-i Âl-i Osman**¹³ isimli eserinde ilk Osmanlı tarihi olarak yalnızca adını bildiğimiz Yahşi Fakih'in **Menâkıb-ı Âl-i Osman** isimli eserini kaynak olarak kullanması ve incelediğimiz dönem hakkında şahitlerin ifadelerine yer vermesi nedeniyle önem arzeder. Müellifin tarihini tamamladığı 1484 yılında yaşı seksen beş civarında idi. Âşıkpaşazâde hayatının

⁹ Bayatlı Mahmudoğlu Hasan, **Câm-ı Cem-Âyîn**, sad. Kırzioğlu Fahreddin, Osmanlı Tarihleri serisi, İstanbul, Türkiye Yay., 1949.

¹⁰ El-Kunevi, "Mehmed b. Hacı Halil el-Kunevi'nin Târih-i Âl-i Osman'ı", Çev. Robert Anhegger, **Tarih Dergisi**, II/3-4, İstanbul, 1950-51, s.51-66.

¹¹ Ebu'l Hayr-ı Rumi, **Saltıknâme**, Necati Demir-Dursun Erdem, I, II, III, İstanbul, UKİD, 2013.

¹² Kemal, **Selâfîn-nâme**, Haz. Necdet Öztürk, Ankara, TTK, 2001.

¹³ Âşıkpaşazâde, **Tevârîh-i Al-i Osman**, nşr. Nihal Atsız, İstanbul, Türkiye Yay., 1949.

sonlarına doğru yazmaya başladığı tarihinin Yıldırım Bayezid devrine kadar gelen kısmını Yahşi Fakih'in menâkıbnâmesinden, bu padişahın 1391'de Macarlar'la yaptığı savaşı Kara Timurtaş'ın oğlu Umur Bey'den, 1402'deki Ankara Savaşı'nı bu savaşta solak olarak bulunan birinden nakletmiş, II. Murad ve Fâtih dönemlerini ise bizzat kendi gözlemlerine dayanarak kaleme almıştır. Mahiyeti itibariyle anonim *Tevârîh-i Âl-i Osmân*'lardan pek farklı olmayan eser, gerek muhtevası gerekse konuşma diline yakın ve devrinin yazı dilini aksettiren sade üslûbu bakımından orta tabaka ve özellikle askerî zümreler arasında okunmak üzere bir nevi halk destanı tarzında yazılmıştır. Anonim tarihlerden farklı özelliği ise Osmanlı padişahlarını birer "mücahid gazi" olarak görmesi, devletin kuruluşunda ve bilhassa Anadolu'da İslâmî Türk kültürünün yerleşmesinde büyük rolleri olan "abdâlân-ı Rûm", "gaziyan-ı Rûm" ve "bâciyan-ı Rûm" gibi ahî kuruluşları hakkında bilgiler vermesidir.¹⁴ Müverrih mensup olduğu tarikatın ruhuna uygun olarak yer yer Timur'u takdir etse de hem Timur hem de Bayezid onun eleştiri oklarına hedef olmuşlardır.¹⁵

Oruç b. Âdil'in (ö. 1502'den sonra) hayatı hakkında pek bilgi yoktur. **Oruç Beğ Tarihi**¹⁶ isimli II. Bayezid döneminde yazıldığı bilinen ve tespit edilmiş en eski mensur Osmanlı tarihi olan eserinde Yıldırım Bayezid'i ve dönemini sert şekilde eleştirdikten sonra nisbeten yumuşak bir Timur algısı ortaya koymuştur. Ayrıca yazar Deşt ülkesinden Osmanlı ülkesine gelen Tatar'lar üzerinde durmuştur.

Mevlânâ Rûhî Çelebi (ö. 1511'den sonra), **Tevârîh-i Âl-i Osmân** veya **Rûhî Tarihi**¹⁷ adıyla bilinen eserini II. Bayezid'in arzusu üzerine telif etmiştir. Osmanlı Devleti'nin başlangıcından 1511 yılında Yavuz Sultan Selim'in babasına başkaldırmasına kadar vuku bulan olayları içermektedir. Müellif eserinde Yıldırım Bayezid'in Timur elçilerine hakaret ettiğini belirtmekle birlikte Timur ya da Yıldırım Bayezid hakkında her hangi bir menfî algı ortaya koymaz. Rûhî Çelebi, olayların tarafsız şekilde hûlasasını vermekle yetinir.

¹⁴ Abdülkadir Özcan, "Âşıkpaşazâde", **DİA**, C.4, s.6-7.

¹⁵ Feridun Emecen, "İlk Osmanlı Kroniklerinde Timur İmajı", **Prof. Dr. İsmail Aka Armağanı**, 1999, s.30.

¹⁶ Oruç b. Âdil, **Oruç Beğ Tarihi Üç Osmanlı Tarihi**, Haz. Atsız, İstanbul, Ötüken Yay., 2011.

¹⁷ Rûhî Çelebi, "Rûhî Tarihi-Oxford Nüshası-Değerlendirme, Metnin Yeni Harflere Çevirisi", **Belgeler**, XIV, S.18, TTK, 1989-1992, s.359- 472.

Mevlana Mehmed Neşrî'nin (ö. 1520 ?), **Cihânnümâ**¹⁸ (Dünyayı gösterek kitap) isimli altı kısımlık Trkçe yazılan ilk dünya tarihi olarak hazırladığı eserini muhtemelen 898 (1493) yılında II. Bayezid'e takdim etmiştir. Eserin ancak Osmanlı tarihi ile ilgili olan altıncı kısmı günümüze ulaşmıştır. 14-15. Yüzyıl olaylarını çağdaşı diğer tarihçilere göre daha geniş anlatan müellif eserinde Timur'a ve Yıldırım Bayezid'e eleştiriler yöneltmiştir. Neşrî, Yıldırım Bayezid'in esareti dönemi ve çoğu kaynağın pek üzerinde durmadığı onun ölümünden sonraki devirde Çelebi Mehmed-Timur arasında yaşanan hadiselerle de yer vermesi açısından mühimdir.

II. Bayezid devrinde meşhur olan ve uzun zaman padişahın hizmetinde bulunan Behiştî Ahmed Sinan Çelebi (ö. 1511 ?), **Behiştî Tarihi**¹⁹ isimli eserinde Osman Gazi'den başlayarak II. Bayezid'e kadar gelen padişahları tek tek ele almıştır. Eser sekiz bölümden ibarettir. Eserinde Timur ile Bayezid arasındaki mektuplaşmaların hülasasına yer veren müellif Yıldırım Bayezid'in ani ve korkusuz karar vererek sonunu düşünmeden hareket ettiğini, kimsenin sözünü dinlemediğini ifade ettikten sonra onun esaret hayatı ile ilgili olaylara yer vermemiştir.

Saray çevresinden uzak bir çevrenin ürünü olarak Sultan II. Bayezid devrinde kimliği belirli olmayan kimseler tarafından yazılan **Anonim Tevârih-i Âl-i Osman**'lar²⁰ sanat endişesinden uzak, sade bir dille ve halka yönelik olarak kaleme alınmışlardır. Elli civarında nüshası bulunan **Anonim Tevârih-i Âl-i Osman**'lar benzer özellikler gösterirler. Bu eserlerin yazıldıkları dönemde halkın tarih öğrenme ihtiyacını karşılayıp, halka tarih okuma zevki kazandırdıklarına kuşku yoktur. Ayrıca bu eserler halkın duygu ve düşüncelerinde yansıtırlar. Bize göre eserler de yer alan Yıldırım Bayezid ve dönemi hakkındaki eleştirileri, halkın uğranılan yenilgi ve akabinde yaşanan acılar nedeniyle, Yıldırım Bayezid'e ve dönemine duydukları tepki şeklinde de okumak mümkündür. **Anonim Tevârih-i Âl-i Osman**'lar özellikle ulemâ kökenli müverrihlerin görüşleri etkisinde yazıldıkları için hadiselerin seyrini

¹⁸ Mevlânâ Mehmed Neşrî, **Cihânnümâ**, Haz. Necdet Öztürk, İstanbul, Çamlıca Yay., 2008.

¹⁹ Behiştî, "Behiştî Tarihi", Marmara Üniversitesi Basılmamış Doktora Tezi, Haz. Fatma Kaytaç, İstanbul, 2011.

²⁰ Anonim, **Anonim Tevârih-i Âl-i Osman**, nşr. F. Giese, Haz. Nihat Azamat, İstanbul, Marmara Üniversitesi Yayınları, 1992.

Yıldırım Bayezid'in menfi hareketleri neticesi uğranılan ilahi ceza olarak takdim ederler.

İdrîs-i Bitlisî'nin (ö. 1520), II. Bayezid'in emriyle yazdığı Osmanlı tarihi olan **Heşt Bihişt**²¹ isimli eseri Osmanlı tarihinin en önemli kaynak eserleri arasındadır. Bu kitabıyla Osmanlılar'da İran tarzı tarih yazıcılığının ekolünün başlatıcısı olan Bitlisî, tarihe edebiyatı sokup süslü yazma geleneğinin ilk temsilcisi olmuştur. Eser kendisinden sonra yazılan Hoca Sâdeddin Efendi, Rûhî Çelebi, Münecimbaşı Ahmed Dede ve Gelibolulu Mustafa Âli gibi önemli eserleri yakından etkilemiştir. Eserde Timur'un ilk dönem siyasi faaliyetlerine geniş yer verilmiş ve yüksek bir bir Yıldırım Bayezid algısı çizilmiştir. Eserde Timur Türk olarak algılanmış, Osmanlıların ise Türklükleri devrin geçerli anlayışı gereği gözardı edilerek Osmanlı padişahlarının İslâm padişahı algıları ön plana sürülmüştür.

Eserindeki bir ifadeden II. Bayezid devrini idrak ettiği anlaşılan Hadîdî (ö. 1530-31'den sonra), 1530-31 tarihinde tamamladığı tarihine Osmanlı hânedanının cediti Süleyman Şah'a dair klasik rivayetle başlamakta ve eserini 1523'te Makbul İbrâhim Paşa'nın sadârete gelişi bahsiyle sona erdirmektedir. Onun **Tevârih-i Âl-i Osman**²² adlı manzum eserinde âdil bir Yıldırım Bayezid algısı benimserken Timur hakkında da sert ifadelere başvurmadığı görülür. Hadîdî, iki hükümdar arasındaki problemin Anadolu beyleri'nden kaynaklandığı üzerinde durur.

Osmanlı'da ulemâ tarihçiliğinin ilk örneği sayılabilecek İbn Kemal'in (ö. 1534), her padişah için bir defter olmak üzere on defter olarak II. Bayezid'in emri gereği Türkçe kaleme aldığı **Tevârih-i Âl-i Osman** isimli eserin IV. defteri Yıldırım Bayezid devrine ayrılmıştır. İbn Kemal bu mufassal eserinde son derece olumsuz bir Timur algısı ortaya koyması bir yana Timur'a ağır eleştiriler ve hakaretlerle yüklenirken olumlu sayılabilecek bir Yıldırım Bayezid algısı çizer.

²¹ İdrîsi Bitlisî, **Heşt Bihişt**, Haz. Mehmet Karataş, Selim Kaya, Yaşar Baş, I-II, Ankara, BETAV, t.y.

²² Hadîdî, **Tevârih-i Âl-i Osman**, Haz. Necdet Öztürk, İstanbul, Edebiyat Fakültesi Basımevi, 1991.

Başlangıcından 1553 yılına kadar Osmanlı tarihinin konu edildiği sadrazam Lütü Paşa'nın (ö. 1563 - vezîriâzamlığı 1539-1541), **Tevârih-i Âl-i Osman**²³ isimli eseri kendi zamanından önceki dönemler hakkında başta Anonim Tevârih-i Âl-i Osman'lar olmak üzere birçok Osmanlı kroniğindeki bilgileri tekrarlamıştır. Bu nedenle bu eserden tespit ettiğimiz farklı bilgiler içeren birkaç husus dışında yararlanma yoluna gitmedik. Benzer nedenlerle incelediğimiz dönem içerisinde yer alan Muhyiddin Cemâlî'nin **Tevârih-i Âl-i Osman**²⁴ isimli eserinden de yararlanma gereği görmedik.

Gelibolulu Mustafa Âlî'nin (ö. 1600) çoğu bir mevki elde etmek için yazılmış irili ufaklı mensur ve manzum altmışa yakın eserin sahibi olduğu bilinmektedir. Gelibolulu'nun 1591-1599 yılları arasında oldukça sade fakat edebî bir dille yazdığı **Kitâbü't-Târih-i Kühü'l Ahbâr**²⁵ isimli eseri Osmanlı kaynakları içerisinde birçok konuda farklı bilgiler içermesi ve nisbeten müspet bir Timur algısı ortaya koyması açısından bizim için büyük önem arz etmektedir. Müellifin algısına göre Timur dini bir gayretle hareket eden, ordusunun peşinden nur zahir olan bir kişidir. Yıldırım ona itaat etmesi gerekirken kibir ve gururu nedeniyle ona karşı durmuş ve yaptıklarının neticesinde ilahi bir ceza olarak hayatı son bulmuştur.

Hoca Sâdeddin Efendi'nin (ö. 1599), Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan başlayarak Yavuz Sultan Selim devri sonuna (1520) kadar gelen olaylara yer verdiği ve **Hoca Târihi** adıyla da anılan **Tâcü't-Tevârîh**²⁶ adlı eseri müspet bir Yıldırım Bayezid algısı ortaya koymuştur. Hoca Sâdeddin Efendi, kendisinden önceki bazı Osmanlı müverrihlerini bu algıya hâlel getirdikleri düşüncesiyle Timurlu kaynaklarını da Timur'u övmek kastıyla birçok olayı abarttıkları ve gerçekleri sakladıkları şeklinde eleştirmiştir. Hoca Sâdeddin Efendi Timur kaynaklarını da kullanan ilk Osmanlı müellifi olması hasebiyle önemlidir. Müellifin Timur algısı da oldukça menfidir.

²³ Lütü Paşa, **TAO**, Kayhan Atik, Ankara, Kültür Bakanlığı, 2001.

²⁴ Muhyiddin Cemâlî, "Muhyiddin Cemâlî'nin **Tevârih-i Âl-i Osman**'ı", Haz. Hasan Hüseyin Adalıoğlu, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Bölümü Orta-çağ Tarihi Ana Bilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1990.

²⁵ Gelibolulu Âlî, **Kitâbü't-Târih-i Kühü'l-Ahbâr**, Haz. Ahmet Uğur, Ahmet Gül, İbrahim Hakkı Çuhadar, Mustafa Çuhadar, Kayseri 1997.

²⁶ Hoca Sâdeddin Efendi, **Tâcü't - Tevârih I**, Haz. İsmet Parmaksızoğlu, Ankara, Kültür Bakanlığı, 1992.

Mecdî Mehmed Efendi (ö. 1591) **Şakâik-ı Nu'maniyye** zeyli olan **Hadâiku'ş-Şakâik**²⁷ isimli eserini 1587 yılında tamamlamış ve devrin padişahı III. Murad'a sunmuştur. Eserde Yıldırım Bayezid'in özellikle ulemâ ile ilişkileri hakkında yer alan bilgilerden yararlanılmıştır.

Lokman b. Seyyid Hüseyin'in (ö. 1601'den sonra), 1588 tarihinde yazdığı **Kıyâfetü'l İnsâniyye fi Şemâili'l Osmâniye**²⁸ isimli eserinde Yıldırım Bayezid de dâhil Osmanlı padişahlarının fiziksel özelliklerini, beden alâmetlerini ve vasıflarını anlatır.

Osmanlı Devletinin kuruluşundan başlayarak ve 1657 yılına kadar gelen olayları kapsayan Solakzâde Mehmed Hemdemi Çelebi'nin (ö. 1658) yazdığı **Solakzâde Tarihi**²⁹ isimli eseri bize özellikle Timur algısı hususunda diğer kaynaklardan farklı birçok hususta bilgi vermektedir. Eserin Timur algısı oldukça menfi, Yıldırım algısı ise mutedildir.

Kara Mustafa Paşa'nın emriyle yazılan ve yaratılıştan 1081 (1670) yılına kadar gelen olayları kapsayan Müneccîmbaşı Ahmed b. Lütfullah'ın (ö. 1702), **Camiü'd Düvel**³⁰ isimli eseri kendisinden önceki eserlerden sıkça yararlanmasına rağmen çeşitli konularda ayrıntılara inmekte ve yer yer farklı yaklaşımlar sergilemektedir. Müellifin Ankara Savaşı'nın kaybedilmesi ile ilgili kişisel değerlendirmeleri dikkat çekicidir.

Feridun Bey tarafından yazılmış **Münşeâtü's-selâtin** isimli münşeât mecmuası ilk Osmanlı padişahından III. Murad'a kadar gelen hükümdar mektuplarının suretlerini ihtiva etmekte olup bu sahada yazılmış eserlerin en büyüğü ve en mükemmeldir. Ancak eserde yer alan vesikaların güvenilirliği hususunda bazı tereddütler bulunması nedeniyle bu eserden yararlanma yoluna gitmedik.³¹

²⁷ Mecdî Mehmed Efendi, **Şakâik-ı Nu'maniyye ve Zeyilleri Hadâiku'ş-Şakâik**, Haz. Abdülkadir Özcan, İstanbul, Çağrı Yay., 1989.

²⁸ Lokman b. Seyyid, **Kıyâfetü'l-insâniyye fi şemâili'l-Osmâniyye**, İstanbul, Tarihi Araştırma ve Dökümantasyon Merkezi Kurma ve Geliştirme Vakfı, 1987.

²⁹ Solakzâde, **Solakzâde Tarihi**, Haz. Vahid Çabuk, C.I, Ankara, Kültür Bak. Yay., 1989.

³⁰ Müneccîmbaşı Ahmed Dede, **Camiü'd Düvel**, Haz. Ahmet Ağırakça, İstanbul, İnsan Yay., 1995.

³¹ Bu konu hakkında bilgi için Bkz.: Abdülkadir Özcan, "Münşeâtü's-selâtin", **DİA**, C.32, s.20-22.

Timur ile Yıldırım Bayezid arasında vuku bulan yazışmaya ait Türkçe dört mektubun tercümelere Hoca Sâdeddin Efendi'ye ait olan **Münşeât ve Mükâtabât-ı Sultaniye**³² isimli eserde tesbit edilmiştir. Konu hakkında tüm mektup metinlerini içermesi ve son yapılmış araştırma olması sebebiyle bu mektupların çevirisinden yararlanmayı uygun gördük. Bu mektuplar iki hükümdarın birbirlerini algılama biçimleri ve devrin siyasi durumunu bize yansıtmaktadır.

XVII. yüzyılın son çeyreğinde vefat eden Evliya Çelebi (ö. 1684), **Seyahatnâme**³³ isimli eserinde gezdiği gördüğü yerlerdeki Timur izlerini kaydetmiş ve Timur hakkında olumsuz bir tavır sergilememiştir. Verdiği bazı bilgilerin okunma kaygısı ile abartılı veya hayali olduğu bilinen müellifin eserinden kontrollü yararlanılması gerektiği bir gerçektir. Fakat bizim çalışmamız algı çalışması olduğu için biz eserdeki bilgilerden doğru veya yanlışlığına bakmadan diğer kaynaklarda olduğu gibi rahatça yararlandık. Eserde Timur için olumlu ve olumsuz algı bir arada bulunmaktadır. Olumsuz anlamda tahripkâr, zâlim, olumlu anlamda ise dindar, Tanrı tarafından yönlendirilen bir hükümdar algısı mevcuttur. Yıldırım Bayezid için ise kahraman, yiğit fakat tedbirsiz bir hükümdar algısı ortaya konmuştur.³⁴

Bir Yeniçerinin Hatıratı³⁵ isimli eserde bilgi yanlışları olsa da Yıldırım Bayezid'in Mara Olivera (Despina) ile evliliği, Mara'nın Timur'a esareti döneminde kendisine yapılan muamele ve Yıldırım Bayezid'in intiharı hakkında verilen bilgiler diğer kaynaklar tarafından teyit edilebilmektedir.

Timurlu Kaynakları:

³² Hoca Sâdeddin Efendi, **Münşeât ve Mükâtabât-ı Sultaniye**, Koyunoğlu Kütüphanesi nr. 13435, varak 103a-117b; Mektupların çevirisi için Bkz.: Abdurrahman Daş, "Ankara Savaşı Öncesi Timur İle Yıldırım Bayezid'in Mektuplaşmaları", **Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, S.15, 2004, s.141-168.

³³ Evliya Çelebi'nin **Seyahatnâme** isimli eseri on cilt halinde günümüz Türkçesine çevrilmiştir. Eserin ciltlerinin farklı kişiler tarafından hazırlanması nedeniyle kullandığımız ciltlerin tam künyeleri bibliyografyada verilmiştir. Tezimiz içerisinde eserin ilk kullanıldığı yerde ilgili cildin künyesi verilecektir.

³⁴ **Seyahatnâme**'de Timur algısı için yazılmış araştırma için Bkz.: Vehbi Günay, "Evliya Çelebi Seyahatnâmesi", **Ölümünün 600. Yılında Emir Timur ve Mirası Uluslararası Sempozyumu**, Ed. Abdulvahap Kara, Ömer İşbilir, İstanbul, Doğu Kütüphanesi, 2007, s.115-137.

³⁵ **Bir Yeniçerinin Hatıratı**, Çev. Kemal Beydilli, İstanbul, Tatav Yay., 2003.

“**Timur’un Ankara Savaşı (1402) Fetihnâmesi**”³⁶, bizzat Timur’un ağzından Yıldırım Bayezid ve Ankara Savaşı’nı anlatması nedeniyle önem arzeden bir kaynaktır. Fetihname de Yıldırım Bayezid’in savaş meydanındaki direnişinden övgüyle bahsedilmektedir.

Timur’un emri ile kaleme alınan ve 1404 yılında tamamlanıp Timur’a takdim edilen ilk eser Nizâmeddin Şâmî’nin (ö. 1411-1412) **Zafernâme**’sidir.³⁷ Eser başından sonuna kadar doğal olarak mükemmel bir hükümdar olarak Timur algısı ortaya koyar. Müellifin Yıldırım Bayezid algısı ise menfidir. Eserde I. Bayezid gururlu olmak ve haddi aşmakla suçlanır.

Şerefeddin Ali Yezdî’nin, Mirza İbrâhim Sultan’ın kendisinden Timur’un hayatını ve fetihlerini yazmasını istemesi üzerine dört yıllık bir çalışmanın ardından 1425 tamamladığı **Zafernâme**³⁸ isimli eserde müellif tarafından üstün ve Allah’ın görevlendirdiği, kusursuz ve mücahid bir Emir Timur algısı ortaya koymaya çalışılmış, Yıldırım Bayezid gurur yapmakla ve itaat etmemekle suçlanmıştır.

Cafer b. Muhammed el Hüseyini’nin 1447-1452 yılları arasında yazmış olduğu tahmin edilen **Târîh-i Kebîr**³⁹ isimli eseri Şerefeddin Ali Yezdî **Zafernâme**’sine dayanarak ve onun bilgilerini özetleyerek hazırlamıştır. Bu nedenle farklı bilgiye rastladığımız birkaç husus dışında mezkûr kroniği kullanma ihtiyacı hissetmedik.

Timur’a atfedilen fakat ona ait olup olmadığı hususunda tartışmaların devam ettiği **Tüzükât-ı Timur** adlı eser hakkında en azından söylenen son söz eserin Timur’a ait olmasa dahi en azından onu ve dönem olaylarını çok iyi tanıyan biri tarafından yazılmış olduğudur.⁴⁰ Dolayısıyla bizim algı hususunda eserden

³⁶ İsmail Aka, “Timur’un Ankara Savaşı (1402) Fetihnâmesi”, **Belgeler**, C.XI, S.15, Ankara, TTK, 1981-1986, s.1-22.

³⁷ Nizâmeddin Şâmî, **Zafernâme**, Çev. Necati Lugal, 2. bs., Ankara, TTK, 1987.

³⁸ Şerefeddin Ali Yezdî, **Emir Timur (Zafernâme)**, Çev. Ahsen Batur, İstanbul, Selenge Yay., 2013.

³⁹ El Hüseyini, **Târîh-i Kebîr**, Çev. İsmail Aka, Ankara, TTK, 2011.

⁴⁰ Bu konu hakkında yapılan değerlendirmeler için Bkz.: Emir Timur, **Tüzükât-ı Timur**, Çev. Kutlukhan Şakirov – Adnan Aslan, İstanbul, İnsan Yay., 2010, s.11-15; İsmail Aka, **Mirza Şahruh ve Zamanı (1405-1447)**, Ankara, TTK, 1994, s.XV-XVI.

yararlanmamızda fayda olduğuna inanıyoruz. Kaynak Yıldırım Bayezid hakkında kibirli ve haddini aşan bir hükümdar algısı çizmektedir.

Batı Kaynakları:

Kostantin Kosteneçki, **Yıldırım Bayezid'in Emrinde Bir Sırp Despotu**⁴¹ ismiyle dilimize çevrilen eserinde Yıldırım Bayezid'e uzun yıllar hizmet eden ve bizzat Ankara Savaşı'na katılan Stefan Lazareviç'in Yıldırım Bayezid ile arasındaki baba-oğul ilişkisinin detaylarını ve devrin olaylarını anlatmıştır. Ayrıca eser Yıldırım Bayezid ile evli bulunan Mara Despina hakkında da önemli bilgiler içermektedir. Müellifin zâlim bir Timur portresi çizdiği görülmektedir.

Johannes Schildberger, **Türkler ve Tatarlar Arasında**⁴² adıyla çevrilen eserinde Yıldırım Bayezid, Timur ve İslâm Dini hakkında menfi düşüncelere yer vermesine rağmen her iki hükümdara da bir süre esir ve birçok olayın görgü tanığı olması açısından verdiği bilgiler son derece önemlidir.

Klaviyo, **Timur Devrinde Semerkand'a Seyahat**⁴³ isimli eserinde Semerkand'a elçilik görevi münasebetiyle yaptığı yolculuk sırasındaki duyduklarını ve Timur ile görüşmesi sırasında onun sarayında gördüklerini kaydetmiştir. Yazar, Semerkand'ı anlatmaktan başka, Erzincan hâkimi Mutahharten, Yıldırım Bayezid, Timur-Toktamış çatışması, Timur'un soyu ve dönemin Anadolu tarihi hakkında son derece önemli bilgiler verir.

Sienalı İtalyan tacir Mignanelli'nin Timur'un Dimaşk'ı fethi esnasında yaşananları anlattığı eseri araştırmamızda bazı konularda karşılaştırma yapmak amacıyla kullanılmıştır.⁴⁴

⁴¹ Kostantin Kosteneçki, **Stefan Lazareviç Yıldırım Bayezid'in Emrinde Bir Sırp Despotu**, Haz. Hüseyin Mevsim, İstanbul, Kitap Yay., 2008.

⁴² J. Schildberger, **Türkler ve Tatarlar Arasında 1394-1427**, Çev. Turgut Akpınar, İstanbul, İletişim Yay., 1995.

⁴³ Klaviyo, **Timur Devrinde Semerkand'a Seyahat**, Haz. Ömer Rıza Doğrul, İstanbul, Nakışlar Yay., 1975.

⁴⁴ Cüneyt Kanat, "Timurlenk'in Dimaşk'ı Fethi ile ilgili Latince Bir Kaynak: Vita Tamerlanı-Runia Damasci (Timurlenk'in Hayatı-Dimaşk'ın Harab Olması)", **Tarih İncelemeleri Dergisi**, XI, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını, 1996, s.233-263.

Dukas, **Historia**⁴⁵ (**Bizans Tarihi**) isimli eserinde Yıldırım Bayezid-Timur algısı noktasında ilginç ve zaman zaman Osmanlı kaynaklarını teyit eden veya farklı algılar ortaya koyan bilgiler vermiştir. Dukas'ın diğer Bizans kaynakları gibi her iki hükümdara bakışı menfi olsa da bu farklı algıları ortaya koyabilmek amacıyla eserden yararlanmayı ve referans olarak kullanmayı gerekli gördük.

Yazarı bilinmeyen **16. Asırda Yazılmış Grekçe Anonim Osmanlı Tarihi**⁴⁶ isimli eser Yıldırım Bayezid ve Timur arasında savaş öncesinde yaşanan diplomatik yazışmalara değinir, ayrıca Timur'un Yıldırım Bayezid'e savaştan sonra kötü muamele ettiğini iddia eder. Eserin her iki hükümdara bakışı da menfidir.

1590-1647 yılları arasında yaşayan Grigore Ureke Boğdan Devleti dâhilinde çeşitli ve önemli görevlerde bulunmuş bir kronik yazarıdır. **Letopisetul Tarii Moldovei (Boğdan Tarihi)**⁴⁷ isimli eseri Timur ve Yıldırım Bayezid hakkında kısa bilgiler içermektedir.

Arap Kaynakları:

İbn Arabşah, **Acâibü'l Makdûr Fi Nevâib-i Timûr**⁴⁸ isimli eserinde önemli bilgiler vermesine rağmen, Timur düşmanlığı nedeniyle hakaret boyutuna varan son derece sert ifadelerle Timur hakkında menfi bir bakış açısı ortaya koymuştur. Kendisinin sonradan Osmanlı'ya intisab etmesi nedeniyle Yıldırım Bayezid algısı yumuşaktır. İbn Arabşah'ın eseri Timur'a küçük yaşta esir olmasından dolayı olayların yakınında bulunması ve Timurlu kaynaklarının karşı tezi olarak bize onlarla karşılaştırma yapma olanağı vermesi nedeniyle önemlidir.

Mısırlı ünlü tarihçi Makrîzî'nin (ö. 1442) **Kitab Es-Sulûk**⁴⁹ isimli eseri Yıldırım Bayezid'in hastalığı hakkında bilgiler vermesi, Timur-Memlûk

⁴⁵ Dukas, **Bizans Tarihi**, Çev. VI. Mirmiroğlu, İstanbul, İstanbul Enstitüsü Yayınları, 1956.

⁴⁶ **16. Asırda Yazılmış Grekçe Anonim Osmanlı Tarihi**, Haz. Şerif Baştav, Ankara, Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Yay., 1973.

⁴⁷ **Romen Kaynak ve Eserlerinde Türk Tarihi I Kronikler**, Haz. Mehmet Ali Ekrem, Ankara, TTK, 1993, s.2-22.

⁴⁸ İbn Arabşah, **Acâibu'l Makdûr Fi Nevâib-i Timûr**, Çev. Ahsen Batur, İstanbul, Selenge, 2012.

⁴⁹ Makrîzî'nin **Kitab Es-Sulûk** isimli eseri hakkında yayınlanmış iki adet yayın bulunmaktadır. Cüneyt Kanat, "Makrîzî'nin **Kitab Es-Sulûk**'unda Osmanlılar ile İlgili Kayıtlar", **Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi**, S.IV, 2000, s.225-256; Musa Şamil Yüksel, "Bir Memlûk Kaynağında

yazışmalarına değinmesi ve Timur'un Suriye Seferi'nde yaşanan hadiseleri anlatması açısından mühimdir.

Makrîzî'nin öğrencisi olan ve Türk asıllı olduğu düşünölen önlü Memlöklü tarihçi İbn Tagrıberdi (ö. 1470), **En-Nücûmu'z-Zâhire**⁵⁰ isimli eserinde Memlök penceresinden Timur ve Yıldırım Bayezid'e bakma olanağı sunmuştur.⁵¹ Kendisinin Osmanlı ve Memlök ordularının birlikte Timur'a karşı durma fırsatının kaçırılmasına üzölmesi ve konuya yer vermesi mühimdir. Eserin Yıldırım Bayezid algısı müsbet, Timur algısı ise oldukça menfidir.

Önlü hadis alimi ve tarihçi İbn Hâcer (ö. 1449), **İnbâ'el-Gumr**⁵² isimli eserinde Yıldırım Bayezid'i âdil ve iyi bir hükümdar olarak nitelerken menfi bir Timur algısı ortaya koyar.

Anadolu Beyliklerine Ait Kaynaklar:

Karamanoğulları tarihi hakkında yazılmış tek kaynak olan **Karamannâme**⁵³ isimli eser Karamanoğulları'na karşı yürütölen Osmanlı propagandasına cevap vermek amacıyla üretilmiş bir kroniktir. "Şikâri" mahlaslı bir kişi tarafından Karamanoğlu Alâeddin Bey (1361-1398) adına kaleme alındığı bilinen eser Karamanoğulları'nı yüceltmek amacıyla yazılmış ve yazarın ölümünden sonra eklemelerle geliştirilmiştir. Büyük oranda yanlış, uydurma, kronolojik ve anakronistik karışık bilgiler içeren eser, pek çok tarihçinin metne tarihsel değeriini sorgulayan bir şüpheyile yaklaşmasına yol açmıştır. Eserin bu şaibeli içeriği yanında müellifinin de belirsiz oluşu tereddütleri daha da arttırmıştır. Ayrıca metinde hiçbir tarih yer

Timur İle İlgili Kayıtlar", **Prof. Dr. Kâzım Yaşar Kopraman'a Armağan**, Ankara, Berikan Yay., 2003, s.704-735.

⁵⁰ İbn Tagrıberdi, **En-Nücûmu'z-Zâhire**, Çev. Ahsen Batur, İstanbul, Selenge Yay., 2013.

⁵¹ İbn Tagrıberdi'in Yıldırım Bayezid hakkındaki olumlu algısı şu satırlarda anlaşılacaktır: "Mısır ordusu büyük bir orduydu fakat başlarındaki hükümdar çocuk yaştaydı ve çevresinde tecrübeli komutanlar yoktu. Bayezid ileri görüşlü ve tecrübeli idi ama onunda zafere inanmış bir ordusu yoktu", İbn Tagrıberdi, **En-Nücûmu'z-Zâhire**, s.329.

⁵² İbn Hâcer hakkında yapılmış iki araştırma mevcuttur. Şevkiye İnalçık, "İbn Hâcer'de Osmanlı'lara Dair Haberler", **Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Faköltesi Dergisi**, VI, S.3 (189-195), 4 (349-358), 5 (517-529). Bundan sonra İbn Hâcer I-II-III; Musa Şamil Yüksel, "İbn Hâcer'in İnbâ'el-Gumr'unda Timur ile İlgili Kayıtlar", **Prof. Dr. Ramazan Şeşen Armağanı**, Ed. Emine Uyumaz, Süleyman Kızıltoprak, İstanbul, İSAR, 2005, s.199-231.

⁵³ Şikâri, **Karamannâme**, Haz. Metin Sözen, Necdet Sakaoglu, İstanbul, Karaman Belediyesi Yay., 2005.

almadığı gibi yazılış zamanı da belli değildir.⁵⁴ Ancak biz algı üzerinde durduğumuz için eser bize Yıldırım Bayezid'i öteki taraf olarak gören bir pencere daha açması açısından önemlidir. Eserde menfi bir Bayezid ve Osmanlı algısının vurgulandığı ve eserin Osmanlı iktidarının gayri meşruluğu üzerine kurgulandığı görülmektedir. Eserde ayrıca meşru seferler icra eden durdurulamaz bir güç olduğu kabul edilen nisbeten müsbet bir Timur algısı oluşturulmuştur.

İranlı tarihçi ve yazar Azîz b. Erdeşîr Esterâbadî, **Bezm u Rezm**⁵⁵ isimli eseri, Kadı Burhâneddin Devleti'nin özellikle 1394'ten sonraki tarihi için birinci elden değerli bir kaynaktır. Eser dönemin güçlü bir Anadolu beyliği olan ve iki devlet arasında uzun süre tampon vazifesi gören Kadı Burhâneddin Devleti penceresinden Yıldırım Bayezid ve Timur algısı ortaya koyması hasebiyle farklı bir açıdan I. Bayezid ve Timur'a bakmamızı sağladığı için kaynak olarak tezimizde yer yer kullanılmıştır. Müellifin rakip devlet hükümdarları olarak Yıldırım Bayezid ve Timur algısı menfidir.

Akkoyunlular tarihine dair yazdığı **Kitâb-ı Diyarbekriyye**⁵⁶ adlı eseriyle tanınan münşî ve tarihçi Ebu Bekr-i Tihranî (ö. 1477'den sonra) eserinde, kindar, inatçı ve gazaplı bir Yıldırım Bayezid algısı ortaya koyar. Müellif I. Bayezid'i Timur'un tüm iyi niyetine rağmen savaşı tetikleyen ve isteyen kişi olarak gösterir. Müellifin Timur algısı ise olumludur.

Ermeni Kaynakları:

Dönem hakkında yazılmış günümüze ulaşan tek Ermeni kaynağı Toma Metsopski'ye aittir. **Timurlenk ve Haleflerinin Tarihi**⁵⁷ isimli eserde müellif çoğu görgü tanığı olduğu olayları anlatır. Biz kaynaktan özellikle Timur'un Sivas'ta yaptığı katliamı izah ederken yararlandık. Müverrih eserinde Timur'un zulmü ve tahripçiliği üzerinde geniş şekilde durmaktadır.

⁵⁴ Sara Nur Yıldız, "Şikârî", **DİA**, C.39, s.162-163.

⁵⁵ Aziz B. Erdeşîr-i Esterabadi, **Bezm u Rezm**, Çev. Mürsel Öztürk, Ankara, Kültür Bak., 1990.

⁵⁶ Ebu Bekr-i Tihranî, **Kitab-ı Diyarbekriyye**, Haz. Mürsel Öztürk, Ankara, TTK, 2001.

⁵⁷ Gürsoy Solmaz, "Toma Metsopski'nin Timurlenk ve Haleflerinin Tarihi", **Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, Journal of Turkish Research Institute, S.11, 1999, s.183-215.

B. ARAŞTIRMA ve İNCELEME ESERLER

Konumuz hakkında önemli bilgiler içeren ilk mühim çalışma, Ömer Halis Bıyıktay'ın, **Yedi Yıl Harbi İçinde Timur'un Anadolu Seferi ve Ankara Savaşı** isimli eseridir. Bundan başka sayabileceğimiz başlıca eserler ise Şehabeddin Tekindağ'ın, **Berkuk Devrinde Memlûk Sultanlığı**, İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın, **Çandarlı Vezir Ailesi**, Abdulvahap Kara, Ömer İşbilir editörlüğünde basılan **Ölümünün 600. Yılında Emir Timur ve Mirası Uluslararası Sempozyumu** adlı eser, Heath W. Lowry'nin, **Erken Dönem Osmanlı Devleti'nin Yapısı**, Halil Çetin'in, **Ankara Savaşı** adlı eseri, Sadettin Eğri'nin editörlüğünü yaptığı **Sultan Yıldırım Bayezid Han ve Dönemi** ve Musa Şamil Yüksel'in, **Arap Kaynaklarında Timur ve Din** isimli eserleridir.

Konumuzun çeşitli yönlerine değinen Cüneyt Kanat'ın, "Memlûk-Timurlu Münasebetleri, 1382-1447" adlı basılmamış Doktora Tezi çalışması ve Hayrünnisa Alan'ın "Osmanlı Timurlu Münasebetleri" isimli basılmamış Yüksek Lisans Tezi çalışmaları da mühimdir.

Bunlardan başka konumuzu ilgilendiren çeşitli makalelere de bu noktada işaret etmek istiyoruz. Fuad Köprülü'nün "Yıldırım Bayezid'in İntiharı Hakkında I Demir Kafes Rivayeti", İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın "Çandarlı Zâde Ali Paşa Vakfiyesi", yine Fuad Köprülü'nün "Yıldırım Bayezid'in İntiharı Meselesi", Paul Wittek'in, "Ankara Bozgunundan İstanbul'un Zaptına", Şevkiye İnalçık'ın "İbn Hâcer'de Osmanlı'lara Dair Haberler I-II-III" isimli makaleleri, Feridun Emecen'in "İlk Osmanlı Kroniklerinde Timur İmajı", Cüneyt Kanat'ın "Makrizi'nin Kitab Es-Sulûk'unda Osmanlılar ile İlgili Kayıtlar", aynı müellifin, "Memlûk Kaynaklarındaki Osmanlı İmajının Değişim Süreci" isimli makaleleri, Musa Şamil Yüksel'in, "Bir Memlûk Kaynağında Timur ile İlgili Kayıtlar", aynı müellifin, "Arap Kaynaklarında Timur", "İbn Hâcer'in İnba'el-Gumr'undaki Timur ile İlgili Kayıtlar", isimli makaleleri, Alpay Bizbirlik'in "Kroniklerde Osmanlı Devleti Yöneticilerine Yapılan Eleştiriler Üzerine (Başlangıçtan XVI. Yüzyılın Sonuna Kadar)", Vehbi Günay'ın "XVII. Yüzyıl Osmanlı Aydınının Timur'a Bakışına Bir Örnek: Evliya Çelebi Seyahatnâmesi" adlı makalesi, Mustafa Daş'ın "Bizans Kaynaklarında Timur İmajı", Hasan Çolak'ın "Bizans Tarih Yazıcılığında Dönüşüm: Laonikos Chalkokondyles'te

Bizans ve Osmanlı İmajı (1299-1402), Musa Şamil Yüksel'in, "Dönemin Arap Kaynaklarına Göre Ankara Savaşı", "Timurlu Siyaset (Devlet) Teorisi'nde Sultan", Sadettin Eğri'nin, "Övgü, Yergi ve Hüznün Sultanı Yıldırım Bayezid Han", Orhan Sakin'in, "Yayınlanmamış Bir Anonim Tevârih-i Âl-i Osman Nüshasında Yıldırım Bayezid", Ömer S. Kurmuş'un "Anonim Kroniklerde Yıldırım Bayezid ve Dönemi", Murat Keçiş'in "II. Manuel Palaiologos'un Mektuplarında Sultan Yıldırım Bayezid ve Osmanlılar", Feridun M. Emecen'in "İhtirasın Gölgesinde Bir Sultan: Yıldırım Bayezid" adlarıyla yayınlanan makaleleri konumuzun belirli yönlerine temas etmeleri açısından önemlidirler.

GİRİŞ

Algı, sözlük anlamı olarak bir olay ya da bir nesnenin varlığı üzerine duyular yoluyla edinilen yalın bilinç durumu olarak tanımlanmaktadır. Algıyı etkileyen çok çeşitli durumlar mevcuttur. Bunlar psikolojik, sosyal, dinî, siyasi-politik, kişisel, maddi ve manevî birçok başlıkta değerlendirilebilir. Her hangi bir olayın, durumun ya da nesnenin farklı şekillerde algılanmasının nedenleri ise çok çeşitlidir. Bir defa algı kavramı görecelidir. Kişiden kişiye değişebilir. Örneğin birine göre iyi ve yerinde olan bir davranış, bir diğerine göre uygunsuz olarak nitelenebilir. Bu değişken algıyı ise kişilerin sahip buldukları geçmiş yaşantı ve tecrübeleri, inanç, kültürel seviye, gelenek, din gibi özellikleri yakından etkiler. Öyle ki algı toplumdan topluma da farklılık gösterebilir.

Zaman zaman tarihî bir olay ya da şahıs hakkında gelişen olumlu ya da olumsuz algı toplumun folklorunda da kendisini gösterebilir. Bu algı türkü, mani, fıkra ve hikâye gibi folklorik unsurlarda kendisini hissettirir. Nitekim biz konumuz ile ilgili menfi Timur algısını kolaylıkla Türk folklorunun önemli bir ürünü olan Nasreddin Hoca fıkralarında tespit edebilmekteyiz. Esasen bilindiği üzere Nasreddin Hoca ile Timur aynı dönemlerde yaşamamışlardır. Nasreddin Hoca'nın ölümü (ö. 1284) ile Timur'un Anadolu'ya gelişi arasında bir asırdan fazla zaman olmasına rağmen halk arasında anlatılan ve günümüze kadar ulaşan çok sayıda Nasreddin Hoca ve Timur fıkrası vardır. Bu fıkralar şüphesiz ki uydurulmuştur. Bu fıkraların halk tarafından uydurulmasının sebebi ise Timur ile ilgili Anadolu halkının olumsuz hatıraları ve zihinlere yerleşen menfi Timur algısıdır. Üstelik bu olumsuz algı o kadar şiddetlidir ki bu fıkralar bir nevi intikam aracına dönüşmüş ve Timur nezdinde toplumsal hafızaya yerleşmiş bulunan ilk Moğol istilasının kötü hatıraları canlanmış ve Timur'la ilgisi olmayan olaylar dahi onun adıyla anılmaya başlanmış görünmektedir. Bu fıkraların ortaya çıkmasında, Yıldırım Bayezid'in, Nasreddin Hoca'nın memleketi olan Akşehir'de Timur'un elinde esir halde öldüğü veya esarete dayanamayıp intihar ettiği rivayetinin ne derece etkisi bulunduğunu bilemiyoruz. Ancak bildiğimiz şey bu fıkralarda Timur'un, zâlim, câhil, korkulan bir figür olarak gösterilerek, sık sık gülünç durumlara düşürülmesidir.

Tarih araştırmalarında algı hususunda da benzer bir tablo ile karşılaşırız. Zira müellif açısından bakıldığında tüm tarih kaynakları, bir müellifin bir olayı, durumu veya olguyu algılama şeklini bize yansıtan eserler durumundadır. Bu nedenle kroniklere müellifinin algısını ve bu algıya uygun rivayetleri yansıtan birer ayna olarak bakmak mümkündür.

Kaynaklar zaman zaman farklı algıları da bir arada barındırabilirler. Hatta aynı eserin içinde dahi bir kişi ya da olay hakkında bir yerde müspet bir yerde menfi nitelgeler bulunabilir. Bu durum bazı müelliflerin duydukları her şeyi eserlerine kaydetmelerinden kaynaklanabilir. Bu duruma bir örnek vermek gerekirse; Bizans müverrihi Kalkokondyles, eserinin bir yerinde Timur'un askeri seferlerden önce eşini askerlerine peşkeş çektiğini, bundan zevk duyduğunu yazarken bir başka yerde ise Timur'un eşini dindar, iffetli ve kocası üzerinde nüfuz sahibi bir kadın olarak tanıtmaktadır.¹

Açıkladığımız üzere müellifin yetişme tarzı, mesleği, inancı, gelenekleri, kültürel seviyesi, mensub olduğu tarikat ya da dinsel grup, yakın veya ilişkili bulunduğu zümreler, kişiler, hitap ettiği kitle, devrin siyasi şartları, eserin yazılma amacı, varsa eserden elde edilmek istenen menfaat, eserin sunulduğu kişi veya zümre ve daha birçok faktör onun tarihe ve olaylara bakış açısını ve algısını yakından etkileyecektir. Kroniklerde zaman zaman karşılaştığımız aynı durum karşısında farklı kaynakların bambaşka ve bazen taban tabana birbirine zıt bilgiler vermeleri veya yorumlar yapmaları tamamen bu durum yüzündendir. Öyle ki bazı konularda kaynakların olayları algılaması zaman içerisinde giderek farklılık da gösterebilir. Bu nedenle araştırmacının incelediği konunun muasırı kaynaklar veya yakın dönem kaynakları üzerinde çalışması yerinde olur. Bu nedenle tezimizde geç dönem kaynaklardan yararlanma ihtiyacı duymayıp XV-XVII. yüzyıllar arasına yoğunlaştık. Elbette algının tarihsel süreçte nasıl değiştiği veya geliştiği de ayrı bir araştırma

¹ Nicoloudis'den naklen Mustafa Daş, "Bizans Kaynaklarında Timur İmajı", **Tarih İncelemeleri Dergisi**, XX, S.2, 2005, s.48.

konusu olabilir.² Bu noktada incelenecek kaynakların yazıldıkları zaman ve dönem de büyük önem kazanmaktadır.

Bundan başka kronikler bazen belli bir amaca ulaşmak için ya da belli bir misyon dahilinde de yazılabilirler. Örneğin Âşıkpaşazâde'nin eserini yazarken asıl hedeflerinden biri de, Vefâ'î halifesi Ede-Balı'nın ve kendi ailesinin, Osmanlı hanedanının ortaya çıkmasında ve kurulmasında nasıl önemli bir rol oynadığını göstermek idi.³

Zaman zaman kroniklerin gerek ibret alınması için gerekse topluma mesaj vermek amacıyla olayları değişik nakletmeleri, farklı pencereden değerlendirmeleri de mümkündür. Bu noktada araştırmacı oldukça titiz davranmalı ve üzerinde çalıştığı eser, müellif ve varsa farklı nüshaları hakkında geniş malûmat sahibi olmalı, aynı zamanda incelenen dönemi, coğrafyayı, şahısları, hadiselerin tarihlerini tüm yönleriyle tanımalıdır. Bu durumda kaynaklarda gerek bilgi eksikliği, gerek müstensih hatası nedeniyle yapılmış yanlışlıklar kolaylıkla fark edilebilecektir. Tüm bunlar ise algı ortaya koyulurken yukarıdaki örnekteki gibi faktörlerin belirlenmesi, hataların ayıklanması ve algının doğru şekilde ortaya koyulabilmesinde oldukça yardımcı olacaktır.

Kaynaklar üzerinde algı çalışması yapmak oldukça uzun, meşakkatli ve sıkı bir çalışmayı gerektirir. Bir defa çok sayıda kaynaktan bulunan bilgi ve yorumlar sıklıkla birbirleri ile karşılaştırılmak zorundadır. Bu durumda araştırmacı aynı kaynağa ve bilgiye defalarca bakmak bunu yaparken de küçük ayrıntılara ve farklılıklara dahi dikkat etmek durumundadır.

Ayrıca birçok hadisede algı hususunda kaynakların verdiği bilgilerin içiçe geçmiş olması ve aynı sayfa, paragraf hatta aynı cümlenin içinde bulunan küçük bir bilginin dahi birçok algıyı başka açılardan etkilemesi de ayrı bir zorluk olarak ortaya çıkmaktadır.

² Bu noktada Abdülkadir Özcan tarafından yapılan ve bir imajın son dönem Osmanlı kroniklerinde ve ders kitaplarında nasıl değiştiğini gösteren önemli bir çalışma için Bkz.: Abdülkadir Özcan, "Son Dönem Bazı Osmanlı Tarihlerinde ve Ders Kitaplarında Timur İmajı", **Prof. Dr. İsmail Aka Armağanı**, İzmir, 1999, s.61-70.

³ Halil İnalçık, "Âşıkpaşazâde Tarihi Nasıl Okunmalı?", **Söğütten İstanbul'a**, Derleyenler: Oktay Özel-Mehmet Öz, Ankara, İmge Yay., 2000, s.119-145.

Netice olarak araştırmacının elde edeceği sonuçlara ve duruma göre gruplandıracağı kaynakları değerlendirerek mümkün mertebe birleştirmesi ve ortak algılardan oluşan bir sonuca varmaya çalışması algı çalışmalarını daha yararlı hale getirmeye yardımcı olur. Aksi halde bölük pörçük elde edilecek neticeler, istifade edecek kişilere yararlanma hususunda mşklt çıkaracaktır. Mümkün mertebe ortak algı ortaya koyulduktan sonra araştırmacının farklılıkları ve ulaşılabiliyorsa bunların nedenlerini belirtmesi de yerinde olacaktır.

İncelediğimiz Osmanlı kaynaklarının birçoğu daha sonradan yazıldığı için olayların bizzat görgü şahidi değerlerdir. İçlerinden birkaçı görgü şahitleri ile görüşerek olayları yazsalarda kronik yazarlarının çoğu bizim bu gün bildiğimiz ya da bilmediğimiz eserlerden istifade etmiş, geniş iktibaslar yapmışlardır. Kendilerinden önce yazılan kaynakları okuyan müverrihler eserlerini yazarlarken de bu eserlerde yer alan rivayet ve bilgilerden kendi duygu, düşüncelerine ve beklentilerine uygun gördüklerini kullanmışlar eserlerine almadıklarını ise bazen zikretmiş bazen de görmezden gelerek yok saymışlardır. Dolayısıyla bizler bu gün bu eserleri okurken bir yerde kaynakların yazarı olan müverrihlerin tarihlerini yazarken birçok rivayetler arasında yaptıkları kişisel tercihleri okumuş olmaktadır.

Bu kişisel tercihler konusunda muhtelif rivayetler içerisinde hangisinin esere alınıp hangisinin alınmayacağına dair müellifin yaptığı seçimlerin ne şekilde yapıldığı da son derece mühimdir. Bu noktada objektiflik meselesi gündeme gelmektedir. Objektiflik sorununun günümüz tarihçiliğinin dahi en büyük sorunlarından birisi olmaya devam ettiğini düşünürsek konunun önemi kendiliğinden ortaya çıkar. Bahsettiğimiz şekilde algıyı etkileyen faktörler arasında saydığımız beklentiler zaman zaman algıyı etkileyen birinci faktör olabilmektedir. Zira bazı tarih kaynakları hükümdarlara veya devrin önde gelen kişilerine sunulmakta ve bunun karşılığında onlardan makam, ödül veya atama beklenmesi sözkonusu olmaktadır. Örneğin Enverî eserinde Veziriazam Mahmud Paşa’dan bir köyün kendisine tahsis edilmesini açık açık istemektedir.⁴ Benzer şekilde Gelibolulu Mustafa li’nin makam ve mevki beklentisinin eserlerinde yazdıklarını etkilememesi düşünülemez.

⁴ “...Bin melek şafi ‘getirdm ben ana çiftlik bir köy ede ihsân bana...”. Enverî, **Düstûrnâme**, s.63.

Bunun dışında haklarında çok geniş bilgi sahibi olmadığımız kaynak yazarlarının benzer şekilde nelerden etkilendiklerini bilmemekteyiz. Bu durum algı çalışmalarının önemine işaret eden bir durumdur. Zira kaynaklar üzerinde detaylı algı çalışmaları yapılarak bahsettiğimiz faktör ve etkilerin mümkün olduğu ölçüde tespiti yapıldıktan sonra bunlar gözönünde bulundurularak uç noktaların törpülenmesi suretiyle genel algının ortaya konmasının bizi gerçeğe bir adım daha yaklaştıracığına inanıyoruz.

Genel olarak kronik yazarlarının kendi yaşadıkları dönem veya yakın devirler hakkında yazdıklarının daha kıymetli olduğu bilinmektedir. Ancak bir tarihçinin kendi dönemini eleştirmesi güç bir iştir. Zira eserde oluşturulacak algı dönemin güç sahibi kişi veya zümrelerinden tepki ve baskı görülmesine neden olabilir. Bu durumda tarihçi ya gelebilecek tepkileri göğüslemek –ki bu oldukça zor bir iştir- ya da eleştiri veya maksadını ustaca gizleyerek algısına buna göre kurgulamak durumundadır.

Bu noktada Osmanlı tarihçilerinin durumuna bakacak olursak kroniklerde Osmanlı padişahlarına yönelik eleştirilerin bazılarında açık, ancak çok sert olmayan bir üslup hâkimken, çoğunda eleştirilerin çok yumuşak bir biçimde geçirildiğini görmekteyiz.⁵ Ancak açıktan eleştirilerin yukarıda temas ettiğimiz sebeplerle daha çok geçmiş dönemler hakkında olması doğal karşılanmalıdır. Osmanlı Devletinin bir hanedan devleti olduğu düşünülürse eski bir padişaha yapılacak bir eleştiri dahi olsa netice itibarı ile bu eleştirinin muhatabı mevcut padişahın atası, dedesi veya babası olacaktır. Dolayısıyla bu eleştirileri geçmiş dönemin bir padişahı hakkında dahi yapmak esasında cesaret işidir. Bu noktada bir müverrihin saray ve devlet adamları ile teması, kişisel özellikleri, eseri yazma amacı, hitap ettiği kitle, sosyal statüsü ve eserden beklentilerinin hatta eserini yazdığı yaşın dahi yaptığı eleştirilerin dozunu etkileyeceğini düşünebiliriz.

Osmanlı müverrihlerinin yapacakları eleştiriye gizlemekte en çok kullandıkları yöntemlerden birisi de geçmiş dönemlere atıfta bulunmaktır. Padişahlara yöneltilecek eleştirilerde zaman zaman kullanılan bu örtülü eleştiri

⁵ Ayrıntılı bilgi için Bkz.: Alpay Bizbirlik, “Kroniklerde Osmanlı Devleti Yöneticilerine Yapılan Eleştiriler Üzerine (Başlangıçtan XVI. Yüzyılın Sonuna Kadar)”, **bilig**, S.31, 2004, s.51-69.

yönteminde yazarlar kendi dönemlerinde olmasını istedikleri şeyleri geçmişte bularak bunları ve yapanları överler veya kendi dönemlerinde tasvip etmedikleri şeyleri yine geçmişte bularak bunları yapanları ve meydana gelen sonuçları eleştirerek onların akıbetlerini kötülerler. Osmanlı tarihçilerinin eleştirilerini gizleme yöntemlerinden bir diğeri ise eleştiri konusu olan duruma padişahı kandıran ya da etkileyen kişilerin sebep olduğunu vurgulamaktır.

Bu noktada Âşıkpaşazâde üzerinde durarak onun algısının nelerden ne şekilde etkilendiğini gözler önüne sermenin konumuza farklı bir boyut kazandıracağını düşünüyoruz.

“...Yazdum menâkıb-ı Al-i Osman
Dedüm ki deyim neseb ve neslin
Neden oldu anı beyân edeyin...”⁶

şeklindeki satırlarıyla Âşıkpaşazâde eserini yazma gayesini Osmanlı ailesinin kökenlerini açıklamak olarak gösterir. Ancak İnalçık’ın tespitine göre onun asıl hedeflerinden birisi de, Vefâ’î halifesi Ede-Balı’nın ve kendi ailesinin, Osmanlı hanedanının ortaya çıkmasında ve kurulmasında nasıl önemli bir rol oynadığını göstermek idi.

Âşıkpaşazâde’nin eseri, seçkinlerle (elit) devlet arasında, Fatih’in, hükümdarlığı sırasında vergilendirme ve arâzi tasarrufu hususunda aldığı köklü tedbirlerin bir sonucu olarak ortaya çıkan şiddetli mücadeleyi yansıtır ve bunlardan derinden etkilenmiştir. Fatih imparatorluk politikası için askeri güçlerini çoğaltmak ve gelirlerini arttırmak için önünde bulunan direnme ihtimali olan grupların, ulemanın ve eski “aristokrat” ailelerin gücünü kırmıştır. Fatih bu amaçla devlet işlerinde kontrolü eline almak için önemli mevkilere sarayda yetişen kullarını getirmiştir. Yıldırım Bayezid ve Fatih dönemlerinde izlenen bu merkeziyetçi politikaların Âşıkpaşazâde’nin mensup olduğu Vefâî tarikatının etkinliğini yitirmesine yol açtığı bir gerçektir.⁷ Buna ek olarak Fatih’in yeni gelir kaynakları

⁶ Âşıkpaşazâde, TAO, s.91.

⁷ Abdalân-ı Rûm’a mensup zümrelerin Yıldırım Bayezid devrinden itibaren önceki dönemlere oranla daha geri plana çekilmeleri tarikatın etkisinin kırsal kesimle sınırlı kalmasına yol açtı.

bulma ve hazineyi güçlendirmeye çalışması gayreti neticesinde özellikle mukata'a ve fetihten sonra Bizans'tan elde edilen ev ve arsalara konulan kira meseleleri halkı olduğu gibi böyle bir emlâke sahip olan Âşıkpaşazâde'yi ayrıca hoşnutsuz etmiştir. Âşıkpaşazâde bu noktada eleştirilerini Rum Mehmed Paşa üzerinden yapar. Bu durum görüldüğü üzere Fatih'e çok benzer hareketlere girişen Yıldırım Bayezid'e ve devrine yapılan eleştirilerin Çandarlı Ali Paşa ve Mara Despina üzerinden yapılmasına benzer. Âşıkpaşazâde Rum Mehmed Paşa'ya öyle kin beslemektedir ki ölümü üzerine "Âhır it gibi boğdılar." demektedir.⁸

II. Bayezid dönemi Fatih'in toprak tasarrufu ve devlet işleri politikasına karşı bir reaksiyon dönemidir. Dönemi anlatan kaynaklar II. Bayezid'i "şeri'ati ihya eden, bid'atlere ve bâtil düzenlemelere son veren" biri olarak anlattıklarına göre bu durum Fatih'in bu noktalarda ihmali görülen, bid'at icad eden ve bâtil işler yapan biri olarak algılandığını gösterir.

Bu durumu Fatih Sultan Mehmed ve Yıldırım Bayezid'in izledikleri çok benzer politikaları bağlamında değerlendirirsek izlenen benzer politikaların kaynaklarda her iki hükümdar içinde benzer bir olumsuz algı filizlenmesine neden olduğunu söyleyebiliriz. Zira her iki hükümdarın hızlı fetihleri, merkeziyetçiliği sağlama adına kapıkulu askerini önplana çıkarmaları ve hazineyi güçlendirme çabaları birbirine benzemektedir. Elbette iki hükümdar hakkında filizlenen olumsuz algı karşılaştırıldığında geçmiş dönem olması nedeniyle Yıldırım Bayezid hakkında daha sert eleştirilerin yapılabildiği görülmektedir.

Düşüncemize göre Âşıkpaşazâde kendi dönemi için Fatih'e ölünce altın ve gümüş nâmına bir şey bırakmayan Osman Bey üzerinden mesaj verirken diğer bir yandan benzer mesajları Yıldırım Bayezid üzerinden vermektedir. Bu mesaj bir yerde Solak Karaca ağzından Ankara Savaşı sırasında Yıldırım Bayezid'e "...Akçayı

Vefâiyye'nin etkisinin nisbeten azalmasında, Osmanlı yönetiminin merkezi bir yapı göstermeye başlamasıyla birlikte tarikatın etkin olduğu Türkmen unsurların ikinci plana itilmesinin ve her geçen gün daha fazla güç kazanan Zeyniyye ve Bayramiyye gibi tarikatların daha çok taraftar bulmaya ve iktidarın desteğini almaya başlamasının etkisinin bulunduğu tahmin edilebilir. Haşim Şahin, "Vefâiyye", **DİA**, C.42, s.601-602.

⁸ Âşıkpaşazâde, **a.g.e.**, s.244.

harc etmedün. Hâzineye koydun. Oğlancuklarum rızkıdur dedün” şeklinde verilmektedir.⁹ Müellif bir başka yerde bu konuya ayrı bir başlık açar: “Anı Beyan Eder kim Bu Padişahlar kim Mal Cem’ Etdiler, Âhır Naldılar” (157. Bab) başlığı altında çeşitli örneklerle Fatih Sultan Mehmed’e mesajlar verilmekte, başta Yıldırım Bayezid, Celayir Ahmed, Mirza Şahrüh ve Karamanoğlu İbrahim Bey gibi hükümdarların mal ve hazine topladıkları ve sonlarının kötü olduğu vurgulanmaktadır. Ardından padişahlara reaya’nın hayır duasının hazine olduğu belirtilmektedir.¹⁰

Böylece bir padişaha ve onun uygulamalarına geçmişe atıf yapmak suretiyle yapılan eleştirilerin en güzel örneğinin Âşıkpaşazâde’nin **TAO** isimli eserinde görüldüğünü ve Fatih Sultan Mehmed’e ve onun uygulamalarına Yıldırım Bayezid ve devri üzerinden eleştiriler yöneltildiğini tespit etmiş bulunmaktayız.

Türkler evrensel (cihanşümul) düşünceye sahip bir millettir ve bu düşüncenin Türk hâkimiyeti ile gerçekleştirilmesi amacıyla kendileri ile aynı düşünceye sahip tüm siyasi oluşumlarla tarih boyunca çekişme halinde olmuşlardır. Timur-Yıldırım Bayezid mücadelesini de bu düşünceyi kendi önderliğinde gerçekleştirme mücadelesi şeklinde görmek mümkündür.¹¹ Timur’a ait olan ve “Dünya iki hükümdarın sahip olacağı kadar değerli değildir”¹² sözü ile birlikte yine Timur’un temel düşüncesi olduğu ifade edilen “Gökte nasıl tek Tanrı varsa yerde de bir hükümdar olmalıdır” mealindeki sözleri¹³ âdeta Timur devrinde yaşanan olayların bir özeti gibidir. Yıldırım Bayezid’in Timur’la rekabetinin tarihsel gelişimine bakıldığında ise onun adı üstünde, yıldırım gibi hareket etmesi, hızlı yayılması, üst üste kazandığı başarıları neticesinde güçlü ve merkezi bir devlet olma yolunda ilerlemesinin Timur’un dikkatini çektiği görülmektedir.

XIV. yüzyılın son çeyreğinde Suriye ve Mısır’da hâkimiyet hanedan değişikliği yaşamış olan Memlük Devleti’nin elinde idi. Uzun zamandır iktidarı

⁹ Âşıkpaşazâde, **TAO**, s.144.

¹⁰ “Merhum Yıldırım Hünkâr mal cem' etdi. Tedbîr-i memleket kıldı. Akça lar cem' edüb hâzinelere koyalar. Memleket kesadlık oldu. Âhır ol malı Temür-i bedbaht yedi...” **a.g.e.**, s.233.

¹¹ Nitekim Şerefeddin Ali Yezdî’de geçen bir kayda göre Anadolu seferinden dönerken Timur, “Bu güne kadar dünyayı fethetme amacımız vardı. Allah’a şükürler olsun bu niyetimiz gerçekleşti.” demiştir. Yezdî, **Zafernâme**, s.421.

¹² İsmail Aka, **Timur ve Devleti**, Ankara, TTK, 1991, s.1.

¹³ Yezdî, **Zafernâme**, s.125.

elinde tutan Kalavun Hanedanı devrilmiş ve yerini Çerkez asıllı Berkuk ve ardından oğlu Ferec almıştır. Berkuk akılcı ve tutarlı dış politikası sayesinde bölgede en etkili güç olduğunu Timur da dâhil herkese ispat etmişti.¹⁴ Bu durum Ferec'in küçük yaşta tahta çıkması neticesinde olumsuz şekilde değişti. Memlük emirleri arasındaki çatışmaların yol açtığı bunalım önce Yıldırım Bayezid'in sonra Timur'un durumdan yararlanarak Memlük topraklarına saldırılarına neden olmuştur.

Bu dönemde Osmanlı Devleti Anadolu'da tam anlamıyla hâkimiyetini pekiştirememiş, Anadolu beylikleri ile mücadeleye devam ediyordu. Bir süre sonra Yıldırım Bayezid'in Anadolu seferleri sonucu Anadolu beylikleri itaat altına alınmış olsa da yeni fethedilen yerlerin Osmanlı yönetimine ısınmadan durdurulamaz fetihler gerçekleştiren Timur'un bölgeye müdahalesi neticesinde Osmanlı hâkimiyeti Ankara Savaşı sonunda büyük bir sarsıntı geçirecektir.

Bu amansız mücadelede çeşitli figüranlar da rol alacaktır. Bunlar arasında her fırsatta Osmanlı aleyhine faaliyetlerde bulunan Karamanoğlu Alâeddin Bey, Timur'a bağlılığı ile bilinen Erzincan Emiri Mutahharten, Timur karşısında bir savunma cephesi kurmaya çalışan Kadı Burhâneddin, Dulkadiroğlu Suli Bey, Karakoyunluların amansız düşmanı ve Timur'un müttefiki Kara Yülük Osman Bey, Timur korkusuyla ordan oraya sürüklenen firâriiler Celayiroğlu Ahmed ve Karakoyunlu Yusuf ilk akla gelenlerdir. Dışarıdan ise Altınorda Hanı Toktamış Han bu oyuna zaman zaman müdahale etmiştir. Netice itibarı ile Osmanlı, Memlük ve Timur devletleri arasında bir satranç oyununu andıran ve Ortadoğu ve Anadolu coğrafyasında yapılan mücadeleyi aynı zamanda usta bir satranç oyuncusu olan Timur kazanacaktır.

¹⁴ Cüneyt Kanat, "Memlük-Timurlu Münasebetleri (1382-1447)", Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Basılmamış Doktora Tezi, İzmir, 1996, s.31.

BİRİNCİ BÖLÜM

BAYEZİD VE TİMUR DEVLETLERİNİN SİYASİ PANORAMASI

Timur, 9 Nisan 1336 (25 Şaban 736) tarihinde Keş yakınlarında Hoca Ilgar köyünde doğmuştur. Babasının adı Taragay, annesi Tekina Hatun, dedesi ise Emir Baragul'dur. Kendisi Çağatay ulusunu oluşturan boylardan Barlas kabilesine mensuptur. Bu kabile Türkleşmiş bir Moğol kabilesidir.¹⁵ Ancak Timur zamanında Moğolistan da yaşayan Moğollara değersiz kişi, serseri, alçak kimse anlamında “çete” (çita) dendiği, bu dönemde Moğol algısının oldukça olumsuz olduğu kaynaklarda görülmektedir.¹⁶ Dolayısıyla Timur kendisini Türk olarak görmektedir.

Yaptığı savaşlarda hiç yenilgi yüzü görmeyen ve “Sâhip-Kırân” ünvanı ile anılan ve tarihin sayılı cihangirlerinden kabul edilen ve göçebe fâtihterin sonuncusu olan Emir Timur'un hayatının ilk yıllarına ait fazla bilgimiz yoktur. Aka'ya göre Timur bu dönem olaylarının kendi yazdırdığı tarihlere kaydedilmesini bunlar yazıldığı takdirde güya okuyanlar tarafından birçok olayların ve bilhassa Timur'un ilk dönem faaliyetlerinin gerçek olmadığı zannedileceği düşüncesiyle istememiştir.¹⁷

Klaviyo'nun anlattığına göre Timur, Sistan ahalisi ile girdiği bir çatışmada sağ ayağından yaralanmış ve sağ elindeki iki küçük parmağı da kopmuştur. Timur bu yaralar yüzünden topal kalmış, adı da Farsça “Timurlenk” (Timurleng), Türkçe “Aksak Timur” olmuştur.¹⁸ Eserlerinde Timur'u bu şekilde adlandıran yazarların Timur'u aşağıladıkları ya da hor gördükleri düşünülebilir.

Timur'un ilk dönem faaliyetlerinin net olarak bilinmemesi ve özellikle Timur'a düşmanlığı ile tanınan İbn Arabşah ile Klaviyo'nun yazdıkları bazı batılı araştırmacıların Timur'un soyunu küçümsemelerine neden olmuştur. Barthold ve

¹⁵ Wilhelm Barthold, **Orta Asya Türk Tarihi Hakkında Dersler**, Çev. İsmail Aka, Ankara, TTK, 1987, s.178.

¹⁶ Timurlularda olumsuz Moğol algısı için Bkz.: Mirza Haydar Duğlat, **Tarih-i Reşidî**, Çev. Osman Karatay, İstanbul, Selenge Yay., 2006, s.104; Babur, **Baburnâme I**, Çev. Reşit Rahmeti Arat, İstanbul, Devlet Kitapları, 1970, s.90, 135.

¹⁷ Aka, **Timur ve Devleti**, s.3.

¹⁸ Klaviyo, **Semerkand'a Seyahat**, s.131; Timur'un mezarı açıldığında Klaviyo'nun tarif ettiği sakatlıklar tespit edilmiştir. Justin Marozzi, **Timurlenk, İslâm'ın Kılıcı, Cihan Fatihî**, Çev. Hülya Kocaoluk, İstanbul, Yapı Kredi Yay., 2005, s.54.

D'ohson gibi şarkiyatçılar Emir Timur'un asil olmayan sıradan bir eşkıya olduğunu iddia ederler.¹⁹ Bu ve benzeri araştırmacılar Timur'un torunu Uluğ Bey tarafından mezarı üzerine dikilen siyah yeşim taşı üzerine kaydedilen nesebini²⁰ ve Şahruh tarafından hazırlanan **Muizzül-Ensab** isimli eserdeki nesebnâmeleri uydurma olarak addetmektedirler. Bu eserlerde Timur'un soyu ile Cengiz Han'ın nesebi aynı asla ulaşır. Timur'un bir çapulcu veya soysuz biri olmadığı Zeki Velidi Togan'ın makalesi ile açıkça ortaya çıkmıştır.²¹

Timur önce Çağatay hanı Toğluk Temür'ün oğulları ile mücadele etmiş, nihayet onları Maverâünnehir'den çekilmeğe mecbur bırakarak Semerkand'a hâkim olmuştur. 1360 yılında siyasi mücadeleye başlayan Timur, hızlı fetihleri ile 10 yıl içerisinde bütün Maverâünnehr'i hâkimiyeti altına almıştır.²² Bu süre zarfında Timur'un bir küs bir barışık devam eden kayınbiraderi ve rakibi Emir Hüseyin ile ilişkileri sonunda onu ortadan kaldırması ile son bulmuştur. Bu olaydan kısa süre önce ise Timur, Emir Hüseyin'e gücenen beyleri kendi yanına çekerek ona karşı oluşan muhalefetin başına geçmiştir. Emirler Timur'dan itaat edebilecekleri bir han göstermesini istemişlerdi. Bu nedenle Timur, “Noyan'lar ve Emirler'le meşveret yaparak büyük hanedandan saltanat için namzed olan Suyurgatmış Han'ı Arpuz denilen yerde, sa'd taliinin tuluu zamanında, mübarek bir günde ve uğurlu bir saatle, padişahlık tahtına oturtmuştur.” Timur böylece Suyurgatmış'ı (Suyurgatmış) Han, kendini de Uluğ Bey (Beğlerbeği, naib veya atalık) ilan etti.²³

Görüldüğü gibi Timur'un doğduğu dönemde Çağatay Hanlığı büyük sarsıntı yaşıyordu ve Çağatay Hanedanının hâkimiyeti Türk Beyleri tarafından ortadan

¹⁹ Barthold, **Orta Asya**, s.176; Klaviyo, **a.g.e.**, s.128-130; Mignanelli, Timur'un sakatlığı konusunda onun gençliğinde ok ile yaralandığını söyler. Ardından Timur'un eşkıyalık yaparken esir düştüğünü ve onu esir alanların daha fazla suç işlemesine engel olmak için onu öldürmek istediklerini, fakat Timur'un usta olduğu konuşma sanatını kullanarak onların elinden kurtulduğunu yazar. Mignanelli, “Latince Bir Kaynak”, s.257.

²⁰ Semenov, “Gur-i Emir Türbesinde Timur'un ve Ahfadının Mezar Kitabeleri”, Çev. Abdülkadir İnan, **Bellekten**, XXIV/93, TTK, 1960, s.139-163.

²¹ Z. V. Togan, “Emir Timur'un Soyuna Dair Bir Araştırma”, **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi**, S.26, 1972, s.75-83.

²² Hayrünnisa Alan, “Sultan Ebu Said Devri Timurlu Tarihi (1451-1469)”, Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul, 1996, s.2.

²³ Şâmî, **Zafernâme**, s.69; Beatrice Forbes Manz, “Timur ve Hâkimiyetin Sembölü”, Çev. Musa Şamil Yüksel, **Tarih İncelemeleri Dergisi**, S.15, 2000, s.261.

kaldırılmıştı. Fakat yine de Türk emirleri gücü direkt kullanamıyorlar ve Çağatay Sülalesinden birini Han ilan ediyor ve bu kukla han namına ülkeyi yönetiyorlardı. Bu dönemde gücü ellerinde tutan boy beyleri, Türkçe “Bey”, Moğolca “Noyan” anlamında Arapça ve Farsça bir unvan olan Emir’i kullanıyorlardı.²⁴ Emirlerin yaptıkları bu perde arkasından ülkeyi yönetme işine kaynaklarda “Hanbazi” (Han oyunculuğu) deniyordu.²⁵ Timur hayatının sonuna kadar hanlık iddiasına kalkışmayıp “bek” (bey) olarak kalmış, tebaası hatta kendi evladı tarafından bile Temür Bek olarak tesmiye olunmuştur. Timur, İbn Haldûn’a memleketin meşru hükümdarının Sultan Mahmud olduğunu, kendisinin onun bir beyi olduğunu söylemiştir. Timur, Mahmud Han öldükten sonra yerine başkasını han ilan etmemiştir.²⁶ İbn Arabşah Cengiz-han kabilesinden çıkan yöneticiler “ilhan” ve “sultan” unvanı taşırlardı. Çünkü onlar Türklerin Kureyş’ idiler. Eğer birisi bu şerefi onların elinden alabilecek olsaydı bu kesinlikle Timur olurdu, demektir. İbn Arabşah Suyurgatmış için “Timur’un yanında çamura batmış eşek gibiydi” demekle şüphesiz ki çok fazla mübalağa yapmış sayılmazdı.²⁷

Timur’un kukla han’ı “Suyurgatmış”, Cengiz oğlu Moğol-Tumanay oğlu Kaydu Han neslinden gelmekteydi ve Cengiz’in üçüncü oğlu Ögedey Han’ın bir torunu idi (1370). Ancak Timur saray tarihçileri, bu atamayı Çağatay Hanedanının diriltilmesi olarak göstermekte oldukça ısrarlıdılar.²⁸

Şâmî, **Zafernâme**’indeki kayda göre Timur’un verdiği ilk emir Cengiz’in “yosun ve yasak” kaidelerinin ve usulünün yeniden yürürlüğe konması idi.²⁹ Bu şekilde bir yandan kendini Cengiz Devleti’nin devamı olarak gösteren Timur, diğer yandan Cengiz rabitasını güçlendirmek için her fırsattan yararlanıyor, kendisi de

²⁴ Hayrûnnisa Alan, “Osmanlı Devletinin Timurlular İle İlişkileri”, **Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 1/1, 2003, s.1.

²⁵ Mustafa Kafalı, “Timur”, **İA**, C.12/1, s.337.

²⁶ Zeki Velidi Togan, **Umumi Türk Tarihine Giriş**, s.64.

²⁷ İbn Arabşah, **Acâibu’l Makdûr**, s.50.

²⁸ Manz, bu durumu o sırada uygun bir Çağataylının bulunmayışı ve Ögedey Han’ın Cengiz tarafından halef tayin edilmesi itibarı ile Timur’un evrensel iddialarına daha uygun olması ile açıklar. Manz, “Timur ve Hâkimiyetin Sembolü”, s.264.

Öyle anlaşılıyor ki Hanbazi de isim ve soydan ziyâde kabile liderleri ve ahali tarafından kabul edilebilirlik önemli idi.

²⁹ Şâmî, **Zafernâme**, s.69.

dâhil ailesinin Cengiz soyundan hanımlarla evlilik kurmasına dikkat ederek ve bu rabıtayı gösteren “gurkan” (küregen) yani “damad” unvanını kullanıyordu.³⁰

Timur, 1371-1379 yılları arasında yaptığı dört sefer ile Harezmi’ye sahip olmuştur. 1375 ve 1376 yılında Moğol Duğlat Emiri Kamereddin üzerine yürüyerek zafer kazanan Timur daha sonra Ak Orda ülkesinden kaçarak kendisine sığınan Toktamış’ı dört defa destekleyerek Ak Orda ülkesinde hâkimiyeti ele geçirmesini sağlamış ve onu Altınorda tahtına çıkarmıştır (1378).

Bundan sonra Timur Horasan üzerine yürümüş ardından da İran üzerine üç yıllık seferini (1386-1388) düzenlemiş, bu durum ise onu Azerbaycan bölgesinde hak iddia eden Toktamış Han ile karşı karşıya getirmiştir.³¹ Taraflar arasında yapılan 1391 Kunduzca ve 1395 Terek Savaşlarını Timur kazanmış, Altın Ordu’nun iki esas merkezi Astrahan ve Yeni Saray’ı yerle bir etmiş³² fakat Toktamış’ı elinden kaçırmıştır. Timur meşruiyet açısından Cengiz soyundan gelen Toktamış ile boy ölçüşecek durumda değildi. Bu nedenle amacı onu yenmek değil yok etmektir. Timur onun tekrar toparlanıp üzerine gelebileceğini bildiğinden Toktamış’ı elinden kaçırdığına çok üzölmüştür.³³

Timur, 1392-1397 yılları arasında Beş Yıllık Seferine çıkmıştır.³⁴ Güney İran’da Muzafferiler Hanedanını ortadan kaldırmış, 1393’de Bağdad’ı ele geçirmiş ve Tekrit’e gelerek çevresindeki tüm güçlerden kendisine itaat etmelerini istemiştir. Bu teklife muhtelif karşılıklar verilmiştir. Karamanoğlu Alâeddin Bey, Erzincan Emiri Taharten, Akkoyunlu Kara Yülük Osman ve Dulkadiroğlu Suli Bey teklifi olumlu karşılamıştır.³⁵ Karşıt güçler ise harekete geçmiş ve özellikle Kadı Burhâneddin’in girişimleri ile Osmanlı- Memlük- Altın Orda devletleri arasında bir

³⁰ Bu konu hakkında Bkz.: W. Barthold, **Uluğ Beg**, Çev. İsmail Aka, Ankara, TTK, 1997, s.76.

³¹ Aka, **Mirza Şahruh ve Zamanı**, s.13.

³² Timur’un Toktamış üzerine seferleri için Bkz.: George Vernadsky, **Moğollar ve Ruslar**, Çev. Eşref Bengi Özbilen, İstanbul, Selenge Yay., 2007, s.330.

³³ A. Yu. Yakubovskiy, **Altın Ordu ve Çöküşü**, 2. bs., Çev. Hasan Eren, Ankara, TTK, 2000, s.178; Hayrünisa Alan, “Timur’un Toktamış Üzerine Seferleri ve Altınorda’nın Yıkılması Meselesi”, **Bilig**, S.27, 2003, s.117-156.

³⁴ Alan, “Ebu Said”, s.5-6.

³⁵ Aka, **Mirza Şahruh**, s.17-18.

ittifak meydana gelmişti. Bu Timur karşıtı kenetlenme bu seferinde Timur'un geri dönmesine neden olmuştur.³⁶

1398-1399 yılları arasında gerçek hedef olarak ticaret yollarını kontrolü altına almak amacıyla Hindistan üzerine sefere giden Timur, Tuğluki Hanedanı hükümdarı II. Mahmud'u yenilgiye uğratarak buradan büyük moral ve ganimetlerle dönmüştür.³⁷ Giderken bıraktığı Ortadoğu ile sefer dönüşündeki Ortadoğu arasında büyük farklar oluşmuş ve Timur karşıtı koalisyon ölümler, iç çatışmalar gibi nedenlerle Timur'un müdahalesine gerek kalmadan kendiliğinden dağılmıştır. Bu elverişli durumu gören Timur bu defa tereddüt etmeden Anadolu ve Orta Doğu üzerine yürümüştür.

Bu noktadan itibaren olayları Osmanlı padişahı Yıldırım Bayezid üzerinden Anadolu coğrafyası açısından da değerlendirmek gerekmektedir.

I. Murad'ın büyük oğlu olan Yıldırım Bayezid'in annesi Gülçiçek Hatun'dur. 1381 yılı dolaylarında Germiyanoglu Süleyman Çelebi'nin kızı Sultan Hatun ile evlenmiş ve hanımının çeyizi olarak Osmanlılar'a bırakılan topraklara sancak beyi tayin edilmiştir. Yıldırım Bayezid, yerleştiği Kütahya'da Osmanlılar'ın doğu sınırlarının muhafaza ve gözetimi ile görevlendirildi. 1386'da babasının Karamanoglu Alâeddin Bey'e karşı giriştiği sefere katıldı, Frenk Yazısı Savaşı'nda gösterdiği cesaret ve atılganlık dolayısıyla "Yıldırım" lakabını aldı.³⁸ Kosova Savaşı'nda şehit düşen babası I. Murad'ın yerine tahta çıktığı andan itibaren (1389) Yıldırım Bayezid'in önce Sırp'ları sağlam bir şekilde Osmanlı Devleti'ne bağladığı ve ondan sonra Anadolu'ya yönelerek babasının Anadolu beyliklerine karşı izlediği

³⁶ Kadı Burhâneddin'in Timurla münasebetleri için Bkz.: Yaşar Yücel, **Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar II**, 2. bs., Ankara, TTK, 1991, s.159-171; Elizabeth A. Zachariadou, "I. Bayezid ve Kadı Burhaneddin Arasındaki Çekişmede II. Manuel Palaiologos", Çeviren: Murat Keçiş-Şahin Çeler, **Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi (OTAM)**, S.30, 2011, s.213-224; Kadı Burhaneddin önderliğinde Timur'a karşı kurulan ittifak ile ilgili **Kadı Burhaneddin Divanı**'ndaki şu satırlar önemlidir;

"Oldı musahhar bize çu Şam'la Rum
Düşmene demir bolduh dostlara mum
Her kişiler yürisün yollarına

Çun dosta mübarek bûd düşmene şum", Kadı Burhaneddin Divanı'ı tıpkı basım, s.607'den naklen Yaşar Yücel, **Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar II**, 2. bs., Ankara, TTK, 1991, s.164.

³⁷ Hayrûnnisa Alan, **Bozkırdan Cennet Bahçesine: Timurular: 1360-1506**, İstanbul, Ötügen, 2007, s.63.

³⁸ Halil İnalçık, "Bayezid I", **DİA**, C.5, s.232.

yumuşak politikayı sertleştirdiği görülmektedir. Zira I. Murad'ın Rumeli'deki hızlı ve sert hareketlerinin aksine Anadolu beyliklerine karşı temkinli olmayı ve fırsatlardan istifade etmek suretiyle Anadolu'da, bizim adına "Barış yoluyla genişleme siyaseti" dediğimiz toprak satın alma ve evlilik yoluyla akrabalık kurma gibi yollarla toprak kazanmayı hedeflediği görülmektedir.³⁹ Ancak bu politikanın çok da faydalı olmadığı ileride görülecektir.

Yıldırım Bayezid, tahta çıktıktan sonra Anadolu beyliklerinin Osmanlı aleyhine harekete geçmeleri üzerine Sırp Kralı Lazar'ın oğlu Stefan Lazareviç ile kızkardeşi Mara Despina ile evlenmek ve Sırp'lardan yardımcı kuvvet olarak yararlanmak üzere bir anlaşma yaptı. Ardından acele olarak Anadolu'ya geçerek, Batı Anadolu'daki beylikleri, yani Aydın, Saruhan, Menteşe, Germiyan Beyliklerini kısa bir süre içerisinde ele geçirdi (1390). Yıldırım Bayezid'in hükümdarlığının bu hızlı ve amansız ilhak etme politikası sadece Anadolu beylikleri tarafından değil Timur tarafından da tepki ile karşılanıyordu. Memlûkler ise olayları yakından ve temkinli şekilde izliyorlardı. İçeride ise hızlı genişleme taraftarı Hoca Firuz Paşa ile tedrici genişleme taraftarı Çandarlı Ali Paşa'ların anlayışları çarpışıyordu. Yıldırım Bayezid, Hoca Firuz'un politikasını benimsedi ve yerli aristokrasinin yerine kendi kölelerini geçirmek suretiyle Kapıkulu kurumunu güçlendirerek merkeziyetçi bir idare biçimini uyguladı.⁴⁰ Yıldırım Bayezid zamanında, kapıkulu askeri sayısı yedi binlere çıkmış, Rumeli ve Anadolu'daki rakiplere karşı etkin bir kuvvet oluşturmuştu.⁴¹ Yıldırım Bayezid son verilen yerli hanedanların yerine bizzat güçlendirdiği yönetim aygıtı ve gücünün dayanağı kullarını geçirerek kapıkulu kurumunu güçlendirdi. Bütün bu yapılanlar Osmanlı Devleti'nin ilk imparatorluk denemesi anlamına geliyordu.

Bizans'ın Anadolu'daki son toprağı olan Alaşehir alındıktan sonra Hamid ve Teke Beylikleri ilhâk edildi. Bayezid daha sonra Karaman Beyliği üzerine yürüdü. Bu sırada Candaroğlu II. Süleyman Bey'in Osmanlı safından ayrıldığı ve

³⁹ Franz Taeschner, "1453 Yılına Kadar Osmanlı Türkleri", Çev. Necmi Ülker, **Tarih İncelemeleri Dergisi**, 1990, s.292.

⁴⁰ Halil İnalçık, "Osmanlı Fetih Yöntemleri", **Cogito**, S.19, 1999, s.116.

⁴¹ Halil İnalçık, **Devlet-i 'Aliyye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar - I**, 29. bs., İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2009, s.69.

Karamanoğulları ile Kadı Burhâneddin arasındaki ittifaka katıldığı rivayet edilir. Anadolu ve Rumeli’de muhtelif sıkıntıların ortaya çıkması üzerine Yıldırım Bayezid akrabası Karamanoğlu Alâeddin Bey’i yenmesine rağmen onunla Çarşamba Suyu sınır olmak üzere barış imzaladı.⁴²

1391 yılında Yıldırım Bayezid İstanbul’u ilk kez kuşattı. Bizans çaresiz şekilde anlaşma yapmak zorunda kaldı. Bu anlaşma uyarınca İstanbul’da bir Müslüman Mahallesi kurularak Müslümanların hukuki işlerini görmek üzere bir Türk kadısı atandı.

1392 yılında Yıldırım Bayezid Eflak Voyvodası Mircea’yı bazı düşmanca hareketleri nedeniyle cezalandırdı. Kastamonu beyi Candaroğlu Süleyman’ı yendi. Tuna Bulgaristan’ını ele geçirdi.

Cengiz Han’ın mirasçısı olma iddiasıyla ortaya çıkan Emir Timur, İlhani geleneğin içerisinden bir uç beyliği olarak doğup ortaya çıktıktan sonra zamanla güçlenerek kendisine rakip olma yolunda ilerleyen Osmanlı Devleti’ni ve onun hükümdarı olan Yıldırım Bayezid’i bir türlü kabullenememiş⁴³ ve Yıldırım Bayezid’i bir uç beyi, Osmanlı Devleti’ni de uç beyliği olarak görmeye devam etmiştir.⁴⁴ Zira Büyük Selçuklulardan beri yerleşmiş bir siyasi geleneğe göre Orta ve Doğu Anadolu, İran’da kurulan imparatorluklara bağlı sayılmakta, gaziler sultanı sayılan Osmanlı

⁴² İ. H. Danişmend, **İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi**, C.1, İstanbul, Türkiye Yayınevi, 1971, s.88-92.

⁴³ Bu durum Şâmî’de geçen şu kayıttan anlaşılmalıdır; “Dünyanın en büyük memleketlerinden olan Rum Diyarı da Yıldırım Bayezid’in eline geçti. Mumaileyh bir müddet bu memleketleri istila ile istiklal davaşında bulundu ve o memleketlere musallat oldu, bunun üzerine şeytan buna bir gurur verdi, kuvvet ve şevketine güvenerek haddini tecavüz etti... Emir Sahip Kıran ile boy ölçmeğe, ona karşı muhalefet göstererek bir takım manasız mektuplar yazmağa, münasebetsiz haberler göndermeğe kalktı”. Bkz.: Şâmî, **Zafernâme**, s.296; “..Yer üstü sultanlarıysa bana eğilerek itaat halkasını kulaklarına takmıştır. Kendi değerini bilip, kendi sınırından dışarı adım atmayan kişiyi Hudâ esirgesin...” Timur, **Tüzükât-ı Timur**, s.65.

⁴⁴ Şâmî’de geçen ve Yıldırım Bayezid’e gönderilen mektupta “Biz senin aslını neslini tanırız. Eğer haddini gözetir ve onu tecavüz etmezsen senin için iyi olur” şeklinde aba altından sopa gösterir misali yapılan aşağılama ile karışık uyarıda geçen yukarıdaki dipnot 3’te mevcut olan had kelimesi İlhani çerçeveyi işaret etmektedir. Timur diğer bir mektubunda da şüphesiz ki bu nedenle “Bizim soyumuz, İlhan-ı Âlişân’a ulaşmaktadır.” demektedir. Şâmî, **Zafernâme**, s.260; El Hüseyini’de de Yıldırım Bayezid’i haddini aşmakla suçlayan bir kayda rastlanır.

hükümdarı için yalnız Anadolu Selçukluları hudutları dışında Bizans'tan gaza neticesinde alınmış topraklar meşru bir hâkimiyet sahası olarak bırakılmaktaydı.⁴⁵

Timur, hareketlerini meşrulaştırmak için Harezm'den toprak talebini kendisinin Cengiz oğlu Çağatay'ın mirasçısı olduğu iddiası üzerine kurgularken, Mısır ve Suriye üzerindeki iddialarını buraların eskiden Cengiz'e ait olduğu ve sonradan İlhanlı hükümdarı Hülagü'ye geçtiği ve şimdi de miras yoluyla kendisinin kuklası olan Mahmud Han'a ait olması gerektiği üzerine kurguluyordu.⁴⁶

Anadolu coğrafyası için söz konusu olan İlhani düzende eski İlhanlı valisi Eretna'nın hâkimiyet sahası sayılan Sivas-Amasya-Erzincan bölgesinde Yıldırım Bayezid'in yaptığı her hareketi Timur kendi egemenlik bölgesine tecavüz sayıyordu.⁴⁷ Daha önce de bu bölgedeki etkinliğini artırma çalışmalarını görebildiğimiz Yıldırım Bayezid'in önünde uzun süre Kadı Burhâneddin gibi büyük bir engel vardı. Timur tehlikesi iyiden iyiye yaklaşıyorsa kadar Yıldırım Bayezid bu bölgede etkinliğini artırma çabasında Kadı Burhâneddin engeliyle karşılaşmıştır. Kadı Burhâneddin 1392'de Osmanlı kuvvetlerini Çorumlu Savaşı'nda yenilgiye uğratmıştır. Ancak Burhâneddin'in kuşatması altındaki Amasya emîri 1393'de Amasya'yı Osmanlılar'a teslim etmiş müttelikleriyle bozuşan Kadı Burhâneddin ise Osmanlı kuvvetlerine karşı önemli bir harekâta girişmemiştir.⁴⁸

1393'de hızla Balkanlara dönerek Slav beyliklerini merkezi bir denetim altına alan Bayezid kuzeye doğru ilerleme kaydetti. Bu ilerleme bir Haçlı seferine yol açıyorsa da, 1395'ten beri İstanbul'u kuşatma altında tutan Bayezid hızla gelerek Haçlıları Niğbolu' da (1396) büyük bir hezimete uğrattı.⁴⁹ Bu savaştan sonra Yıldırım Bayezid, Timur ve Karamanlılara karşı Memlük hükümdarı Berkük'un izniyle Halife

⁴⁵ Alan, "Osmanlı Devletinin Timurlular İle İlişkileri", s.4.

⁴⁶ "...Bu cümlelerin altında da Sultan Berkük'un yenileceğini ve kınanması gerektiğini söyleyen bir bölüm vardı. Bize o ülke eskiden Cengiz Han'a aitti. Ondan diğerlerine geçti. Ve Sonra Hülagü'nun oldu. Bugün de miras yoluyla Sultan Mahmud'un olması gerekir." Esterebâdi, **Bezm u Rezm**, s.422; Halil Çetin, **Ankara Savaşı**, İstanbul, Yeditepe Yay., 2012, s.45.

⁴⁷ İnalçık, **Devlet-i 'Aliyye**, s.71.

⁴⁸ Mükrimin Halil Yinanç, "Bayezid", **İA**, C.2, s.372.

⁴⁹ Halil İnalçık, **Osmanlılar**, Timaş, 3. bs., İstanbul 2010, s.60; Mustafa Daş, "Saint-Denis Ruhbanının Kroniği Adlı Fransız Kaynağına Göre Niğbolu Savaşı", **Tarih İncelemeleri Dergisi**, XXVII, S.1, 2012, 69-77.

I. El-Mütevekkil'den resmen "Sultanu'r-Rum" unvanı aldığı⁵⁰, böylece Anadolu' da Selçuklu sultanlarının tek meşru varisi olma iddiasını ortaya koyduğu bir gerçektir.⁵¹ Bu hareketin Timur'a karşı bir hareket olduğu da muhakkaktır.

Bu savaştan sonra Yıldırım Bayezid İstanbul'u muhasara şeklinde Ankara Savaşı'na kadar sıkıştırmaya devam etti. Kenti açlıkla düşürmeyi düşünen sultana karşı Bizans İmparatoru II. Manuel Palailogos'un Mareşal Boucicaut'un önerisiyle Avrupa krallarından mektuplar yazarak ve seyahata çıkarak bizzat yardım dilemesi de sonuç vermedi. Manuel bu girişimlerinden sadece vaat elde etmiş ve geri dönecek yüzü bulamadığından Paris'te kalmayı tercih etmişti. Ancak İstanbul kuşatması bu sırada öyle ağırlaşmıştı ki açlıktan ölümler oluyor, insanlar surlardan aşağı iplerle inerek Türklere sığınmak zorunda kalıyorlardı.⁵²

Bayezid, 1397'de tekrar isyan eden ve Akçay Savaşını kaybederek beyliğine son verilen Alâeddin Ali Bey'e neden itaat etmediğini sormuş ve kendisinden "niçin sana tabi olayım, ben de senin gibi bir beyim" karşılığını almıştır.⁵³ Bu cevapta İlhani düzene bir atıf vardır. Fakat Osmanlılar, ancak Niğbolu Savaşını kazanarak halifeden aldıkları Sultan ünvanı üzerine kendilerini diğer Anadolu beyliklerinden üstün görmeye başladılar. Bu noktada Osmanlılar gaza misyonunu Anadolu beyliklerine karşı ön plana çıkarıyorlardı.

Timur tehlikesi yaklaştığında ise Anadolu Türk beyleri arasında bu tehlikeyi ilk idrak eden kişi olan Kadı Burhâneddin'in büyük çabasıyla, Osmanlı, Kadı Burhâneddin, Memlûkler ve Altınorda arasında Timur karşıtı bir ittifakın kurulması neticesinde bu devletler arasında ilişkiler hız kazanmıştır (1394).⁵⁴ Bu ittifak Timur'u tedirginliğe sevk etmiş ve Timur ittifak üyesi Toktamış'ın kendisini arkadan vurması ihtimaline karşılık çekilerek onu üzerine yürümüşür. Daha önce de değinildiği gibi

⁵⁰ M.C. Şahabeddin Tekindağ, **Berkuk Devrinde Memlûk Sultanlığı**, İstanbul, Edebiyat Fakültesi Matbaası, 1961, s.101-102; Ernst Werner, **Büyük Bir Devletin Doğuşu-Osmanlılar**, Çev. Orhan Esen-Yılmaz Öner, C.1, İstanbul, Alan Yayıncılık, 1986, s.226; Carl Brockelmann, **İslâm Ulusları ve Devletleri Tarihi**, Çev. Neşet Çağatay, 2. bs., Ankara, TTK, 2002, s.222.

⁵¹ Halil İnalçık, **Osmanlılar**, s.97, 116.

⁵² M. Donald Nicol, **Bizans'ın Son Yüzyılları (1261-1453)**, 2. bs., Çev. Bilge Umar, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yay., 2003, s.334.

⁵³ Schildberger, **Türkler ve Tatarlar Arasında**, s.41.

⁵⁴ Timur karşıtı ittifak hakkında ayrıntılı bilgi için Bkz.: Özen Tok, "XIV. Yüzyılda Timur'a Karşı Orta Doğu'da İttifak Teşebbüsleri", **Türk Dünyası Araştırmaları**, S.174, 2008, s.171-186.

Timur, 1395 yılında Terek Savaşında Altınorda hükümdarı Toktamış'ı daha önceki Kunduzca Savaşı'ndan (1391) sonra ikinci defa yenilgiye uğratarak ittifakın önemli bir üyesini saf dışı bırakmıştı. İttifakın kâğıt üzerinde kalması ve eylem safhasına bir türlü geçememesinin en büyük nedenlerinden birisi de ittifak üyelerinin birbirlerine hiçbir zaman tam güven sağlayamamış olmalarıdır denilebilir. Zira Berkuk, ne Kadı Burhâneddin'e ne de Yıldırım Bayezid'e güvenmemiştir. İleri görüşlü bir hükümdar olan Berkuk'un şüpheli tavrının boşuna olmadığı daha sonra gelişen olaylarla anlaşılmıştır. İbn Hâcer Berkuk'un şöyle dediğini aktarır: "Timur'dan korkmuyorum, çünkü herkes Timur'a karşı bana yardım eder. Fakat şu İbn Osman'dan korkuyorum". İbn Hâcer, İbn Haldûn'un defalarca "Mısır için bu adamdan başkasından [Yıldırım Bayezid] korkulmaz." dediğini işittiğini ifade eder.⁵⁵

Kadı Burhâneddin'in 1398'de Kara Yülük Osman Bey tarafından beklenmedik bir anda baskınla öldürülmesi, Yıldırım Bayezid'in yayılmasının önündeki büyük engeli ortadan bir anda kaldırınca, Yıldırım Bayezid hızlı ve belki düşüncesizce harekete geçmiş ve Sivas halkının daveti ile Sivas'ı, ardından 1399'da kısa süre önce ölen Memlük hükümdarı Berkuk'un ölümü üzerine onun yerine küçük yaştaki oğlu Ferec'in geçmesi sonucu ortaya çıkan otorite boşluğundan yararlanmak sureti ile Memlüklerin elindeki Malatya şehri ile Behisni, Kâhta ve Divriği kalelerini almıştır. Böylece Yıldırım Bayezid Anadolu siyasi birliğini sağlama hususunda önemli adımlar atmış oluyordu. Onun bu cüretkâr hareketlerinde Timur'un bu esnada Hindistan Seferi nedeniyle oldukça uzakta bulunmasının da etkisi vardır.⁵⁶ Hâlbuki Timur uzakta da olsa bu gelişmeleri çok yakından takip etmekteydi.

Bize göre Kadı Burhâneddin gibi bir büyük gücün ortadan Kara Yülük Osman Bey tarafından öldürülmesi ile ortadan kaldırılması sonucu Yıldırım Bayezid, Sivas halkınında daveti üzerine, bölgeye Timur yandaşı Karamanoğulları, Kara Yülük Osman Bey, Erzincan Emiri Mutahharten gibi güçlerin sızmasını engellemek için harekete geçmiş, fakat ilerlemesine devam ederek Memlük topraklarına taarruz

⁵⁵ Yüksel, "İbn Hâcer'in İnbâ'el-Gumr'unda...", s.214.

⁵⁶ Aka, **Timur ve Devleti**, s.24.

etmekle Timur karşısında büyük bir stratejik hata yapmıştır.⁵⁷ Bu durum neticesinde Timur karşısında Memlüklerin güvenini kaybeden Yıldırım Bayezid yalnız kalmış ve daha sonra hatasını telafi etme girişimleri Memlükler tarafından kabul görmemiştir.

Öte yandan 1399-1400 kışını Azerbaycan'da geçiren Timur Gürcistan ve Arap Irakı'nda bazı faaliyetlerde bulunarak Bingöl'e gelmiş ve artık Anadolu ve Suriye'yi istila için etrafını güvenlik altına almış, böylece çevresinde herhangi bir tehdit unsuru bırakmamıştı.

Bu sırada iki büyük rakip arasında ortaya çıkan bu krizi fırsat bilen Timur harekete geçerek Sivas'ı ele geçirmiş ve ardından Suriye üzerine yürümüştür. Sivas'ta yapılan katliam Yıldırım Bayezid'e verilmiş bir gözdağıdır.⁵⁸ Yıldırım karakteri gereği altta kalmayarak ve Timur'un Suriye üzerine inmesinden istifade ederek ikinci bir stratejik hata ile yanında Kara Yusuf ve Sultan Ahmed de bulunduğu halde Timur'a bağlılığı ile bilinen Erzincan Emiri Mutahharten üzerine yürüyerek şehri ele geçirmiş, Mutahharten'in ailesini alıkoymuş ve Kemah'ı da almıştı.⁵⁹ Bu ise Timur tarafından İlhani düzeni parçalama girişimi olarak algılanmış ve Ankara Savaşı'ndaki büyük hesaplaşmanın önemli bir sebebi de bu durum olmuştur. Bunun yanında Yıldırım Bayezid'in Timur'un düşmanları olan Celayiroğlu Ahmed ve Karakoyunlu Kara Yusuf'u himaye etmesine karşılık Anadolu'da Yıldırım tarafından ellerinden beylikleri alınan Türkmen beylerinin Timur'a sığınmaları da önemli bir etkidir. Fakat asıl sebebin iki hükümdarın hâkimiyet anlayışları olduğu açıktır. Timur, Cengiz Han ve haleflerinin hâkim oldukları yerlerde hâkimiyet iddia ederken, Yıldırım Bayezid Anadolu ve Rumeli'de yeni bir merkezi siyasi yapı kurmak için çabalıyordu.

Osmanlı Padişahı Yıldırım Bayezid, Timur'un kendisinden tabi olmasını beklediği böyle bir İlhani çerçeveyi kabullenmeyecek kadar cesur, gururlu ve hırslı bir hükümdardı. Timur'un yönetmenliğini yaptığı oyunda Yıldırım Bayezid figüran

⁵⁷ Bayezid'in Anadolu Birliği yönündeki fetihlerinin Timur tarafından "gayrı meşru bir rekabet hatta tahrik olarak algılanması" hususunda Bkz.: Togan, **Umumi Türk Tarihine Giriş**, s.347.

⁵⁸ "Sivas'ın zaptı sırasında Timur insafsızlığına ait bu yeni örnekleri verdikten sonra kale kumandanı Mustafa Beyi serbest bıraktı. Ve gördüklerini efendisi Bayezid'e anlatmasını tenbih ett.", Mustafa Cezar, **Mufassal Osmanlı Tarihi**, I, Ankara, TTK, 2010, s.186.

⁵⁹ Aka, **Timur ve Devleti**, s.26; Faruk Sümer, **Karakoyunlular (Başlangıcından Cihan-Şah'a kadar)**, 3.bs., Ankara, TTK, 1992, s.62-63.

rolünü her ne bahasına olursa olsun kabullenemezdi. Nitekim kendisine Timur'a karşı yumuşak davranması için yapılan uyarılara da bu yüzden aldırış etmemiş, ona karşı saldırgan tutumunu devam ettirmiştir. Cihangirlik iddiasında bulunan Timur'un ise Yıldırım Bayezid'in hızlı yükselişini yakından takip etmesi, fırsat kollaması ve müsait şartlar oluştuğu anda onu ezmesi Türk tarihinde sık görülen bir durumdur. Bu mânâda Timur-Yıldırım Bayezid hesaplaşması Türk tarihinde sık sık yaşanan Gazneli Mesud ile Tuğrul Bey, Fatih Sultan Mehmed ile Uzun Hasan, Yavuz Sultan Selim ile Şah İsmail mücadelelerinin bir benzeridir.

Timur, Sivas'ta Yıldırım Bayezid'e ders vermek ve diğer muhaliflere ibret olması açısından küçük çaplı bir katliam yaparak bölgeden ayrılmıştır. Zira önemli bir rakip olan Memlük Sultanı Berkuk'un ölümü üzerine tahta çıkan küçük yaştaki Ferec'e karşı Suriye taraflarındaki Memlük emirleri problem çıkarıyorlardı. Timur gibi bir strateji ustası bu fırsatı kaçıramazdı. Fırsattan istifade eden Timur, Malatya, Ayıntab, Behisni, Halep, Humus, Hama gibi şehirleri ele geçirdi. Dımaşk yakınlarında Ferec kuvvetleri ile yapılan savaşı Timur kazandı. Ferec bölgeyi kaderine terk ederek Kahire'ye döndü. Timur ise Karabağ'a dönerken Suriye bölgesini iyice tahrip etmiş buradan bir ordunun geçerek kendi üzerine gelmesi ve arkadan vurması tehlikesini de bertaraf etmiş oldu. Daha sonra Karabağ'a dönen Timur burada beklemeye başladı. Karabağ'da yeni zırhlı ve seçme birliklerle ordusunu güçlendiren Timur, Kemah'ı alarak Anadolu harekâtını ve harbi resmen başlattı. Timur kuvvetleri Sivas, Kayseri üzerinden Ankara'ya ilerledi.⁶⁰

Yıldırım Bayezid'in Timur'a karşı savaşa sürdüğü ordusunda Anadolu beyliklerinden toplanan askerler, Sırp yardımcı kuvvetleri, bir miktar cerehor adı verilen ücretli asker ve Kara Tatarlar da bulunuyordu. Yıldırım Bayezid, Ankara'nın sonu Sivas gibi olmasın diye askeri daha ziyade piyade olmasına rağmen hızla ilerledi ve Temmuz 1402'de⁶¹ iki hükümdar Çubuk Ovası'nda⁶² karşılaştılar. Tam olarak sayısı bilinmese de Timur ordusu Osmanlı ordusundan oldukça kalabalıktı. Üstelik su kaynakları da Timur'un denetimindeydi. Timur ordusu fillere

⁶⁰ Alan, **Bozkırdan Cennet Bahçesine**, s.73.

⁶¹ Savaşın tarihi hakkında Mükrimin Halil Yinanç, "Bayezid", **İA**, C.2, s.386.

⁶² Savaş alanı hakkında farklı bir görüş için Bkz.: Çetin, **Ankara Savaşı**, s.137-145.

desteklenmiş ve Maveraünnehir'den gelen zırlı birlikler de orduya katılmıştı. Bundan başka Timur Osmanlı ordusunda bulunan Tatarlar ile irtibat kurarak onları kendi tarafına çekmeyi başarmıştı. Yıldırım Bayezid, Timur'la meydan savaşı yapmak yerine ona karşı dağlık alanda yıpratma savaşı verilmesi tekliflerini reddettikten sonra Timur ordusunun beklemediği bir yönden savaş meydanına gelmiş olmasına rağmen çoğunluğu yaya olan ordusunu dinlendirmesi gerektiği için baskın yapmadı ve sabahı bekledi. Bu durum Timur'a kuşatmayı kaldırarak önlem alma fırsatı vermiştir.⁶³

Savaş Osmanlı saldırısı ile başladı. Ancak fil destekli Timur ordusu ve zırlı birlikler bu saldırıları bertaraf ettiler. Bu sırada Anadolu beyliklerinden toplanan kuvvetler henüz Osmanlı yönetimine ısınmamış olduklarından ve kendi beylerinin Timur saflarından seslenerek çağırılmaları üzerine Timur tarafına geçtiler. Rumeli askeri içinde yer alan ve savaş öncesinde Timur tarafından kandırılan Kara Tatarlar da karşı tarafa geçince Osmanlı açısından savaşı kazanma şansı kalmamıştı. Çandarlı Ali Paşa, uzun süre direnen Sırp kuvvetleri ve şehzadeler de yenilginin kaçınılmaz olduğunu görüp savaş meydanından ayrılınca Yıldırım Bayezid yeniçeriler ile bir tepeye çekildi. Akşam karanlığında etrafını saran Timur kuvvetlerini yarmaya çalışan Yıldırım Bayezid ve oğlu Musa esir edildi.

Ankara Savaşı sonunda Bizans derin bir nefes aldı ve ömrü elli yıl kadar uzadı. Timur tarafından Anadolu beylikleri; Karesi, Kadı Burhâneddin ve Eretna gibi hükümü kalmayanlar dışında yeniden kuruldu. Kalan yerler ise Yıldırım Bayezid'in oğulları arasında paylaştırıldı. Timur'un amacı, güçlü bir Osmanlı Devleti yerine bölünmüş beyliklerin olması idi. Bu durum Osmanlı Tarihinde taht karışıklığı dönemi olan Fetret Devrine (1402-1413) neden oldu.⁶⁴ Rumeli'de ise fetihler durdu. Timur Anadolu'da her ne kadar 7-8 ay kadar kalıp her yerde yağma yapmış olsa da Anadolu'yu kendi topraklarına katmayı düşünmedi. Onun gayesi Anadolu beyliklerini tekrar diriltip bir kargaşa ortamı oluşturmak ve bir daha kendisine karşı

⁶³ Savaşın askeri strateji açısından değerlendirmesi için Bkz.: Ömer Halis Bıyıktağ, **7 Yıl Harbi İçinde Timur'un Anadolu Seferi ve Ankara Savaşı**, Ankara, Askeri Matbaa, 1934.

⁶⁴ Fahamettin Başar, "Fetret Devrinde Osmanlı-Bizans Münasebetleri (1402-1413)", **Prof. Dr. Fikret İşıltan'a 80. Doğum Yılı Armağanı**, İstanbul, Globus, 1995, s.247; Aynı yazar, "Fetret Devri", **DİA**, C.12, s. 480-482.

çıkabilecek bir gücün oluşmasını engellemektir.⁶⁵ Savaş sonrasında Timur, Fransa Kralı VI. Şarl ile İngiltere Kralı IV. Henry'e nâme göndermiş ve kendilerinin Niğbolu Savaşı'nda yenemedikleri Osmanlı hükümdarını yendiğini onlara duyurmuştur.⁶⁶

Timur'un Anadolu'da yaptığı tek hayırlı iş Hıristiyanlardan İzmir ve Foça'yı fethetmesi olmuştur. Buralar Aydınoğlu Musa Bey'e bırakılmıştır. İncalık'a göre İzmir'in fethi, Timur'un etrafındakilerin, Osmanlı sultanına karşı saldırıyı uzun zaman hoş görmemelerinden dolayı yapılmış bir gaza gösterisidir.⁶⁷ Gerçekten de bize göre de bu fetih Timur'un Anadolu seferine, zamanında ve sonradan gelebilecek eleştirileri engellemek amacıyla yapılmış bir nevi makyajdır. Timur her ne kadar İslâm dünyasını müfsitlerden temizlemek gibi dini bir sebeple hareket ettiğini iddia ediyorsa da asıl amacının cihan hâkimiyeti olduğu açıktır. Zira Timur'un iddia ettiği gibi dinî bir gayreti olsa idi yanbaşına kadar geldiği İstanbul'u ya da Trabzon'u fethedebilir, ya da en azından buna teşebbüs edebilirdi. Ancak o Bizans'tan, yüklü miktarda para almakla ve onu haraca bağlamakla yetinmiştir.

Yıldırım Bayezid, kaynakların genelinin ifadesine göre Timur tarafından tâzim ile karşılandı. Ancak Yıldırım gibi bir hükümdar için esaret hayatı son derece ağır bir durumdu. Yıldırım Bayezid 7 ay kadar Timur'un elinde esir kaldıktan sonra 9 Mart 1403 tarihinde ölüm sebebi halen tartışılacak şekilde Akşehir'de vefat etti.

Ankara Savaşı sonrasında Memlûk Sultanı Ferec Timur'un şartlarını kabul ederek onun üstünlüğünü kabul etmek durumunda kalmıştır.⁶⁸ Böylece Timur Anadolu ve Ortadoğu'daki emellerini kendisi lehine gerçekleştirmiştir. Yıldırım Bayezid'in Osmanlı tarihinde ilk kez denediği ve daha sonra Fâtiş Sultan Mehmed tarafından gerçekleştirilen Osmanlı Devletini bir merkezî bir İslâm imparatorluğu haline getirme düşüncesi de Timur'un bu darbesiyle ortadan kalkmıştır.

⁶⁵ Paul Wittek, **Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu**, Çev. Güzin Yalter, Türkiye Yayınevi, İstanbul 1971, s.46.

⁶⁶ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, C.I, 10 bs., Ankara, TTK, 2011, s.314.

⁶⁷ İncalık, **Devlet-i 'Aliyye**, s.61; Wittek, **Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu**, s.46.

⁶⁸ Kanat, "Memlûk-Timurlu Münasebetleri", s.235.

Timur, Osmanlı Devleti'ni yenilgiye uğrattıktan sonra çıktığı yeni seferinde Cengiz Han'ın yolundan gittiğini göstermiş ve yine kendisi için elverişli bir zamanda Çin İmparatoru Tonguz'un ölümünden hemen sonra kış aylarında ilerleyen yaşına bakmadan Çin Seferine çıkmıştır. 200.000 kişi ile çıktığı bu seferde Timur, Otrar yakınlarında 71 yaşında iken vefat etmiştir. (18 Şaban 807/19 Şubat-Mart 1405)⁶⁹

Timur'un zulmü ve tahribatı bizzat Timur ve oğulları zamanında yazılan eserler ile Osmanlı, Bizans, Ermeni, Batı ve Memlûk kaynaklarında uzun uzun anlatılır. Ancak bunlar içinde Timurlu kaynaklarının devrin anlayışı gereği öldürülenlerin sayısı ve yapılan tahribatın şiddetini Timur'u daha çok yüceltmek için abarttıkları, Osmanlı ve Memlûk kaynaklarının ise mağlub taraf olmaları nedeniyle tarafgir davranarak Timur'u kötü göstermek amacıyla benzer tavır sergiledikleri söylenebilir. Bizans kaynaklarının ise savaşın sonuçlarından en çok yararlanan taraf olmalarına karşın Timur'u düşman olarak görmelerinden dolayı en ufak bir takdir ya da minnet hissi duymadıkları görülmektedir. Zira Aka'nın dikkat çektiği üzere kaynaklarda tamamıyla tahrip, yağma ve katliam edildiği söylenen yerlerde bu gün dahi ayakta kalan eserlerin mevcut bulunması bize "Timur'u bu denli zâlim gösteren şey mağlubların kinidir" sözünü hatırlatmaktadır. Örneğin kaynaklara bakılarak Sivas, Bağdad, İsfahan ve Bursa şehirleri tamamen tahrip edildiği görülürken gerçekte ise bu şehirlerde Timur öncesinde yapılan binalardan günümüze ulaşan birçok eser mevcuttur. Örneğin Yezdî de tamamen tahrip edildiği söylenen Sivas şehri surlarının Evliya Çelebi tarafından tasvir edilmesi bu tahribin kaynaklarda oldukça mübalağalı anlatılmış olduğunu gösterir. Ankara Savaşı'ndan sonra Bursa'ya gelen Timur'un Bursa Ulu Cami'sini ahır ve samanlık olarak kullandığı ve giderken samanları yakarak camiyi tahrip ettiği rivayetine karşın, onun Sünni bir hükümdar ve büyük bir dinî yapı kurucusu olarak bunu yaptığına inanmanın zor olduğu ortadadır. Ayrıca Bursa Ulu Cami ahşap minberinin varlığı bu rivayeti yalanlamaktadır.⁷⁰ Esasen

⁶⁹ Tacü's Selmâni, **Tarihname**, 2. bs, Çev. İsmail Aka, Ankara, TTK, 1999, s.20.

⁷⁰ Doğan Kuban, **Osmanlı Mimarisi**, İstanbul, Yem Yay., 2007, s.134; İsmail Aka, "Timur Sadece Bir Asker mi idi?", **Bellekten**, LXIV – S.240, 2000, s.456.

Anadolu'da sür'atli hareket etmesi gereken Timur'un bu kadar büyük bir tahrip için zamanının da kâfi olmadığı iddia edilmektedir.⁷¹

⁷¹ Osman Turan, **Selçuklular ve İslâmiyet**, 6. bs, İstanbul, Ötüken, 2012, s.138.

İKİNCİ BÖLÜM

A. OSMANLI KRONİKLERİNDE GENEL OLARAK YILDIRIM BAYEZİD ALGISI

A.1. YILDIRIM BAYEZİD'İN SİMASI

Müneccimbaşı Ahmed Dede'ye göre Sultan Bayezid, kırmızı ve sarıya çalan beyaz tenli ve değirmi (yuvarlak) yüzlü idi. Burnu büyüktü. Bu bilgilere ek olarak Solakzâde hükümdarın ela gözlü, aslan simalı, kumral sakallı olduğunu ifade eder, ayrıca onun ölümünden bahsederken hastalığı vasıtasıyla uzun boyunun lam harfi gibi ikiye büküldüğünü belirtir.¹

Anonim Tevârih-i Âl-i Osman'larda Yıldırım Bayezid, Timur'a esir düştüğü dönemde yaşanan bir olay vesilesiyle diğer kaynaklarda bulunmayan bir ayrıntı olarak "cüllah sakallı" şeklinde tarif edilmektedir.² Anonim cüllâh sakal'ın, çatal sakal anlamına geldiğini yazmaktadır. Böyle bir sakal modeli başka bir kaynakta veya padişapta tesbit edilememektedir. Fakat **Anonim Tevârih-i Âl-i Osman**'lardaki ifadeye dayanılarak Yıldırım Bayezid'in esareti döneminde veya son zamanlarında böyle bir sakal bıraktığı söylenebilir.

Gelibolulu Mustafa Âlî, Yıldırım Bayezid'i "beşereleri kırmızıya mail ak ve çehreleri mudevver u berrâk, kumral kaşlı, seyrek dişlü, elâ gözlü, koç burunlu, arslan-simâ ve sarıya mâil ve kumral sakallu, heykeli kavi tevânâ ve ma'ârik vâdîlerinde bî-pervâ padişah idi."³ şeklinde tarif ederek diğer kaynaklarda bulunmayan bazı ayrıntılara ulaşmamıza imkân verir.

Şeyhoğlu Mustafa ise Yıldırım Bayezid'in güleç yüzlü ve usullü tatlı sözlü olduğunu belirtir.⁴

¹ Müneccimbaşı, **Camiü'd-Düvel**, s.127-128; Solakzâde, **Solak-zâde Tarihi**, s.70,118.

² "...Ve hem Yıldırım Han'un iki çatal kabasakalı vardı. Anıñün cüllâh sakallu didi..." Bkz.: **ATAO**, s.46.

³ Gelibolulu Âlî, **Kühü'l-Ahbâr**, s.131.

⁴ Şeyhoğlu Mustafa, **Hurşid-nâme**, s.143.

Kıyâfetü'l-insâniyye fî şemâilî'l-Osmâniyye'de Yıldırım Bayezid hakkında “Ve beşere-i mübeşşerelerinde salâbet ve mehâbet gâlip olmakla suret-i lâtifleri kırmızıya mâil ziyade ak beyaz ve gird olup kaşları çatma sarımtırak siyah ve çeşm-i nilgûnu cânib-i kîne-haha kıyın kıyın bakmağın düşmen-i geç-reftârabhışımla göz ucun doğrultsa işin râst tamam ederdi. Ve gerdeni dirâz arslan heybetlü, koç burunlu, kâvi heykellü sultan-ı âlişân-ı ser efrâz idi ki sadâ-yı tîğinden ra'd ü berk hirâs ü girîz edüp yüksek dağlar üzere kara bulutlara girüp gizlenürdi. Ve mehâsini altın gibi saru sebletin bahâdirâne burma ve yaraşıklu çenesi gird ve mevzun sâidleriyle üzengiliği yakışlı ve uzun kâmeti serv-i ra'nâ ve ...? Tüvana idi ki şekl-i hümâyunû nakş ve tasvir olunur” bilgileri mevcuttur.⁵

Kaynakların genel fiziksel algısına göre Yıldırım Bayezid, kırmızıya çalan beyaz tenli, değirmi (yuvarlak) yüzlü ve büyük burunlu idi. Ayrıca heybetli bir görünüşe sahipti.

A.2. YILDIRIM BAYEZİD'İN DOĞUM TARİHİ ÜZERİNDEN OLUŞTURULMAYA ÇALIŞILAN ALGI

İsmail Hami Danişmend, “Orhan Gazi'den Çelebi Sultan Mehmed'e kadar dört Osmanlı hükümdarının doğum tarihleri hakkındaki en kuvvetli rivayetlere nazaran bunlar hep babalarının cülûs tarihinde dünyaya gelmişlerdir” demektedir.⁶ Gerçekten de Osman Gazi'nin aşiretin başına geçişi ve Orhan'ın doğumu için 680/1281, Orhan Bey'in cülûsunda I. Murad'ın doğumu için 1326, I. Murad'ın cülûsunda Yıldırım Bayezid'in doğumu için 761/1360⁷, I. Bayezid'in cülûsu ve Çelebi Mehmed'in doğumu için de 1389 tarihleri kaynaklarca genel kabul görmektedir. Fakat bu tarihlendirmeler biraz eğreti durmaktadır. Bu noktada Cem Sultan'ın tahtta hak iddia ederken ağabeyi II. Bayezid'e kendisinin babasının padişahlığı sırasında doğduğunu hatırlatması, Timur'un doğum tarihinin son İlhanlı Hükümdarı Ebu Said Bahadır Han'ın ölümüne denk düşmesi gibi hadiseler, Türk tarihi'nde hükümdarların doğum tarihlerine dayanılarak bazı hak ve meşruiyet iddialarının ortaya koyubileceğini göstermektedir. Bu nedenle bu doğum tarihlerine ihtiyatla yaklaşmak gerektiğini ve bu tür tesadüfen rastlanması pek mümkün olmayan doğum tarihi kayıtlarının Yıldırım Bayezid'inde

⁵ Lokman, **Kıyâfetü'l-İnsaniyye**, (28b)

⁶ Danişmend, **Kronoloji**, C.1, s.85.

⁷ Hatta Hoca Sâdeddin Yıldırım Bayezid'in babasının tahta çıktığı gece dünyaya geldiğini iddia eder. Bkz.: Hoca Sâdeddin, **Tacü't - Tevarih I**, s.337.

içinde bulunduğu ilk dört padişahı yüceltmek için yapılmış birer kurgulama olabilecekleri ihtimalini düşünüyoruz.

Tablo 1: Kaynaklara Göre Yıldırım Bayezid'in Doğum Tarihi

Tarihî Takvimler, s.17.	1356-57
Müneccimbaşı, s.127; Solakzâde, s.70; Bayatlı (Bayatî Mahmud) Hasan, s.395; Hoca Sâdeddin, s.337.	H.761(1359-60)
Gelibolulu Mustafa Âlî, s.131, Müneccimbaşı, s.127, Evliya Çelebi C.10, s.97.	H.748 (1347-48)
Oruç b. Âdil, s.35. ve II. Muradın yıllıkları, s.83. ⁸	H.744 (1343/44)

A.3. YILDIRIM BAYEZİD'İN SÜNNET DÜĞÜNÜ

I. Murad'ın büyük oğlu Yıldırım Bayezid'e tertiplediği sünnet merasimi Osmanlı'da düzenlenen ilk "Sûr-ı Hümâyun", "Sûr-ı Hitan" yani sünnet şenliği olarak gösterilmektedir.⁹ Bir alt başlıkta örneği görüleceği üzere I. Murad zamanında gerek şehzadelerin sünnet merasimleri gerekse evlenme törenleri devleti, hanedanı ve şehzadeleri yüceltme, üstünlük algısı oluşturma anlamında kaynaklar tarafından geniş şekilde ele alınmıştır.

Oruç b. Âdil, Hadîdî, Âşıkpaşazâde, Gelibolulu Mustafa Âlî, Müneccimbaşı Ahmed Dede, Hoca Sâdeddin ve **Anonim Tevârih-i Âl-i Osman**'lar bu sünnet düğününün H.767 (18 Eylül 1365-6 Eylül 1366) tarihinde gerçekleştiği konusunda hem fikirdirler. Yalnız kaynakların ayrıldıkları nokta hangi şehzadelerin sünnet

⁸ Oruç b. Âdil, **TAO**, s.35; V. L. Ménage, "Sultan 2. Murad'ın Yıllıkları", **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi**, S.33, 1981, s.83. Oruç b. Âdil ve II. Murad'ın yıllıkları I. Bayezid'in doğum tarihi olarak hicretin 744 (1343/44) yılını gösterirler. Fakat Müneccimbaşı Ahmed Dede ve Hoca Sâdeddin'deki kayıtlarda Yıldırım Bayezid'in sünnet düğününün 767 yani 18 Eylül 1464-6 Eylül 1365 arasında gerçekleştiğini söylediğine göre bu tarihlerin doğruluğunun kabulü büyük bir problemi ortaya çıkaracaktır. Bu hesaba göre I. Bayezid 20 yaşlarında sünnet olmuştur. Böyle bir şey mümkün görünmediği için biz bu tarihi pek doğru bulmuyoruz. Bu hata bir istinsah hatası da olabilir. Oruç b. Âdil, **Oruç Beğ Tarihi Üç Osmanlı Tarihi**, s.15.

⁹ Derya Ocak, "XVI. Yüzyıl Osmanlı Şenliklerinin Siyasal Boyutları ve Gündelik Hayata Etkileri", Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yeniçağ Tarihi Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2006, s.44.

edildiği noktasındadır. Müneccimbaşı Ahmed Dede, İdrîs-i Bitlisî ve Hoca Sâdeddin'e göre I. Murad'ın üç şehzadesi Bayezid, Yakup Çelebi ve Savcı Bey'ler beraber sünnet ettirilmiştir. Hadîfî, Oruç b. Âdil, Gelibolulu Mustafa Âli ve **Anonim Tevârih-i Âli-i Osman**'lara göre ise bu düğün Şehzade Bayezid ve Yakub için tertiplenmiştir.¹⁰ Bu rivayet kabul edilecek olursa Şehzade Savcı ayrı bir düğün ile sünnet edilmiştir denilebilir. Bu durumda ister Şehzade Savcı diğer iki kardeşi ile beraber sünnet edilsin ve mezkûr kaynaklar onu zikretmemiş olsunlar ister Şehzade Savcı ayrı sünnet edilmiş fakat kaynaklarımız bunu görmezden gelmiş olsunlar aynı sonuca ulaşılmaktadır. Buna göre Şehzade Savcı babasına isyan etmiş olması sebebiyle görmezden gelinmiş ve kaynaklar ona bir nevi sansür uygulamışlardır. Bu noktada Savcı'ya uygulanan bu sansür ona karşı gelişen menfi algıdan kaynaklanmıştır denilebilir ki bu algı sadece bu sünnet merasimi hadisesinde değil başka yerlerde de görülebilir.

Savcı isyanı da, kaynaklar tarafından sevimsiz olarak addedildiğinden çok üzerinde durulmayan bir meseledir. Gerçekten de ilk Osmanlı kronikleri Savcı İsyanını görmezden gelmektedirler.¹¹ Bu durumun sebebini Nilgün Elam şu şekilde açıklamaktadır; “İlk Osmanlı kroniklerinin Osmanlı gücünü desteklemek için tatsız olaylar konusunda suskun kalarak Osmanlı tarihinin idealize edilmiş bir görüntüsünü sunmak istediklerini unutmamak gerekir... Osmanlı tarihini ilgilendiren bu tip olayların bu eserlerde (pek çok örnek olayda gözlemlendiği üzere) sessizce geçildiğini biliyoruz. Örneğin, Bizanslı tarihçiler Gregoras ve Kantakuzenos'ın Orhan Bey'in şehzadesi Halil Çelebi'nin denizde dolaşırken Cenevizli korsanlar tarafından esir alınması ve ancak imparator V. Ioannes'in arabuluculuğu sayesinde ve yüklü bir haraç ödenmek suretiyle kurtarılması olayı hakkında Osmanlı kroniklerinde hiçbir bilgiye rastlanmaması gibi.”¹²

Bu hadise hakkında bilgiler daha çok Bizans kaynaklarında mevcuttur ve bu kaynaklara göre Savcı İsyanının bastırılmasında Yıldırım Bayezid önemli rol

¹⁰ Oruç b. Âdil, **TAO**, s.39; Hadîfî, **TAO**, s.91-92; **ATAO**, s.26; İdrîs-i Bitlisî, **Heşt Bihişt I**, s.323; Hoca Sâdeddin, **Tacü't - Tevarih I**, s.130-131; Müneccimbaşı, **Camiü'd-Düvel**, s.109; Gelibolulu Âli, **Kühü'l-Ahbâr**, s.117-118.

¹¹ Şehzade Savcı İsyanı'na klasik dönem Osmanlı kaynaklarında değinilmektedir. Bkz.: Hoca Sâdeddin, **Tacü't - Tevarih I**, s.156-158; Gelibolulu Âli, **Kühü'l-Ahbâr**, s.110; Müneccimbaşı, **Camiü'd-Düvel**, s.116-117.

¹² “Nilgün Elam, “Babalar ve Oğullar: IV. Andronikos Palaiologos ve Savcı Çelebi'nin İsyanı (1373)”, **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Araştırmaları Dergisi**, S.49, C.30, 2011, s.40.

oynamıştır. Şehzade Yakub'un katledilmesinde bu durumun ne derece etkili olduğu hakkında fikir yürütmek zor olsa da mühim bir olay ve tehlike olması nedeniyle aynı şekilde Şehzade Yakub'un katlinde bu tecrübenin etkisiyle oluşabilecek bir riskin bertaraf edilmesi düşüncesinin etkili olabileceği söylenebilir.

Hoca Sâdeddin ve Neşrî'ye göre I. Murad, İstanbul Tekürü ile akrabalık bağları kurmak için tekürün üç kızından birisini kendisine ikisini de şehzadelerine nikâhlanmış, Şehzade Yıldırım Bayezid'in üç şehzadesini de aynı düğün esnasında sünnet ettirmişti.¹³ Burada da ilgili kaynaklar tarafından Şehzade Bayezid'e ve onun şehzadelerine ne denli önem verildiği algısı kurgulanmakta ve kendisi Yakub'a göre ön plana çıkarılmaya çalışılmaktadır. Zira kaynaklarda diğer şehzadelerin çocukları hakkında her hangi bir bilgi yoktur.

A.4. YILDIRIM BAYEZİD'İN GERMİYANOĞLU SÜLEYMANŞAH'IN KIZI İLE DÜĞÜNÜ VESİLESİ İLE ORTAYA ÇIKAN ALGI

Yıldırım Bayezid'in Germiyan Bey'inin kızı ile evliliği hadisesi ve Karamanoğullarına kız verilmesi Osmanlıların Anadolu beylikleri ile akrabalık kurarak onlardan gelebilecek tehlikeleri bertaraf etme politikası olarak görülebilir. Fakat gerek Germiyanogulları gerekse Karamanoğulları beyliklerine karşı izlenen bu politika uzun vadede başarılı olmamıştır. İlerleyen yıllarda her iki beylik de Osmanlı hâkimiyetinin karşısında yer almışlardır.

Necdet Öztürk'ün tesbitine göre Yıldırım Bayezid'in evliliğinde Osmanlılarda ilk kez görülen bir durum sözkonusudur. I. Murad, şehzadesi Bayezid'i evlendirmek için herhangi bir gelin adayı aramış değilken, Osmanlılarla iyi geçinilmesi adına evlilik teklifi Germiyan Beyi Süleymanşah'tan gelmiştir.¹⁴ Bu durum Osmanlıların Yıldırım Bayezid devrinde Anadolu beylikleri içerisinde ne denli yükselen bir güç olduğunun da göstergesidir. Elbette Germiyanogulları'nın Karamanoğulları'na karşı müttefik elde etmek gibi siyasi bir amaçları olduğu da

¹³ Neşrî, *Cihânnümâ*, s.109; Hoca Sâdeddin, *Tacü't - Tevarih I*, s.169; Solakzâde, *Solak-zâde Tarihi*, s.55.

¹⁴ Necdet Öztürk, *Gazi Padişahlar*, İstanbul, Timaş, 2012, s.123.

inkâr edilemez. Buna karşın Osmanlılar da benzer şekilde siyâsi amaçlarla bu evliliğe cevaz vermişlerdir.

Kroniklerdeki genel anlatıma göre Germiyanolu çok ihtiyarladığını görünce, oğlu Yakub Beğ'i çağırarak Osmanlı ile birlik ederek, kızlarından birisini I. Murad'ın oğlu Şehzade Bayezid'e vermek istediğini söylemiştir. İshak Fakı elçi olarak Osmanlı padişahına gönderilmiş ve Germiyan Beyinin kızını oğlu Bayezid'e alması teklifini yapmıştır. Bu evlilik gerçekleşirse çeyiz olarak birkaç parça hisarın verileceğini söylemiştir. Murad Han bu teklifi kabul etmiş ve Kütahya, Simav, Eğrigöz ve Tavşanlı çehiz olarak alınmıştır. Oruç b. Âdil düğünden sonra Kütahya, Hamideli, Akşehir, Seydişehir ve Yalvac'ı fethettiğini nakletmekle birlikte herhangi bir tarih vermez.¹⁵ Bu noktada Mükrimin Halil Yinanç, Germiyan ülkesinin merkezi olması hasebiyle Kütahya'nın Osmanlılara verildiği fikrine pek katılmaz.¹⁶

Osmanlı kaynaklarının ifadesine göre bu düğüne Anadolu beylikleri, Mısır Sultanı ve Vıkoğlu gibi yabancı devlet temsilcileri de davetliydi. Düğün âdeta devletin büyüklüğünü ispatlama aracı haline dönüştürülerek, hükümdarın ve devletin gücünü yansıtmak amacıyla kullanılmıştır. Bu düğün vesilesiyle üstün Osmanlı padişahı algısını oluşturmak isteyen kaynaklar Evrenos Bey'in getirdiği hediyeler üzerinde tafsilatıyla dururlar ve bu hediyeleri ve miktarının çokluğunu saymakla bitiremezler. Ardından da bu algıyı tamamlamak için gelen yabancı elçilerin hayranlıkları, şaşkınlıkları hatta getirdiklerinden utandıkları vurgusunu yapıtıktan sonra Murad Han'ın bu hediyelere el bile sürmediğini, bir kısmını gelen konuklara dağıttığını ve bir kısmını geri Evrenos Bey'e verdiğini yazarlar. Bu müelliflere göre elçiler, Sultanın emirlerinden birinin bu kadar hediye getirdiğini görünce onun kudret ve azametini anlamışlar ve getirdikleri hediyelerden utanmışlardır. Evrenos Bey'in getirdiği hediyelerin tamamı Mısır elçisi vasıtasıyla Mısır hükümdarına gönderilmiş, Mısır hükümdarının gönderdiği hediyeler ve iyi cins atlarsa Evrenos Bey'e verilmiştir. Diğer hükümdarlardan gelen hediyeler ümerâya ve devlet adamlarına,

¹⁵ Oruç b. Âdil, **TAO**, s.39.

¹⁶ Mükrimin Halil Yinanç, "Bayezid I", **İA**, C.2, s.369.

geri kalanları da âlim ve sâlih kimselerle fakirlere dağıtılmıştır.¹⁷ Sultan kendisine hiçbir şey almamıştır. Hoca Sâdeddin de hadiseyi benzer şekilde anlatır. Ancak o algıyı daha yukarılara taşıyarak bu hediye sunulması hadisesini görenlerin gözünde Kur'an daki “ellerinde saf gümüşten bardaklar, ibrikler, kâselerle göz değmemiş oğlanlar onları dolaştırırlar” (El Vakıa 17. Âyet) âyetinin canlanacağını yazar.¹⁸

Âşıkpaşazâde, Hoca Sâdeddin ve Münecimbaşı Ahmed Dede'nin oluşturmaya çalıştıkları algıya göre düğüne katılanlar Evrenos gibi bir beyin dahi zenginliğinin bu kadar çok olması karşısında Sultan'ın zenginliğinin tasavvur dahi edilemeyecek büyüklükte olmasıdır.¹⁹ Burada oluşturulmak istenen algının ve verilen mesajın Sultan'a bağlı bir beyin dahi sahip olduğu muazzam serveti ortaya koymak, devletin zenginliğini ve Sultan'ın gücünün sınırsızlığını gözler önüne sermek olduğu açıktır. Evrenos Bey'in getirdiği hediyelerin dokunulmadan Mısır Sultanına, Mısır Sultanı'nın gönderdiği hediyelerin de Evrenos Bey'e verilmesinin bazı kaynaklarda özellikle belirtilmesiyle oluşturulmak istenen mesajın özellikle Mısır sultanına verildiği düşünülebilir. Hediyelerin Evrenos'a verilmesi ise Mısır Sultanı'nın hediyelerine önem verilmediği ya da Evrenos Bey'e özel bir önem verildiği şeklinde de yorumlanabilir.

A.5. YILDIRIM BAYEZİD'İN TAHTA ÇIKIŞI

Yıldırım Bayezid'in tahta çıkışı beraberinde birçok mühim meseleyi de ortaya çıkarmaktadır. Kaynaklarımızın farklı ve zıt bilgiler sunduğu bu meseleleri çözmek oldukça müşkül bir iştir. Bu sebeple kaynakların Yıldırım Bayezid algısını ortaya koyabilmek açısından oldukça önemli olan bu meseleleri tek tek alt başlıklar halinde incelemek gerekmektedir.

¹⁷ Âşıkpaşazâde, **TAO**, s.130; Neşri, **Cihânnümâ**, s.95-96; Hoca Sâdeddin, **Tacü't - Tevarih I**, s.150-151; Münecimbaşı, **Camiü'd-Düvel**, s.115

¹⁸ Âşıkpaşazâde, **a.g.e.**, s.130; Hoca Sâdeddin, **a.g.e.**, s.150-151; Münecimbaşı, **a.g.e.**, s.115.

¹⁹ Ayşegül Kılıç, “Bizans ve Osmanlı Kaynaklarında Gâzi Evrenos Bey'in İmajı Hakkında Bir İnceleme”, **Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi**, C.30, S.49, 2011, s.141.

A.5.a.Yıldırım Bayezid Kimin İsteği ile Tahta Çıkmıştır?

I. Murad, ansızın Kosova’da savaş meydanında savaş öncesi ve sonunda ve bazı rivayetlere göre savaş devam ederken²⁰ suikast sonucu ağır yaralanınca yerine kimin geçeceği konusu büyük bir problem olarak bir anda ortaya çıkmıştır. Bazı kaynakların ifadesine göre I. Murad yerine oğlu Bayezid’in geçmesini vasiyet etmiştir. Bazıları ise bunu kabul etmezler ve I. Bayezid’in devlet adamları ve sadrazam Ali Paşa arasında sağlanan bir ittifak sonucu tahta çıktığını iddia ederler. Bu noktada Türkler’de tahta kimin geçeceği hususunun kesin çizgilerle belirlenmediği bir dönemde hükümdarın I. Bayezid’i kendisine veliaht tayin etse dahi buna uymak gibi bir mecburiyet olmadığını belirtmek gerekir. Nitekim Timur gibi bir hükümdarın dahi kendisine beyler tarafından uyma sözü verilmesine ve Timur’un tahtına bir veliaht tayin etmesine rağmen bu vasiyete kimsenin uymadığı bilinmektedir. I. Murad muhtemelen ölüm döşeginde Yıldırım Bayezid’in tahta çıkarılması hususunda vasiyet ya da tavsiye niteliğinde düşüncesini beylerine ve devlet erkânına açıklamış olmalıdır. Ancak devlet erkânı yine de meseleyi başta vezir-i azam olmak üzere kendi aralarında tartışmışlar ve sırf padişahın vasiyeti olduğu için değil Yıldırım Bayezid’i gerçekten kendileri de tahta en uygun şehzade olarak gördükleri için tahta çıkarmışlardır. Aşağıda görüleceği üzere Yıldırım Bayezid’i kimin tahta çıkardığı hususundaki farklı anlatımların bu durumdan kaynaklanmış olabileceği düşünülebilir.

Neşrî’nin bahsettiği Mısır Sultanı’ndan gelen bir mektupta kullanılan “beni oğlu Bayezid’den farketmiye...”²¹ ifadesi algı açısından önemlidir. Burada diğer şehzadelerin değil Yıldırım Bayezid’in örnek gösterilmesi Yıldırım Bayezid’in Murad Han nezdinde itibarının büyük olduğunun bir göstergesi olarak düşünülebileceği gibi bu rivayete sadece Neşrî’nin yer vermesine bakarak Neşrî’nin Yıldırım Bayezid’i yüceltme çabası olarak da düşünülebilir.

²⁰ Kosteneçki, **Stefan Lazareviç**, s.52; Oruç b. Adil ise savaşın Yıldırım Bayezid tahta çıktıktan sonra başladığını iddia eder. Oruç b. Âdil, **TAO**, s.42-43; Esterabadi’nin Bezm u Rezm isimli eserinde I. Murad’ın Kosova Savaşı devam ederken Yıldırım Bayezid’in emriyle katledildiğini iddia etmesinin sebebi Osmanlı padişahı Yıldırım Bayezid hakkında menfi bir algı oluşturmak istemesidir. Esterabâdi, **Bezm u Rezm**, s.354.

²¹ Neşrî, **Cihânnümâ**, s.100.

Hoca Sâdeddin Efendi, “Keremlerle dolu padişah, dini güçlü kılmak için gözbebeği şehzadesi Yıldırım Bayezid’i hanlamak devlet ve izzet makamını şerefliendirmek üzere istetti” demek suretiyle I. Bayezid’in babası I. Murad tarafından vasiyet gereği tahta çıkarıldığına işaret eder. Enverî, Rûhî, İdrîs-i Bitlisî ve İbn Hâcer de aynı fikri paylaşırlar.²²

Diğer bazı kaynaklar ise Yıldırım Bayezid’in devlet erkânı ve Çandarlı Ali Paşa’nın muvafakatı ile tahta çıkarıldığı iddia ederler.²³

Oruç b. Âdil’e göre Murad Han suikasta uğrayınca, beyler hemen bir araya gelip şehzadelerden kimin padişah olacağını tartışmaya başlamışlar ve Şehzade Bayezid’i babası Murad Gazi yerine uygun görüp padişah yaptıktan sonra savaşa başlamışlardır.²⁴ Oruç b. Âdil’in bu olaydan sonra savaşın başladığını iddia etmesi Kosova zaferinin mimarı olarak Yıldırım Bayezid’i göstermek istemesi olabilir.

Âşıkpaşazâde, Neşrî, ATOA’lar, İbn Kemal, Behiştî ve Solakzâde benzer ifadelerle Yıldırım Bayezid’in devlet erkânı ve beyler tarafından tahta çıkarıldığı fikrini ortaya koyarlar.²⁵ Yalnız burada Neşrî, Bayezid’in ertesini gün tahta çıkarıldığını söyleyerek padişahın tahta çıkış zamanını ifade etme açısından diğerlerinden ayrılır. Bu bir günlük fark devlet erkânı ve beylerin aralarında tahta kimin çıkacağı meselesini tartışmalarından ileri gelmiş olabilir.

Bir diğer rivayete göre ise Yıldırım Bayezid’in tahta çıkmasını sağlayan Çandarlı Hayreddin Paşa’dır. Gelibolulu Mustafa Âli Yıldırım Bayezid’in tahta çıkması olayını “Amma vezir Hayre’-d-Din Paşa bir garib husn-i tedbir itdi. Henüz şehadet-i şehriyari tuymadın "Valid-i macidin seni ister" diyub, Yakub Han’ı otağa getürtdi. İçeru

²² Enverî, *Düstûrnâme*, s.29; İdrîs-i Bitlisî, *Heşt Bihişt II*, s.13; Rûhî, “Rûhî Tarihi”, s.392; Hoca Sâdeddin, *Tacü’t - Tevarih I*, s.188; İbn Hâcer de Rûhî ile aynı fikirdedir. Bkz.: İnalçık, “İbn Hâcer II”, s.350.

²³ **16. Asırda yazılmış Grekçe Anonim Anlatı**’ya göre Sultan Murad ölünce hükümdarlık tahtına oğlu Bayezid oturmuştur. Kaynak Yıldırım Bayezid’in yanlış şekilde Yakup’tan küçük olduğunu yazmaktadır. Ayrıca vezirin kim olduğunu belirtmeden “vezir onu sevdiğinden hemen baban seninle konuşmak istiyor diye haber saldı.” demektedir. **Grekçe Anonim**, s.96.

²⁴ Oruç b. Âdil, *TAO*, s.42-43.

²⁵ Âşıkpaşazâde, *TAO*, s.134; Neşrî, *Cihânnümâ*, s.138; *ATAO*, s.29-30; Behiştî, “Behiştî Tarihi”, s.7-8; İbn Kemal, *TAO*, 4. Defter, s.5; Solakzâde, *Solak-zâde Tarihi*, s.69.

girdiği gibi kaydını gördü. Baht-ı saltanatı Bayezid Han'a teslim eyledi”²⁶ şeklinde aktarmaktadır.

Görüldüğü üzere kaynaklar Yıldırım Bayezid’in tahta çıkışı ile ilgili iki görüş ileri sürerler. Buna göre Bayezid, hükümdar I. Murad tarafından veya devlet erkânının isteği ile Şehzade Yakub’a tercih edilmiştir. Bu durumda kaynaklar bu tercihi özellikle ifade ederek Yıldırım Bayezid’i kardeşine nazaran yükseltirler ve Yıldırım Bayezid’i tahta daha layık şehzade olarak öne sürerler.

A.5.b.Şehzade Yakub’un İdamı Emrini Kim Vermiştir?

Şehzade Yakub Çelebi’nin idamı emrinin kim tarafından verildiği meselesi de kaynaklar tarafından muhtelif şekillerde anlatılır. Şehzadenin kimin emri ile idam edildiği konusu ise Yıldırım Bayezid algısını yakından etkiler. Zira bazı kaynaklar bu emrin Yıldırım Bayezid tarafından verildiğini naklederken kimileri ise bu işte kendisinin masum ve habersiz olduğunu ve kimileri emrin Çandarlı Ali Paşa, kimileri Çandarlı Hayreddin Paşa ve bazılarıda devlet erkânı tarafından verildiğini iddia ederler. Bu noktada olumlu Yıldırım Bayezid algısı taşıyan bazı tarihçilerin de bu kötü fiile açıklama getirme, bir nevi hafifletici nedenler ileri sürme çabası içine girdikleri görülür.

Hadîdî, Rûhî Çelebi, Neşrî, **Anonim Tevârih-i Âl-i Osman**’lar ve Solakzâde isim vermeden Yıldırım Bayezid’in kardeşi Yakub Çelebi’nin henüz kâfirle ceng ederken hiçbir şeyden habersiz ani bir anda, babası tarafından çağrıldığı yalamı ile kandırılarak yakalanıp devlet adamları tarafından idam edildiği fikrindedirler.²⁷

Karamanlı Nişancı Mehmed Paşa ve Münecimbaşı Ahmed Dede’ye göre Şehzade Yakub’un ölüm emri bizzat Yıldırım Bayezid tarafından verilmiştir.²⁸

16. Asırda yazılmış Grekçe Anonim Anlatı’ya göre Şehzade Yakub gelir gelmez Bayezid tarafından yakalanmış ve Osmanlılarda adet olduğu üzere hemen

²⁶ Gelibolulu Âli, **Kühû’l-Ahbâr**, s.122. Gelibolulu Mustafa Âlî burada yanılmaktadır. Zira Çandarlı Halil Hayreddin Paşa’nın ölüm tarihi 789’dur (1387); Münir Aktepe, “Çandarlı Kara Halil Hayreddin Paşa”, **DİA**, C.8, s.215.

²⁷ Neşrî, **Cihânnümâ**, s.138; Rûhî, “Rûhî Tarihi”, s.392; **ATAO**, s.29; Hadîdî, **TAO**, s.107; Solakzâde, **Solak-zâde Tarihi**, s.69.

²⁸ Nişancı, **Osmanlı Sultanları Tarihi**, s.347; Münecimbaşı, **Camiü’-d-Düvel**, s.124.

boğulmuştur. Bundan sonra Sultan Murad'ın öldüğü ve tahtına Sultan Bayezid'in çıktığı haberi yayılmıştır. **Boğdan Tarihi** isimli eserde sultanın kardeşini öldürttüğünü iddia eder.²⁹ Fakat **Grekçe Anonim** bu noktada yanılmaktadır. Zira şehzadelerin katli (Kardeş Katli) ile ilgili böyle bir adet Anonim'in yazıldığı 16. yüzyılda mevcut olsa da Yıldırım Bayezid'in yaşadığı 15. yüzyılda böyle bir gelenek henüz ortaya çıkmamıştı. Nitekim bu hususu gözler önüne seren Gelibolulu Mustafa Âli, yukarıda ifade ettiğimiz gibi Şehzade Yakub'un katli hadisesi için "Amma vezir Hayre'd Din Paşa bir garip hüsn-i tedbir itdi"³⁰ demek suretiyle olayı o dönem için garipsenecek bir olay olduğuna işaret eder.

Enverî eserinde :

"...Kıgrup Yâkub'u kıldılar helâk

Bayezid oldu Beğ, oldu hasma bâk..."³¹

satırlarına yer vererek Yıldırım Bayezid'i suçlu görmektedir.

Birçok Osmanlı kaynağı ise mesele hakkında her hangi bir görüş ileri sürmeden olayı geçiştirirler.

Bu noktada Şehzade Yakub'un idamının sorumluluğunu devlet adamlarına veya yanlış şekilde Çandarlı Ali ya da sehven Hayreddin Paşa'ya yükleyen kaynakların Yıldırım Bayezid'i korumaya çalıştıkları düşünülebilir. Zira o dönemde henüz gelenek haline gelmeyen böyle bir şehzade katlinin sorumluluğunu Yıldırım Bayezid'den işaret ya da emir almadan devlet adamlarının ya da bir vezirin taşıyabilmesi ve bir hanedan üyesinin katline cesaret etmesi pek mümkün görünmemektedir. Kaynakların böyle bir hadise sonrasında Şehzade Yakub'un katlinden kimsenin sorumlu tutulup cezalandırıldığı hakkında bir bilgi vermemelerinden de bu durum anlaşılabilir. Zira Osmanlı tarihinde hanedan üyesi bir kişinin hükümdarın emri dışında katledilmesi halinde sorumluların muhakkak bulunup cezalandırıldığı ile ilgili çok sayıda örnek mevcuttur. Ancak Şehzade

²⁹ **Grekçe Anonim**, s.96; **Romen Kaynak ve Eserlerinde Türk Tarihi**, s.12.

³⁰ Gelibolulu Âli, **Kühü'l-Ahbâr**, s.122.

³¹ Burada "Bâk" kelimesi günahkâr anlamında kullanılmıştır. Bkz.: Enverî, **Düstûrnâme**, s.30.

Yakub'un katli hadisesinde her hangi bir cezalandırma hadisesi kaynaklarımızda tespit edilememiştir.

A.5.c. Kaynakların Şehzade Yakub'un İdamını Açıklama Gayretleri

Şehzade Yakub Çelebi'nin idamına çeşitli şekillerde açıklama getirmeye çalışan kaynakların ulaşmak istedikleri amacın bu konuda Yıldırım Bayezid'i aklamak olduğu açıktır. Zira Yakub Çelebi'nin değerli ve sevilen bir şehzade olduğu bilinmektedir ve onun idamına karşı olayın akabinde tepkiler olduğuna dair kaynaklarda bazı işaretler vardır. Kaynaklarımızın bazılarında görülen açıklamaları daha sonraki devirlerde de ilk kardeş katlinin faili olarak gösterilen Yıldırım Bayezid'e ve hanedana kendi devirlerinde de geçerli olan kardeş katli uygulamasından dolayı her hangi bir eleştiri gelmesini engelleme teşebbüsü olarak okumak mümkündür.³²

İbn Kemal, Şehzade Yakub'un idamı ile ilgili onun taht talebinin muhakkak olduğu tahminini belirtmek suretiyle onun bir nevi tedbir için öldürülmesini haklı görür.³³ Bundan başka İbn Kemal aşağıdaki beyti nakleder ve bir memlekette iki hükümdarın olamayacağını ve fitnenin ortaya çıkmadan memleket yakılıp yıkılmadan bertaraf edilmesi gerektiğini, sonradan iş işten geçmiş olabileceğini anlatan açıklamalar yapar. İbn Kemal'in ulemâ kökenli bir tarihçi olması nedeniyle yaptığı bu açıklamalar oldukça ilginçtir. Muhtemelen İbn Kemal, yaşadığı dönemde de uygulaması bulunan kardeş katli aleyhinde söz söylemenin kendi dönemindeki uygulamalara karşı çıkmak gibi olduğunu düşünmektedir. İbn Kemal,

“Sıgar tar yire sıgar u kibâr

³² M. Zeki Pakalın eserinde Yakub Çelebi'nin katlinde Yıldırım Bayezid ile birlikte buna cevaz veren ulemayı suçlamaktadır. Buradan hareketle ulema mesleğinden yetişme tarihçilerin de eserlerinde bu hadiseyi tasvip ettiklerini iddia ediyor. Duran Sezer, “Mehmet Zeki (Pakalın)'nın Maktul Şehzadeler İsimli Eseri (Transkripsiyon ve Değerlendirme)”, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri, 2010. s.45.

³³ “Birader-i kihteri Yakub Çelebi- ki matlûb-ı mergûb-ı riyâset ü siyâseti iktizâsı ve talebi muhakkak u musaddak idi...” İbn Kemal, **TAO**, 4. Defter, s.5-7.

Sıgamaz bir ile iki şehriyâr”³⁴

demek suretiyle de bir memlekette iki hükümdarın olamayacağına, dolayısıyla Osmanlı’da hâkimiyetin bölünmezliği ilkesine vurgu yapmıştır.

Karamanlı Nişancı Mehmed Paşa’nın Fatih Kanunnâmesi’nin yazıldığı sırasında vezirizam olması hasebiyle eserindeki görüşlerin bizim için büyük önemi vardır. Paşa Şehzade Yakub’un idamını doğal ve elzem görerek “Yakub Çelebi’nin yaşamasında büyük kötülükler vardı. Sultan onun vücudunu kaldırttı. Çünkü zaruretler, yapılmayacak şeyleri yaptırır Böylelikle, atalardan kalan ülke, bir rakibin düşmanlığı ve ayrıklığı olmaksızın yiğit, cömert ve yüce sultanın elinde kaldı”³⁵ demektedir. Bu katl hadisesini Nişancı’nın merkezi güce ve hâkimiyetin bölünmezliği ilkesine dayandırdığı, hayatta olan güçlü bir rakibin ortadan kaldırılmasının gerekliliği üzerinde durduğu görülmektedir. Elbette onun bu beyanları Fatih Kanunnâmesi’nin ne tür bir psikoloji ile yazıldığını da göstermektedir.

Solakzâde, bu katl olayının sebebini Savcı Bey olayı olarak göstermekte ve tedbir amaçlı bir uygulama olarak şehzade Yakub’un katlini mazur görmektedir. Solakzâde’ye göre devlet adamları “fitne, katl’dan daha şiddetlidir” şeklinde düşünmüşlerdir.³⁶

Behiştî ve Hoca Sâdeddin Efendi de hadiseye kendi lisanlarınca benzer açıklamalar getirmeye ve Kur’an ayetlerini delil olarak göstermeye çalışmışlardır. Her iki tarihçinin de hadise hakkında Allah’ın ortağı olmadığı gibi sultanın da ortağı olmaması gerekliliğini vurguladıkları, saltanat işlerinin ortak kabul etmeyeceği esası ve fitnenin zuhurunun engellenmesinin gerekliliği üzerinde durdukları görülmektedir.³⁷

Hadîdî’nin ise hadise hakkında;

“Bu yanadan haber irişdi nâ-gâh

³⁴ “...Bir niyâmda iki hüsâm ârâm ve bir neyistânda iki arslân mekân tutamayacağını bildiler. Fitne seyli ve fesâd yili ile il ü gün harâb u yebâb olub yıkılmadın tedârik kıldılar...” **A.g.e.**, s.7.

³⁵ Nişancı, **Osmanlı Sultanları Tarihi**, s.347.

³⁶ Solakzâde, **Solak-zâde Tarihi**, s.68-69.

³⁷ Behiştî, “Behiştî Tarihi”, s.7-8; Hoca Sâdeddin Efendi, **Tacü’t Tevarih**, İstanbul, Tabhane-i Âmire, 1279, s.124.

Didiler gel seni ister Şehin-Şâh
Hemân döndü gelüp irişdüğü dem
Atâsı gibi itdiler anı hem
Be-nevbet Yıldırım Hân oldu sultân
Bu resmedür ezelden kâr-ı evrân
Cihân sevdaları benzer seraba
Sebatı âdemün aynî hubaba
Geçen ömrün yine gelmek olur mı
Giden su, cûyâ bir dahi gelür mi”³⁸

demek suretiyle yaptığı değerlendirme de olayı doğal bir olay olarak gördüğü ve tevekkülle karşıladığı anlaşılmaktadır.

Ayrıca Solakzâde ve İdrîs-i Bitlisî de bu idam hadisesini Yakub’un yanında çok sayıda asker bulunması dolayısıyla Savcı tecrübesinde olduğu gibi isyan etmesinin kuvvetli ihtimal olmasına bağlarlar.³⁹

Görüldüğü üzere Osmanlı kronikleri genel anlamda Şehzade Yakub’un katledilmesi hadisesini üç noktada değerlendirmişlerdir. Bunlardan birincisi hâkimiyetin bölünmezliği ilkesidir. Yukarıda değerlendirdiğimiz gibi önceki şehzade idamları hadiselerinde her ne kadar isyan suçu işlenmiş olsa da tahta kimin geçeceği hususundaki belirsizlik nedeniyle hayatta kalan her şehzadenin her daim doğal bir hükümdar adayı olarak telakki edilmesi ve gün gelip bu şehzadelerin haklarını aradıkları tecrübe edilince I. Bayezid döneminden itibaren padişah olan şehzadenin diğerlerini ortadan kaldırması uygun görülmüştür. Bazı kaynaklar bu uygulamanın bir tedbir olduğunu iddia ederler.

Osmanlı kroniklerinin şehzade katli’nde dayandıkları ikinci husus ise şehzade isyanları ile meydana gelen fitne hadisesinin meydana gelmeden bertaraf edilmesi gerekliliğidir. Bu hususta kroniklerin özellikle bazı Kur’an ayetlerini kullanarak

³⁸ Hadîdî, **TAO**, s.107.

³⁹ İdrîs-i Bitlisî, **Heşt Bihîşt II**, s.12; Solakzâde, **Solak-zâde Tarihi**, s.69; **Solakzâde** matbu metin İstanbul, 1297, s.50.

olaya dinsel bir dayanak oluşturma çabaları da görülmektedir. Özellikle bazı kronik yazarlarının ulemâ kökenli olmaları bu konunun derin şekilde işlenmesini kolaylaştırmıştır. Fakat bu izahlar uygulamanın İslâm hukukuna uygunluğu konusundaki tereddütleri bertaraf edecek nitelikte midir? Bu ayrı bir tartışma mevzusudur. Bu katl hadisesinde üçüncü husus ise Şehzade Yakub'un askerî gücünden çekinilmesidir.

Ancak kaynaklarımızdan bazılarının bu açıklamaları yeterli görmeyerek yaşanan trajik durumu eleştirdikleri, Yıldırım Bayezid'i bu kötü âdeti başlatan kişi olarak gördükleri ve tasvip etmedikleri de görülmektedir. Bu müverrihler Yıldırım Bayezid'i atalarının yolundan ayrılarak kardeşleri ile ortak hareket etmek yerine onları isyan etmeden katleden acımasız bir kişi olarak suçlarlar.

A.5.d.Şehzade Yakub'un İdamı İlk Kardeş Katli midir?

Bu sorunun cevabına geçmeden önce Osmanlı tarihinde, Şehzade Yakub'dan sonra kendilerinden bir isyan fiili sadır olmadığı halde öldürülen çok sayıda hanedan mensubu olduğunu belirtmemiz gerekmektedir.⁴⁰ Ancak Yakub'un katlinden önce böyle bir idam hadisesi olup olmadığını belirlemek de son derece önemlidir.

Bu noktada Osmanlı Devleti'nin ilk dönemlerinde saltanatın intikali hususunda her hangi bir usül geliştirilmemiş olması dolayısıyla şehzadelerin Orta Asya Türk Devlet geleneği icabınca eşit şekilde tahta çıkma hakları bulunması da ön bilgi olarak ortaya konmalıdır. Nitekim Fatih Kanunnâmesi'nde de bu durum açıkça görülür. Kardeşlerin hepsinin aynı derecede saltanat hakkı olduğunu düşünen Fatih Sultan Mehmed, **Kânunnâme**'sindeki bir maddede şehzadeleri için bir veraset usulü göstermeyerek, Allah'ın takdirine bırakmış, kısmeti olanın hükümdarlık tahtına çıkacağını belirtmiştir.⁴¹

⁴⁰ Bu konuda hazırlanmış birkaç liste için Bkz.: Mehmet Akman, **Osmanlı Devletinde Kardeş Katli Meselesi**, İstanbul, Eren Yay., 1997, s.39-42.

⁴¹ Halil İncelik, "Osmanlılarda Saltanat Veraseti ve Türk Hâkimiyet Telakkisiyle İlgisi", Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi, XIV/1, Ankara 1959, s.93; Fatih Sultan Mehmed'in bu düşüncesi **Kânunnâme-i Âli Osman**'da "ve her kimesneye evladından saltanat müyesser ola, karındaşların nizam-ı âlem için katl itmek münâsibdir. Ekser-i ulemâ dahi tecviz itmiştir. Anıla amil olalar" maddesinde ifadesini bulur. Abdülkadir Özcan, **Kanunnâme-i Âli Osman**, İstanbul, Kitabevi, 2003, s.XXIII.

İsmail Hami Danişmend, Osmanlı kaynaklarının Yıldırım Bayezid'i kardeşini saltanat için ilk öldüren padişah olarak göstermelerinin yanlış olduğu kanaatindedir.⁴² Yıldırım Bayezid'den önceki dönemlere bakıldığında Osman Gazi'nin amcası Dündar Bey'i kendisine muhalefeti nedeniyle oklayarak öldürdüğü rivayet edilmektedir.⁴³ Bundan başka I. Murad da saltanat için kardeşlerini öldürten bir Osmanlı padişahıdır. Olay ile ilgili bilgilerimiz ilk Osmanlı tarihçilerinden biri olarak kabul edilen ve olaylara bizzat tanıklık etmiş olması muhtemel bulunan Ahmedî'nin verdiği bilgilere dayanmaktadır.

“...Oldılar yağı ana kardaşları.

Kamunun bitdi elinde işleri.

Kılıcından oldılar cümle tebâh.

Olmış idi ana Hak lutfi penâh...⁴⁴

satırlarından anlaşılacağı üzere Ahmedî'ye göre I. Murad kardeşi Halil ile ağabeyi İbrahim'i saltanat iddiasına kalkıştıkları için öldürtmüştür. Eskişehir sancakbeyi olan Şehzade İbrahim'in Rum dönmesi annesinin teşviki ile isyan ettiği sanılmaktadır. İbrahim'in Sultan Murad'dan yaşça büyük olması da bu hususta kendisine güven ve istek vermiş olabilir. Şehzade Halil de Bizans imparatorunun kızıyla nişanlı olduğundan kayınpederi tarafından isyana teşvik edilmiş olabilir.⁴⁵ Bundan başka daha sonra da oğlu Savcı Bey'i, kendisine karşı isyan ettiği için idam ettirmiştir.⁴⁶ Tüm bu katli hadiseleri gözönüne alındığında söz konusu şehzadelerin ortadan kaldırılmaları her hangi bir tartışmaya neden olmamıştır. Zira bu öldürmeler şehzadelerin isyan fiillerinden dolayı İslâm hukukuna da uygundur.

Geldiğimiz bu noktada bazı kaynakların Yıldırım Bayezid'i, bir yerde sırf isyan etme ihtimali üzerine kardeşine haksız olarak kıyan, elini kardeş kanına

⁴² Danişmend, **Kronoloji**, C.1, s.83.

⁴³ Neşrî, **Cihânnümâ**, s.45. Bu ilk Şehzade katli değil Osmanlılar'da taht için ilk öldürme olayı olarak düşünülebilir. Abdülkadir Özcan, “Cülûs”, **DİA**, C.8, s.109.

⁴⁴ Başka nüshalarda “Kamunun yatdı öninde başları”. Bkz.: Ahmedî, **DTMAO**, s.147.

⁴⁵ Gregoras, “Şehzade Halil'in Sergüzeşti- Grigoras'tan tercüme”, trc. İ. Hoçi, **Tarih-i Osmani Encümeni Mecmuası**, I/4, 1328, s.239.

⁴⁶ Bu isyan hakkında Osmanlı ve Batı kaynakları kullanılarak kapsamlı bir araştırma yapılmıştır. Bkz.: Nilgün Elam, “Babalar ve Oğullar: IV. Andronikos Palaiologos ve Savcı Çelebi'nin İsyanı (1373)”, **Ankara Üniversitesi Tarih Araştırmaları Dergisi**, C.30 S.49, 2011, s.29-73.

bulayan bir kimse olarak ileride de tekrarlanacak sevimsiz bir uygulamanın öncüsü olarak göstermiş olduklarını müşahade etmekteyiz. Gerçekten de I. Bayezid'den itibaren tahta çıkan sultanın kardeşlerini ortadan kaldırması da bir teamül olarak yerleşmiştir denilebilir.⁴⁷

Oruç b. Âdil, Lütî Paşa ve Münecimbaşı Ahmed Dede eserlerinde açık şekilde saltanat için ilk kardeş katli uygulamasının Yıldırım Bayezid tarafından yapıldığını ve bunun daha sonra adet olduğunu yazmaktadırlar.⁴⁸ Oruç b. Âdil ve **Anonim Tevârih-i Âl-i Osman**'lar eleştirilerini daha ileriye götürerek bu zamana kadar hükümdarların kardeşlerinin haklarına saygı duyduklarını, bir iş yaparken birbirlerine danıştıklarını ve onları öldürmediklerini yazmaktadırlar. Bu durumun Yıldırım Bayezid zamanına kadar böyle devam ettiğini de eklerler. Her iki kaynak da bu izahları getirerek Yıldırım Bayezid'in kardeşini katletmesini tasvip etmediklerini açıkça gözler önüne sermektedirler.⁴⁹

Âşıkpaşazâde, Karamanlı Nişancı Mehmed Paşa ve Neşrî ise bunun ilk kardeş katli uygulaması olduğundan bahsetmezler. Âşıkpaşazâde ve Neşrî olay hakkında farklı ayrıntılar verirler. Bu iki kaynağın "O gece askere ızdırap düştü" demelerine ve Yıldırım Bayezid'in ertesi gün tahta çıktığını beyan etmelerine bakarak bu katli uygulamasının özellikle asker tarafından çok sevilen bir şehzadenin suçsuz şekilde idamının onlar tarafından tepki ve üzüntü ile karşılandığı anlaşılabilir.⁵⁰

Yıldırım Bayezid'in tahta çıkmasından sonra karşılaştığı güçlüklerden ilki Anadolu'da Osmanlı aleyhine olacak şekilde Anadolu beylerinin bazı saldırgan hareketlere girişmeleridir. Osmanlı'ya karşı gelişen bu olumsuz hareketlerde yalnızca Osmanlı tahtının el değiştirmesinden istifade etme düşüncesinin etkisi bulunabileceği gibi Şehzade Yakub'un katlinin halk ve asker nezdinde oluşturduğu tepkiden, Anadolu beylerinin yararlanma isteği de söz konusu olabilir. Ancak Yıldırım

⁴⁷ Halil İncalcık, "Osmanlı Padişahı", s.73.

⁴⁸ Oruç b. Âdil, **TAO**, s.32; Lütî, **TAO**, s.162; Münecimbaşı, **Camiü'd-Düvel**, s.103.

⁴⁹ Oruç b. Âdil, **a.g.e.**, s.32; **ATAO**, s.16-17.

⁵⁰ Âşıkpaşazâde, **TAO**, s.134; Nişancı, **Osmanlı Sultanları Tarihi**, s.347; Neşrî, **Cihânnümâ**, s.138; **Bezm u Rezm**'de Yıldırım Bayezid'in ilk yıllarında işlerin pek de iyi yürümediği ve işlerin düzene koyulmasının zaman aldığı ve zorluklarla karşılaşıldığına, Karamanoğullarının ve Moğolların Osmanlı ülkesine göz diktiklerine dair bilgiler mevcuttur. Esterebâdi, **Bezm u Rezm**, s.358; Yıldırım Bayezid'in tahta çıktığı ilk dönemlerde yaşanan zorluklara Konstantin Kostenecki'de eserinde dikkat çekmiştir. Kostenecki, **Stefan Lazereviç**, s.52.

Bayezid'in saltanatının ilk zamanlarında yaşanan bu zorlukların Şehzade Yakub'un katli ile münasebetini tespit etmek zordur.

Yıldırım Bayezid devrinden bugüne gelebilen sikkelerin üzerinde yer alan 20 Aralık 1389'da başlayan hicri 792 tarihli sikkelere bakarak, Yıldırım Bayezid'in cülûs tarihi ya da hâkimiyetini ilan ettiği tarih, 1390 yılı olarak kabul edilebilir. Bu durumda Bezm u Rezm'de işaret edilen çevre beyliklerin bir kısmının Şehzade Yakub'un idamından oluşan karmaşadan istifade ederek Osmanlılara karşı ayaklanmaları hadisesinin doğru olma ihtimali kuvvet kazanmış sayılır.⁵¹

Görüldüğü üzere Osman Gazi ve I. Murad zamanında gerçekleşen şehzade idamı hadiseleri ile Yıldırım Bayezid'in kardeşi Yakub'u katli arasında mühim bir fark bulunmaktadır.⁵² Bazı kaynakların Yıldırım Bayezid'i ilk kardeşkanı akıtan kişi olarak nitelendirmelerinin sebebi de bu noktada aranmalıdır. Burada daha önceki idam hadiselerinde katledilen şehzadelerin isyan etmeleri sonucu idamı hakettiklerini düşünen Osmanlı tarih yazarları, isyan etmediği halde masum bir şehzade olarak görülen⁵³, muhakeme edilmeden, şer'î bir dayanak sözkonusu olmadan ve sırf tedbir amacıyla isyan etme ihtimali üzerine katledilen, son derece sevilen Şehzade Yakub'un boğdurulmasını ilk kardeş katli olarak nitelendirmeleri söz konusudur. Zira Osmanlı'da Şehzade veya Kardeş Katli dendiğinde isyan etmemiş şehzadelerin katli anlaşılmalıdır. Nitekim Bostancı-zâde Yahya Efendi'nin Yıldırım Bayezid'in kardeşi Yakub'u boğdurması olayını büyük bir sıkıntı ile anlattığı ve Yıldırım Bayezid'e işlediği günah için Allah'tan bağışlanmasını dilediği, bu olumsuz işi vezirlerin kararına uyararak yaptığını da ilave ederek oluşan olumsuz algıyı yumuşatmaya çalıştığı müşahede edilmektedir. Bu tarihçi olayı anlatırken şöyle der: “Bu kötü

⁵¹ Akman, **Osmanlı Devletinde Kardeş Katli**, s.56-57.

⁵² Mehmed Zeki Pakalın, Savcı Bey'in az çok mücerrem, Yakub Çelebi'nin ise masum olduğunu yazarak bu noktaya dikkat çekmektedir. Pakalın, “Maktul Şehzadeler”, s.45.

Dimitri Kantemir ise Yakub'un beylerin Bayezid seçimini tasvip etmeyerek gizlice orduyu ayaklandırmaya çalıştığını fakat bu komplonun öğrenildiğini ve devlet adamları ile yapılan bir meşveret sonucu şehzade Yakub'un boğulduğunu ifade eder. Dimitri Kantemir, **Osmanlı İmparatorluğu'nun Yükseliş ve Çöküş Tarihi**, Trc. Özdemir Çobanoğlu, I, Ankara, 1979, s.43.

geleneğin başlatıcısı Yıldırım Bayezid olmuş, kardeşi Yakup Çelebi'yi boğdurmuştur. Yüce Allah Onu affetsin. Bu işi biraz da vezirlerin kararı ile yaptığı bilinir.”⁵⁴

A.6. YILDIRIM BAYEZİD HAN MI BEY Mİ?

Beğ (bey, beg) unvanının en eski Türk unvanlarından birisi olduğu ve küçük kabilelerin yahut muhtelif kabilelerden mürekkep daha büyük heyetlerin başında bulunan reislerin aldıkları bir unvan olduğu düşünülmektedir. Nitekim bu gerçeği ifade eden Fuad Köprülü bu unvânın “han” veya “kağan” unvânından aşağı olduğunu belirtmekte ve Timur gibi bir cihangirin bile Cengiz soyuna mahsus sayılan “han” unvânını kullanamayarak, sadece “amir” (emir) veya “beg” unvanını almakla iktifa ettiğini ifade etmektedir.⁵⁵

“Bayezid Beğ” adı klasik Osmanlı tarihçilerinde görülmez. Klasik dönem kaynaklarında Murad ve Orhan Gaziler de “Beğ” değil, “Han” veya “Padişah” olarak yüceltilirler. Ancak dönemin muasır ve yakın dönem kaynaklarına bakıldığında yabancı kaynaklarla beraber bazı Osmanlı kaynaklarında dahi Yıldırım Bayezid’in “Beğ” olarak nitelendirildiği açıkça görülür.

Tarihî Takvimlerde I. Bayezid'den sık sık “beğ” olarak bahsedilir. Hatta aynı cümle içerisinde Karamanoğlu İbrahim'den de aynı şekilde bahsedilmesine bakılarak bu kaynaktaki her iki hükümdarın da aynı mertebede görüldüğü söylenebilir.⁵⁶

Fetret Devri'nde Germiyanolu Yakub Bey ile Çelebi Mehmed arasında bir ittifakın kurulmuş olduğu, Mehmed'in Yakub'a gönderdiği **Sevgendname**'yi bulan Şinasi Tekin tarafından kuşkuyla yer bırakmayacak şekilde kanıtlanmıştır.⁵⁷ Tarihsiz olan fakat içeriğinden Ankara Savaşından hemen sonra yazıldığı anlaşılan

⁵⁴ Bostancı-zâde Yahya Efendi, **Târih-i Sâf**, İstanbul, 1287, s.30-31'den naklen Abdülkadir Özcan, "Fâtih'in Teşkilat Kanunnâmesi ve Nizâm-ı Âlem İçin Kardeş Katli", **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi**, S.33, 1980/81, s.20; Fatih Sultan Mehmed, **Kanunnâme-i Âl-i Osman**, Haz. Abdülkadir Özcan, İstanbul, Kitabevi, 2003, s.XXVII.

⁵⁵ Fuad Köprülü, “Bey”, **İA**, C.2, s.579-580.

⁵⁶ **İstanbul'un Fethinden Önce Yazılmış Tarihî Takvimler**, 3. bs., Yay. Osman Turan, Ankara, TTK, 2007, s.17,19,35,83.

⁵⁷ Dimitris J. Kastritsis, **Bayezid'in Oğulları 1402-1413 Osmanlı İç Savaşında İmparatorluk İnşası ve Temsil**, Çev. Ayda Arel, İstanbul, Kitap Yay., 2010, s.95; Bu **Sevgendname** için Bkz.: Şinasi Tekin, “Fatih Devrine Âit bir İnşâ Mecmuası”, **Journal of Turkish Studies**, S.20, 1996, s.267-311.

Sevgendname de geçen bir ifade de konumuz açısından önem arz etmektedir. Burada da Çelebi Mehmed kendisini şu şekilde tanıtmaktadır: “ben ki Bayazıd-beg oğlu Mehmedven”.⁵⁸

Dukas'ta da I.Bayezid “Sultan” olarak da anılmakla beraber Yıldırım'ın esir edilmesi bahsinde Timur askerleri ona “Bayezid Bey” şeklinde hitap ederler. Yine Makrîzî ve Esterâbadî'nin eserlerinde de I. Bayezid “Beğ” olarak karşımıza çıkar.⁵⁹

Şükrullah'ta da Yıldırım Bayezid'in tahta çıkışı “Gaziler tahtına Bayazıd Beğ geçti” şeklinde tarif edilmektedir.⁶⁰

Yıldırım Bayezid'in tahta çıkışı hakkında şu iki kaynak arasındaki algı farkından kaynaklanan ifadelerin karşılaştırılması meseleye açıklık getirecektir. Zira **Düstûrnâme**'de I. Murad'ın ölüm döşeginde Şehzade Bayezid'in “beğ” kılınmasını istediği ifade edilmektedir. Aynı olayı Hoca Sâdeddin bize suikasta uğrayan Murad Han'ın Şehzadesi Yıldırım Bayezid'i “hanlamak” için istetmesi şeklinde aktarmaktadır.⁶¹

Nitekim Schildberger'in kaydettiği bir olay klasik dönem tarihçilerinin ortaya koyduğu yüceltilmiş Osmanlı padişahı algısını çok net bir yere oturtmaktadır. Buna göre yakalanıp Bayezid'in önüne getirilen Karamanoğlu, Yıldırım'ın kendisine yönelttiği “neden bana tabi olmayı kabul etmek istemedin?” sorusuna “Çünkü bende senin gibi bir bey'im” diye cevap vermektedir.⁶² Bu cevaptan anlaşılmaktadır ki Karamanoğlu Yıldırım Bayezid ile kendisini bir kefeye koymaktadır.

Evliya Çelebi'deki bir kayıtda konumuz açısından mühimdir. Bu kayıтта Evliya, “Ama Osmanoğullarına başlarda Gazi Osman Beğ, Orhan Beğ, Yıldırım Beğ, Murad Beğ derlerdi...”⁶³ şeklinde bir bilgiye yer vermektedir.

⁵⁸ Tekin, **a.g.e.**, s.296-297.

⁵⁹ Dukas, **Bizans Tarihi**, s.41; Esterêbâdî, **Bezm u Rezm**, s.358; Makrîzî de Yıldırım Bayezid ve ondan önceki padişahlar, “...Bayezid Beg b. Murad Beg b. Osman...” şeklinde kayıtlıdır. Bkz.: Kanat, “Makrîzî'nin Kitab Es-Sulûk'unda...”, s.227.

⁶⁰ Şükrullah, **Behçetü't Tevârih**, s.214.

⁶¹ Enverî, **Düstûrnâme**, s.29; Hoca Sâdeddin, **Tacü't - Tevarih I**, s.188.

⁶² Schildberger, **Türkler ve Tatarlar Arasında**, s.41.

⁶³ Evliya Çelebi, **Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnâmesi**, Haz. Seyit Ali Kahraman, C.10, İstanbul, YKY, 2011, s.65.

Anadolu beylerinin ve bazı Osmanlı kaynaklarının bu algısı bizzat Yıldırım Bayezid'in ağzından da nakledilmektedir. Nitekim Neşrî bu hususta Yıldırım Bayezid'in ağzından;

“Berâberlik çekişürmiş bizümle Karamanî

Hudâ fırsat virürise karam yere Karaman'ı”⁶⁴

sözlerini bize iletmektedir. Buradan da anlaşılabilceği üzere Karamanoğulları Osmanlılarla kendilerini bir tutmaktadır ve bu duruma Yıldırım Bayezid tarafından son derece sert karşılık verilmekte ve Karamanoğulları hanedanı alenen aşağılanmakta ve onlara meydan okunmaktadır.

Bu noktada İsmail Hami Danişmend, Yıldırım Bayezid'den önceki Orhan ve Murad dönemlerinde bazı kitabe, sikke ve vakfiyelerde kullanılan “Sultan-ül-ğuzat” ünvanının Gaziler reisi gibi bir manaya geldiğini ve imparatorluk mefhumunu ifade eden sultanlıkla alakası bulunmadığını yazmaktadır. Ek olarak Danişmend, Yıldırım Bayezid'in bu tarihlerde Bey olarak nitelenmesinin zaferleri, fetihleri ve maiyetinde imparatorlar ve krallar bulundurması nedeniyle tuhaf olduğunu ve bu nedenle de Osmanlı kaynaklarına göre Berkuk'un onayıyla halifeden “Sultan” ünvanının istendiğini belirtmektedir.⁶⁵

Bu örneklerden hareketle klasik dönem kaynaklarının Osmanlı hükümdarlarını kendi devrinin algısından daha yüce ve büyük gösterme çabalarına rağmen bazı yerli ve yabancı kaynakların Yıldırım Bayezid döneminde Osmanlı padişahlarını hâlâ diğer Anadolu beylerinden birisi olarak kabul ettikleri ve bu şekilde algıladıkları açıkça görülmektedir. Yıldırım Bayezid'in de kendisinin diğerleri gibi bir bey olduğunu bildiği ancak bununla yetinmek istemediği de “Sultan” ünvanını halifeden isteyip almasından bellidir.

⁶⁴ Neşrî, **Cihânnümâ**, s.106, dipnot 1323.

⁶⁵ Danişmend, Yıldırım Bayezid'in meskûâtında Sultan ünvanının bulunmaması nedeniyle bu rivayetin dahi ihtiyatla karşılanabileceğini belirtmektedir. Danişmend, **Kronoloji**, C.1, s.104.

A.7. YILDIRIM BAYEZİD'İN ORDUSUNDA YABANCILARIN BULUNMASI

Osmanlı kronikleri Osmanlı ordusunda yabancı askerlerin bulunmasını da özellikle belirtmektedirler. Bu durum doğal bir olay olarak mı yoksa bir yadırgama olarak mı kaydedilmiştir? Bu sorunun cevabı araştırılmaya muhtaçtır.

Kaynakların çoğu Ankara Savaşı'nda Osmanlı ordusunda çeşitli yabancı unsurların bulunduğunu yazarlar. Ancak çoğu kaynakta bu konuda olumsuz bir bilgi bulunmamaktadır. Hatta kaynaklar genelde Laz denilen Sırp askerlerinin savaşta büyük direnç gösterdiklerini ifade ederler.⁶⁶ Hoca Sâdeddin ve İdrîs-i Bitlisî daha da ileriye giderek Las askerinden gayri bir kişinin bile silahına el sürmediğini ve mücadele etmediğini ifade etmektedirler.⁶⁷

Bu noktada Kunevi şu satırları nakletmekle diğer Osmanlı kroniklerinden açıkça ayrılmaktadır. Kunevi, Çandarlı Ali Paşa ağzından Timur ordusuna karşı dezavantajlı bir durum olarak “Bizim ordumuz muhtelif taifelerden toplanmıştır...” sözünü nakletmekle âdetâ bunu bir olumsuzluk gibi tespit ettikten sonra “Padişahın ordusunda Tatar ve kâfirlerde vardı... Bu iki taife vaktiyle Ehl-i Küfe'nin Hazret-i Hüseyin'e yaptıkları gibi İslâm'a asi oldular, kâfirler kaçtı, Tatarlar ise Timur'a iltihak ettiler” demek suretiyle bu durumun sonuçlarında olumsuz olduğunu ve her iki taifenin de savaşın kaybında sorumlu olduğunu iddia eder.⁶⁸

Evliya Çelebi tam savaş başlayacağı sırada Yıldırım Han'a gücenen eşkinci Tatar topluluğundan hemen 12.000 Tatar askerinin Timur tarafına kaçtığını ve sonra nice bin ulûfesiz derme çatma askerinde Yıldırım Bayezid'in vezirinin kötü tedbiriyle Timur'a tabi olduğunu yazmaktadır.⁶⁹

⁶⁶ Neşrî, *Cihânnümâ*, s.160.

⁶⁷ İdrîs-i Bitlisî, *Heşt Bihişt II*, s.123; Hoca Sâdeddin, *Tacü't - Tevarih I*, s.267.

⁶⁸ Kunevi, “Halil el-Kunevi”, s.58.

⁶⁹ Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, 5. bs., Haz. Seyit Ali Kahraman, Yücel Dağlı, C.1, İstanbul, YKY, 2008, s.53.

Tablo 2: Ankara Savaşı'nda Osmanlı Ordusunda Bulunan Yabancı Unsurlar

Osmanlı Ordusuna katılan yabancı unsurlar	Kaynak
Tatar	Kunevi, s.58; ATAO , s.41; İbn Tagrıberdi, s.355; Enverî, s.34; Neşrî, s.159; Oruç b. Âdil, s.51; Kemal, s.103.
Sırp (Las)	Kunevi, s.58; Hoca Sâdeddin Efendi, s.267; Enverî, s.34; Rûhî, s.398; Kemal, s.103; Dukas, s.37. Kosteneçki, s.58; Grekçe Anonim , s.104.
Kâfir, Hıristyan, Efrenc diye adlandırılan Kuvvetler	İbn Tagrıberdi, s.354; Şamî, s.305; Neşrî, s.159; Gelibolulu Mustafa Âlî, s.151; Grekçe Anonim , s.104, 94.
Bulgarlar	Grekçe Anonim , s.104.
Eflak	Rûhî, s.398.
Çotağ	Şamî, s.305.
Bosna	Rûhî, s.398.
Bulgar	Grekçe Anonim , s.104.

Osmanlı ordusunda görev alan asker sayıları hakkında kaynaklarımızın verdiği bilgiler oldukça tutarsızdır. Örneğin Ankara Savaşı'nda Osmanlı ordusunda görev alan Tatarların sayısı İbn Arabşah ve İbn Tagrıberdi tarafından çok abartılmış, İbn Arabşah Osmanlı ordusunun üçte ikisinin, İbn Tagrıberdi ise çoğunluğunun Tatarlardan oluştuğunu yazmıştır.⁷⁰ Bunun yenilgiye bir izah getirme çabası olduğu düşünülebilir.

Kunevi'nin Osmanlı ordusunun farklı unsurlardan oluştuğunu zikretmesi, birçok kaynağın bu farklı unsurları sayması, sayılarını vermesi, Evliya Çelebi'nin derme çatma askerden söz etmesi ve Çandarlı Ali Paşa'nın savaş öncesinde ordunun muhtelif unsurlardan toplama askerlerden oluştuğunu söylemesi nedeniyle biz bazı

⁷⁰ İbn Arabşah, **Acâibu'l Makdûr**, s.309; İbn Tagrıberdi, **En-Nücûmu'z-Zâhire**, s.355.

kaynakların bu durumu bir olumsuzluk olarak algıladıklarını ve bu duruma dikkat çekmeye çalıştıklarını düşünüyoruz. En azından Kunevi ve Evliya Çelebi'nin algısının bu yönde olduğu söylenebilir.

A.8. YILDIRIM BAYEZİD'İN KAFESE KAPATILMASI

Yıldırım Bayezid'in Timur tarafından kafese kapatılıp kapatılmadığı meselesi de tartışmalı konulardan birisidir. Kaynaklar bu konuda farklı fikirler ileri sürerler. Bu konu hakkında yazdığı makalesinde Fuad Köprülü, kafes hadisesinin gerçekliği üzerinde durur, konuya yer veren ve vermeyen kaynakların eleştirisini yaptıktan sonra İslâm dünyasında yaşanan benzer hadiselerle de temas eder.⁷¹

Oruç b. Âdil, Neşrî, **Anonim Tevârih-i Âl-i Osman**'lar ve Evliya Çelebi'nin rivayetine göre Yıldırım Bayezid ve Timur, Denizli'de bir hamam da yıkanırken Timur: “Eğer bu vartaya ben düşsem sen beni nice ederdin?” diye sorar. Yıldırım Bayezid, “sen elime düşseydin, seni bir demir kafese koyardım” diye cevap verir. Anonimler Yıldırım Bayezid'in kendi sözüyle demir kafese kapatıldığını yazarlar.⁷² Oruç b. Âdil de Yıldırım Bayezid'in kafese kapatılmasını bu cevaba bağlar ve şu değerlendirmeleri yapar; “Yıldırım sert tabiatlı ve gayet duygulu (gönüllü) idi. O sert tabiat yüzünden kişinin başına çok işler gelir”. Oruç b. Âdil ardından şu manzuma yer verir:

“Dil nice kim dek dura, baş sağ olur.

Deprenicek dil yürük bir dağ olur”⁷³

Bu noktada yukarıdaki rivayete yer veren kaynakların Yıldırım Bayezid nezdinde ağzına ve aklına her geleni söylemenin yalnızlığına vurgu yaptıkları ve bir nevi patavatsız Yıldırım Bayezid algısı oluşturdukları söylenebilir.

Hadîdî ve İbn Arabşah da padişahın bir kafese kapatıldığını kabul ederler. Kafes rivayeti Romen kaynaklarına kadar girmiştir.⁷⁴

⁷¹ Bu konu hakkında Bkz.: Fuad Köprülü, “Yıldırım Bayezid'in İntiharı Hakkında I: Demir Kafes Rivayeti”, **Bulleten**, S.I-2, Ankara, 1937, s.591-603.

⁷² **ATAO**, s.46-47; Neşrî, **Cihânnümâ**, s.163, dipnot 2044.; Evliya Çelebi, **Seyahatnâme**, C.1, s.54; **a.g.e.**, C.3, Haz. Y. Dağlı- S. A. Kahraman, İstanbul, YKY, 2006, s.268.

⁷³ Oruç b. Âdil, **TAO**, s.53.

Âşıkpaşazâde, Hoca Nayib'den naklen “Bursanun bir nâyıbı var idi. Koca Nâyıb derler idi. O Bayazıd Hanun solaklarından idi. Ol vaktin kim hanı dutdılar, ol dahi han ile bileydi. Ba yazıd Han kim Ak Şehirde Allah rahmetine varıcak dahi bileydi. Fakîr dahi ona sordum : “Temür, Bayazıd Hanı, nice saklar idi? Ol eyidür: Temür bir taht-ı revan düzdürmüşdi, kafes gibi iki at arasında. Her vakt kim, göçerlerdi kendü ileyinde yürüdürdi” demektedir. Benzer bir rivayeti de Neşrî nakletmektedir.⁷⁵ Burada Âşıkpaşazâde'nin Hoca Sâdeddin'inde üzerinde durduğu kafes ve taht-ı revan benzerliğini ifade etmesi dikkat çekicidir. Hoca Sâdeddin Efendi, Yıldırım Bayezid'in Tatar askerinin kaba yüzlerinden, kılıklarından nefret ettiği için, hayâ ve ar duyguları da ağır bastığından, yolda giderken taht-ı revan'a binmeyi uygun gördüğünü iddia eder. Böylece padişahın her gün düşmanlarının çirkin suratlarını görmekten kurtulmuş olduğunu ifade eden müellif, Yıldırım Bayezid'in kafese kapatıldığını iddia eden tarihçilerin ise kafes ile taht-ı revan'ı ayıramayan bilgisiz, anlayışsız doğru ile yanlış fark edemeyen kimseler olduğunu iddia eder. Hadisenin gerçek olmadığına dair kanaatine Hoca Sâdeddin bu rivayetin Yezdî **Zafernâme**'sinde yer almamasını delil gösterir. Zira ona göre Yıldırım Bayezid'e böyle bir muamele yapılmış olsa Timur'u övmeye çok ileri giden Zafernâme müellifinin muhakkak bu hadiseyi uzun uzun anlatacaktır. Solakzâde de Hoca Sâdeddin'in etkisinde kalmış görünmektedir. Zira Solakzâde kafes meselesinde Hoca Sâdeddin'e benzer izahlara girişmiş ayrıca onun gibi bu rivayete yer veren kaynakları eleştirmiştir.⁷⁶

Konumuz olan Yıldırım Bayezid algısı açısından Köprülü'nün yaptığı tespit önemlidir. Köprülü makalesinde bu rivayeti kabul etmeyen kaynakların saray ve çevresine yakın müverrihler olduklarını, bunların hanedanın şerefine leke sürmemek adına bu olayı kabule yanaşmadıklarını, fakat bu yazarlardan bazılarının eserlerinde meselenin aslının olmadığını izaha girişmelerinin dahi esasında hadisenin ne kadar bilinen ve yaygın bir rivayet olduğunu gösterdiğine işaret eder. Köprülü ayrıca tahta benzer demir kafes ifadesinde ilgili rivayetin hafifletilmiş şekli olduğunu ileri sürer.

⁷⁴ Hadîdî, **TAO**, s.131; İbn Arabşah, Yıldırım Bayezid'in öldüğü sırada Timur'un yanında kafes içinde zincirli halde olduğunu ve Timur'un Sezar'ın Şapur'a yaptığı gibi, intikam almak için Bayezid'e böyle davrandığını iddia eder. İbn Arabşah, **Acâibu'l Makdûr**, s.327; **Romen Kaynak ve Eserlerinde Türk Tarihi**, s.10, 12.

⁷⁵ Âşıkpaşazâde, **TAO**, s.144; Neşrî, **Cihânnümâ**, s.162.

⁷⁶ Hoca Sâdeddin, **Tacü't - Tevarih I**, s.292; Solakzâde, **Solak-zâde Tarihi**, s.107.

Bize göre de Yıldırım Bayezid'i kaçırmaya teşebbüsü ile beraber düşünüldüğünde bu hadisenin gerçekliği ihtimali kuvvet kazanmaktadır. Timur muhtemelen bu fiili Yıldırım Bayezid'e eziyet etmek ya da aşağılamak amacıyla değil kaçmasını ya da kaçırılmasını engellemek amacıyla yapmıştır. Nitekim bazı başka kaynaklar kafes rivayetine yer vermeseler de Yıldırım Bayezid'in hapsedildiğini, zincirlendiğini yazarlar.⁷⁷

A.9. YILDIRIM BAYEZİD'İN VASIYETİ

Ölen bir kimsenin vasiyetinin yerine getirilmesi İslâm inancına göre kalanların en önemli görevlerinden birisi olarak kabul edilmektedir. Kaynaklardaki bir takım rivayetlere göre Yıldırım Bayezid ölümünden önce Timur'dan vasiyet sayılabilebilecek bazı isteklerde bulunmuştur. Timur'un da Bayezid'in vasiyetine riayet etmesi ona verdiği değeri göstermektedir.

Neşrî'ye göre, "Timur, Yıldırım Han'ı Ak-şehir'de koyup Germiyanoglu Ya'kub Bey'e ismarlamış ve eğer Mehmed gelip, atasını ve karındaşını talep ederse Yıldırım'ı ve oğlu Musa Çelebi'yi ona veresin. Zira Yıldırım öyle vasiyet etmiştir"⁷⁸ demiştir.

Behiştî, Timur'un Yıldırım Bayezid'in vasiyeti gereği Bursa'daki imaretine iletilmesini istediğini, Solakzâde ise Bursa'da cami-i şerif civarında defn olunmasını söylediğini ifade eder.⁷⁹ Hoca Sâdeddin Efendi Yıldırım Bayezid'in Bursa'da yaptırmış olduğu cami ve medresenin yanına gömülmeyi vasiyet ettiğini ifade eder.⁸⁰

Gelibolulu Mustafa Âlî ve Münecimbaşı Timur'un Semerkand taraflarına giderken, Anadolu'ya yerleşmiş Tatar taifesini de yanına aldığını ve bu şekilde Yıldırım Han'ın vasiyetini icra ettiğini, son dileğini yerine getirdiğini yazar.⁸¹ Aynı

⁷⁷ Dukas fikrimizi teyit edecek şekilde: "Bu vak'adan sonra Bayezid'in muhafazası daha ziyade kuvvetlendi ve geceleri boynuna demirden zincir ve ellerine kelepçe takıldı. Gündüzleri ise daimi askerlerin muhafazası altına alınmış idi." demektedir. Dukas, **Bizans Tarihi**, s.43.

⁷⁸ Neşrî, **Cihânnümâ**, s.194.

⁷⁹ Behiştî, "Behiştî Tarihi", s.73; Solakzâde, **Solak-zâde Tarihi**, s.120.

⁸⁰ Hoca Sâdeddin, **Tacü't - Tevarih I**, s.332.

⁸¹ Gelibolulu Âli, **Kühü'l-Ahbâr**, s.223; Münecimbaşı, **Camiü'd-Düvel**, s.146.

olayı vasiyet olduğunu belirtmeden Behiştî ve Hoca Sâdeddin Efendi de naklederler.⁸²

Kaynakların ifadesine göre Timur Yıldırım Bayezid'in son isteğini yerine getirme konusunda tereddüt etmemiş ve son görevini yerine getirmiştir. Bu noktada kaynaklar Timur'u takdir etmektedirler.

A.10. YILDIRIM BAYEZİD'İN VEFATI

Bu noktada belirtmek gerekir ki gerek Yıldırım Bayezid'in kafese kapatılması gerekse, intihar meselelerinde algı anlamında olumsuz bir durum söz konusu olsa da kaynaklar arasında ihtilafli meseleler olmaları nedeniyle biz bu iki konuyu genel algı bölümü içerisinde değerlendirmeyi uygun gördük.

Kaynakların bu konuya bakış açısı ve konu hakkındaki rivayetler ise çeşitlidir. Bazı kaynaklar bu konuda suskun kalırken, bazıları Yıldırım Bayezid'in intihar ettiğini dile getirirler. İntihar için kaynaklar kendini zehirleme ve başını duvara çarpmak suretiyle intihar üzerinde dururlar. Bir kısım kaynak ise Yıldırım Bayezid'in hastalıktan vefat ettiği bilgisini verirler ve çeşitli hastalık isimleri üzerinde dururlar. Daha çok yabancı kaynakların verdiği bilgiye göre ise Yıldırım Bayezid Timur tarafından öldürülmüştür.

Şükrullah, Ahmedî ve Karamanlı Nişancı Mehmed Paşa, İbn Arabşah, Makrîzî, İbn Tagrıberdi gibi tarihçiler ise Yıldırım Bayezid'in vefatı ve vefat nedeni hakkında herhangi bir değerlendirme yapmadan olayı geçiştirmiş görünmektedirler.⁸³

Oruç b. Âdil, “Yıldırım Han gayretli kişiydi. O zaman yüzüğünün taşında zehir vardı. Gayretinden hazırlamıştı. Orada kendi kaydını gördü” demektedir. Benzer bir kayıt Saltıknâme de mevcuttur.⁸⁴

Bir Yeniçerinin Hatıratı isimli eserde ise Yıldırım Bayezid'in intiharı meselesi ile ilgili farklı ayrıntılar mevcuttur. Esere göre Timur Yıldırım Bayezid esir edilince eşi Despina'yı getirtmiş ve kendisine içki sunmasını emretmiştir. Bunu

⁸² Behiştî, “Behiştî Tarihi”, s.73; Hoca Sâdeddin, **Tacü't - Tevarih I**, s.334.

⁸³ Ahmedî, **DTMAO**, s.157; Şükrullah, **Behçetü't Tevârih**, s.218; Nişancı, **Osmanlı Sultanları Tarihi**, s.348; İbn Arabşah, **Acâibu'l Makdûr**, s.327; Kanat, “Makrizi'nin Kitab Es-Sulûk'unda...”, s.233; İbn Tagrıberdi, **En-Nücûmu'z-Zâhire**, s.356.

⁸⁴ Oruç b. Âdil, **TAO**, s.54; Ebu'l Hayr-ı Rumi, **Saltıknâme**, s.658.

yapmasının nedeni olarak eserde bir daha karısını savaşa beraberinde götürmemesi gibi inandırıcı olmayan bir sebep ileri sürülmektedir. Yıldırım Bayezid bu durumu içine sindiremeyerek yüzüğündeki zehir ile kendisini zehirlemiştir. Timur, onun kendini zehirlediğini görünce sinirlenmiş ve onun bütün halkını ve Despina'yı tazimle salıvermiştir.⁸⁵

İntiharı rivayet eden bazı kaynaklar bu fiile sebep olarak Timur'un Yıldırım Bayezid'i Semerkand'a götürmek istemesini sebep olarak ileri sürerler.⁸⁶ Örneğin Hadîdî ve Âşıkpaşazâde'ye göre Semerkand'a götürüleceğini duyan Yıldırım Bayezid hemen kendi kaydını görmüş yani intihar etmiştir.⁸⁷

Anonim Tevârih-i Âl-i Osman'lar ve **Boğdan Tarihi** isimli eser de bu fikirdedir. Anonimler Timur tarafından Yıldırım Bayezid'in serbest bırakıldığını fakat padişahın üç gün sonra vefat ettiğine dair rivayetler bulunduğundan da bahsederler: "...Ve hem gayret itdi. Timur'un ili'ne varmasına hemandem kendü kaydın gördi, Allah rahmetine vâsıl oldu. Bazıları şöyle rivâyet ederler kim: Timur Han oturdu, dahi salıvirdi. Üç günden vefât itdi geliptururken..."⁸⁸ Anonimlerin Yıldırım Bayezid'in intiharı bilgisi yanında böyle bir rivayete ayrıca yer vermelerinin halk arasında yayılmış bazı rivayetlere doğruluğuna yanlışlığına çok fazla bakmadan eserlerinde yer vermiş olduklarını gösterdiğini düşünüyoruz.

Görüldüğü üzere Osmanlı kaynakları intihar etme anlamında "kaydını görmek" deyimini kullanırlar.

Dukas ve **16. Asırda Yazılmış Grekçe Anonim Anlatı**'da Yıldırım Bayezid'in intihar ettiği yazılıdır. Fakat Dukas intiharı zehir içerek yapılmış gösterir,

⁸⁵ **Bir Yeniçerinin Hatıratı**, s.35.

⁸⁶ Dukas'ta Timur'un Yıldırım Bayezid'i Semerkand'a götürme isteğini gösteren şu satırlara yer verir; "[Yıldırım Bayezid'i]...bunu İran'a götürüp, çocuklarımıza gösterelim ve bizi karılarımızı boşama şartları ile bağlamak istemesinin ne demek olduğunu kendisine öğretelim". Bkz.: Dukas, **Bizans Tarihi**, s.39.

⁸⁷ Âşıkpaşazâde, **TAO**, s.145; Hadîdî, **TAO**, s.131.

⁸⁸ **ATAO**, s.49; **Boğdan Tarihi** adlı eserde kafese konan Yıldırım Bayezid'in Asya'ya götürüldüğü ve orada salıverildiği ancak sultanın kısa sürede utancından öldüğü kayıtlıdır. **Romen Kaynak ve Eserlerinde Türk Tarihi**, s.12; **Bir Yeniçerinin Hatıratı** isimli eserde de Timur'un Yıldırım Bayezid'e kötülük yapmak istemediği, bilakis kendisini bütün halkı ile birlikte memleketine salıvermeği düşündüğü kayıtlıdır. **Bir Yeniçerinin Hatıratı**, s.35.

Grekçe Anlatı ise intiharın Yıldırım Bayezid'in mahpus bulunduğu yerde kederinden başını duvara çarparak yapıldığını iddia eder.⁸⁹

Neşrî ve Evliya Çelebi ise olaya farklı bir bakış açısı getirerek Timur'un Yıldırım Bayezid'i Semerkand'a götüreceğini ve oradan Tatar'ın onu yeniden ülkesine getireceğini söylemesi üzerine Yıldırım Bayezid'in ölümüne sebebiyet verecek şekilde kendisinde büyük bir üzüntünün görüldüğünü ve humma hastalığının ortaya çıktığını yazarlar. İbn Hâcer'de sultanın kahrından ya da başka bir sebepten öldüğünü yazar.⁹⁰ Ayrıca Neşrî, Kubbettin-oglı Şeyh'in babasından duyduğu Yıldırım Bayezid'i Timur dan satın alma olayını nakle ederken bu kişinin Yıldırım Bayezid'in hummâ-yı muhrikadan hasta olduğunu anlattığını bir şahidin ifadesi ile belirtmektedir.⁹¹

Müneccimbaşı, Yıldırım Bayezid'in boğmaca ve nefes darlığı veya başka bir rivayete göre şiddetli sıtma ve kalb çarpıntısı hastalıklarından muzdarip olduğunu belirtmesine rağmen Sultanın ölümüne asıl sebep olarak reayasından, çoluk çocuğundan ve saltanatından ayrı düşmesini gösterir. Hoca Sâdeddin ve Müneccimbaşı Ahmed Dede, Timur'un onu Akşehir'e gönderip tedavisi için, kendi tabiblerinden Mevlanâ Celaleddin el-Arabi ile Mevlana İzzeddin Mes'ud el-Şirâzî'yi görevlendirdiğini, fakat Sultanın devamlı Allah'tan canını almasını temenni ettiğini yazarlar.⁹² Hoca Sâdeddin'e göre Yıldırım Bayezid Timur katında esareti döneminde çok sıkıntılar yaşamış, ailesinden ayrı kalmış, ülkenin bakımlı şehirlerinin tahrip edilip yağmalanmasına tanık olmuş ve bu durum onun sıhhatine büyük zararlar vermiştir. Şeref ve haysiyeti incinince nefes darlığı göğsünü sıkıştırmaya başlamıştır. Hoca Sâdeddin Efendi'nin yazdıkların bakılarak Yıldırım Bayezid'in çok kilo kaybı yaşadığı ifade edilebilir. Neticede kendisinde yürek çarpıntısı ortaya çıkmıştır.

⁸⁹ Dukas, **Bizans Tarihi**, s.47; **Grekçe Anonim**, s.106.

⁹⁰ Neşrî, **Cihânnümâ**, s.163-164; Evliya Çelebi'de Yıldırım Bayezid'in ölüm sebebi için birçok yerde humma ve sıtma olarak gösterilir. Evliya Çelebi, **Seyahatnâme**, C.10, s.53,97; **a.g.e.**, C.5, haz. Seyit Ali Kahraman, 2010, s.86; **a.g.e.**, C.3, s.268; Evliya Çelebi, **Seyahatnâme**, C.1, s.53; İncalcık, "İbn Hâcer I", s.192.

⁹¹ Neşrî, **Cihânnümâ**, s.164.

⁹² Hoca Sâdeddin, **Tacü't - Tevarih I**, s.326; Müneccimbaşı, **Camiü'd-Düvel**, s.145.

Timur'un kendisine tahtını geri vermesiyle bile haysiyetini korumuş olamayacağını düşünen Yıldırım Bayezid hayattan sıkılmış ve ölümü arzular hale gelmiştir.⁹³

Behiştî eserinde iki yerde Yıldırım Bayezid'in hastalıktan vefat ettiğini yazar. Müverrih eserinde humma hastalığı ile birlikte padişahın maraz-ı hafakan ve ziyku'n nefes gibi rahatsızlıklarından muzdarip olduğunu belirtir. İbn Kemal ise padişahın humma hastalığından vefat ettiğini zikretmekle birlikte onun hastalığının ağırlaşmasının sebebi olarak da hastalığın tedavi edilmeden yola çıkılmasını işaret eder.⁹⁴

Gelibolulu Mustafa Âli ve Hoca Sâdeddin Efendi'deki kayıtlara göre Timur'un çok sevdiği torunu Muhammed Sultan'ın ölümü üzerine Yıldırım'ın da vefat etmesi ile Timur'un acısı artmış ve bu iki şahsiyetin ölümüne son derece üzülmüştür.⁹⁵ Gelibolulu Mustafa Âli, Yıldırım Bayezid'in hunnak, diku'n-nefes, humma-yı muhrik gibi rahatsızlıkları olduğunu belirtmiş, bazı kaynakların Yıldırım Bayezid'in Timur tarafından Semerkand'a götürülme isteğini duyduktan sonra zehir içerek intihar ettiğini veya Timur tarafından zehirlendiğini yazmalarının yersiz olduğunu, Timur'un Yıldırım Bayezid'e iyi davrandığını bu nedenle onu zehirlemesinin anlamsız olduğunu ifade etmektedir.⁹⁶

Hoca Sâdeddin'in bu konuda ayrı bir özelliği mevcuttur. Kendisi açıkça intihar rivayeti ve demir kafes rivayetini zikreden kaynakları başta Hadîdî olmak üzere ağır şekilde eleştirmiştir.

Bu noktada belirtilmesi gereken önemli bir mesele de Yıldırım Bayezid'in rahatsızlığının Timur ile aralarındaki mektuplara girecek kadar önemli olmasıdır. Zira basit bir rahatsızlık olsa Timur'un bunu mektubunda dile getirmemesi gerekirdi.⁹⁷

Kaynaklarımızın bir kısmının özellikle Fuad Köprülü'nün makalesinde işaret ettiği şekilde saraya yakın olan müverrihlerin eserlerinde Yıldırım Bayezid'in intiharı

⁹³ Hoca Sâdeddin, **a.g.e.**, s.324-325.

⁹⁴ Behiştî, "Behiştî Tarihi", s.56,73; İbn Kemal, **TAO**, 4. Defter, s.455.

⁹⁵ Gelibolulu Âli, **Kühü'l-Ahbâr**, s.173; Hoca Sâdeddin, **a.g.e.**, s.330.

⁹⁶ Gelibolulu Âli, **a.g.e.**, s.131,172-173.

⁹⁷ Abdurrahman Daş, "Timur İle Yıldırım Bayezid'in Mektuplaşmaları", s.165.

hakkındaki rivayetleri görmezden geldikleri veya karşı çıktıkları doğrudur. Elbette bu göz ardı edişin başından beri bahsettiğimiz **müsbet Yıldırım Bayezid algısı**'na hanel getirmeme düşüncesiyle yapıldığı söylenebilir. Fakat sarayla yakın irtibatı olmayan başta Anonimler olmak üzere intihar rivayetine yer veren kaynaklarında daha çok halk arasında okunulması amacıyla yazıldıkları bir gerçektir. Sarayla bağlantıları kısıtlı müverrihlerin eserlerinin popülaritesini arttırmak amacıyla halk arasında ilgi çekecek intihar, kafes meselesi gibi konulara alâka duydukları ve bu tür yaygın rivayetleri eserlerine aldıklarını düşünüyoruz.

B. OLUMLU YILDIRIM BAYEZİD ALGISI

B.1. YILDIRIM LAKABINI ALMASI

Sultan I. Bayezid'in "Yıldırım" lakabını almasını kaynaklar genel anlamda onun savaşlarda ve seferlerde hızlı ve seri hareket etmesine bağlarlar.⁹⁸ Solakzâde'ye göre kendisine "Yıldırım" lakabının verilmesine şimşek gibi hızlı hareket etmesi, yıldırım gibi çabuk olması nedeniyle büyük kumandanlar arasında yer alması neden olmuştur. Yine aynı müellifin ifadesine göre bu lakapla anılmasının bir başka nedeni de kendisinin din düşmanlarına tehditler sıralamasıdır.⁹⁹

İbn Kemal ise "Yıldırım" lakabı ile ilgili "...düşmeni bâda virdigini gördiler. Biliş ü yad adını Yıldırım Hân urdılar..." demektedir.¹⁰⁰

Müneccimbaşı Ahmed Dede'ye göre ise Yıldırım Bayezid, "Cesur ve öfkeli olduğundan Yıldırım lakabı ile lakablanmıştı."¹⁰¹

Neşrî'ye göre Yıldırım Bayezid, savaş meydanında nereye hücum ederse, göz kamaştırıcı şimşek ve parlayan kıvılcım gibi hareket ettiği için "Yıldırım" lakabı ile anılmıştır.¹⁰²

⁹⁸ **Grekçe Anonim**, s.106.

⁹⁹ Solakzâde, **Solak-zâde Tarihi**, s.70.

¹⁰⁰ İbn Kemal, **TAO**, 4. Defter, s.13.

¹⁰¹ Müneccimbaşı, **Camiü'd-Düvel**, s.128.

¹⁰² Neşrî, **Cihânnümâ**, s.165.

Gelibolulu Mustafa Âlî'ye göre “Yıldırım lakabına ba’iş, gazâda berk-reftâr, ra’d güftâr ve serî’ul-etvâr, cest-ferr ılgâr olmağla ümerâ-i kibâr ol lakabla nâm-vâr itmişleridi. Ve bazılar kavlince hengâm-ı vâkı’ada bârika vü âteş-i sâika-kirdâr gibi âshâb-ı cerâyime tehdîdâtı lâhika olduğı ecluden ol vechile şöhret bulmuşidi.”¹⁰³

Şeyhoğlu Mustafa da **Hurşîd-nâme** isimli eserinde Yıldırım Bayezid’e “yıldırım” lakabı verilmesinin çok yerinde olduğunu “Savaşta yıldırım derlerse hakdır” demek suretiyle tasdik etmektedir.¹⁰⁴

Evliya Çelebi, Yıldırım Bayezid’e bu lakabın bir senede Anadolu’dan Eflak ve Boğdan’a geçip fetihler yaptığı için Emir Sultan tarafından verildiğini iddia eder.¹⁰⁵

Netice olarak Yıldırım Bayezid’e “Yıldırım” lakabının verilmesinin sebebi¹⁰⁶ olarak kaynaklarımız onun üstün askeri vasıflarını gösterirler. Kaynakların kimisi bu vasıflardan kahramanlığı ve savaşçılığı işaret ederken kimisi de savaşta ve seferde hızlı ve seri hareketlerini işaret ederler. Her iki durumda da Yıldırım Bayezid bu lakap vasıtasıyla yüceltmek istenmektedir.

B.2. YILDIRIM BAYEZİD’İN ŞEHZADELİĞİ DÖNEMİNDEKİ ASKERİ FAALİYETLERİ

Osmanlı kronikleri Yıldırım Bayezid’in şehzadeligi dönemindeki askeri faaliyetlerine özellikle geniş şekilde yer verirler. Burada oluşturulmaya çalışılan algı ise hükümdarın şehzadeliginde de yiğit, kahraman, becerikli, tahta çıkmaya en layık şehzade ve diğerlerinden üstün bir kimse olduğunu ortaya koymaktır. Bu noktada diğer şehzadelere (Savcı, Yakub) kaynakların pek yer vermemiş olmaları ya da yer verseler dahi I.Bayezid’in yanında onlardan da birkaç cümle ile bahsedilmiş olması bu durumun göstergesidir.

Yıldırım Bayezid duruma göre babasının savaşlarında bazen bir kanadı kumanda etmek üzere hazır bulunmuş bazen de çeşitli yerlerin korunması vazifesiyile

¹⁰³ Gelibolulu Âli, **Kühü’l-Ahbâr**, s.132.

¹⁰⁴ Şeyhoğlu Mustafa, **Hurşîd-nâme**, s.143.

¹⁰⁵ Evliya Çelebi, **Seyahatnâme**, 2. bs., Haz. Y. Dağlı - S. A. Kahraman, C.2, İstanbul, YKY, 2008, s.48; **a.g.e.**, C.10, s.97.

Osmanlı ülkesinde bırakılmıştır. Yıldırım Bayezid kaynaklarımıza bilgisi ve görgüsü ile babasının güvenini kazanmış ve zaman zaman savaş taktikleri hakkında görüşlerini bildirerek ön plana çıkmıştır. Kaynakların algısına göre genel itibarı ile Şehzade Yıldırım Bayezid Osmanlı ordusunun sıkıntıya düştüğü durumlarda ortaya çıkarak bu güç durumların aşılmasını sağlayan, korkusuz, atılgan ve savaşçı karakteri ile tanınan bir kişidir.

Sultan Yıldırım Bayezid diğer Osmanlı şehzadeleri gibi bir sancakta görev almış kendisine Germiyanogulları'ndan çeyiz karşılığı alınan vilayetlerin yönetimi verilmiştir. Küçük şehzade Yakup Çelebi ise Hamideli sancağında görevlidir. Bundan başka gerek Şehzade Bayezid gerekse Şehzade Yakub zaman zaman babalarının seferlerinde görev almışlar bazen de çeşitli yerlerin korunması ile sorumlu tutulmuşlardır. Örneğin Sultan Murad, 777/1375'de çıktığı Sırp seferinde büyük oğlu Şehzade Bayezid'i şerefli otağına, korumak üzere bırakmıştı.¹⁰⁷ Sultan Murad 787/1385'de Rumeli'ye sefere çıkarken Sultan Yıldırım Bayezid'i bakımlı ülkeleri korumak göreviyle Anadolu hududunda Germiyan vilayetinde bırakmış ve Kütahya'da oturmasını uygun görmüştü.¹⁰⁸

Tablo 3: Yıldırım Bayezid'in Şehzadeliğinde Katıldığı Askeri Seferler

Kosova Savaşı	ATAO, s.28; Hoca Sâdeddin Efendi, s.184-185; Grekçe Anonim , s.95; Âşıkpaşazâde, s.133; Neşrî, s.136-137, Gelibolulu Âli, s.121; Solakzâde, s.64-65.
Karaman Üzerine Sefer	Hoca Sâdeddin Efendi, s.164; Gelibolulu Âli, s.119; Neşrî, s.105-106.

Neşrî, Hoca Sâdeddin, Solakzâde ve İdrîs-i Bitlisî'nin benzer şekildeki anlatımlarına göre Kosova Savaşı'nda savaş öncesi Yıldırım Bayezid ve Sultan Murad beraber düşmanın durumunu yüksek bir yerden incelemişlerdir. Savaş

¹⁰⁷ Hoca Sâdeddin, **Tacü't - Tevarih I**, s.145.

¹⁰⁸ **A.g.e.**, s.156.

başlamadan önce yapılan istişarede beyler düşmanın çokluğundan dolayı develeri ordunun önünden yürütmeyi tavsiye etmişlerdir. Yıldırım Bayezid burada söz alarak düşmanla yüzyüze savaşmayı tavsiye etmiş ve beylerin tedbirinin sakıncalarını açıklamıştır. Çandarlı Ali Paşa da bu tedbiri tutarak Kur'an dan fal açtığını (tefeül) “ Ey peygamber kafirlerle ve münafıklarla savaş” ayetinin çıktığını söyleyerek Sultan Murad'a güven vermiştir.¹⁰⁹ Bu hikâye Yıldırım Bayezid'in askerlik taktikleri ve becerilerini ifade etme açısından mühimdir. Bundan başka hikâye de Sultan Murad'ın Yıldırım Bayezid ile beraber düşmanı gözlemeye çıkması, birçok beyler içerisinde Yıldırım Bayezid'e de taltif edici sözler söyleyerek ilk söz hakkını vermesi, ardından onun sözünü beğenmesi ve burada Şehzade Yakub'un adının geçmemesi sultanın Yıldırım Bayezid'e duyduğu güveni göstermektedir.

Yine Hoca Sâdeddin Efendi'nin Karaman Seferi sonucunda Yıldırım Bayezid'in kahramanlığı neticesinde kazanılan savaştan alınan ganimetlerin çoğunun ödül olarak zaferin kazanılmasında ilk sonucu alan Yıldırım Bayezid'e verilmesini zikretmesi de mühimdir.¹¹⁰ Hoca Sâdeddin Efendi, Karamanoğulları ile yapılan savaşta ceng meydanında yer alan savaşçıların şehzadenin düşman saflarını parçalayışını, kılıç kullanmadaki üstünlüğünü görünce, gayrete gelerek hücumla kalkıp savaşı kazandıklarını anlatmaktadır.¹¹¹

Hoca Sâdeddin Efendi, bu savaşta Yıldırım Bayezid'in Osmanlı ordusunun sol kanadının yenilgiye uğradığını görünce Şehzade Yakub'un kanadına hücum ederek düşmanı yenilgiye uğrattığını anlatmaktadır.¹¹² Bu rivayet Yıldırım Bayezid hakkında Şehzade Yakub karşısında üstünlük algısı oluşturmak amacıyla zikredilmiş görünmektedir.

Osmanlı müverrihleri Yıldırım Bayezid'in şehzadeliliğinden itibaren üstün askeri vasıflar taşıdığını, katıldığı savaşlarda kahramanlıklar gösterdiğini ifade ederler. Bundan başka kaynaklar seferlerde yer almadığı taktirde dahi Yıldırım

¹⁰⁹ Neşrî, *Cihânnümâ*, s.124-128; Hoca Sâdeddin, *a.g.e.*, s.180-181; İdrîs-i Bitlisî, *Heşt Bihişt I*, s.394-395.

¹¹⁰ Hoca Sâdeddin, *a.g.e.*, s.166.

¹¹¹ *A.g.e.*, s.164-166; Solakzâde, *Solak-zâde Tarihi*, s.65.

¹¹² Hoca Sâdeddin, *a.g.e.*, s.185-186; *Kosova Fetihnâmesi* (Münşeat, C.1, s.112)'nden naklen Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C.I, s.255.

Bayezid'in çeşitli yerlerin muhafazası ile görevlendirildiğini ve bu görevleride başarıyla yerine getirdiğini yazarlar. Bu bahislerden oluşturulmaya çalışılan algı kardeşini ortadan kaldırsa bile Yıldırım Bayezid'in tahta en münâsip kimse olarak oturduğudur.

B.3. YILDIRIM BAYEZİD'İN GAZİ PADİŞAH ALGISI

Osmanlı kaynakları, bizim tezimizde “**müsbet Yıldırım Bayezid algısı**” olarak nitelendirdiğimiz Yıldırım Bayezid hakkında doğal olarak sayamayacağımız ve tezimizde yer veremeyeceğimiz kadar çok sayıda rivayet ve bilgi ile gazi, mücahid ve Allah yolunda savaşan samimi bir Müslüman hükümdar algısı ortaya koyarken, Ahmedî'nin ortaya koyduğu algı diğer Osmanlı kaynaklarından büyük farklılık arzeder. Ahmedî, Yıldırım Bayezid dönemini anlattığı 43 beytin birinde bile ne Bayezid'i “gazi” ne de askeri seferlerini “gaza” olarak adlandırır.¹¹³

Yıldırım Bayezid'in gazi bir padişah olması ile ilgili algının izleri yalnızca Osmanlı kaynaklarında değil birçok Memlük kaynağında dahi kendisini göstermektedir. Örneğin İbn Hâcer, konu hakkında şu bilgileri vermektedir; Kendisi islâm hükümdarlarının en büyüğü, iman cihetinden en kuvvetlisi ve kâfirlere karşı en çok gaza yapanı idi. Zamanındaki hükümdarların cihaddan kaçınmalarını ve vergi almalarını hoş görmezdi.¹¹⁴ İbn Arabşah ise Yıldırım Bayezid'i mücahid ve gazi Rum sultanı olarak adlandırmaktadır.¹¹⁵

¹¹³ Heath W. Lowry, **Erken Dönem Osmanlı Devleti'nin Yapısı**, Çev. Kıvanç Tanrıyar, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2010, s.26-27. Lowry'nin iddiasına göre Ahmedî, Bayezid için Gazi unvanını kullanmamakla kalmaz, Bayezid'in Bizans'a ya da Balkanlar'daki diğer Hıristiyanlara karşı seferlerine, gaza olarak adlandırılacak faaliyetlere yapılabilecek göndermeleri eserinden çıkartacak kadar ileri gider. Gerçektende Ahmedî de Niğbolu Savaşı ve Yıldırım Bayezid'in İstanbul Kuşatmaları yer almaz. Ancak Ahmedî'nin eseri manzum ve muhtasar bir eserdir. Dolayısıyla diğer kaynaklarda bulunan birçok mesele Ahmedî'nin satırları içerisinde yoktur. Sadece bu durumu gözönünde bulunarak Ahmedî'nin Yıldırım Bayezid'e karşı bir garezi olduğunu ve kasıtlı olarak bu olayları görmezden geldiğini söylemenin zorlama bir kanaat olduğunu düşünüyoruz.

¹¹⁴ İnalçık, “İbn Hâcer I”, s.191.

¹¹⁵ İbn Arabşah, **Acâibu'l Makdûr**, s.288.

Evliya Çelebi, Yıldırım Bayezid'in İstanbul'un yarısını Galata'ya kadar fethettiğini iddia etmektedir.¹¹⁶ Bu rivayet gerçek dışı olsa da Yıldırım Bayezid'i yüceltici bir algı ifade etmesi açısından zikredilmeye değerdir.

Bizzat Timur'un dahi Yıldırım Bayezid hakkında gazi ve mücahid bir padişah algısı taşıdığı Timurlu kaynakları Yezdî ve Şâmî **Zafernâme**'lerinde kayıtlıdır. Arap kaynakları da bu algıyı net şekilde ortaya koymaktadırlar. Netice olarak Yıldırım Bayezid'in İslâm dünyasının tamamında gazi bir padişah olarak şöhret bulduğu ve takdir edildiği rahatlıkla söylenebilir.

B.4. YILDIRIM BAYEZİD'İN YİĞİTLİĞİ

Osmanlı kaynaklarında sayısız örneklerle gerek şehzadeliğinde gerekse hükümdarlığı döneminde Yıldırım Bayezid'in yiğitliği ve savaşlardaki kahramanlığı anlatılmaktadır. Biz burada yerli ve yabancı kaynaklardan birkaç örnek vermekle yetineceğiz.

Ankara Savaşı Fetihnamesi'nde Yıldırım Bayezid hakkında Timur, “Yıldırım Bayezid kendi merkez birliği ile bir yıldız saati direnip her tarafa hamle edip, savaştı” demek suretiyle bizzat padişahın yiğitliğini zikretmekten kendisini alamamıştır.¹¹⁷

Evliya Çelebi, Yıldırım Bayezid'in Timur'a boyun eğmemesini cesur ve yiğit padişah oluşuna bağlamaktadır.¹¹⁸ Ayrıca Evliya Çelebi, Yıldırım Han yanında az bir asker ile kalıp gayretinden bir taze tay üzere binip dal-kılıç Timur askeri içine girip müthiş bir kılıç ustalığı ettiğini ve Tatar askerini demet demet yığın yığın ederek kırdığını anlatmaktadır.¹¹⁹

Şeyhoğlu Mustafa, **Hurşîd-nâme** isimli eserinde Yıldırım Bayezid'in yiğitliği ile ilgili:

“Ki bünyad uralı Tanrı cihana

¹¹⁶ Evliya Çelebi, **Seyahatnâme** C.1, s.53; 377.

¹¹⁷ İsmail Aka, “Timur’un Ankara Savaşı (1402) Fetihnamesi”, **Belgeler**, XI, S.15, TTK, 1981-1986, s.19; “...Bayezid akşama kadar çarpıştı. Akşam namazı yaklaşırken tepeden aşağı inip düşman üzerine atıldı ve kendisine bir koridor açarak kaçtı...”. Bkz.: Yezdî, **Zafernâme**, s.393.

¹¹⁸ Evliya Çelebi, **Seyahatnâme**, C.1, s.53.

¹¹⁹ **A.g.e.**, s.53.

Anun bigi yiğit yoktur yegâne”¹²⁰

beytine yer vermektedir.

Hoca Sâdeddin Efendi ve Müneccimbaşı Ahmed Dede, Yıldırım Bayezid’i eserlerinin çeşitli yerlerinde meşhur İran kahramanı Rüstem’e benzeterek yiğit bir padişah algısı ortaya koymak suretiyle padişahı yüceltmektedirler. Hoca Sâdeddin Efendi Yıldırım Bayezid hakkında:

“Yiğitlikte Rüstem’i aşkın idi

Cömertlikte Hatem den baskın idi”¹²¹

derken, Müneccimbaşı Ahmed Dede, Kosova Savaşı’nda “Yıldırım Bayezid Han her zaman ki âdeti üzere büyük topuzu ile safların arasına girip Rüstemvarî bir tarzda safları yarararak ilerledi” satırlarına yer vermektedir.¹²²

Solakzâde Mehmed Hemdemî’de Yıldırım Bayezid’in esir alınması sırasında gösterdiği kahramanlık anlatılmaktadır. Evliya Çelebi’de esir alınmadan önce Yıldırım Bayezid’in bir saat yaya şekilde savaştığını iddia eder.¹²³

Görüldüğü üzere kaynaklar Yıldırım Bayezid hakkında yiğit ve kahraman bir hükümdar algısı oluşturmaya gayret etmektedirler.

B.5. YILDIRIM BAYEZİD’İN AFFEDİCİLİĞİ

Osmanlı kaynakları genel anlamda Yıldırım Bayezid’i sert bir padişah olarak tanıtmalarına karşın belki de buna denge olması açısından affedici bir padişah algısı da ortaya koymaya çalışırlar. Bununla birlikte bu af hadiselerinin genelde siyasi içerikli af’lar olduğu göze çarpmaktadır.

¹²⁰ Şeyhoğlu Mustafa, **Hurşîd-nâme**, s.143.

¹²¹ Hoca Sâdeddin, **Tacü’t Tevarih I**, s.248.

¹²² Müneccimbaşı, **Camiü’d-Düvel**, s.123.

¹²³ Solakzâde, **Solak-zâde Tarihi**, s.103-104; Evliya Çelebi, **Seyahatnâme** C.1, s.53; C.2, s.49.

Tablo 4: Yıldırım Bayezid'in Çıkardığı Af'lar

Karamanoğullarına çıkan af'lar	Hoca Sâdeddin Efendi, s.199; Âşıkpaşazâde, s.140; Behiştî s.14; Hadîdî, s.120; Oruç b. Âdil, s.43,48; Tarihî Takvimler , s.35,51; İbn Hâcer 2, s.350-351, İdrîs-i Bitlisî, s.40.
Eflak Beyinin affı	Hoca Sâdeddin Efendi, s.199.
Taharten'in affı	Hoca Sâdeddin Efendi, s.242; Oruç b. Âdil, s.49.
Aydınoğlu'nun affedilmesi	Hoca Sâdeddin Efendi, s.196; İbn Kemal, s.73.
Timurtaş Paşa'nın affı	Hoca Sâdeddin Efendi, s.203, İdrîs-i Bitlisî, s.48-49.
İsfendiyaroğlu'nun affı	Âşıkpaşazâde, s.140; Neşrî, s.146; Hadîdî, s.122.
Kadıları affetmesi	Hoca Sâdeddin Efendi, s.214; ATAO , s.35, Gelibolulu Âlî s.17; İdrîs-i Bitlisî, s.69.

Kaynaklara göre Yıldırım Bayezid sık sık Osmanlı Devleti'ne karşı problem çıkartan Karamanoğlu Alâeddin Ali Bey'i defalarca affetmiştir. Bu durumda Karamanoğlu Alâeddin Ali Bey'in Yıldırım Bayezid'in kız kardeşi Nefise Hatun ile evli olmasının etkisinin olması mümkündür.¹²⁴ Bundan başka Eflak Beyi, Erzincan hâkimi Mutahharten, Aydinoğlu, İsfendiyaroğlu Beyi ve Karamanoğlu Alâeddin Ali Bey'i idam eden Timurtaş Paşa gibi şahsiyetler Yıldırım Bayezid tarafından affedilmişlerdir. Yine adaletsizlikleri nedeniyle Yıldırım Bayezid'in gazabına uğrayarak yakılarak cezalandırılma tehlikesi ile karşılaşan kadılar da bir süre sonra hükümdar tarafından affedilmişlerdir. Bazı kaynaklar Karamanoğlu Alâeddin Bey'in idamını Yıldırım Bayezid'in affediciliği nedeniyle affa uğramasını engellemek için Timurtaş Paşa'nın onu infazı olarak anlatırlar. Bu şekilde affedici, bağışlayıcı Yıldırım Bayezid algısı güçlendirilmeye çalışılır.

Başka bir bakış açısıyla Yıldırım Bayezid'in takip ettiği sert ilhak politikasının yumuşak karnı Anadolu beyliklerinin beylerini Karamanoğlu Alâeddin

¹²⁴ İnalçık, "İbn Hâcer II", s.350-351.

Ali Bey hariç ileride kendisinin çok aleyhine olmalarına rağmen sağ bırakmasıdır.¹²⁵ Bu durum bir nevi Yıldırım Bayezid'in affediciliğine delil sayılabilir.

B.6. YILDIRIM BAYEZİD'İN AİLESİNE BAĞLILIĞI

Kaynakların bize sundukları bilgilere göre Yıldırım Bayezid ailesine ve hanedanına son derece bağlı bir hükümdardır. İbn Kemal'de geçen ve müellifin halk arasında meşhur bir rivayet olduğunu belirttiği Yıldırım Bayezid'in Sivas'ın Timur tarafından yıkılması üzerine “Çal çoban çal! Ne canun yandı ne cigerün yakıldı? Ertuğrul gibi oğlun mı öldi, Sivas gibi şehrün mi yıkıldı?” demesi hakkındaki rivayet epey tartışmalıdır. Ruhî bu rivayete yer vermese de Ertuğrul isimli şehzadenin Timur'un Sivas'ı aldığı yıl vefat ettiğini yazar. Neşrî deki bir kayda dayanarak Ertuğrul'un Kadı Burhâneddin ile yapılan Kırkdilim Şavaşı'nda vefat ettiği de iddia edilmektedir.¹²⁶

Burada Ertuğrul'un ölümü ve Sivas'ın yıkılması hakkındaki bu rivayet muhtemelen Yıldırım Bayezid'in Sivas'ın uğradığı katliama ne kadar üzüldüğünü ifade etmek için zikredilmiştir. Sadece İbn Kemal'in yer verdiği rivayetten çıkarılabilecek sonuca göre müellif, Sivas'ın kaybının üzüntüsünün evlat acısına denk ve çok ağır olduğunu göstermek için birbirine yakın zamanlarda meydana gelen iki ayrı acı hadise olan Ertuğrul'un ölümü ve Sivas'ın kaybı olaylarını uydurma şekilde birleştirerek böyle bir olayı eserine eklemiştir.

Ayrıca bazı kaynaklarda yer alan ve Yıldırım Bayezid'in Timur'a esir edildikten sonra onun huzuruna götürüldüğünde ilk isteğinin oğullarının bulunması olması da ailesine ne kadar bağlı olduğunu göstermektedir.¹²⁷ Bundan başka bazı kronikler Yıldırım Bayezid'in Timur'a esir düştükten sonra ona şöyle söylediğini

¹²⁵ Hasan Basri Karadeniz, **Osmanlılar İle Beylikler Arasında Anadolu'da Meşruiyet Mücadelesi (XIV-XVI. Yüzyıllar)**, İstanbul, Yeditepe Yay., 2008, s.17-18.

¹²⁶ Neşrî, **Cihânnümâ**, s.166; Rûhî, “Rûhî Tarihi”, s.397; İbn Kemal, **TAO**, 4. Defter, s.385; Yinanç, “Bayezid”, **İA**, C.2, s.372.

¹²⁷ Şâmî, **Zafernâme**, s.310; Yezdi, **Zafernâme**, s.394; İdrîs-i Bitlisî, **Heşt Bihişt II**, s.142; Gelibolulu Âli, **Kühü'l-Ahbâr**, s.158.

rivayet ederler; “...dedi ki senden dileğim budur ki benim ocağımı söndürmeyesin. Bu gün bana ise yarın sanadır.”¹²⁸

İlgili rivayetlere yer veren kaynakların bu noktada ailesine ve hanedanına bağlı, hanedanının selametini, devletin geleceğini sağlama almaktan başka bir düşüncesi olmayan bir padişah algısı ortaya koymaya çalıştıkları görülmektedir.

B.7. YILDIRIM BAYEZİD VE İLİM EHLİ İLE MÜNASEBETLERİ

Türk ve İslâm tarihinde büyük hükümdar olmanın gerekliliklerinden birisinin de ilim sahibi olma, ilim adamı, sanatkâr ve din adamları ile yakın ve beraber olma, onların faaliyetlerini destekleme olduğu açıktır. Bu noktada Yıldırım Bayezid’in ilim adamları ve din ehliyle yakın ve sıcak münasebetleri kaynaklarımızda çokça yer almış bir konudur.

Taşköprülüzade (ö. 1561) ölümünden biraz önce telifini tamamladığı **Eş Şakaiku’n-Nu’maniyye fi ülemai’d-Devleti’l-Osmaniye** adlı tabakat kitabının dördüncü bölümünü dördüncü Osmanlı Padişahı olan Yıldırım Bayezid’e tahsis etmiş ve bu bölümde çoğu ulemâ otuz âlim ve şeyhin bilgilerine yer vermiştir. Bunlar, Molla Fenari, İbnü’l-Bezzazi, Mecdüddin el-Firuzabadi, Molla Şihabüddin Sivasi, Molla Hasan Paşa, Safer Şah, Molla Mehmed Şah Fenarizade, Molla Yusuf Bali, Kutbüddin İzniki, Molla Bahaeddin Ömer, Molla İbrahim b. Muhammed, Molla Necmeddin el-Hanefi, Şeyh Yar Ali el-Şirazi, Şeyh Ebü’lhayr Muhammed el-Cezeri, Molla Abdülvacid b.Mehmed, Molla İzzeddin b. Melek, Molla Muhammed b. Abdüllatif, Şeyh Abdurrahman b. Ali, Molla Alaeddin Rumi, Arif-i billah Şeyh Fahreddin Rumi, Şeyh Ramazan, Molla Ahmedî, Şeyh Bedreddin, Molla Hacı Paşa, Şeyh Hamid el-Kayseri, Şeyh Şemseddin Buhari, Arif-i billah Şeyh Hacı Bayram, Arif-i billah Şeyh Taptuk Emre, Yunus Emre, Şeyh Abdurrahman Erzincani’dır.¹²⁹

¹²⁸ Oruç b. Âdil, **TAO**, s.54; **ATAO**, s.47; Timur, daha önce Isfahan’da Muzaffer hanedanını tamamen ortadan kaldırmıştır. Bkz.: Şâmi, s.165. Düşüncemize göre Yıldırım Bayezid bu hadiseyi bilmektedir. Sultan aynı akıbetin kendi hanedanının başına gelmesinden korkarak bu sözleri söylemiştir.

¹²⁹ Taşköprülüzade Ahmed Efendi, **Eş Şakaiku’n-Nu’maniyye fi ülemai’d-Devleti’l-Osmaniye**, Türkçe Trc. **Osmanlı Bilginleri**, Çev. Muharren Tan, İstanbul, 2007, s.43-69.

Bu âlim ve şeyhlerden bazıları ile Yıldırım Bayezid'in münasebeti Osmanlı kroniklerinde de yer almıştır.

Örneğin Ahmedî:

“...İlim ehlini severdi ol nîknâm

Verür idi in'âm, ederdi ihtirâm.

Hoş görürdi anı kim 'âbid ola.

Hoş dutardı anı kim zâhid ola...”¹³⁰

diyerek Yıldırım Bayezid'in ilim ehli ile olan yakın ilişkilerine ve onlarla devamlı sohbet etmekten hoşlandığına işaret etmiştir.

İbn Hâcer, “[Yıldırım Bayezid] ...Kendisi haşmetli, ilmi ve âlimleri seven; Kur'an ehline teveccüh gösteren bir (hükümdar) idi... İlimle meşgul olan herkese çok fazla ikramda bulunurlardı”¹³¹ demektedir. Başka bir yerde ise “[Yıldırım Bayezid]...âlimleri sever, onlara teveccüh gösterirdi.” kaydı bulunmaktadır.¹³²

Karamanlı Nişancı Mehmed Paşa da eserinde “Sultan Bayezid adil, yiğit, bilginlerle yoksulları seven, zenginlere şefkat, zahidlerle iyilere saygı gösteren bir adamdı. Uzak ve sarp yerlerden en büyük melikler ona gelirler, uzak köşelerden seçkin bilginler onun yanına koşarlardı” demektedir.¹³³

İbn Cezerî, Yıldırım Bayezid'in iki defa kendisine mektup yazarak daveti üzerine Bursa'ya gelerek İstanbul kuşatmasına, Niğbolu ve Ankara Savaşlarına katılmış, padişahın kaderine ortak olmuş bir büyük İslâm âlimidir. Niğbolu zaferinden sonra Yıldırım Bayezid'in, esir düşenlerden beşini kendisine verdiğini, bunlarla birlikte Bursa'ya dönmesini istediğini, ancak bu esirlere Kur'an'ı ve kıraat ilmini de öğretmesini emrettiğini ifade etmektedir. İbn Cezerî hem bu esirlere hem de Yıldırım Bayezid'in oğulları Mehmed, Mustafa ve Musa Çelebilere hoca olarak dersler vermiş, Arapça ve nahiv yanında fıkıh ve dini ilimler öğretmiştir. İbn Cezerî

¹³⁰ Ahmedî, **DTMAO**, s.154-155.

¹³¹ İncalcık, “İbn Hâcer II”, s.350-352.

¹³² İncalcık, “İbn Hâcer III”, s.517.

¹³³ Nişancı, **Osmanlı Sultanları Tarihi**, s.347.

Yıldırım Bayezid'in ilme olan düşkünlüğünü kendisine iltifatını, oğullarının eğitimine çok önem verdiğini özellikle vurgular.¹³⁴

Şükrullah da Yıldırım Bayezid dönemini işaret ederek “O zamanın bilginleri ve şeyhleri onun arkadaşlığı ile yücelirdi.” tesbitini yapmaktadır.¹³⁵ Başka bir yerde de Şükrullah, “İnancı ve dindarlığı bilinip ün salınca bilginler, erdemliler ona yüz döndürdüler”¹³⁶ ifadesine yer vererek çevre ülkelerde bulunan ünlü bilginlerin Yıldırım Bayezid'in methini işiterek Osmanlı ülkesine yöneldiklerini ifade etmektedir. Neşri'de aynı fikirde olduğunu ifadeyle “Salâh u zühdi ve ulemâya vü sülehâya i'tibarı bir haddeydi ki, zebân vasfında kâsırdur... Meşâyiha dahı ikrâmı fevka'l-haddeydi.” diyerek Şükrullah'ı teyit etmektedir.¹³⁷

Görüldüğü üzere yerli ve yabancı kaynaklar Yıldırım Bayezid'in ulemâ, şeyh, bilginlerle yakın ilişki kuran, onlarla beraber olmayı seven ve kendilerine verdiği maddi destekler ile de İslâm âleminde tanındığını belirtirler ve yabancı ülkelerdeki âlimlerin Osmanlı ülkesine rağbetlerinin artmasına neden olan yüce bir padişah algısı çizerler.

B.7.a. Yıldırım Bayezid'in Şeyh Ramazan ile Münasebeti

İslâmi tasavvuf tarihinde mühim bir mevki işgal eden Ebu İshak İbrahim b. Şehriyar el-Kâzerûnî, Kâzerûniyye tarikatının kurucusu olan ve muhtelif cebhelerden mühim bir şahsiyettir. 963'de Şiraz'a bağlı Kâzerûn'da doğmuş, 1034'de ölmüştür. Bütün kaynaklar onun gazalar tertip etmesi dolayısı ile “Şeyh Gazi” ünvanı aldığından bahsederler. Şeyh Gazi insanlar arasında zengin-fakir ayrımını mümkün merteye kaldırmak düşüncesini savunmuştur. Fikirleri kurulan vakıf müesseseleri sayesinde hızla yayılmış ve Kâzerûnî dervişleri Anadolu'ya gelmişlerdir. Bütün Anadolu müverrihleri Yıldırım Bayezid'in “Ebu İshak” alemdarlarına mahsus bir zaviye tesis ettiğinden bahsetmektedirler.¹³⁸

¹³⁴ İbn Cezerî, **İbn Cezerî ve Tayyibetü'n Neşr**, Haz. Ali Osman Yüksel, İstanbul, Marmara Üniversitesi İlahiyat Vakfı Yay., 1996, s. 163-167.

¹³⁵ Şükrullah, **Behçetü't Tevârih**, s.216.

¹³⁶ **a.g.e.**, s.214.

¹³⁷ Neşri, **Cihânnümâ**, s.165.

¹³⁸ Zaviyenin aslı Arapça olan vakfiyesi, Adnan Erzi tarafından Arapçası ve Türkçesi olmak üzere neşredilmiştir. H. Adnan Erzi, “Bursa'da İshaki Dervişlerine Mahsus Zaviyenin Vakfiyesi”,

Kaynakların genel anlatımına göre Yıldırım Bayezid'in ilim ehli ile olan iyi münasebetlerine güzel bir örnek de Şeyh Ramazan ile olan iyi münasebetleridir. Şeyh Ramazan kaynaklara göre oldukça fakir bir hayat yaşayan, fazıl, kâmil ve âdil bir kimsedir. Yıldırım Bayezid kendisini tanıdıktan sonra ona çok değer vermiş, yakınına almış, onu musahip edinmiştir.¹³⁹ Ayrıca kendisini fakirlikten kurtaran padişah ona çok sayıda köy, makam ve mülk ihsan etmiştir.¹⁴⁰ Daha sonra kendisini kazaskerliğe getiren Yıldırım Bayezid bu ilişki vesilesi ile kronik yazarlarınca hak edene hakkını veren bir padişah olarak yüceltilmektedir. İdrîs-i Bitlisî de, Şeyh Ramazan'ın Yıldırım Bayezid tarafından uygunsuz işlere karışan kadıların teftişine memur edildiğini yazmaktadır.¹⁴¹

B.7.b. Yıldırım Bayezid'in Molla Fenâri, İbnü'l Cezerî ve Emir Sultan İle Münasebeti

Asıl adı Muhammed Buhari olan, XIV. asrın sonlarına doğru Buhara'dan Bursa'ya hicret edip Yıldırım Bayezid, Çelebi Mehmed ve II. Murad devirlerinde yaşamış, halk arasında Emir Seyyid ve daha ziyade Emir Sultan adlarıyla tanınmış bir Türk velisidir. 1368-69 - 1429 [?].¹⁴² Emir Sultan'ın Yıldırım Bayezid'in kızı Hundî Hatun ile evlenmesi dahi padişahın kendisine verdiği kıymeti ifade etmektedir. Yıldırım Bayezid'den sonra II. Murad zamanında yapılan İstanbul kuşatmasına iştirak etti. Bütün kaynaklar Yıldırım Bayezid, Çelebi Mehmed ve II. Murad'ın Emîr Sultan'a saygı gösterdiklerini, sefere giderken onun eliyle kılıç kuşanıp duasını aldıklarını belirtir.¹⁴³

Vakıflar Dergisi, C. II, Ankara 1942, s.423-429. Erzi, Yıldırım Bayezid'in Kazeruni dervişlerine mahsus zaviyenin vakfiyesinin, Şehir ve İnkılab Vesikaları Müze ve Kütüphanesi'nde, Merhum Muallim Cevdet Beyin vesikaları arasında bulunduğunu beyan etmiştir. Vakfiye Bursa kadısı olan Molla Fenâri'nin tasdikini taşımaktadır.

¹³⁹ Yıldırım Bayezid'in onu kazasker edinmesi ve yakınlığına dair bilgiler için Bkz. Mecdî Mehmed Efendi, **Hadâiku's-Şakâik**, s.70.

¹⁴⁰ Ahmedî, **DTMAO**, s.155; Şükrullah, **Behçetü't Tevârîh**, s.214; Neşrî, **Cihânnümâ**, s.165; Rûhî, "Rûhî Tarihi", s.397.

¹⁴¹ İdrîs-i Bitlisî, **Heşt Bihişt II**, s.96.

¹⁴² M. Cavid Baysun, "Emîr Sultan'ın Hayatı ve Şahsiyeti", **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi**, C.1, S.1, 1949, s.77.

¹⁴³ Hüseyin Algül - Nihat Azamat, "Emîr Sultan", **DİA**, C.11, s.146-148; Mecdî Mehmed Efendi, **a.g.e.**, s.76-77.

Asıl adı Şemseddin Muhammed b. Hamza olan Molla Fenârî (751/1350-834/1431), Yıldırım Bayezid tarafından Manastır Medresesi müderrisliği ve bunun yanı sıra 795/1393'te Bursa kadılığı ile görevlendirildi. II. Murad tarafından 828/1425'de müftülük vazifesine tayin edildi. Gerek devlet erkânının gerekse halkın saygı gösterdiği ve maddî durumu iyi olmasına rağmen sade bir hayat yaşadığı nakledilen Molla Fenârî geçimini sağlamak için ipekçilikle meşgul olmuştur. Osmanlı Devleti'nde ilmiye sınıfına tanınan imtiyazlar ilk defa II. Murad tarafından Molla Fenârî ailesine verilmiştir.¹⁴⁴

Molla Fenârî'nin bir mesele hakkında şahitliği gereken Yıldırım Bayezid'in tanıklığını cemaatle namazı terkettiği için kabul etmediği bunun üzerine padişahın bir cami yaptırarak kendisine namaz kılmak için bir köşe de yer ayırdığı **Şakâik-ı Nu'maniyye** zeyli olan Mecdî Mehmed Efendi'nin **Hadâiku's-Şakâik** isimli eserinde anlatılmaktadır.¹⁴⁵

Büyük bir Kıraat ve hadis âlimi olan İbn Cezerî (751/1350-833/1429), iyi bir eğitim gördükten sonra Berkuk devrinde Memlûk Devleti'nde idari görevler almaya başladı. Çeşitli görevlerde bulunduktan sonra bir alacak verecek davası yüzünden mallarına el konan âlim zulme uğradığını düşünerek Mısır'ı terk etti ve Bursa'ya geldi. İbn Cezerî Bursa'da Yıldırım Bayezid'den büyük ilgi gördü; kendisine yüksek miktarda maaş bağlandı, burada talebe yetiştirmesi sağlandı. Padişahın teklifi üzerine İstanbul'a yapılan askerî harekâta katıldı; ardından gerçekleşen Niğbolu Savaşı'nda Yıldırım Bayezid'in beraberinde bulundu. Padişahın oğulları Mehmed, Mustafa ve Mûsâ onun öğrencileri oldular. Anakara Savaşı'nda Timur'a esir düştü ve Timur onu ülkesine götürüp Keş'te inşa ettirdiği medresede görevlendirdi. Timur'un vefatından sonra onun torunu Sultan Halîl'den izin alarak Semerkant'tan ayrıldı. Çeşitli yerlere uğradıktan sonra Mısır'a tekrar döndü ve orada vefat etti.¹⁴⁶

Hoca Sâdeddin Efendi, Münecimbaşı Ahmed Dede, İdrîs-i Bitlisî, Solakzâde ve Evliya Çelebi'nin benzer şekilde anlattığı ve Bursa Ulu Camii ile ilgili geçen bir rivayete göre, Yıldırım Bayezid, Emir Sultan'a camiyi nasıl bulduğunu sorar. Emir

¹⁴⁴ İbrahim Hakkı Aydın, "Molla Fenârî", **DİA**, C.30, s.245-246.

¹⁴⁵ Mecdî Mehmed Efendi, **Hadâiku's-Şakâik**, s.50.

¹⁴⁶ Tayyar Altıkulaç, "İbnü'l-Cezerî", **DİA**, C.20, s.551-557.

Sultan da, “bir eksiği dışında mükemmel”, der. Yıldırım Bâyezid, “Nedir o?” dediğinde, Emir Sultan “Dört köşesinde meyhane eksik.” der. Emir Sultan’ın böyle kinayeli sözler kullanması, Yıldırım Bâyezid’in eğlence meclisleri tertip etmesi, içki içmesi gibi dinin yasak saydığı fiileri yapması sebebiyledir. Bu kinayeli sözler üzerine, Yıldırım Bâyezid “Sen kim oluyorsun? Ben koskoca padişahım.” demez; aksine hatasını anlar, tövbe eder, içkiyi bırakır. İbadet ve taat yolundaki gayretini artırır.¹⁴⁷

İbn Hâcer, İbn Cezerî’nin Anadolu’ya gelerek Yıldırım Bayezid ile buluştuğunu, ondan büyük saygı gördüğünü¹⁴⁸, memleketin ahalisinin de kendisinden kıraat ilmi (dersi) aldığını ve ondan sonra Yıldırım Bayezid’le Timurleng arasında vuku bulan harpte Yıldırım Bayezid saflarında hazır bulunduğunu ifade etmektedir.¹⁴⁹

Gelibolulu Mustafa Âlî ve Solakzâde Timur’dan gelen elçilerin katledilmesine dair emir verildiğini ancak bu işin sonunun hayırlı olmayacağını bilen Emir Sultan ve Molla Fenari ile beraber olan vezirler ve tanınmış komutanların bu emrin uygulanmasına mani olduklarını naklederler.¹⁵⁰ Buradan anlaşılacağı üzere Yıldırım Bayezid Molla Fenari ve Emir Sultan’ın sözlerine itibar etmektedir.

B.7.c. Yıldırım Bayezid’in Şeyhoğlu Mustafa ile Münasebeti

Şeyhoğlu Mustafa, **Kenzü’l-Küberâ** ve **Hurşîd-nâme** adlı eserleriyle tanınan Osmanlı nesir yazarı ve şairidir. Gençliğinde içkiye müptela olmuş, daha sonra tövbe etmiştir. Germiyan sarayında nişancılık ve defterdarlık hizmetinde bulundu. **Hurşîd-nâme**’yi Germiyan Beyi Süleyman Şah adına yazmaya başladıysa da onun ölümü üzerine eseri Yıldırım Bayezid’e takdim ederek hükümdarın çevresine girdi. Eserlerini halk diliyle yazmış, Türkçe’yi en doğal biçimde kullanmaya çalışmış,

¹⁴⁷ Hoca Sâdeddin, **Tacü’t - Tevarih I**, s. 223-224; Münecimbaşı, **Camiü’d-Düvel**, s.136-137; Solakzâde, **Solak-zâde Tarihi**, s.86; İdrîs-i Bitlisî, **Heşt Bihişt II**, s.92; Evliya Çelebi, **Seyahatnâme**, C.2, s.61.

¹⁴⁸ Makrîzî’de Şemseddin Muhammed b. El-Cezerî’nin Yıldırım Bayezid’e ulaştığını ve sultanın kendisine muhteşem ikramlarda bulunarak gündelik yüzelli altın dirhem maaş bağladığını, bundan başka dokuz tane at ile köle ve cariyeler sunarak ve ikramda bulunduğunu ve bundan sonra kendisinin bu ülke büyüklerinden biri sayıldığını yazmaktadır. Kanat, “Makrizi’nin Kitab Es-Suluk’unda...”, s.228.

¹⁴⁹ İncalcık, “İbn Hâcer III”, s.521.

¹⁵⁰ Gelibolulu Âli, **Kühü’l-Ahbâr**, s.141.

şiiiriyle daha sonraki şairleri etkilemiş, eserlerinde halk tabirlerine ve atasözlerine geniş yer vermiş ve eserlerini Türkçe yazmakla övünmüştür.¹⁵¹

Şeyhoğlu Mustafa, Yıldırım Bayezid hakkında olumlu algısını şu satırlarla ortaya koyar:

“...Bu kula şol kadar ihsân kılupdur
Ki Muhsinler kamu hayrân kalupdur
Başuma ol hümâ gölge salupdur
Güneşe yitdi işüm yücelüpdür
Benim fahrum sehe kul olduğumdur
Kamu ‘aybumla makbul olduğumdur
Çü buldum ‘izzet ü temkîn katında
Tamâm itdüm kitâbı devletinde...”¹⁵²

Burada müellif Yıldırım Bayezid hakkında oldukça yüceltici sözler etmekte ve padişahıtan aldığı ihsanlarla övünmektedir. Müellif Yıldırım Bayezid’e her ne kadar övgüler yöneltse de eserinde bu devirde yaşanan bazı olaylara eleştiriler getirmeyi de ihmal etmemiştir.

B.8. YILDIRIM BAYEZİD’E ALLAH’IN YARDIMI

Bazı Osmanlı kaynaklarına göre Yıldırım Bayezid Allah’ın yardımına ve korumasına layık bir hükümdardır ve zaman zaman Allah çeşitli vasıtalarla kendisine ve ordusuna yardım etmiş zaferler kazanmasına sebebiyet vermiştir. Burada ilginç bir şekilde Allah’ın yardımına işaret edilen savaşların yalnızca kâfirlere karşı yürütülen savaşlar olmadığı görülmektedir. Nitekim Hoca Sâdeddin Efendi, Yıldırım Bayezid’in Karamanoğulları ile yapılan savaşta Varsak ve Tatar birlikleri karşısında bunların yaptıkları ok atışları altında Allah’ın yardımı ve koruyuculuğu sayesinde kendisine bir zarar gelmesinden korunduğunu ifade etmektedir.¹⁵³

Enverî **Düstûrnâme**’sinde Niğbolu Savaşında:

¹⁵¹ Kemal Yavuz, “Şeyhoğlu”, **DİA**, C.39, s.88-89.

¹⁵² Şeyhoğlu Mustafa, **Hurşîd-nâme**, s.144.

¹⁵³ Hoca Sâdeddin, **Tacü’t - Tevarih I**, s.165.

“...Avn kılmasa firîsteler eğer

Rum-ili'n kâfir alurdu ser-te-ser...¹⁵⁴

demekle Allah'ın bu mücadeleden melekleri vasıtasıyla Yıldırım Bayezid ve ordusunun zafer kazanmaları için yardıma yetiştiğini iddia etmektedir.

Yine Hoca Sâdeddin, Niğbolu Savaşı'nın başında, “ceng sırasında, dev yapılı çirkin kâfir, alın yazısı gereğince gaflet içinde doğruyu seçen padişaha, ejder görünüşlü bir topuzla saldırıp öldürücü bir vuruşla güzel vücudunu yaralayıp, onu gümüş savaklı rahşından toprağa düşürmüştü. ...Ama meleklerin önde geleni, o tahtı yıldızlar arasında plan padişaha siper ve eder görünüşlü topuzun zararından sakınıcı olup, Tanrının koruyuculuğu ile ol şahlık durağının en üstüne oturana sığınak oldu. Hatta denilir ki, bazı nurani şekiller, insan suretinde görünerek, İslâm askerlerine yardım için hazır ve İslâm Padişahı düştüğü sırada düşmanın zararı deymesin diye ortada de ortada birden bire gözüküvermişlerdi.” şeklinde bir rivayete yer vermekle **müsbet Yıldırım Bayezid algısı**'nı ortaya koymaktadır. Hoca Sâdeddin Efendi Tanrı'nın, meleklerin ve nuranî varlıkların yardımıyla bu sıkıntılı durumdan kurtulmanın kolay olduğuna işaret eder. Solakzâde de olaya benzer şekilde değinmektedir.¹⁵⁵

Solakzâde, Niğbolu Savaşı öncesinde Alacahisar yakınlarında düşmanın kurduğu pusudan ve yaptığı tedarikten, Yıldırım Bayezid'in Allah tarafından kuvvetlendirilmiş olduğundan dolayı haberdar olduğunu ifade etmektedir. Hoca Sâdeddin Efendi bu durumdan Yıldırım Bayezid'in Tanrı tarafından görevlendirilmiş olmasından dolayı sanki haberdar olduğunu kaydetmektedir.¹⁵⁶ Bu noktada müverrihlerin Yıldırım Bayezid'in tanrı ile irtibatı olduğu algısını oluşturmaya çalıştıkları görülmektedir.

B.9. YILDIRIM BAYEZİD'İN ADALETİ

Yerli ve yabancı kaynakların üzerinde durdukları ve mutabık kaldıkları meselelerden birisi de Yıldırım Bayezid'in son derece âdil bir padişah olduğudur. Ayrıca kaynaklarımıza göre Yıldırım Bayezid'in kanun ve yasalara da son derece riayetkâr ve uygulanması konusunda da sert olduğu da bir gerçektir. Bu algı

¹⁵⁴ Enverî, **Düstûrnâme**, s.32.

¹⁵⁵ Hoca Sâdeddin, **a.g.e.**, s.220-221; Solakzâde, **Solak-zâde Tarihi**, s.85.

¹⁵⁶ Hoca Sâdeddin, **a.g.e.**, s.218; Solakzâde, **a.g.e.**, s.84.

kaynaklarda çeşitli örneklerle desteklenmektedir. Hatta Ahmedî’de Yıldırım Bayezid’in adaleti, tarihte adaletleri ile ün salmış çeşitli şahsiyetlerin adaletleriyle bir tutularak yüksek bir algı oluşturma çabası görülmektedir.

Ahmedî ve İbn Kemal benzer şekilde Yıldırım Bayezid’in adaletini İslâm tarihinde adaleti ile meşhur bir halife olan Hz. Ömer’in adaleti ile kıyaslamaktadırlar.¹⁵⁷

Behiştî de:

“...Şeh-i âlem ü âdil ü dâdger

Sitemden zamânunda yokdur eser...”¹⁵⁸

satırlarıyla Yıldırım Bayezid’in adaletli oluşuna vurgu yapar.

Âşıkpaşazâde, Hadîdî, İbn Kemal ve Neşrî, Yıldırım Bayezid tarafından Bizans’ın elinde bulunan Alaşehir’in fethinden önce Konya kuşatmasındaki yasak benzeri bir yasak ilan edildiğini naklederler.¹⁵⁹ Anonimler de (Karaman Seferi münasebetiyle) Yıldırım Han’ın yasaklı bir padişah oluşundan bahsederler.¹⁶⁰

Osmanlı kaynaklarından bazılarında göre Yıldırım Bayezid’in bu adalet ve doğruluğu¹⁶¹ onun savaşız toprak kazanmasına dahi neden olmuştur. Bu noktada adaletle savaşız fetihler yapmak fikri yüksek Bayezid ve Osmanlı padişahı algısı oluşturmada önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

Örneğin Âşıkpaşazâde ve Neşrî’ye göre Anadolu beyliklerinin toprakları adaletle fethedilmiştir. Evvelki beylerin halka zulmettiklerini ifade eden kaynaklar bu fetihler esnasında halka zulm edilmediği üzerinde dururlar ve adaletli davranıldığı için bazı beylerin dahi bu nedenle Yıldırım Bayezid’e itaat ettiklerini idda ederler.¹⁶²

¹⁵⁷ Ahmedî, **DTMAO**, s.156; İbn Kemal, **TAO**, 4. Defter, s.321.

¹⁵⁸ Behiştî, “Behiştî Tarihi”, s.5.

¹⁵⁹ Âşıkpaşazâde, **TAO**, s.135; Hadîdî, **TAO**, s.109; İbn Kemal, **TAO**, 4. Defter, s.63; Neşrî, **Cihânnümâ**, s.141-142.

¹⁶⁰ **ATAO**, s.37.

¹⁶¹ Konstantin Kosteneçki’de “Yıldırım Bayezid’in doğrulukta üstüne olmadığını ve bu doğruluğun, Maximianus ‘un yok etmek için Büyük Constantinus’a gösterdiği yapmacık doğruluk gibi sahte olmadığını” yazmaktadır. Kosteneçki, **Stefan Lazareviç**, s.53.

¹⁶² Âşıkpaşazâde, **TAO**, s.136; Neşrî, **Cihânnümâ**, s.142.

Kaynaklarımızın genel anlatımına göre Yıldırım Bayezid, Karaman Seferi'nde yasak ilan etmiş ve harman vakti olmasına rağmen hiç kimsenin bir buğday tanesine haksız el uzatılmasına izin vermemiş, el uzatmaya kalkışanların ise sert şekilde cezalandırılacağını ilan etmiştir. Bu sırada ise harman vaktidir ve halk korkudan çıkıp malını hasat edememektedir. Bunun üzerine asker halkı ürünlerini hasat edip kendilerine satmaya çağırmıştır. Halktan bazıları çıkıp denileni yaparak ürününü satıp sağ salim geri dönünce halk Yıldırım Bayezid'in adaletini görmüş ve buna güvenerek şehrin kapılarını kendisine açmıştır. Osmanlı kaynakları küçük farklarla olayı bu şekilde anlatırlar.¹⁶³ Hoca Sâdeddin, Konya'nın alınmasından sonra Yıldırım Bayezid'in adaletinin bu illerde yayılmaya başladığını yazmaktadır.¹⁶⁴ Onun bu ifadesini teyit edecek şekilde Kemal, Anadolu beylikleri üzerine yapılan sefer üzerine:

“Ol illere yayıldı adl-i şâhi

Kimesne kılmazdı gamdan âhi”¹⁶⁵

diye yazmaktadır.

Anonim Tevârih-i Âl-i Osman'lar ise olayı askerin halktan arpa satmalarını istemeleri üzerine Konya halkının arpalarını satmak için padişahın izin istedikleri ve iznin verilmesi üzerine hisardan çıkıp arpalarını sattıktan sonra şehri bu adalet sebebiyle teslim ettikleri şeklen biraz daha farklı anlattıktan sonra bu adaleti görüp şehirlerini kendi istekleri ile padişaha teslim ettiklerini belirttikten sonra Hadîdî'nin zikrettiği Kayseri ve Aksaray şehirlerine Niğde'yi de eklerler.¹⁶⁶

Behiştî, reyanın Yıldırım Bayezid'in adaletini gördükten sonra kendilerini yöneten zulüm ve adaletsizlikleri ile karşılaştırdıklarını ve Osmanlı'dan yana karar kıldıklarını bunu gören Akşehir, Niğde ve Aksaray'ın halkında şehirlerini kendi istekleri ile Yıldırım Bayezid'e teslim ettiklerini yazar. Müneccimbaşı Ahmed Dede'de Yıldırım Bayezid'in adaletiyle Konya, Larende, Aksaray ve diğer Karaman

¹⁶³ Âşıkpaşazâde, **a.g.e.**, s.140; Oruç b. Âdil, **TAO**, s.48; Neşrî, **a.g.e.**, s.143; Behiştî, “Behiştî Tarihi”, s.14; Hadîdî, **TAO**, s.119-120; İbn Kemal, **TAO**, 4. Defter, s.95-97; Hoca Sâdeddin, **Tacü't - Tevarih I**, s.198-199; Solakzâde, **Solak-zâde Tarihi**, s.73-74.

¹⁶⁴ Hoca Sâdeddin, **a.g.e.**, s.199.

¹⁶⁵ Kemal, **Selâtin-nâme**, s.72.

¹⁶⁶ **ATAO**, s.37.

şehirlerini, halka eman veretek teslim alındığını yazar. Hadîdî de Konya'nın alınmasını manzum şekilde yukarıdakine benzer şekilde anlattıktan sonra Konya'da sergilenen adaletin diğer yerlerde duyulduğunu ve takdir edildiğini, bunun üzerine Kayseri ve Aksaray şehirlerinin de kapılarını Yıldırım Bayezid'in adaletine güvenerek kendi istekleri ile açtıklarını yazmaktadır.¹⁶⁷

Aşıkpaşazade eserinde, Sultan Bayezid'in ele geçirdiği bu yerleri nasıl fethettiği sorusunu sorar ve cevabını verir. Aşıkpaşazade'nin verdiği cevaba göre bu illerin tamamı adalet ile fethedilmiştir. Zira önceki beyler kendi halklarına zulmetmektedirler. Yıldırım Bayezid halk tarafından nereye gitse kurtarıcı gibi karşılanmıştır. Bazı beyler dahi gönüllü olarak sultana bağlanmışlardır.¹⁶⁸ Bu noktada görüleceği üzere bu adalet ile fetihler yapma hadisesini aktaran kaynakların Yıldırım Bayezid'i ve Osmanlı hanedanını Anadolu beyleri karşısında yüceltme ve âdil sultan Bayezid algısı oluşturmaya çalıştıkları açıktır. Bu durumu sezen Wittek beylikler halkının Bayezid'e gönüllü döndükleri ifadesini olağan bir hanedan medhiyesi olarak kabul eder.¹⁶⁹ Ancak Osmanlı'ya gönüllü döndüğü iddia edilen Anadolu beylikleri halkı ilk fırsatta Ankara Savaşında Timur tarafına geçtiler. Görüldüğü üzere Yıldırım Bayezid'in adaleti ile topladığı iddia edilen takdir ve teveccüh Anadolu beyliklerinden toplanan askerlerin Ankara Savaşı'nda Osmanlı tarafında Timur'a karşı savaşmasına yeterli olmamıştır.

Bundan başka Hadîdî Yıldırım Bayezid'e eserinde “şah-ı adil”¹⁷⁰ diye hitap etmektedir. Hadîdî, Sivas'ın alınmasını da Yıldırım Bayezid'in adaletine bağlar ve Sivas halkının Yıldırım Bayezid'i Kadı Burhâneddin'in ölümünden sonra şehri teslim almaya davet ettiğini yazar.¹⁷¹ Âşıkpaşazâde ve Neşrî de bu fethin halkın ve âyanların daveti üzerine olduğunu kaydederler, fakat bu davetin sebebinin Yıldırım Bayezid'in adaleti olduğundan bahsetmezler.¹⁷²

¹⁶⁷ Behiştî, “Behiştî Tarihi”, s.14; Münecimbaşı, **Camiü'd-Düvel**, s.129-130; Hadîdî, **TAO**, s.119-120.

¹⁶⁸ Âşıkpaşazâde, **TAO**, s.135-136.

¹⁶⁹ Wittek, **Menteşe Beyliği**, s.86.

¹⁷⁰ Hadîdî, **TAO**, s.114.

¹⁷¹ **A.g.e.**, s.123.

¹⁷² Âşıkpaşazâde, **TAO**, s.141; Neşrî, **Cihânnümâ**, s.145-146.

Kemal, Yıldırım Bayezid'in Erzincan seferinden sonra Kara Yusuf'u şehre Bey yaptığını ancak halkın tekrar Taharten'i istemeleri üzerine tekrar Taharten'i beyliğe getirdiğini belirtir. Ona göre bir süre sonra halk zulümde Timur'un yolundan giden Taharten'in zulmünden bıkararak onu Yıldırım Bayezid'e şikâyet ettiklerini ve bu şikâyetleri araştırmak üzere padişahın bir müfettiş görevlendirdiğini, teftiş neticesinde Taharten'in suçlu bulunduğunu, bunun üzerine cezadan korkan Taharten'in kaçtığını yazar.¹⁷³

Şükrullah, "Bayezid Hünkâr, beğlik tahtına oturunca atalarından ve dedelerinden daha iyi olarak adaleti ileri götürdü... Halka adalet gösterdi..." demekle onun kendinden önceki padişahlardan daha adaletli olduğunu ifade ederek **müsbet Yıldırım Bayezid algısı**'nı işaret eder.¹⁷⁴

Ancak Ankara Savaşı'ndan önce Anadolu beylerinin tek tek gelip Timur'a Yıldırım Bayezid'i şikâyet etmeleri¹⁷⁵ ve Anadolu halkının Ankara Savaşı'nda kendi beylerinin tarafına geçmeleri bu adaletle fetih noktasında soru işareti oluşturmaktadır. Öyle anlaşılıyor ki kaynaklarımız Yıldırım Bayezid'in adaletini bu fetihler vasıtasıyla yüceltmeye çalışmaktadırlar.

İbn Kemal, bütün şehirlerin Yıldırım Bayezid'in adaleti ile dolduğunu söyler.¹⁷⁶ Rûhî Çelebi de eserinde birçok yerde Yıldırım Bayezid'in adalet işleri ile yakından meşgul olduğuna işaret eder.¹⁷⁷

Ahmedî konumuz ile ilgili şu satırlara yer vermektedir:

"...Memlekette kıldı gayet adl ü dâd

Halk ol adli çü andan buldular

Ulu, kici işe meşgul oldılar...

Kim anun adliyle ma'mûr olmadı

Kalmadı kişverde ne sahrâ, ne dağ..."¹⁷⁸

¹⁷³ Kemal, *Selâtin-nâme*, s.75-78.

¹⁷⁴ Şükrullah, *Behçetü't Tevârih*, s.214.

¹⁷⁵ Solakzâde, *Solak-zâde Tarihi*, s.94; Âşıkpaşazâde, *TAO*, s.142; Neşrî, *Cihânnümâ*, s.155-156.

¹⁷⁶ İbn Kemal, *TAO*, 4. Defter, s.323.

¹⁷⁷ Rûhî, "Rûhî Tarihi", s.392, 396, 397.

Karamanlı Nişancı Mehmed Paşa da eserinde:

“Sultan Bayezid adil, yiğit, bilginlerle yoksulları seven zenginlere şefkat, zahidlerle iyilere saygı gösteren bir adamdı”¹⁷⁹ demektedir.

Osmanlı kanunlarına göre kişiler, hapis, idam gibi cezalara çarptırılırken, padişahların kanunlarına muhalefet eden yöneticiler, boylar aileleri ile birlikte sürgün edilebilirlerdi. Neşrî, **Anonim Tevârih-i Âl-i Osman**’lar ve Hadîdî’ye göre kanunlara uyulması konusunda son derece titiz olan Yıldırım Bayezid zamanında Saruhan-ili’nde konar-göçer evler vardı. Bunlar Menemen-ovası’nda mevcut bulunan Tuz yasağına uymadıkları için Filibe yöresine sürgün edilmişlerdir.¹⁸⁰

Yıldırım Bayezid’in adaletli bir hükümdar olarak algılanması Arap kaynaklarında da açıkça görülmektedir.¹⁸¹

İbn Hâcer’in Makrizî’den naklettiğine göre Yıldırım Bayezid Memlûk Sultanı el-Melik üz-Zahir’den işbilen bir tabib istemiştir. Sultan da kendisine tabib Şemsüddin b. al-Sagıyr’ı göndermiştir. Makrizî bu tabibin Osmanlı ülkesinde son derece iyi karşılanıp ülkesine dönüşünden sonra Yıldırım Bayezid hakkında anlattıklarını eserinde özetle şu şekilde nakleder:

“İbn Osman sabahleyin erkenden yüksek geniş bir yerde oturur, halk da kendisinden uzakta, onun görebileceği bir yerde dururlardı. Bir haksızlığa uğruyan kimse ona müracaat eder ve derhal işi halledilirdi. Memleketinde emniyet o derece idi ki, bir kimse yüklü deveyi her hangi bir yerde bırakır gider de kimse ona taarruz etmezdi. Hizmetinde bulunan her kese yalan söylememelerini, hiyanette bulunmamalarını şart koşmuştu; ...Ebu Yezid hiç kimsenin raiyetinden birinin -ölü veya diri olsun- malına taarruz etmesine imkân bırakmazdı. Eğer bir

¹⁷⁸ Ahmedî, **DTMAO**, s.155.

¹⁷⁹ Nişancı, **Osmanlı Sultanları Tarihi**, s.347.

¹⁸⁰ Neşrî, **Cihânnümâ**, s.154; Âşıkpaşazâde, **TAO**, s.141; küçük farkla Hadîdî, **TAO**, s.125.

¹⁸¹ İbn Arabşah’a göre de Yıldırım Bayezid, “adil padişahlardan olmasına rağmen, sabırsız ve cesur biriydi. Takva sahibi ve din konusunda oldukça katıydı. Konuşurken divanın kenarında buluverirdi.” İbn Arabşah, sırf adil olduğu için Yıldırım Bayezid’in gücünün ve şevketinin arttığını ifade etmektedir. İbn Arabşah, **Acâibu’l Makedûr**, s.291; k.g. Yıldırım Bayezid’in sabırlı ve irade sahibi olduğu hakkında Bkz.: **Romen Kaynak ve Eserlerinde Türk Tarihi**, s.12.

kimse varis bırakmadan ölürse, malı kadının yanına emanet bırakılırdı. Kendisiyle beraber gazaya giden (askerler) ellerine geçirdikleri hiç bir şeye taarruz etmezdi.”¹⁸²

Yine İbn Hâcer, enteresan bir şekilde el-Melik ez-Zâhir’in ölümünden sonra Yıldırım Bayezid’in kendi toprakları olan Memlük arazisine saldırması ve Malatya’yı onların elinde alması ile ilgili olarak onun Malatya’yı muhasara edip, âmânla aldığını ve buranın ahalisine iyilikle muamele ettiğini, onları yağma ve bunun gibi diğer şeylere maruz bırakmadığını yazmaktadır. Bu noktada İbn Hâcer’in böyle bir işgal olayı sonucunda yaptığı bu tespitin özel bir yeri olduğunu düşünüyoruz. İbn Hâcer başka bir yerde de Yıldırım Bayezid’in adaletle (muameleyi) tercih ettiğini de yazmaktadır.¹⁸³

İbn Arabşah’ın naklettiği Yıldırım Bayezid’in adaleti hakkındaki bir hadise mühimdir: “Rivayet o ki, Osmanoğlu düzenlediği seferlerden herhangi birinde, mevkebinden biri aşırı şekilde susamış. Bir köye uğrayıp kadınlardan birinden su istemiş. O kadın galiba Besus’dan dahi uğursuzmuş ki, onun uğursuzluğu ve melameti hakkında insanlar atasözleri bile uydurmuşlar. O kadın ‘Bende içecek bir şey yok; yolundan kalma ve kendi avare kılma’ demiş. Adam susuzluktan ölme noktasına gelmişmiş. Kadının çingilinde biraz süt görünce onu içmiş. Kadın ‘Bu, çocuklarımla rızkıydı’ diyerek onu Osmanoğlu’na (Bayezid’e) şikâyet etmiş. Osmanoğlu o kişiyi çağırıp olayın tafsilatını sormuş. Adam, Bayezid’in gazabından korkarak olayı inkâr etmiş. Bunun üzerine Bayezid "Ben şimdi onun karnını yarıp doğru mu yoksa yalan mı söylediğini ortaya çıkarırım. Eğer onun dediği doğru çıkarsa, o zaman seni onun durumuna düşürürüm" demiş. Bu defa kadın "Allah için, o sütü içti ve ben onunla ilgili olarak asla yalan söylemedim. Ama ben onu affettim ve borcunu unuttum" demiş. Osmanoğlu ise ‘Ama benim de adaleti yerine getirip, olayı sonuna kadar götürüp tahkik etmem gerekir’ cevabını vermiş. Sonra kılıç getirtmiş ve suçlanan kişinin karnına kılıcı dayayıp dediğini yapmış. Adamın karnı yarılmış ve yaralanmış. Gerçi karnından süt akmış ama adam kana belenmiş. Osmanoğlu onu bağlatıp ibret-i âlem için sokaklarda dolaştırmış ve ‘Adil padişah Osmanoğlu devletinde hakkı olmayan bir şeyi yiyenin akıbeti budur’ diye tellal çıkartmış.”¹⁸⁴

¹⁸² İncalcık, “İbn Hâcer I”, s.192.

¹⁸³ İncalcık, “İbn Hâcer III”, s.517.

¹⁸⁴ İbn Arabşah, **Acâibu’l Makdûr**, s.306.

Osmanlı kaynaklarının Yıldırım Bayezid'in adaletli oluşu ile ilgili ileri sürdükleri delillerden birisi olan Anadolu beylikleri topraklarından bir kısmının padişahın adaleti sayesinde fethedildiği ve bu sebeple bazı beylerinde kendi istekleri ile Yıldırım Bayezid'e bağlandıkları iddiası zayıf bir iddia olarak görülmektedir. Anadolu beyliklerinden toplanan askerlerin ilk fırsatta Ankara Savaşı'nda Timur tarafına geçmesini sadece kendi beylerinin savaş meydanında yaptıkları çağrılara ve Anadolu halkının Osmanlı yönetimine yeterince ısınamamalarına bağlamakda yeterli açıklamalar değildir. Zira Karamannâme ve Bezm u Rezm gibi Anadolu beyliklerinin olumsuz Osmanlı algısına¹⁸⁵ binaen yazılan eserler ve Osmanlı kronik yazarlarının Anadolu beylerinin Yıldırım Bayezid'i Timur'a şikâyetleri hakkında yazdıkları ortadadır.¹⁸⁶ Kaynakların iddia ettikleri gibi Anadolu halkında Yıldırım Bayezid hakkında adalet sayesinde oluştuğu iddia edilen takdir ve teveccüh hisleri, aslında Anadolu beyleri ve Anadolu halkında uyanan acımasız şekilde Anadolu topraklarını gaspeden Yıldırım Bayezid algısını bastırarak kadar güçlü değildir. Osmanlı kaynakları bu olumsuz algıyı silmek amacıyla yapılan bu fetihleri sırf adalet vesilesiyle yapılmış gibi göstermeye gayret etmektedirler.

Bu noktada yaptığımız yorumlar Yıldırım Bayezid'in adaletsiz olduğu anlamına gelmemektedir. Yorumlarımız kaynakların Anadolu beylikleri topraklarının ele geçirilmesini sırf adaletle yapılan fetihler noktasında değerlendirmelerine itiraz anlamındadır.

Bazı kaynaklar bir dönem için Osmanlı ülkesinde adaletsizliklerin oluştuğunu, rüşvetin yayıldığını da açıkça ifade ederler. Örneğin Hoca Sâdeddin'e göre bir dönem "Hak ve adalet anka-yi kaf gibi kaybolmuştur."¹⁸⁷ Bu durumun Yıldırım Bayezid'in gençliği dönemi için doğru olduğu kaynaklarda net şekilde görülebilir. Adalet işlerinin aksadığı ve özellikle kadıların zulüm ve fesadlarının yayıldığı bu dönem araştırmamızda ayrı bir bölümde ayrıntısıyla ele alınmıştır. Ancak elbette bu adalet işlerinin aksamasında Yıldırım Bayezid'in de devlet işlerini ihmal etmesinin tesiri vardır. Kaynaklar âdeti kadıların haksız uygulamalarını ve Çandarlı Ali Paşa'yı

¹⁸⁵ Şikârî, **Karamannâme**, s.214,227.

¹⁸⁶ Neşrî, **Cihânnümâ**, s.155-156; Âşıkpaşazâde, **TAO**, s.142-143; **ATAO**, s.37-38.

¹⁸⁷ Hoca Sâdeddin, **Tacü't - Tevarih I**, s.212.

öne sürerek Yıldırım Bayezid'in ihmal ve kusurlarını perdelemek ister görünmektedirler.

B.10. YILDIRIM BAYEZİD'İN İMAR FAALİYETLERİ

Yıldırım Bayezid, payitaht Bursa ile sancakbeyi olarak görev yaptığı Kütahya dışında şehzadeligi döneminde de çok sayıda eser yaptırmıştır. Onun bu dönemde yaptırdığı eserler özel bir önem arzeder. Zira kaynaklar Bayezid'e ait kitabelerde ve vakfiyelerde hem kendisinin hem de babasının adlarının başına sultan ve sonuna han unvanlarının konulduğu görülmektedir. Bu eserler devrin ölçülerine göre padişahların inşa ettirdiği selatin camileri ve külliyesi ayarındadır. Bir şehzadenin üstelik kendi görev alanları haricinde bu ölçekte eserler yaptırması onun durumunun ayrıcalık gösterdiğinin bir delilidir. Yıldırım Bayezid'in Mudurnu'da yaptırdığı manzumesinde (1382) Sultan ifadesini kendisi için de kullanması devlet idaresi noktasında ciddi bir ağırlık taşıdığını gösterir.¹⁸⁸

Kemal, eserinde Yıldırım Bayezid'in yaptırdığı binalar ve hizmetler neticesinde balçığın kaldırımdan görünmediğini söyler. Bu ifadesiyle bu dönemde imar faaliyetlerinin çokluğunu güzel bir betimleme ile anlatmış olur.¹⁸⁹

Bu konu hakkında tüm kaynaklar Yıldırım Bayezid'in imar faaliyetlerine, medrese, imaret, Bimarhane, darü's-şifa, Ebû İshak-hane, zaviye gibi yaptırdığı çeşitli hayır hasenatlara geniş yer verirler ve bunlara çeşitli vakıflar bağladığından da bahsederler. Yalnız bu eserlerin sayıları ve çeşitleri hususunda son derece farklı rivayetler mevcuttur. Bu nedenle biz bu eserler hakkındaki çok farklı rivayetleri karşılaştırma, eksik fazlalıklarını belirleme yoluna gitmeyeceğiz. Bu bölümde Yıldırım Bayezid'in yaptırdığı Bursa Ulu Cami gibi mühim birkaç eser üzerinde durmakla iktifa edeceğiz.

¹⁸⁸ Kenan Ziya Taş, "Şehzadelik ve Sultanlık Arasında Yıldırım Bayezid Bolu Sancağındaki Manzume Kitabesi ve Vakıf Eserleri", **Yıldırım Bayezid Han ve Dönemi**, Ed. Sadettin Eğri, Bursa, Gaye Kitabevi, 2013, s.95-107; Ekrem Hakkı Ayverdi, "Mudurnu'da Yıldırım Bayezid Manzumesi ve Taş Vakfiyesi", **Vakıflar Dergisi**, S.5, 1962, s.79-88.

¹⁸⁹ Kemal, **Selâtin-nâme**, s.68.

Tablo 5: Yıldırım Bayezid'in İmar Faaliyetleri

Yer	Kaynaklardaki Yeri
Edirne	Hadîdî, s.132; Şükrullah, s.216-217; İbn Kemal, s.95; Karamani, s.348; Neşrî, s.165; Kunevi, s.57-58, Evliya Çelebi, s.89.
Bursa	Hadîdî, s.109-132; Oruç b. Âdil, s.43; İbn Hâcer 2, s.351; Behiştî, s.11,30; Hoca Sâdeddin Efendi, s.194-195,222; İbn Kemal, s.56-57; ATAÖ, s.30, Neşrî, s.151,165; Âşıkpaşazâde, s.137; Kunevi, s.58; Karamani, s.348; Kemal, s.95-96; Müneccimbaşı, s.128, Solakzâde, s.71-72,86, Evliya Çelebi, s.89.
Karaferye	Rûhî Çelebi, s.393; Oruç b. Âdil, s.45; Solakzâde, s.88.
Alaşehir	Behiştî, s.12; Hoca Sâdeddin Efendi, s.196; Müneccimbaşı, s.129.
İstanbul'da Mahalle	Gelibolulu Âlî, s.136; Müneccimbaşı, s.138; Hoca Sâdeddin Efendi, s.228; ATAÖ, s.31; Solakzâde, s.87-88; İdrîs-i Bitlisî, s.101.
Güzelcehisar*	Hoca Sâdeddin Efendi, s.226; Gelibolulu Âlî, s.136; Neşrî, s.149; Hadîdî, s.115; Behiştî s.29; Nişancı Mehmed Paşa, s.90; Müneccimbaşı, s.137; Solakzâde, s.87; İdrîs-i Bitlisî, s.98; İbn Kemal, s.285.
Uzunköprü	Rûhî, s.393; Oruç b. Âdil, s.45; İbn Hâcer 2, s.351; Neşrî, s.151; Âşıkpaşazâde, s.137.

Kaynaklar bize Yıldırım Bayezid'in hükümdarlığı zamanında yaptırdığı binalar ve bunları desteklemek üzere onlara bağladığı vakıflar hakkında geniş malûmat vermektedir. Buna göre Yıldırım Bayezid çok sayıda hayır müessesesi inşa

ettirmiş ve bu hayır eserleri için vakıflar ayırmış ve ülkenin imarına büyük önem vermiştir. İlk hastane de Yıldırım Bayezid tarafından yapılmıştır.¹⁹⁰

Bu hayır müesseseleri yanında Yıldırım Bayezid askeri stratejik amaçlarına yönelik olarak İstanbul'u kontrol altında tutabilmek amacıyla Güzelcehisar adı da verilen Anadolu Hisarını inşa ettirmiştir. Bundan başka Yıldırım Bayezid Bizans ile bir anlaşma gereği olarak İstanbul'da bir Müslüman mahallesi inşa edilmesini sağlamıştır.

Yıldırım Bayezid'in imar faaliyetlerine olan ilgisinin şehzadeliği döneminde başladığı görülmektedir. Zira Yıldırım Bayezid şehzadeliği döneminde özellikle Bolu ve Mudurnu çevresinde çok sayıda eser yaptırmıştır. Üstelik Şehzade Yıldırım enteresan şekilde bu eserlere ait kitabe ve vakfiyelerde isminin başına "Sultan" ve sonuna "Han" ünvanlarını yazdırmıştır. (Mudurnu'daki 1382 tarihli hamam kitabesi'nde) Ayrıca bu eserler devrin ölçülerine göre padişahların inşa ettirdiği selatin camileri ayarındadır ve bu eserler kendi görev alanı dışında da inşa edilmişlerdir. Balıkesir Eski Camii bunlardan birisidir.¹⁹¹

Osmanlı müverrihleri Yıldırım Bayezid'in imar faaliyetlerini överek onu ülkesini yaptırdığı eserler ile ihya eden bir padişah olarak tanımlarlar.

B.11. YILDIRIM BAYEZİD'İN CESARETİ

Yıldırım Bayezid'in cesur bir insan oluşu birçok kaynakta dile getirilmiştir. Bu rivayetlerden özellikle Yıldırım Bayezid'in Niğbolu Kalesi'nin düşman tarafından kuşatılması üzerine gece karanlığından yararlanarak kaleye yaklaşıp kale muhafızı Doğan Bey ile görüşmesi dikkat çekicidir. Bu görüşmede sultan, Doğan Bey'den kalenin durumu hakkında bilgi almış ve kaledekilere moral vermiştir. Ardından düşmana görünmeden uzaklaşan Yıldırım Bayezid'in bu davranışı kaynaklarımızda büyük bir cesaret örneği olarak gösterilmektedir.¹⁹²

¹⁹⁰ Oruç b. Âdil, **TAO**, s.43.

* Güzelcehisar, Yenice Hisar veya Akça-Hisar isimleriyle de anılmaktadır.

¹⁹¹ Taş, "Şehzadeliği ve Sultanlık Arasında", s.106-107.

¹⁹² Hoca Sâdeddin, **Tacü't - Tevarih I**, s.219, İdrîs-i Bitlisî, **Heşt Bihişt II**, s.83; Rûhî, "Rûhî Tarihi", s.395-396.

Yabancı kaynaklardan, İbn Arabşah, Yıldırım Bayezid’i, sabırsız ve cesur biri olarak, **16. Asırda Yazılmış Grekçe Anonim Anlatı** ise cesur bir adam olarak nitelerken, Kalkokondyles Yıldırım Bayezid’in cesaretinin kasırğa ile kıyaslanabileceğini yazmaktadır. Romen kaynaklarından **Boğdan Tarihi** de Yıldırım Bayezid’in cesur olduğunu yazar.¹⁹³

Yerli ve yabancı kaynaklar Niğbolu ve Ankara Savaşı gibi çeşitli örnek olaylar üzerinden cesur bir hükümdar algısı ortaya koymuşlardır.

C. OLUMSUZ YILDIRIM BAYEZİD ALGISI

C.1. YILDIRIM BAYEZİD ALGISINI OLUMSUZ ANLAMDA ETKİLEYEN FAKTÖRLER

C.1.a. Sırp Kralı Lazar’ın Kızı Mara Despina Algısı

Kosova Savaşı’ndan sonra idam edilen Sırp Kralı Lazar’ın kızı ve Yıldırım Bayezid’in çok sevdiği eşi olan Mara’nın adı kaynaklarda Mara, Mara Despina ve Mara Olivera Despina olarak çeşitli şekillerde yazılır. Mara-Yıldırım Bayezid evliliği ile ilgili Konstantin Kosteneçki’nin verdiği bilgilere göre Yıldırım Bayezid’in elçileri ile Kosova Savaşı’nda idam edilen Sırp Kralı Lazar’ın eşi Militisa, Padişah ile prenses Mara’nın evliliği hakkında anlaşmaya varmışlardır. Bu anlaşma patrik ve konsildeki papazlar tarafından da İsa yolundaki kişilere koruyucu olacağı için onaylanmıştır.¹⁹⁴ Nitekim Âşıkpaşazâde, “[Mara] Kız kendü türesince durı geldi” demektedir. Buradan da anlaşılmaktadır ki Mara Despina Hristyan olarak Osmanlı sarayında yaşantısına devam etmiştir. Şerefeddin Ali Yezdî **Zafernâme**’sinde de Mara Despina’nın Ankara Savaşı’ndan sonra esaret döneminde Timur’un isteği ile Müslüman olduğu ifade edilmiştir.¹⁹⁵

¹⁹³ İbn Arabşah, **Acâibu’l Makedûr**, s.291; Chalkokondylas III, 82’den naklen J. Wilhelm Zinkeisen, **Osmanlı İmparatorluğu Tarihi (1299-1453)**, Çev. Nilüfer Epçeli, İstanbul, Yeditepe Yay., 2011, s.277; **Grekçe Anonim**, s.106, Romen Kaynak ve Eserlerinde Türk Tarihi, s.12.

¹⁹⁴ Kosteneçki, **Stefan Lazareviç**, s.53.

¹⁹⁵ Âşıkpaşazâde, **TAO**, s.138; Yezdî, “Sahipkiran’ın yüzü suyu hürmetine, bu güne kadar kâfire olan hatun o gün Müslüman oldu.” demektedir. Yezdî, **a.g.e.**, s.398. Buradan da Mara’nın

Wittek, “Mara Despina’nın bir Osmanlı Sultanının haremine giren ilk Hıristiyan prenses olmadığını, fakat ondan önce hiçbir prensesin ailesiyle bu kadar sıkı bir temas sağlamamış olduğunu” belirtir.¹⁹⁶ Gerçekten de kaynaklarımız bize Mara’nın ailesiyle kurduğu sıkı bağ hakkında bazı bilgiler sunarlar. Örneğin Âşıkpaşazâde, Behiştî Neşrî, İdrîs-i Bitlisî ve Hoca Sâdeddin, Mara Despina’nın Yıldırım Bayezid üzerindeki etkisinden kardeşleri lehine yararlandığını ifade ederler. Kaynaklarımız Mara Despina’nın Semendire ve Gügercinlik denilen yerleri Yıldırım Bayezid’in kayınları olan kardeşleri için isteyip aldığını ifade etmektedirler.¹⁹⁷ Hatta Âşıkpaşazâde ve Neşrî, Mara Despina’nın Gügercinlik ve Semendire’ye ek olarak Niğebolu’yu da istediğini ancak bunun kabul edilmediğini naklederler.¹⁹⁸ Hoca Sâdeddin Efendi’nin bu konuda anlattıkları ise ilave teferruat ve daha farklı bir algı içerir. Hoca Sâdeddin Efendi, Konstantin Kosteneçki gibi âdetâ Mara Despina’nın Osmanlı sarayına özel bir görevle geldiğini düşünmektedir. Ona göre Mara Despina’nın kardeşi Stefan Lazareviç¹⁹⁹ kızkardeşine Yıldırım Bayezid’e gelin giderken şöyle ricalarda bulunmuştu. “Padişahın özel hayatına karışırsan, ona yakın ve sırdaş olabilirsen başbaşa kaldığımız bir sırada, neşesini bulduğu anda, Las diyarından Semendire ve Güvercinlik kalelerini sana doğrulukla hizmet etmekte olan, emirlerine uyan kardeşime armağan eylesen, onu pek çok yükselteceğin gibi ben cariyeni de sevdiğine işaret olur diyerek yalvarıp yakar, kerem ve ihsan duygularını harekete geçir demişti.”²⁰⁰

sonradan Müslüman olduğu anlaşılmaktadır. Eserdeki algıya göre Yıldırım Bayezid’in Müslüman yapamadığı Mara’yı Timur Müslüman yapmıştır. Bu şekilde Timur yüceltmeye çalışılmaktadır. Aynı algı İzmir’in fethinde o zamana kadar Yıldırım’da dâhil hiçbir İslâm padişahının alamadığı İzmir’i Timur’un aldığı ifade edilmesinde de görülebilir. Şâmî, **a.g.e.**, s.318; Gelibolulu Âli, **Kühü’l-Ahbâr**, s.170.

¹⁹⁶ P. Wittek, “Ankara Bozgunundan İstanbul’un Zaptına”, **Bellekten**, C.7, S.25, TTK, 1943, s.565-566.

¹⁹⁷ Âşıkpaşazâde, **TAO**, s.138; Neşrî, **Cihânnümâ**, s.151; Behiştî, “Behiştî Tarihi”, s.11; İdrîs-i Bitlisî, **Heşt Bihişt II**, s.61-62; Hoca Sâdeddin, **Tacü’t - Tevarih I**, s.210; Bir Yeniçerinin Hatıratı isimli esere göre Yıldırım Bayezid, Stefan Lazareviç’e Morava’dan Tuna’ya kadar uzanan arazinin beri tarafını vermiştir. **Bir Yeniçerinini Hatıratı**, s.34.

¹⁹⁸ Âşıkpaşazâde, **a.g.e.**, s.138; Neşrî, **Cihânnümâ**, s.151.

¹⁹⁹ Konstantin Kosteneçki’de Yıldırım Bayezid ve Stefan Lazareviç arasındaki dostluğa dair birçok kayıt bulunmaktadır: “[Yıldırım Bayezid] Stefan’ı bir babanın çok değer verdiği oğluna gösterdiği gerçek ve samimi sevgiyle kabul ediyordu.”, Kosteneçki, **Stefan Lazareviç**, s.53; Stefan Lazareviç “sultanın önünde, oğullarına iyilik için yemin ettim!”, **a.g.e.**, s.87; “Despotun korktuğu yatıştırılmaz öfke, merhamet ve sevgiye dönüştü. O kadar ki ona yol gösterildi ve sevimli oğul gibi nazik sözlerle nasihatlar verildi... Seni de şimdiden, en büyük ve en sevdiğim oğlum sayıyor, doğudaki bütün yöneticilerimin önüne koyuyorum...”, **a.g.e.**, s.56-57.

²⁰⁰ Hoca Sâdeddin, **Tacü’t - Tevarih I**, s.210.

Muhtemelen kaynaklarımızda Mara hakkındaki olumsuz algının bir dayanağı da bu evlilikten menfaat temini hadisesidir.

Bu noktada Hoca Sâdeddin'in Yıldırım Bayezid'i olumsuz yönde etkilemesi için görevli olarak Mara'yı Osmanlı sarayına gelin verdiği belirtilen Mara'nın ağabeyi Stefan Lazareviç'in padişaha sonuna kadar kendi oğullarından daha sadık şekilde sahip çıkması da enteresan ve tezat bir durumdur. Bu durum bize Mara Despina'yı kullanarak kaynakların Yıldırım Bayezid'i birçok yerde olduğu gibi korumak amacıyla bir algı kurguladıklarını düşündürmektedir.

Ancak kaynaklarımızın Mara hakkında aktardıkları olumsuz algının anlaşılabilir olması için kanaatimizce bunlar da yeterli değildir. Bu algıyı tesbit edebilmek için kaynaklara daha ayrıntılı bakmak gerekmektedir.

Kaynaklar Mara hakkında çizdikleri algıyı belki de en çok belirleyen husus onun Osmanlı sarayına gelin gelmesi ile birlikte başladığına özellikle dikkat çekilen Yıldırım Bayezid'in içki içmesi akabinde devlet işlerini ihmal etmeye başlaması olayıdır. Zira bu durum ülkede fesad, rüşvet ve adaletsizliğin de yayılmasının nedenlerinden birisidir.

Osmanlı müverrihleri Yıldırım'ın içkiye başlamasının nedeni olarak özellikle iki kişiye eleştiri oklarını yöneltmişlerdir. Bu iki şahıs Veziriazam Çandarlı Ali Paşa ve Yıldırım Bayezid'in eşi Mara Despina'dır.

Hoca Sâdeddin Efendi'nin kendine has üslubu ile anlattığına göre; “Güzel Mara Despina, padişahın sarayına gelin gelip ona cilvelenmeye başlayınca padişah, onun saçının tellerine öyle bir dolanmıştır ki kimler kimler onu bu durumdan kurtarmaya çalışmışsa da sonuç alamamıştır. Bundan sonra padişah yemekler düzenlemeye, içki âlemleri toplamaya, sohbet demlerine katılmaya başlamıştır. Mara'ya olan ilgisi o kadar çoğalmıştır ki padişah memleket işlerinden dahi el çekmeye ve devlet işlerini ihmal etmeye başlamıştır. Bu dönemde padişah âdeta padişahlığını unutmuş, daha önce keyif verici, yasaklanan yiyecek içeceklerin tüm yasakcısı iken, o zamana kadar atalarının elerine dahi almadıkları şarap kadehini, Mara Despina'nın ısrarlarına kanarak yudumlamıştır.” Solakzâde ve

Müneccimbaşı Ahmed Dede de olayı buna benzer şekilde anlatmaktadırlar.²⁰¹ **Anonim Tevârih-i Âl-i Osman**'lar, Neşri ve Âşıkpaşazâde de bu zamana kadar Osmanlı padişahlarından hiç birisinin içki içmediği konusunda ve ilk şarab'ın Mara'nın elinden Yıldırım Bayezid'e sunulduğunda hemfikirdirler.²⁰² Biz bu duruma da ihtiyatlı yaklaşıyor, padişahın içkiye ve eğlenceye böyle bir meyli olmasa bu fiili işlemeyeceğini düşünüyoruz. Namık Kemal de Yıldırım Bayezid gibi otoriter bir padişahın ne Mara Despina ne de Çandarlı Ali Paşa'nın hükmüne girmesine imkân olmadığına işaret etmiştir.²⁰³

Kaynaklara göre Mara Despina güzelliği ile Yıldırım Bayezid'i etkilemiştir. Nitekim kaynaklarımızdan İbn Kemal, Solakzâde, Hadîdî ve Hoca Sâdeddin onun güzelliği hakkında ayrıntılı bilgi verirler. Hadîdî;

“Meger Lâz'un kızı varıdı zibâ

Güneş-tal'at, sehî-kamet, dil-ârâ...”²⁰⁴

manzum satırlara yer vermektedir.

Âşıkpaşazâde, II. Murad zamanında yaşanan bir olay vesilesi ile Mara olayına atıf yapar. Buna göre Vılkoğlu (Sırp Kralı) şeytanlık ederek II. Murad'ın kendi tasarrufuna bıraktığı yerlerden Osmanlı akınlarında doyumluk elde edilmesini engellemektedir. Akın ile görevli İshak Beg bu durumu sultana haber verince sultan daha önce ona bıraktığı yerleri geri alır. Bunun üzerine Vılkoğlu sultanın kızdığını anlayarak ona başvurur ve “Devletlü sultanum ! Kızumı dahi carıyalığa kabul et kim Bayazid deden dahi bizden kız almış idi” der. Bu durum üzerine Âşıkpaşazâde;

“Sakin kâfirün ahdına inanma

Yele arkan verüb muhkemsin sanma

Akar su dıvar olmaz ay karındaş

Ya gölge yasdık olmaz sen dayanma

²⁰¹ Hoca Sâdeddin, **a.g.e.**, s.210; Solakzâde, **Solak-zâde Tarihi**, s.79-80; Müneccimbaşı, **Camiü'd-Düvel**, s.133.

²⁰² Âşıkpaşazâde, **TAO**, s.138; Neşri, **Cihânnümâ**, s.151; **ATAO**, s.31.

²⁰³ Namık Kemal, **Osmanlı Tarihi**, İstanbul, Hürriyet Yay., 1971, s.180.

²⁰⁴ Hadîdî, **TAO**, s.118; İbn Kemal, **TAO**, 4. Defter, s.313-315; Müneccimbaşı, **Camiü'd-Düvel**, s.133, İdrîs-i Bitlisî, **Heşt Bihişt II**, s.62-63.

Veli kâfirin ik i nesnesin al

Biri kızın, biri malın usanma”²⁰⁵

manzum satırlarına yer verir ve Osmanlı padişahlarının yabancılara güvenmesini eleştirir fakat onlardan kız alınmasına ses çıkarmaz.

Bazı Osmanlı kaynakları Yıldırım Bayezid’de görülen içki içme, eğlenceye düşme ve devlet işlerini ihmal etme gibi olumsuz durumlara sebep olarak Sırp kralının kızı olan eşi Mara Despina’yı gösterirler. Aynı zamanda kaynaklar bu durumun doğal sonucu olarak devlet işlerinin zaafa uğraması, rüşvetin yayılması ve adaletin bozulması gibi olayları da bu olaylara bağlarlar. Bu şekilde biz bazı kaynakların olumsuz Mara Despina algısı çizerek bir Osmanlı padişahı olarak Yıldırım Bayezid algısının zarar görmesini engellemeye yönelik bir çaba içerisinde olduklarını düşünmekteyiz. Zira Yıldırım Bayezid gibi otoriter bir padişahın zaaf ve meyli olmasa bu tür işlere eşi ya da vezirinin telkinlerine bakarak itibar etmeyeceğini düşünüyoruz. Netice itibarı ile bir insanın bu işleri yapıp yapmaması kendi iradesi dâhilindedir.

C.1.b. Çandarlı Ali Paşa ve Türk Rüstem Algısı

Çandarlı Hayreddin Paşa’nın büyük oğlu olan Çandarlı Ali Paşa Sultan Murad’ın Karaman seferine hareketi esnasında vezir olmuştur. Onun zamanına kadar Osmanlılarda bir vezir varken, Kara Timurtaş Paşa’ya da vezirlik verilmiş ve bu suretle Ali Paşa’ya vezirazam denilmiştir. Ali Paşa, Yıldırım Bayezid’e ve şehzadeler mücadelesinde Emir Süleyman’a da vezirlik etmiş ve 809/1406’da vefat etmiştir.²⁰⁶

Çandarlı Ali Paşa, kaynaklarımız tarafından Yıldırım Bayezid zamanında meydana gelen birçok bozukluğun ve nâmeşru hareketin müsebbibi olarak Yıldırım Bayezid’in eşi Mara Despina ile beraber suçlanmaktadır.

Kaynaklarımıza bakıldığında Çandarlı vezir ailesi, ilk ferdi olan Çandarlı Halil Paşa’dan itibaren neredeyse her dönemde rüşvet almakla itham edildikleri

²⁰⁵ Âşıkpaşazâde, **TAO**, s.172-173.

²⁰⁶ Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, C.I, s.583.

görülür. Âşıkpaşazâde ve Neşrî'deki kayıtlarda Osmanlı da ilk rüşvet olayının Orhan Gazi zamanında Çandarlı Halil Paşa eliyle alındığı anlaşılmaktadır.²⁰⁷

Âşıkpaşazade: “Evvel Hayreddin Paşa: Kim ol Orhan zamanında Bilecük kadısıyidi. Ve hem Ak Yayayı Orhan Gazi ana yazdurmuş idi. Ol zamanda yayalığa yazılmağ için eyü peşkeşler, at gibi ve katır gibi, verürler idi. Bizi yayalığa yazun derler idi”²⁰⁸ demek suretiyle bu dönemde yaşanan rüşvet hadisesine temas etmektedir.

Ahmedî de, Çandarlı Halil Paşa'ya bazı farklı eleştiriler yönelterek:

“...Bînevâlıkdan koyuban Çenderi

Katına geldi Halîl-i Çenderî.

Bu kamusıyla ki 'ilmi az idi.

Her hünerde 'âri vü nâsâz idi...”²⁰⁹

satırları ile onu ilmi zayıf olmakla suçlamaktadır.

Çandarlı Halil Paşa hakkında bundan başka suçlamalar da kaynaklarda mevcuttur.²¹⁰ Oruç b. Âdil'e göre, Osman, Orhan ve Murad zamanlarında âlimler bir günah işlendiği zaman onlardan kaçarak tepkilerini gösterirler ve bozuk iş yapılmasına müsaade etmezlerdi. Ancak Çandarlı Halil ve Türk Rüstem gelince bu durum sona ermiş ve âlimler bu görevlerini ihmal etmeye başlamışlardır.²¹¹

Anonim Tevârih-i Âl-i Osman'lar da Çandarlı Halil Paşa ve Karamani Rüstem'e çok ağır suçlamalar bulunmaktadır. **Anonim Tevârih-i Âl-i Osman**'larda padişahların eski zamanlarda tamakar (açgözlü) olmadıkları, hazine toplamayı bilmedikleri ancak Hayreddin Paşa'nın gelişiyle birlikte danışmendlerin musahip

²⁰⁷ “...Ol vakit adamların çoğı kadıya rişvet iletirdi kim beni yaya yazdurun deyü”. Âşıkpaşazâde, **TAO**, s.118; Neşrî, **Cihânnümâ**, s.73-74.

²⁰⁸ Âşıkpaşazâde, **a.g.e.**, s.239.

²⁰⁹ Ahmedî, **DTMAO**, s.147.

²¹⁰ k.g., Ali Paşa'nın, işbirliği hakkında Chalcondyle'de geçen bir rivayete göre “Ali Paşa Bayezid'i Timur'a karşı muharebeden alıkoymaya çok çalışmış iki taraf arasında ihtilafın sulhen tesviyesi için kendisinin elçilikle Timur'a gönderilmesini söylemiş ise de Sultan Bayezid buna karşı bu suretle hareket edecek olursa şan ve şerefle elde ettiği mevki kaybederek kuvvetli bey ve prensleri kendisine bağlamanın mümkün olmayacağını ve ancak şecaat ve cesareti sayesinde şimdiye kadar muvaffak olduğunu söyleyerek Ali Paşa'nın teklifini kabul etmemiştir.” Chalcondyle, 1632 tab'ı s.69'dan naklen Uzunçarşılı, **Çandarlı Vezir Ailesi**, s.36.

²¹¹ Oruç b. Âdil, **TAO**, s.45.

olmaları ile takvâ'nın kalkıp fetvâ ile uygunsuz işlerin caiz hale getirildiği, padişahların da onlara uydukları, memlekette ortaya çıkan tüm zulüm ve fesadın bu danışmendlerden sadrolduğu yazılıdır.²¹² **Anonim Tevârih-i Âl-i Osman**'lar başka bir yerde ise eski zamanlarda kadılığa kimsenin kolay kolay talip olmadığı, bu işin sorumluluğunun büyük olması nedeniyle kadılıkların uzun zaman boş kaldığını naklederler. Şimdiki zaman içinse kadılık için insanların birbirlerini kırdıklarını anlatırlar. Ancak bu kadıların okuma yazma dahi bilmedikleri, cahil oldukları, Osmanlı Hanedanını Acem ve Karamanî musahiplerin türlü günahlara bulaştırdıkları, Çandarlı Halil ve Karamani Türk Rüstem'in âlemi hile ile doldurdıkları, daha önce bilinmeyen hesap defteri (bütçe) te'lif ettikleri, akça yığıp hazine toplamaya sebep oldukları ve mağrur oldukları uzun uzun anlatılır.²¹³

Oruç b. Âdil ve **Anonim Tevârih-i Âl-i Osman**'lara göre Türk Rüstem âlemi hileyle doldurmuş, Halil Paşa'nın vezareti sırasında danışmendler çoğalmıştır. İlgili kaynaklarda "bu zamana kadar Osmanlı ailesi sert ve sağlam bir aile idi" şeklinde ki ifade de geçmiş zaman kullanılması bu dönemde ortaya çıkan sıkıntılara delalet etmektedir. Kara Rüstem, danışmendler ve nefesine uyanların gelip, uydurma fetva ve hilelere başlamaları, fetvayı koyup, takvayı kaldırmaları da kaynaklarımızda dile getirilmektedir.²¹⁴

Anonim Tevârih-i Âl-i Osman'lar ve Âşıkpaşazâde'de de Çandarlı Ali Paşa zamanında danışmendlerin beğlerin kapısına geldikleri, onlara yaranmak için tabiatlarına uygun cevaplar verdikleri, din yolundan saparak hilelere başladıkları, kadıların dahi fesatlarının ortaya çıkmaya başladığı, eski akça'nın başka vilayete gitmesinin yasaklandığı, Ali Paşa'nın zerrak (ikiyüzlü) bir kimse olduğu da ilgili kaynaklarda kayıtlıdır.²¹⁵

Osmanlı padişahları tahta geçer geçmez ilk iş olarak kendi adlarına hutbe okuturlar ve sikke kestirirlerdi. Sultan, kendi adına kestirdiği yeni akçeleri tedavüle

²¹² **ATAO**, s.27.

²¹³ **A.g.e.**, s.33.

²¹⁴ **A.g.e.**, s.33; Oruç b. Âdil, **TAO**, s.45-46.

²¹⁵ **ATAO**, s.34; Âşıkpaşazâde, **TAO**, s.138-139.

çıkardığında selefine ait akçelerin tedavülünü yasaklardı.²¹⁶ Âşıkpaşazâde ve **ATAO**'lar bu uygulamanın Yıldırım Bayezid zamanında başladığını birazda eleştiri anlamı içerecek şekilde yazarlar.

Hoca Sâdeddin Efendi, Yıldırım Bayezid zamanında zâlimlerin, fesaçıkların, kötü fiil işleyen kimselerin hep Ali Paşa'ya dayandıklarını ve onların Ali Paşa tarafından korunduklarını yazmaktadır. Ancak aynı satırların yazarı Çandarlı Ali Paşa'nın Yıldırım Bayezid'in gazabından da çok korktuğunu da ifade etmektedir.²¹⁷ Yıldırım Bayezid'den bu denli korkan bir devlet adamının bu işleri yapmaya cesaret etmesi enteresandır.

Bazı Osmanlı kaynakları Çandarlı Ali Paşa'yı da Yıldırım Bayezid zamanında işleri rüşvetle gördürmekle ve İstanbul kuşatmasının kaldırılması için Bizans imparatorundan rüşvet almakla suçlarlar. Hoca Sâdeddin, padişahın işleri Çandarlı Ali Paşa'ya bırakmasından sonra işlerin rüşvetle yürüdüğüne dair “iş gören rüşvettir” sözünün yaygınlaştığını anlatmaktadır.²¹⁸

Bazı kaynaklarda İstanbul'un kuşatılması sırasında Bizans imparatorunun arasının gayet iyi olduğu Çandarlı Ali Paşa'ya verdiği rüşvet ile bu sıkıntıdan kurtulduğunu ve kuşatmanın anlaşöa yapılarak kaldırıldığını yazmaktadırlar. Hadîdî, Tekür dediği Bizans İmparatorunun Çandarlı Ali ile gayet yakınlığını ve kuşatmanın kaldırılmasını şu şekilde anlatır:

“[...] Ali Pâşâ'ya diyüp men itdi hânı

Kış erdi kalmadı cengün zamânı...

Ali Pâşâ'ya virmişdi özini

Tekür iki eylemezdi bir sözünü...”²¹⁹

²¹⁶ Eski akçe yasağı kararı, tedavüldeki bütün paraların yeniden darphaneden geçmesi, darphanelerin olağan üstü bir çalışma dönemine girmesi demektir. Eski akçeler ya hurda gümüş olarak ya da devletçe tesbit edilen bir oranda yeni akçeyle değiştirilirdi. Sikke tecdid ve eski akçe yasağı, hazineye darp hakkı ve darp ücretinden ileri gelen bir gelir sağlardı. Darphaneler ne kadar fazla gümüş işlerse bu gelir o kadar artardı. Aslında bu politika nakdî servetleri vergilendirme anlamına da gelmektedir. Halil Sahillioğlu, “Akçe”, **DİA**, C.2, s.226.

²¹⁷ Hoca Sâdeddin, **Tacü't - Tevarih I**, s.213.

²¹⁸ **A.g.e.**, s.212.

²¹⁹ Hadîdî, **TAO**, s.116.

Benzer şekilde Âşıkpaşazâde, Bizans imparatoru'nun Çandarlı Ali Paşa'ya içi dışı altın ve gümüş dolu yüz tane balık gönderdiğini, bunun üzerine Ali Paşa'nın Yıldırım Bayezid'e yaltaklanmak suretiyle kuşatmayı kaldırtarak Bizans ile anlaşma yapılmasını sağladığını belirtir. Solakzâde ve Müneccimbaşı Ahmed Dede de olayı benzer şekilde anlatmakla birlikte gönderilen içi altın ve gümüş dolu balıkların sayısını on adet olarak verirler. Behiştî ise Tekfurun devlet erkânının himaye ve yardımına başvurduğunu ve onlara yalvararak hediyeler yolladığını yazar. Bu noktada isim zikretmese de Behiştî'nin kastının Çandarlı Ali Paşa ve ekibi olduğu açıktır.²²⁰ Bu noktada bu tür hediyelerin doğal olduğuna dair de bazı iddialar mevcuttur.

Müneccimbaşı Ahmed Dede ve Solakzâde'nin benzer şekilde anlattıklarına göre Veziriazam Çandarlı Ali Paşa'nın Sultan'ı yoldan çıkarmasıyla Yıldırım Bayezid atalarından kimsenin yapmadığı işi yapmış, şarap içmiş ve eğlencelere dalmıştır. Bu iki kaynak Ali Paşa'nın da şarap meclislerine ve eğlenceye gömüldüğünü iddia eder. Ali Paşa'nın “Zulüm ve kul hakkından başka her günahın tevbe edilince affolunacağını söyleyerek Sultan'ı içki ve eğlence âlemlerine teşvik ettiğini, rüşvet ve fesad kapılarının ardına kadar açıldığını, zulmün ülkenin her tarafına yayıldığını, özellikle kadıların rüşvet almakta, zulümde ve ülkeyi tahrip etmekte sınırı aştıklarını, veziriazam'a şikâyete gelenlerin hakaret, zâlimlerinse ondan himaye gördüklerini” anlatırlar.²²¹ Oruç b. Âdil, Âşıkpaşazâde ve İbn Kemal de Ali Paşa'nın zevk ehli bir kişi olduğunu, bunun etkisi ile halkın da zevke düştüğünü ve Osmanlı ülkesinde fesadın yayıldığını ifade ederler.²²²

Bilindiği üzere Osmanlı padişahları çok sağlam bir din ve Kur'an eğitimi almaktadırlar. Yıldırım Bayezid gibi bir padişahın Çandarlı Ali Paşa'nın teşviklerine kanarak ve Allah'ın affına güvenerek içki ve eğlence âlemleri tertiplemesini kabul edecek olursak, padişahın Kur'an da ki “Sakin o çok aldatıcı şeytan sizi Allah'ın affına güvendirerek kandırmasın” ayetini bilmediğini de kabul etmemiz gerekmektedir. Bu durumun kabûlü ise Yıldırım Bayezid'i en hafif ifade ile cahil veya saf duruma

²²⁰ Âşıkpaşazâde, **TAO**, s.137; Solakzâde, **Solak-zâde Tarihi**, s.87; Müneccimbaşı, **Camiü'd-Düvel**, s.137-138; Behiştî, “Behiştî Tarihi”, s.30.

²²¹ Müneccimbaşı, **Camiü'd-Düvel**, s.133; Solakzâde, **Solak-zâde Tarihi**, s.79-80.

²²² Oruç b. Âdil, **TAO**, s.46; Âşıkpaşazâde, **TAO**, s.139; İbn Kemal, **TAO**, s.429.

düşürmektedir. Kaynak yazarları bu durumu çok fazla düşünmemiş gözükmektedirler.

Bu noktada da biz **müsbet Yıldırım Bayezid algısı** sebebi ile kaynakların padişahın bu günahına bir kılıf buldukları kanaatindeyiz. Zira padişahın bu işlere meyli olmamış olsa hiçbir teşvikin onu bu fiillere itemeyeceği aşikârdır.

Kosova Savaşı'nda “düşmanın azından çoğundan kayırmak doğru değildir” diyen Ali Paşa Allah'ın izni ile azlığın çokluğa galebesine dair olan Kur'an'dan ayeti okuduktan başka bazı hadiselerle de galebe edileceğini söyleyerek Sultan Murad'ın tereddüdünü bertaraf etmiştir. Muharebe sabahı namazdan sonra Kur'an dan tefeül eden Ali Paşa bu husustaki tebşirâtı padişaha arz ederek onun maneviyatını güçlendirmiştir.²²³

Müneccimbaşı Ahmed Dede'ye göre Veziriazam Ali Paşa, ihtişama, gösterişe, süs ve ziynete çok düşkündür. Osmanlı sarayına yeme, içmede, giyimde, yaşamada ihtişamı, gösterişi ilk sokan kişi de Ali Paşa'dır.²²⁴ Bu hususta bazı yabancı kaynaklar Yıldırım Bayezid'e de eleştiriler yöneltmektedirler. Münecimbaşı Ahmed Dede, Çandarlı Ali Paşa'nın olumsuz algısını “Homoseksüellik (sibyancılık), şarab içmek gibi davranışlarla Allah'a isyan etmekle itham edilir”²²⁵ sözleriyle bir adım daha ileri götürmektedir.

²²³ Neşrî, **Cihânnümâ**, s.132-133; Hoca Sâdeddin, **Tacü't - Tevarih I**, s.181-182; Bu ayet “Ey Nebi! Kâfirlere ve münafıklara karşı cihad et”. Tahrim Suresi 9. Ayet.

²²⁴ İbn Hâcer, “...Şeyh Takiyüddin al-Makrîzî'nin yazısında şunları okudum ki, ona bunları Emir Al-Hasene al-Keçkenî anlatmıştı. (Makrîzî onun ağzından naklen şöyle söylüyor): "Elçi olarak Ebu Yezid'e gittiğim vakit onunla beraber hamama girdim. Burada, içinde yıkandığı bir havuz vardı ki tamamıyla gümüş idi, keza içinde yemek yediği, (su) içtiği ve kullandığı kaplar da böyle idi” demektedir. İnalçık, “İbn Hâcer I”, s.192; Bizans İmparatoru II. Manuel Palaiologos, sultan'ın yanında Anadolu beyliklerine karşı yapılan sefere iştirak etmiştir. İmparator bu esnada bir arkadaşına yazdığı mektupta Yıldırım Bayezid'in lüks ve gösterişe meraklı olduğunu, “Her şeyi anlayabilirim lakin ulakların bizi hükümdarın huzuruna davet etmesine anlam veremiyorum. Sanırım akşam yemeğinden önce tekrar şerefe birkaç kadeh kaldırmak ve çeşitli altın kâse ve kadehlerinden oluşan koleksiyonundan bizi ağzımıza kadar şarapla doldurmak istiyor” şeklinde satırlara yer vermek suretiyle açıkça belirtir. Murad Keçiş, “II. Manuel Palaiologos'un Mektupları”, **The Journal of Academic Social Science Studies**, Volume 6, Issue 3, 2013, s.318-319.

²²⁵ Münecimbaşı, **Camiü'd-Düvel**, s.125; Yıldırım Bayezid'in 7000 doğancı ve zağarcı avcıları ve 6000 av köpeği olduğu iddia edilmektedir. **Grekçe Anonim**, s.105.

Eserini Yıldırım Bayezid devrinde yazmış bulunan Şeyhoğlu Mustafa, **Kenzü'l-Kübera** isimli eserinde; "...Ulema hırs u tama çirkine bulaşdı bu gün..." demek sureti ile bu devir ulemâsına eleştiri oklarını yöneltmektedir.²²⁶

Bunlardan başka Evliya Çelebi, Ankara Savaşı'nda nice bin ulûfesiz derme çatma askerinde Yıldırım Bayezid'in vezirinin kötü tedbiriyle Timur'a tabi olduğunu yazarak Çandarlı Ali Paşa'yı suçlamaktadır.²²⁷

Kaynaklarımızda Çandarlı Ali Paşa ile beraber bazı olumsuz fiillerin müsebbibi olarak gösterilen Mevlana Rüstem hakkında çok fazla bilgi yoktur. Âşıkpaşazâde bu kişi hakkında kadiasker olduğu, fakat vezirlik işlerine dahi karışacak gücü bulunduğu bilgisini verdikten sonra "esirden geçidlik almak anun bünyâdidur" demektedir. Bundan başka eski akça kullanımının ve yurt dışına çıkarılmasının yasaklanmasının onun ihdası olduğunu belirtir. Kendisinin Karaman vilayetinden gelmiş yeni bid'atler icad eden bir kişi olduğunu da belirten Âşıkpaşazâde, kendisinin hayırsız bir evladı olduğunu ve ona yüklü miktarda miras bıraktığını ancak evladının bu mirası kısa sürede yediğini anlatır.²²⁸

Anonim Tevârih-i Âl-i Osman'lar, Âşıkpaşazâde ve benzer şekilde Neşrî eleştirilerine devamla Çandarlı Ali Paşa'nın vezirliğinde İç oğlanlığın kurulduğunu, bütün mevkilere bunların getirildiğini, Çandarlı Ali Paşa'nın İç Oğlanlarına çok rağbet ettiğini anlatırlar. Aynı kaynaklar Osmanlı padişahlarına Acem ve Karamanilerin musahip olmasından sonra Osmanlı padişahlarının çeşitli günahları işlemeye başladıklarını iddia ederler.²²⁹

Gelibolulu Mustafa Âli, Çandarlı Ali Paşa hakkında, "Ânın zamanına gelince ümerâ vü vüzerâda iç oğlanı terbiyeli ve halvet hâssalarının kusûr-ı cennet gibi zineti ve ğılmân-mişâl ğulâmân ve çehregân-ı gül-çehregân ile tertîb kılınub, harem-i muhterem

²²⁶ Şeyhoğlu Mustafa, **Kenzü'l Küberâ**, (97a-b)'den naklen Zehra Toska, "Dönemini Yansıtan Bir Eser: Kenzü'l Küberâ", **Sultan Yıldırım Bayezid Han ve Dönemi**, Ed. Sadettin Eğri, Bursa, Gaye Kitabevi, 2013, s.238.

²²⁷ Evliya Çelebi, **Seyahatnâme**, C.1, s.53.

²²⁸ Âşıkpaşazâde, **TAO**, s.239-241.

²²⁹ **ATAO**, s.33; Âşıkpaşazâde, **TAO**, s.138; benzer şekilde Neşrî, **a.g.e.**, s.152-153.

ri'âyeti ve mahrem nâ-mahrem tefrîk olunmak haysiyyeti görünmüş ve bilinmiş değil idi” satırlarına da yer verir.²³⁰

İnalcık'da özellikle **ATAO**'ların Yıldırım Bayezid dönemini Çandarlı Ali Paşa eliyle merkezi hazineyi geliştirme, yeni vergiler koyma, tımar ve tahrir usullerinin uygulanması, kadılık müessesesinde ıslahat gibi birçok yeniliklerin yapıldığı ve bu bürokratik genişleme nedeniyle şeri'at elden gidiyor şeklinde şikâyetlerin gündeme geldiği bir devir olarak gösterdiklerine işaret eder.²³¹

Uzunçarşılı ise Çandarlı Ali Paşa hakkında: “Bütün tarihi kayıtlara göre Çandarlı Ali Paşa âlim değerli bir vezir, teşkilatçı ve iyi bir kumandan, kudretli bir devlet adamı ve hükümet reisi, mahir bir diplomat, yerine göre siyaseten derras olduğu gibi, çok cömert, irtikâp ve irtişası olmayan bir şahsiyet olduğu beyan edilerek içkiye iptilası ve mahbup dostluğu yüzünden de muaheze edilmektedir. Üç padişaha fasılasız olarak on sekiz sene vezir-i azamlık eden ve bu müddet içinde siyaset, askerlik, teşkilat cihetlerinden büyük başarılar temin eyleyen Ali Paşa'ya karşı Osmanlıların aşiret teşkilatını devam ettirmesini isteyen ve hazine ve askeri teşkilat kurulmasına karşı çıkan bazı muhafazakâr bir zümrenin bunu hoş görmeyecekleri ve başka bir şey bulamayınca içkisini ve iç oğlan teşkilatı dolayısıyla mahbup dostluğunu ileri sürerek kendisini muaheze edecekleri tabii görülmelidir. Osmanlı Devletinde iç-oğlanı teşkilatının daha sonraki tarihlerde genişletilerek devamı bu teşkilatın isabetli olduğunu göstermektedir”²³² değerlendirmesini yapmıştır. Biz de Yıldırım Bayezid döneminde yaşanan bazı olumsuzlukların sorumluluğunun kaynaklar tarafından başta Çandarlı Ali Paşa ve Yıldırım Bayezid'in eşi Mara olmak üzere çeşitli kimseler üzerine paylaştırılmaya çalışıldığını düşünüyoruz. Bu nedenle bazı müverrihler tarafından Çandarlı Ali Paşa ve Mara hakkında olumsuz algı geliştirildiği veya en azından bazı hadiselerin özellikle ön plana sürülerek bu algının güçlendirilmeye çalışıldığı söylenebilir. Benzer şekilde kaynaklar Fatih Sultan

²³⁰ Gelibolulu Âli, **Kühü'l-Ahbâr**, s.123-124.

²³¹ Halil İnalcık, **Osmanlı'da Devlet, Hukuk, Adâlet**, s.31.

²³² Çandarlı Ali Paşa'nın değerli bir devlet adamı oluşu hakkında Bkz.: Uzunçarşılı, **Çandarlı Vezir Ailesi**, s.44-45; Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi**, C.I, s.556; Âşıkpaşazâde, merasim elbiselerinden ak kaftan üzerine kırmızı düğme takmanın Çandarlı Ali Paşa'nın icadı olduğunu ifade eder. Âşıkpaşazâde, **TAO**, s.240; Bunun düzenli ve disiplinli bir ordu oluşturmak üzere toplumun farklı sosyal ve ekonomik kesimlerinden gelen askerler arasında bir fark olmadığını göstergesi olduğu ifade edilir. İ. Naci Zeyrek, “Siyasi Faaliyetleri ve Toplumsal Hizmetleriyle Yıldırım Bayezid'in Veziriazamı Çandarlı Ali Paşa”, **Sultan Yıldırım Bayezid Han ve Dönemi**, Ed. Sadettin Eğri, İstanbul, Gaye Kitabevi, 2013, s.131.

Mehmed dönemindeki reformlara karşı Karamanlı Mehmed ve Rum Mehmed Paşaları günah keçisi olarak ilan ederek²³³ II. Mehmed'i aklamaya çalışırlar. Hoca Sâdeddin başta olmak üzere saraya yakın bir kısım kaynak ise resmen Yıldırım Bayezid'in ilgili kimseler tarafından aldatıldığını iddia ederek bu devirde yaşanan olumsuzluklarda suçunun olmadığı algısını ortaya koymaya çalışmaktadırlar.

C.1.c. Ankara Savaşı'nın Kaybedilmesi

Bize göre Ankara Savaşı'nın kaybedilmesi Yıldırım Bayezid algısını olumsuz etkileyen en önemli faktördür. Bu durumun etkisini görebilmek için Yıldırım Bayezid'i gören ya da onun dönemine yakın yaşayan müverrihlerin eserine bakmak ve bu kaynaklardan edinilen bilgileri sonraki kaynaklarla karşılaştırarak aradaki sapmayı tesbit etmek yeterli olacaktır. Bu durumda çok mühim ve Yıldırım Bayezid devrini yaşamış bir kaynağa sahibiz. Bu delil Ahmedî'nin **Dâstân ve Tevârîh-i Mülûk-i Âl-i Osman** isimli eseridir. Ahmedî eserinin giriş bölümünde Yıldırım Bayezid'i âdeta yere göğe sığdıramaz. Onun askeri becerileri, adaleti, ilim ehline hürmeti ve onlara yaptığı yardımlar, halkın refahı hakkında övgüler birbirini izler. Feridun Emecen'in de işaret ettiği gibi bu durum Sultan Berkuk'un ölüm haberinin alınmasına kadar devam eder²³⁴ ve bu noktadan itibaren ilk eleştiriler başlar. Bu noktada müellif Yıldırım Bayezid'in aç gözlülük ve fırsatçılık ettiğini, Mısır'ın kendisinin olduğunu söylediğini, kendi sonunu düşünmediğini Malatya üzerine yürüdüğünü ve hata ettiğini anlatır. Bu şekilde Ahmedî Yıldırım Bayezid'in kötü sonunu, diğer kaynakların iddia ettiği gibi kişisel bazı kusurlu özelliklerine bağlamak yerine onun fetihçi siyasetine bağlar.

Bu noktada Emecen'in tespitlerinin doğru olduğunu düşünüyor ve birkaç husus eklemek ve hadiseyi siyasi-askeri açıdanda izah etme ihtiyacı hissediyoruz. Bilindiği üzere daha önce Yıldırım Bayezid-Berkuk ve Kadı Burhâneddin arasında Timur karşıtı bir koaliyon Kadı Burhâneddin'in girişimleri sayesinde kurulmuş, hatta bu ittifaka Toktamış Han dahi katılmıştır. Bu ittifakın Timur'u oldukça tedirgin ettiği, ilk seferinde Kadı Burhâneddin üzerine yürümekten vazgeçerek Toktamış Han

²³³ Feridun Emecen, "İhtirasın Gölgesinde Bir Sultan: Yıldırım Bayezid", Osmanlı Araştırmaları, XLIII, 2014, s.80.

²³⁴ A.g.e., s.74-75.

üzerine yürümesinden ve Anadolu harekâtını ileri bir tarihe bırakmasından bellidir. Bir süre kör topal devam eden koalisyon bir türlü tarafların birbirine güvenememeleri nedeniyle sağlam bir zemine oturamamıştır. Fakat Kadı Burhâneddin'in ansızın Timur'un da etkisinin bulunması ihtimali olan bir olay sonucu Kara Yülük Osman Bey tarafından öldürülmesi ile koalisyon yeni bir safhaya girmiş ve sarsılmıştır. Bu noktada Orta Anadolu da ortaya çıkan otorite boşluğunu Timur taraftarı güçlere bırakmak istemeyen Yıldırım Bayezid harekete geçerek Sivas'ı ardından Malatya, Darende ve Divriği'yi ele geçirmiştir.²³⁵ Bu durum elbette kâğıt üzerinde varlığı devam eden koalisyonun sona ermesi anlamına gelmektedir ve bu seferle yalnızlaşan Osmanlı Devleti Timur saldırısı için hazır hale gelmiştir.²³⁶ Dolayısıyla Ahmedî bu seyri ve Ankara Savaşı'nın kaybıyla sonuçlanacak gidişatı başlatan olay olarak görmekte ve eleştirilerini bu noktada sıralamaktadır.

Emecen'e göre Ahmedî ile aynı dönemlerde yazılan Abdülvâsi Çelebi'nin **Halilnâme** adlı eserinde ve Neşrî Tarihi içinde yer alan "Ahval-i Sultan Mehmed b. Bayezid Han" isimli bahiste Yıldırım Bayezid'den hiç bahsedilmemesi ve görmezden gelinmesi de Ankara Savaşı'nın kaybedilmesi ile ilgili düşünülmelidir.²³⁷

Ahmedî'nin olaylara yaklaşımı ilk Osmanlı tarihçileri tarafından da tekrar edilmiş örneğin Şükrullah Ahmedî'yi satır satır âdeta tekrarlamıştır. Fakat o Yıldırım Bayezid'in Mısır'a göz dikmesi konusunu daha yumuşak işler. Bunun sebebi de devrin padişahı II. Mehmed'in Yıldırım Bayezid'e benzer politikalar izliyor olmasıdır.²³⁸ Enverî de eserinde Yıldırım Bayezid hakkında ağır bir olumsuz algı taşımaz, onu tenkit etmez. Ancak durum Âşıkpaşazâde ve Anonimler ile değişmeye başlar ve II. Bayezid döneminde yazılan eserlerde Yıldırım algısı olumsuzu dönerek şekil değiştirir. Yıldırım Bayezid algısında Âşıkpaşazâde ile başlayan kırılmanın Fatih Sultan Mehmed döneminde uygulanan Yıldırım Bayezid'e benzer fetihçi ve cihanşümül politikalarla, daha sonraki dönemde özellikle Cem Sultan isyanının uluslararası bir sorun haline dönüşmesi nedeniyle fetihlerde ve dış politikada yaşanan

²³⁵ Aka, **Timur ve Devleti**, s.24.

²³⁶ Yaşar Yücel, **Timur'un Ortadoğu-Anadolu Seferleri ve Sonuçları (1393-1402)**, Ankara, TTK, 1989, s.59-61.

²³⁷ Emecen, "İhtirasın Gölgesinde Bir Sultan", s.76.

²³⁸ Emecen, **a.g.e.**, s.77.

nisbi durgunluğun etkisi olduğunu, kaynakların devrin şartları gereği değişik düşüncelerle tavır belirlediklerini ve buna uygun olarak Yıldırım Bayezid algısını şekillendirdiklerini düşünüyoruz.

Bu noktada Ankara Savaşı kaybedilmese Osmanlı kronik yazarlarının algısının bu denli olumsuz olmayacağını, savaş kazanılsa müverrihlerin hata olarak yansıtılan Berkuk'un ölümü üzerine Yıldırım Bayezid'in yaptığı bu fetihleri ve Yıldırım Bayezid'i yüceltmek için birbirleri ile yarışacaklarını düşünüyoruz.

C.2. OLUMSUZ YILDIRIM BAYEZİD ALGISI ÖĞELERİ

C.2.a.Yıldırım Bayezid'in Diplomasi Kurallarına Riayet Etmemesi

Yıldırım Bayezid, Timur ile kurduğu diplomatik ilişkilerde duruma göre değişken tavırlar sergilemiştir. Onun duruma göre sert, tehditkâr, sulha meyilli, savaşa davetkâr tutumlar sergilediği olmuştur. Bu durum Timur gibi bir diplomasi ustasına karşı tutarsız bir politika gibi görünmektedir. Ancak bu durum bir başka düşünce tarzıyla Yıldırım Bayezid'in içinde bulunduğu duruma, zamana ve rakibinin hareketlerine göre taktik değişiklikleri yaptığı ve zaman zaman kendi kişisel özelliklerinden kaynaklanan fevrî davranışlar sergilediği için bu şekilde algılandığı şeklinde de düşünülebilir. Timur da Yıldırım Bayezid'i ve rakiplerini gelişmiş istihbarat ağı sayesinde çok yakından tanımakta ve amaçlarını gerçekleştirmek için kendisi de duruma göre zaman zaman sertleşen zaman zaman yumuşayan bir politika takip etmektedir. Siyasî ve askerî atakları üzerine diplomasiyi de iyi bir silah olarak kullanabilen Timur, Yıldırım Bayezid'i kâh tehdit ederek korkutmak istemiş, kâh övmüş, kâh aşağılamıştır. Onun Yıldırım Bayezid üzerinde gerçekleştirmek istediği etkilerin, Yıldırım Bayezid'in onun mektuplarına ve elçilerine verdiği cevaplarda genelde gerçekleştiği görülmektedir. Gururlu ve sert bir padişah olarak tanınan Yıldırım Bayezid'in de Timur'un izlediği ve bizim adına dalgalı diplomasi dediğimiz diplomasi üslubuna uyduğu ve zaman zaman hislerine mağlub olarak ona hakaret ve tehditler ettiği, zaman zaman da üslubunu yumuşattığı görülmektedir. Buna karşılık Timur'un diplomasi kaidelerinin dışına asla çıkmadığı fakat rakibinin sınırlarını ve dengesini bozmak, gözünü korkutmak için de her şeyi denediği görülmektedir. Tüm

bu diplomatik manevralar ve cevaplar, Timur tarafından ustaca kullanılarak gerek içeride Anadolu üzerine yapılacak sefere karşı olan devlet adamları ve ordu içindeki muhalefeti susturmakta gerekse İslâm âlemine esasen sulha taraftar olduğu ancak savaşı Yıldırım Bayezid'in istediği şekilde yapılacak propagandaya vesile olarak kullanılmıştır. Timur'un giderek isteklerinin dozunu artırmasına ve sonunda Yıldırım Bayezid gibi bir padişahın kabul etmesine imkân olmayan isteklerini sıralamasına bakarak aslında bu görüşmelerin formalite icabı yapıldığı sonucuna dahi varılabilir. İki hükümdarın hâkimiyet anlayışlarına, hedeflerine, devrin stratejik, ekonomik ve askeri şartlarına bakıldığında çatışmanın kaçınılmaz olduğu rahatlıkla görülebilmektedir.

Hoca Sâdeddin, Timur-Yıldırım Bayezid diplomatik ilişkileri hakkında genel olarak, Yıldırım Bayezid'in Timur'dan gelen uygunsuz haberleri, yüzlerce ağır lafları, hakaretlerle doldurulmuş sözlerini kabul etmediği, bu uygunsuz haberleri getiren elçileri tahkir ettiği, hitaplarda ve cevaplarda saygılı yazı çeşidini de bir yana bırakıp, ağır teklifleri geri çevirdiği, yerine getirilmesi mümkün olmayan istekler üzerine görüşme kapılarını kapattığı değerlendirmesini yapar. Ardından Yıldırım Bayezid'in şerefini korumak için Timur'un elçilerini ağır, sert ve yıldırıcı sözlerle yolcu ettiğini ve Timur'un karşısında yer aldığını belirtir.²³⁹ Başka bir yerde ise Sivas ve Malatya'nın alınmasından sonra Yıldırım Bayezid'in Erzincan hâkimi Taharten'den vergi ve haraç istemesi ve kendisine boyun eğmesini istemesine karşılık Timur'un hoş olmayan bir mektup gönderdiğini ve bu mektupta kendisini överek göklere çıkardığını Yıldırım Han'ı ise yere batırdığını, bu haddi aşan sözlerin padişahı çok kızdırdığını yazmaktadır. Klaviyo, Konstantin Kostenecki ve Müneccimbaşı Ahmed Dede de Timur'un gönderdiği mektubun hiddet ve gazapla karşılandığını yazmaktadır.²⁴⁰

Hadîdî ve Gelibolulu Mustafa Âlî de aynı bu mektuba sert bir cevabın yazıldığını onaylamaktadırlar. Hadîdî de,

“...Gelüp elçi erişdi ehl-i dergâh

²³⁹ Hoca Sâdeddin, **Tacü't - Tevarih I**, s.251.

²⁴⁰ **A.g.e.**, s.231-232; Klaviyo, **Semerkan'd'a Seyahat**, s.73; Kostenecki, **Stefan Lazareviç**, s.60; Müneccimbaşı, **Camiü'd-Düvel**, s.139-140.

Haber virüp iderler şâhî âgâh
İledüp kondururlar bir makâma
Çekilüp piş-keş okundu nâme
Şeh erkâna heman itdi hitâbı
Yazıldı nâmenün def'i cevâbı...²⁴¹

manzumu yer almaktadır.

Neşrî ve Âşıkpaşazâde, Timur'un diplomasi adabı uyarınca çeşitli hediyelerle birlikte bir mektup gönderdiğini fakat Yıldırım Bayezid'in bu hediyelere itibar etmediğini yazmaktadır. Bunlara ek olarak Neşrî bir iddiaya göre Timur'un Kara Yusuf ile Celayir Ahmed'i istediğini ve Yıldırım Bayezid'in Malatya'yı aldığına incinerek hoş olmayan sözler ettiğini, bu nedenle padişahın buna incinerek sert bir cevap içeren mektup gönderdiğini, Rûhî Çelebi ise aynı sebeple elçinin tahkir edildiğini yazmaktadır.²⁴²

Anonim Tevârih-i Âl-i Osman'lar Timur'un tazim ile barış yapmak amacıyla Yıldırım Bayezid'e elçiler ve mektuplar gönderdiğini, mektuplarında "oğlum Yıldırım Han" diye kendisine kıymet verdiğini ancak buna karşılık Yıldırım Bayezid'in Timur'u "Leng Timur" diye hor gördüğünü, "kahbenin erisin, eğer gelüp benümile buluşub ceng itmezisen ben dahi varmazisem avratum dahi boş olsun" şeklinde hakaret ve tehdit ettiğini, "Gel uğraşalum, devlet kimünse ola" şeklinde de meydan okuduğunu, gözüne hiç kestirmedeğini yazarlar ve ardından şu manzuma yer verirler:

"İki yüzlüdür kılıcdan urma lâf
Bi-vefâdan deyr-i vefâ ummak güzâf
Tekye uran kılıca Mecnûn olur
Ol kılıcdan akıbet magbûn olur
Halıkundur mülk anı ol pâdişâh

²⁴¹ Hadîdî, **TAO**, s.127; Gelibolulu Âli, **Kühû'l-Ahbâr**, s.141.

²⁴² Âşıkpaşazâde, **TAO**, s.143; Neşrî, **Cihânnümâ**, s.156-157; İbn Tagrıberdi, **En-Nücûmu'z-Zâhire**, s.354; Rûhî, "Rûhî Tarihi", s.397; "...Bu mektup ulaşınca Kara Yusuf'u bana gönder..." Timur, **Tüzükât-ı Timur**, s.65.

Kime dilerse virüp eyleye şâh”²⁴³

Behiştî, Yıldırım Bayezid’in Timur’un yumuşak davranışlarına ve dostluğuna itibar etmeyip, korkusuzca kendisine sert muamele ettiğini, gücüne güvenerek, gelen Timur elçisine hürmet etmeyip onu tahkir eylediğini, fitne çıkaran sözler söylediğini ve azarladığını, iki taraf arasında düşmanlığın hiç gerek yokken böylece ortaya çıktığını yazar. Timur elçisinin de bu durumu bire bin katmak suretiyle, Timur’a anlattığını ekler. Ardından Yıldırım Bayezid’in son cevabının Timur’a meydan okuma ve savaşa davet etme olduğunu ifade eden bir mesnevi’ye yer verir.²⁴⁴ Behiştî ilerleyen zamanda Timur’un Erzurum’a vardığı sırada Yıldırım Bayezid’in bir elçisinin ve mektubunun kendisine ulaştığını ve elçinin saygı ve ihtiram ile Timur tarafından karşılandığını ifade eder.²⁴⁵

Kaynaklar Yıldırım Bayezid’in Timur’un elçilerini tahkir etmek ve azarlamaktan fazlasını da yapmaya karar verdiğini ancak devlet adamları, beyler ve ulemânın bunu engellediğinden bahsederler. Kemal, Yıldırım Bayezid Timur ilişkilerine geniş yer verir. Timur’un mektubunda Taharten’in ve Germiyanoglu’nun memleketlerini kendilerine iade etmesini istediğini, aksi halde ülkesini yakıp yıkmakla tehdit ettiğini yazar. Yıldırım Bayezid’in gazaba gelerek Timur elçisinin burun ve kulaklarını kesmek istemesinden, fakat beylerin buna karşı çıkarak bunu engellediklerinden bahseder.²⁴⁶ Hoca Sâdeddin de Yıldırım Bayezid’in elçileri öldürtmeyi düşündüğünü ancak bundan elçi öldürmenin uygun bir davranış olmaması nedeniyle vazgeçmek zorunda kaldığını, bunun üzerine Timur’un üzerine yürümeye karar verdiğini yazar.²⁴⁷ Gelibolulu Mustafa Âlî ve Solakzâde elçilerin katledilmesine dair emir verildiğini ancak bu işin sonunun hayırlı olmayacağını bilen Emir Sultan ve Molla Fenâri ile beraber olan vezirler ve tanınmış komutanların bu

²⁴³ **ATAO**, s.38.

²⁴⁴ “Budur sana âhır cevâbum hemân
Berü gel ki seyl ola meydânda kan
Benüm dahı gönlüm dilerdi kîtal
Gel ögredeyüm sana ceng ü cidâl
Uyursan dahı uyarayum seni
Eger ölmez isen anasın beni.” Behiştî, “Behiştî Tarihi”, s.34.

²⁴⁵ **A.g.e.**, s.37.

²⁴⁶ Kemal, **Selâtin-nâme**, s.91-93.

²⁴⁷ Hoca Sâdeddin, **Tacü’t - Tevarih I**, s.232.

emrin uygulanmasına mani olduklarını naklederler.²⁴⁸ Dukas'ta Yıldırım Bayezid'in hakaret anlamında Timur'un elçilerinin sakallarının traş edilmesini ve şerefsiz şekilde kovulmalarını emrettiğini, Timur'un kendisi üzerine gelmezse meşru karısından boş olmasını ve başka ağır sözler de söyleyerek kovduğunu yazmaktadır.²⁴⁹

Behiştî ve İdrîs-i Bitlisî, Yıldırım Han'ın Timur'un elçisine iltifat etmeyip bu elçiye üç ay kadar cevap vermediğini belirtirler. Hatta Behiştî bu duruma Timur'un çok sinirlendiğini ve "bu yumuş oğlanınun oyalandığı hayırdır" diye düşündüğünü yazar.²⁵⁰

Kaynaklara göre Yıldırım Bayezid'in sert karşıladığı tek elçi Timur elçisi değildir. Behiştî ve Neşrî'nin aktardığına göre Yıldırım Bayezid Karamanoğlu'ndan gelen bir elçiyide hakaretle ve gazapla karşılaşmış ve Behiştî'nin aktardığına göre "Hazır olsun vardum, ayruk hud'aya, hileye çare yokdur" diyerek tehdit etmiştir.²⁵¹

Gelibolulu Mustafa Âlî, Mevlana Arabşah'tan nakille üç defa Timur'dan nâmenin geldiğini ve Taharten'in ailesinin istendiğine ve Celayir Ahmed ve Kara Yusuf'un reddedilmesi veya tutuklanmasına dair taleplerin Yıldırım Bayezid'e iletildiğini fakat Yıldırım Han'ın bunları kabul etmemesinden başka elçilere hayli ezâ ettiğini ve Timur'un nâmesinde saygı ile ikisinin adını bir yerde eşit şekilde yazdığını söylediikten sonra Timur'a gönderilen namede ise Timur'un adının "sair nâs esâmisi gibi beynes-sütûr (sadır arasında) yazıldığını ve kendi adının ise (üstünlüğe dalalet edecek şekilde olduğu aşikâr) altın harflerle yazıldığını nakletmektedir.²⁵²

²⁴⁸ Gelibolulu Âli, **Kühü'l-Ahbâr**, s.141; Solakzâde, **Solak-zâde Tarihi**, s.95.

²⁴⁹ Dukas, **Bizans Tarihi**, s.34.

²⁵⁰ Behiştî, "Behiştî Tarihi", s.38; İdrîs-i Bitlisî, **Heşt Bihişt II**, s.110.

²⁵¹ Behiştî, **a.g.e.**, s.18; Neşrî, **Cihânnümâ**, s.144.

²⁵² Gelibolulu Âli, **Kühü'l-Ahbâr**, s.156; "Ama o fazlasıyla haddini aştı. Ve insafsızlığını sergiledi. Çünkü kendi mektuplarından birinde ve yazdıkları nâmelerde adını Taharten'in adından sonra yazmıştı. Bu yaptığı ona yakışır mı? Taharten ki, katımızda bir kulumuz gibidir ve tebaamızın en değersizleri arasındadır. Bayezid, bizim mektubumuzu okuduktan sonra gönderdiği cevapta aşırı ahmaklık ve edepsizliği sebebiyle kendi adını (altın) harflerle yazdırıp bizim adımızdan önce zikretti". İbn Arabşah, **Acâibu'l Makdûr**, s.300.

Yezdî de Yıldırım Bayezid'in Timur'un adetlerine aykırı olarak kasıtlı şekilde on adet hediye gönderdiği ve bu durumun Timur'un hediyeleri kabul etmemesine neden olduğu yazılıdır. Timur, kendisine gönderilen hediyelerin her zaman çeşit ve adet olarak dokuz tane olmasını isterdi. Buna “dokuzat” veya “tokuzlu” denmektedir.²⁵³

Yıldırım Bayezid'in diplomasi kurallarına riayet etmeyişi Osmanlı kronikleri dışındaki kaynaklarda da açıkça belirtilmiştir.²⁵⁴

Kosteneçki'ye göre de Timur, Yıldırım Bayezid'den kendisine baş eğmesini vergi ödemesini istemiş ve Konstantinopolis'i fethedeceğine dair gözdağı vermiştir. Yıldırım Bayezid bunları duyunca öfkeyle köpürmüş, savaşla karşılık vermeye hazırlanmış, aşağılayıcı korkunç mektuplar göndermiştir. Timur'a “sıkıysa savaşa gelmeyi bir göze al, o zaman göreyim ben seni!” şeklinde tehditler savurmuştur.²⁵⁵

Yıldırım Bayezid'in Timurlu ve Karamanlı elçilerinden başka kendisine gelen başka devlet elçilerine sert davrandığı kaynaklarda yeralmadığına göre onun bu davranışlarının siyasi rakiplerine yönelik politik davranışlar olduğu söylenebilir. Yıldırım Bayezid'in ilişkilerinin sıkıntılı olduğu ülke elçilerine hükümdarlarına bir nevi mesaj ve gözdağı vermek amacıyla sert davrandığını düşünüyoruz. Düşüncemize göre Yıldırım Bayezid'in dış politika anlayışında rakibe korkmadığını göstermek için meydan okumak, onu tehdit etmek ve bunu göstermek amacıyla elçileri tahkir etmek gibi davranışlar önemli yer tutmaktadır.

²⁵³ Yezdî, *Zafernâme*, s.387; İbn Tagrıberdi, *En-Nücûmu'z-Zâhire*, s.341.

²⁵⁴ Ebu Bekir Tihranî, Yıldırım Bayezid'in Emir Taharten'e elçi göndererek, “Azerbaycan'ın ve diğer yerlerin vergisini (mal) toplayarak bu tarafa gönder” dedikten başka kininden ve gazabından dolayı insanı öfkelenendirip baştan çıkaracak sözler söylediğini iddia eder. Tihranî, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, s.42-43; El Hüseyini, Yıldırım Bayezid'in, Timur'un kaba sözler edip mal, haraç ve kendi adına hutbe okutup sikke kestirmesini istemesi üzerine öfkelenildiğini ve kaba sözler ettiğini yazar. El Hüseyini, *Târîh-i Kebîr*, s.11; Yezdî ise “kendisini gurur seline kaptırmış olan [Yıldırım Bayezid] Rum kayseri, öyle nasihat ve mektuplara kulak verecek kişi değildi. Tamamen yanlış ve yalan cevaplar gönderdi...” demektedir. Yezdî, *Zafernâme*, s.339; İbn Arabşah ise “Timur, onun kahırlı mektubunu alınca, ‘Bu ahmak Osmanoğlu çıldırmış!’ dedi. Çünkü o (Bayezid) hakaret dolu bir mektup yazmıştı” diyerek Yıldırım Bayezid'in diplomasi kurallarına uymadığını iddia eder. İbn Arabşah, *Acâibu'l Makdûr*, s.294-295.

²⁵⁵ Kosteneçki, *Stefan Lazareviç*, s.60.

C.2.b. Yıldırım Bayezid'in İçki İçmesi ve Eğlence Anlayışı

Yıldırım Bayezid'e kaynaklarımızın yönelttikleri en sert eleştirilerden birisi de bu noktadadır. Bu konuda kaynaklarımız eğlenceye meyilli²⁵⁶ ve ilk defa Osmanlı padişahları içerisinde içki içen padişahı algısını ortaya koyarlar. Ancak birçok kaynak da bu durumun üzerine âdeta bir hafifletici neden olması bâbında onu bu yola iten kişiler olarak Çandarlı Ali Paşa ve eşi Mara'yı ileri sürerler. Bu ortamda Yıldırım Bayezid'in devlet işlerini dahi bir dönem ihmal ettiği ve devlet mekanizmasının sağlıklı işleminde görülen bazı aksaklıklara bu durumun sebep olduğu da bazı kaynaklarda sarîh şekilde zikredilir. Ardından Yıldırım Bayezid'in hâlis ve temiz niyetli olduğunu vurgulamak için tövbe etmesi hadisesine de geniş yer ayıran kaynaklar netice olarak bir dönem gençliği ve çevresindekilerin olumsuz telkinleri ile doğru yoldan uzaklaşan fakat bir süre sonra hatalarından vaz geçerek samimi bir şekilde tövbe eden bir mâsum Osmanlı padişahı algısı ortaya koymaya çalışırlar.

Birçok Osmanlı kaynağı Yıldırım Bayezid'den önce sultanların içki ve iştret bilmediklerini vurgularlar ve bu konuda da açıkça Mara'yı suçlarlar.²⁵⁷

Hoca Sâdeddin Efendi de “Yemekler, içki âlemleri, sohbet demleri sürüp gitti ...Keyif verici, yasaklanan yiyecek içeceklerin yasağcısı iken, Tanrı rızasını şaşırان arzuları dinleyip, atalarının ele almadıkları al renkli kadehi, gönül götüren dilberin ısrarlarına kanarak yudumladı”²⁵⁸ demekle Mara Despina hakkındaki olumsuz algısını ortaya koymaktadır. Devamında Hoca Sâdeddin Efendi, “İşte Ali Paşa, çeşitli oyunlar ortaya koyup, aydın günlerin padişahını bu dalgalarla, gereksiz düzenlerle oyuna getirip, söz ve saz meclislerine kandil eyledi. Padişah ise, içten pazarlıklı vezirinin tekliflerini özden sanarak, ülkenin bütün önemli konularını ona bıraktı. Müslümanların işlerini yerine getirmek, taht ve saltanatın törelerini yürütmek yerine, kendini iyş ü işrete kaptırdı... Bunun sonunda,

²⁵⁶ Dukas eserinde Yıldırım Bayezid'i şehvetine düşkün olmakla suçlar. Bkz.: Dukas, **Bizans Tarihi**, s.34; İbn Hâcer ise Yıldırım Bayezid dönemi için “[Yıldırım Bayezid] ...Hizmetinde bulunan herkese yalan söylememelerini, hiyanette bulunmalarını şart koşmuştu fakat zevk ve safaya ait ne isterlerse yaparlardı... Memleketlerinde zina, livata, şarap ve afyon içmek çok yapılmış olup bunu açıktan açığa yaparlardı” şeklinde ağır bir suçlama yöneltir. Bkz.: İnalçık, “İbn Hâcer I”, s.192.

²⁵⁷ Âşıkpaşazâde, **TAO**, s.138; benzer şekilde Neşrî, **Cihânnümâ**, s.151; **ATAO**, s.31.

²⁵⁸ Hoca Sâdeddin, **Tacü't - Tevarih I**, s.210.

kötülüklerin kaynağı olan içki içilmesine, **en önde özü sebep olmuştu**²⁵⁹ demekle de Ali Paşa'nın ve Mara'nın olumsuz etkilerini kabul etmekle birlikte bu işin öncelikle padişahın kendisinden kaynaklandığını belirtmektedir.

Kemal, Behiştî ve Neşri'de Yıldırım Bayezid'in eğlence düzenlediği ile ilgili kayıtlar mevcuttur.²⁶⁰

Şükrullah, sultanın samimi tövbesi hakkında "...Tanrıdan korkmayı kamudan ileri tuttu. Beğlerle sultanların göreneği olan Şeriata aykırı eğlence, çalgı ve bunun gibi aldatıcı Albızın kuruntusundan gelen ne ki varsa hepsini bıraktı"²⁶¹ satırlarına yer verir. Hoca Sâdeddin Efendi ve Rûhî Çelebi de "Padişah dahi şürb-i hamr itmekten vazgelüb..."²⁶² şeklinde onun içkiye tövbe edip teslim olduğu gibi, ibadet ve taat yolundaki töreleri yerine getirmeye başlayıp, beş vakit namazla birlikte tesbih ve zikre başlamış olduğunu ifade ederler.

Ahmedî ise;

"...Bir zamandan zühd etti-ol aşikâr

İşi taat oldu-anun leyl ü nehâr.

Almadı hergiz eline câm u mey

Dinlemedi dahi hergiz çeng ü ney."²⁶³

satırlarına yer vermektedir. Bu satırlardan padişahın hiç içki içmediği, **çeng ü ney** ifadesinden sazlı sözlü eğlenceden de hoşlanmadığını anlatılıyor gibi görünse de yukarıda alıntıladığımız ilk satırdaki **bir zamandan** sözünün Yıldırım Bayezid'in tövbesine işaret ettiği ve diğer satırlarda ki içki içmeme, eğlenceden hoşlanmama ifadelerinin tövbeden sonraki dönemi kapsadığı düşünülebilir. Ahmedî'nin burada padişahın tövbeden önceki ve sonraki yaşantısı arasındaki farkı, sonraki dönemde yapmadıklarını överek önceki dönemde yaptıklarına gizlice işaret etmek suretiyle gösterdiğini düşünüyoruz. Onun bu davranışında Yıldırım Bayezid'in içkiye ve

²⁵⁹ A.g.e., s.212.

²⁶⁰ Neşri, *Cihânnümâ*, s.147; Kemal, *Selâtin-nâme*, s.69; Behiştî, "Behiştî Tarihi", s.23.

²⁶¹ Şükrullah, *Behçetü't Tevârih*, s.216.

²⁶² Rûhî, "Rûhî Tarihi", s.396; Hoca Sâdeddin, *Tacü't - Tevarih I*, s.215.

²⁶³ Ahmedî, *DTMAO*, s.155.

eğlenceye düşkünlüğü ile tanınan oğlu Emir Süleyman'a intisap etmiş olmasının etkisinin bulunabileceğini düşünüyoruz.

Behiştî, padişahın tövbesi için “Bursa'ya gelüp umûr-ı saltanata ve tedbîr-i âhirete meşgul olup tedbîl-i ahlâk eyledi... Ve terk-i şurb-ı hamr idüp “fe-inna hayrazzâdi't-takvâ”²⁶⁴ diyerek iyi insanlarla birlikte vakit geçirmeye başladığını” ifade etmektedir.

Hoca Sâdeddin Efendi, Yıldırım Bayezid'in, geçmişte olan işlere karşılık Tanrının kıymetli armağanları şüküründe yaptığı kusurları, kötü alışkanlıkları ve yasak şeylere düşkünlüğü ile Tanrının buyruklarını yerine getirmekteki ihmali başa kakmak için Niğbolu Savaşı'nda Tanrı tarafından korunduğunu iddia etmektedir.²⁶⁵

Hoca Sâdeddin Efendi, sahip olduğu **müsbet Yıldırım Bayezid algısı** sebebiyle bu meselede de çok sayıda izahlar ve hafifletici nedenler ileri sürer. Hoca Sâdeddin Efendi Yıldırım Bayezid'in eğlence günleri, tövbesi ve devletin kendisinden sonraki durumu Allah'ın takdiri ve bir nevi cezalandırması olarak görür. Benzer bir algı İbn Cezerî tarafından dile getirilmektedir.²⁶⁶

Bu noktada Hoca Sâdeddin tezata düşmüş görünmektedir. Zira iki rivayet incelendiğinde Niğbolu Savaşı'nda Allah'ın Yıldırım Bayezid'e yaptığı hataları

²⁶⁴ Behiştî, “Behiştî Tarihi”, s.30.

²⁶⁵ Hoca Sâdeddin, **Tacü't - Tevarih I**, s.220-221.

²⁶⁶ “Yıldırım Han, padişahlığının ilk günlerinde gençlik eğilimleri ve entrikacı bir vezirin aldatmaları ile keremli atalarının sakındıkları bir iş olan şarap kullanmaktan vazgeçmeyerek sonsuza dek sürecek olan bu hanedanda o güne kadar görülmeyen çirkin davranışlarda bulunmuş ve bu uygunsuz tutumu başlatan o yolda ilk adımı atanda o olmuştu. Neşeli eğlenceli günlerin akışı içinde kadehleri döndürürken, dünyanın gelişmesinden bilgisiz, ülkenin yönetiminden uzak ve ilgisiz, atalarının yolu olan hakkı koruma yönünde de hareketsiz kalışı, düşmanlarının seslerini yükseltmelerine, durmadan konular ortaya çıkarmalarına sebep olmuştu. Gerçi bu hal üzere devam etmedi ve ilgisizlik yolunda ayak diremedi. Tövbe ederek doğru yola yönelişi gerçektir... Ancak yine de Tanrı'nın takdiri, bu mutluluk gölgesi olan ocağı, padişahların uğrayabilecekleri eziyete layık, reayayı koruma, halkı sakınma konularında şeklen gösterdiği gevşeklik ve ihmalden ötürü cezalandırmayı, şehvete meyil duyarak temiz ülkesinde yasakların yayılmasına yol açtığı içinde, devleti elinden almayı öngörmüştü...Kaderin ağı, ol durağı yüce padişahı, kötülüğünü isteyen düşmanı (Timur) eline düşürdü... Öz benliğini değersiz düşmanına teslim etmekle, işlediği hatalar, fenalıklar karşılığında dilediğine göre davranmanın, keyfine uyup kalmanın cezasını görmesini istedi. Böylece onun mutluluğu tutacak torunlarının temiz gönül aynalarında bu olayı hissetmelerini ve Tanrı'nın gazabından sakınmalarını, her birinin şeriatin temiz yoluna ters düşecek davranışlardan kaçınmalarını, hak ve adaletle, zayıf kişilere yardımla...Eğer bu büyük yenilgiden murad, gerçek sahibimiz hazretlerinin dileği bu olmasa idi Osmanlı devleti bu büyük parçalanmadan sonra tekrar düzen bulmazdı”. Hoca Sâdeddin, **Tacü't - Tevarih I**, s.281-282; İbn Cezerî, **Tayyibetü'n Neşr**, s.170.

başına kakmak amacıyla yardım ettiği iddia edilirken Ankara Savaşı'nda tersine gençlik dönemindeki hatalarından dolayı padişahın cezalandırıldığı iddia edilmektedir.

Hoca Sâdeddin Efendi ve Solakzâde, Çandarlı Ali Paşa'nın "kul hakkı dışında Allah tüm günahları affeder" diyerek Yıldırım'ı kandırarak, söz ve saz meclisleri kurulmasını sağladığını, padişahın ülkenin tüm işlerini ona bırakarak, iyş ü işrete kapıldığını, bir süre Osmanlı ülkesinde zulmün yaşandığını, kadıların rüşvete kapıldıklarını ve bu adaletsizliklerin padişaha ulaşması üzerine padişahın tekrar atalarının yolunu tutarak kendisine çeki düzen verdiğini anlatırlar.²⁶⁷

İbn Kemal de Yıldırım Bayezid'e gelene kadar Osmanlılardan kimsenin içki içmediğini, fakat eşi Mara'nın tesiri ile Yıldırım Bayezid'in nefesine uyarak eğlenceye düşerek şarap içtiğini yazar. İbn Kemal devamında Hacı Bayram Veli'nin piri Şeyh Hamid'in yardımıyla padişahın bu kötülüklerden kurtulduğunu ve şarabı yasaklayarak din yoluna döndüğünü anlatır.²⁶⁸

Hoca Sâdeddin, Yıldırım Bayezid'in içkiye tövbe etmesi ile ilgili farklı bir yerde başka bir rivayete yer verir. Buna göre "Venedik, Efrence, Cineviz, Pulya ve İspanya beyleri anlaşarak asker göndermişler ve gemilerini Selanik önünde toplayarak, İslâm ülkelerini talan etmeye hazırlanmışlardı. Hoca Sâdeddin bu kötü haberin padişahın kendisine dönmesi için kuvvetli bir sebep teşkil ettiğini, tövbe yolunu tutmaya vesile olduğunu yazar." Müellif konu hakkında son olarak "Tanrının ortaya koyduğu engeller, zorluklar, eylence hayatından vazgeçmeye kaynaklık etti" demektedir ve bu yaşananlar için 796/1394 tarihini vermektedir.²⁶⁹

Osmanlı kaynakları Yıldırım Bayezid'in bir yerden sonra tövbe ederek içkiyi bıraktığını ifade etselerde yerli yabancı bir çok kaynak Yıldırım Bayezid'in Timur'a esir olduğu dönemde de Timur'un düzenlediği işret meclisi ve ziyafetlerde içki kullandığını yazmaktadırlar.²⁷⁰

²⁶⁷ Hoca Sâdeddin, **a.g.e.**, s.211-212; Solakzâde, **Solak-zâde Tarihi**, s.80.

²⁶⁸ İbn Kemal, **TAO**, 4. Defter, s.319-321.

²⁶⁹ Hoca Sâdeddin, **Tacü't - Tevarih I**, s.214-215.

²⁷⁰ Solakzâde, **Solak-zâde Tarihi**, s.107; İbn Tagrıberdi, **En-Nücûmu'z-Zâhire**, s.355; İbn Arabşah, **Acâibu'l Makdûr**, s.317; **ATAO**, s.46.

Netice olarak kaynaklar Yıldırım Bayezid'in gençliğinde eşi Mara, Çandarlı Ali Paşa gibi kişilerinde etkisiyle eğlence ve içkiye başladığını ve bu durumun devlet işlerini ihmale kadar vardığını anlatmaktadırlar. Her ne kadar kaynakların Yıldırım Bayezid'in etki altında kalarak bu işlere tenezzül ettiğini üzerine basarak tekrar etmek suretiyle Yıldırım Bayezid'in bu noktada sorumluluğunu hafifletmeye çalışmaları söz konusu olsa da padişahın da bu işret ve eğlence döneminde sorumluluğunun büyük olduğu aşikârdır. Bu gerçeği bilen ve bu şekilde Yıldırım Bayezid'in sorumluluğunu silemeyeceklerini tahmin eden kaynaklar çeşitli hadiseler sebebiyle özellikle Emir Sultan gibi bir şahsiyetin uyarısıyla onun samimi şekilde tövbesine ve ülkede işleri tekrar yoluna koymasına da geniş yer verirler.

Görüldüğü gibi bazı kaynaklar Yıldırım Bayezid'in kötü sonuna başta içki içmesi olmak üzere işlediği günahların sebep olduğunu iddia ederler. Biz bu durumun tarihçiler arasında genel bir eğilim olduğunu düşünmekteyiz. Zira tarihçiler eserlerinde **neden** sorusuna cevap vermek zorundadırlar. Bu zorunluluk nedeniyle kaynaklar genelde derhal dinî izahlara girişirler. Çoğunlukla bazı günahlar, hatalar, olumsuz özellikler bu noktada tarihî olayları açıklamada kullanılır. Özellikle gurur, kibir, zâlimlik, içki, şehvet düşkünlüğü, ibadetleri yerine getirmede ihmal ve verdiği sözden dönme gibi olumsuz özellikler tarihçilerin başvurdukları başlıca argümanlardır. Bu durum yabancı kaynaklarda da böyledir. Özellikle tarihçiler arasında birçok din adamının yer almış olması²⁷¹ bu eğilimi güçlendirmiştir denilebilir. Bu eğilim o denli güçlüdür ki bazen toplumu bazı günahlardan uzak tutmak için mesaj aracı olarak da tarih kaynakları kullanılmıştır. Bu tür durumlarda işlenen bazı günahlar ön plana sürülür bazen kişilere kendilerinde olmayan kusurlar dahi atfedilir veya olanlar da abartılır. Tersine şekilde kaynaklar başarı veya zafer söz konusu olduğunda derhal buna sebep olarak başarıyı elde eden hükümdar veya ordunun adaletli, cesur, cömert, din adamları ve âlimlerle iyi ilişkiler kuran, dini yapılar inşa eden, verdiği sözü tutan kişiler oldukları hakkında standartlaşmış övgülerle konuyu izah ederler.

²⁷¹ Osmanlı ve Arap kaynak yazarları arasında birçok din adamı ve ilmiye kökenli tarihçinin, Bizans müverrihleri arasında ise birçok rahibin bulunduğu hatırlanmalıdır.

Fakat konumuz ile ilgili olarak bazı Osmanlı kaynak yazarlarının Yıldırım Bayezid'in yenilgisine başlıca sebep olarak ileri sürdükleri içkiyi Timur'unda işret meclislerinde ve düğünlerde, ziyafetlerde bol bol tükettiği bilinmektedir. Üstelik Timur, Osmanlı tarihçilerininde tasvip etmedikleri zâlimlik, tahripçilik, gurur, acımasızlık gibi birçok olumsuz özelliği ile anılmasına rağmen Yıldırım Bayezid'in yenilgisi bu şekilde izah edilecek olursa Timur'un zaferi nasıl izah edilecektir?

Gelibolulu Mustafa Âli ve Evliya Çelebi dışında bu sorunun cevabını pek sorgulayan olmamıştır. Osmanlı kaynakları tarafından işin Timur tarafına çok fazla kafa yorulmamış, sadece Yıldırım Bayezid üzerinden topluma ve sonraki hükümdarlara mesaj verilmekle yetinilmiştir.

C.2.c. Yıldırım Bayezid'in Berkuk'un Ölümüne Sevinmesi ve Memlüklere Saldırması

Tarihi seyir gözönüne alındığında Berkuk'un ölümü üzerine Yıldırım Bayezid'in Anadolu'daki Memlük topraklarına karşı harekete geçmesi, Malatya'yı Memlüklerden alması onu Timur karşısında belki de en önemli dayanağından yoksun bırakmıştır. Bu şekilde Yıldırım Bayezid, Timur karşıtı kurulan ittifakı kendi eliyle çökertmiştir.²⁷² Timur'un ise bu ölüm haberine sevinmesi son derece normaldir.²⁷³ Nitekim Sivas'ın Timur tarafından alınmasından sonra Yıldırım Bayezid, Ferec'e mektup göndererek ittifak teklif etmiştir. Bunun üzerine Memlük tarihçisi İbn Tagrıberdi, bu fırsatın kaçtığına da hayıflanarak Mısır emirlerinin şu şekilde konuşarak bu ittifak teklifini reddettiklerini yazar; “Şimdi dostumuz oldu! Hâlbuki üstadımız Melik Zahir Berkuk öldüğünde üzerimize yürümüş ve Malatya'yı elimizden söküp almıştı. O bizim dostumuz falan değil. O kendi ülkesini savunsun, biz kendi ülkemizi ve halkımızı savunuruz.”²⁷⁴ İbn Tagrıberdi Timur'a karşı kurulabilecek ittifak fırsatının her şeye rağmen reddedilmesinin yanlış olduğunu “**En-Nücûmu'z Zâhire**” isimli eserinde üzümlere dile getirmektedir.

²⁷² Yaşar Yücel, **Timur'un Ortadoğu-Anadolu Seferleri**, s.50.

²⁷³ İbn Arabşah'ın bildirdiğine göre, “(bir gün) Şam taraflarından gelen bir çapar, ona Kadı Burhâneddin ile Melik ez-Zahir' in öldüğü haberini müjdeledi. Timur'un içi rahatladı ve rahat bir nefes aldı. Neredeyse sevincinden Şam taraflarına doğru kanatlanıp uçacaktı”. Bkz.: İbn Arabşah, **Acâibu'l Makdûr**, s.172-173.

²⁷⁴ İbn Tagrıberdi, **En-Nücûmu'z-Zâhire**, s.329.

Gelibolulu Mustafa Âli'ye göre Osmanlı sultanı Bayezid Sultan Berkuk'un ölümünden sonra emirler arasında çıkan çatışmaları fırsat bilip, Memlûk devletine ait Malatya şehrini işgal etmek için harekete geçmiştir. Oruç b. Âdil de onunla aynı fikirdedir.²⁷⁵

Bu noktada bazı kaynaklar Yıldırım Bayezid'in ilk hareketi esnasında bazısı ise daha sonra hareketine devam ederek Mısır, Suriye veya Arabistan'ı fethetmeyi düşündüğünü belirtirler. Behiştî ve Neşrî'ye göre, Yıldırım Bayezid'i Arabistan'ı fethetme tahrik eden kişi Kara Yusuf'tur. Rûhî, padişahın kalbine Arabistan sevdası düştükten sonra Malatya'yı fethettiğini yazar.²⁷⁶ Şükrullah, Kemal ve İbn Tagrıberdi de Sultan Bayezid'in Malatya'yı aldıktan sonra Şam'a yürümeye niyetlendiğini ifade ederler. İbn Hâcer'de Memlûk sultanı Berkuk'un ölümünü müteakiben Yıldırım Bayezid'in Mısır üzerine yürüyeceği söylentilerinin yayıldığını fakat bu sırada Timur'un Osmanlı ülkesine saldırdığını söylemek suretiyle Yıldırım Bayezid'in Timur saldırısı sebebiyle bu işe fırsat bulamadığını ifade etmektedir. İdrîs-i Bitlisî, Yıldırım Bayezid'in ilk harekâtı sırasında mağrur şekilde Şam'a gitmeyi düşündüğünü, Sivas ve Malatya'yı alarak ardından Erzincan'ı fethettiğini kaydetmektedir.²⁷⁷

Ahmedî bu noktada Sultan Bayezid'i bu ileri harekât fikri nedeniyle eleştirir ve manzum şekilde onun Şam'ı fethetme niyetlendiğini şöyle ifade eder:

“...Mısır Sultânına erişdi ecel
Bunu işidüb Şâma kasd eyledi
Mısır benüm oldı deyü söyledi
Demedi ol öldi ben dahi- ölürem
Şöyle kim oldı ben dahı- oluram
Öldüğünden sana gerekse haber
Konşılar öldigine eyle nazar...

²⁷⁵ Gelibolulu Âli, **Künhü'l-Ahbâr**, s.135; Oruç b. Âdil, **TAO**, s.49.

²⁷⁶ Neşrî, **Cihânnümâ**, s.152; Behiştî, “Behiştî Tarihi”, s.31; Rûhî, “Rûhî Tarihi”, s.397.

²⁷⁷ Şükrullah, **Behçetü't Tevârih**, s.217; Kemal, **Selâtin-nâme**, s.96-97; Yıldırım Bayezid'in Elbistan ve Malatya'yı alarak Şam seferine hazırlanması hakkında Bkz.: Tagrıberdi, **En-Nücûmu'z-Zâhire**, s.316; İnalçık, “İbn Hâcer II”, s.351; İdrîs-i Bitlisî, **Heşt Bihişt II**, s.23.

Fırsatıdur deyübenün dutdı yol,
Leşker ile Maldına'ya vardı ol...
Gerü yazı Şâm fethine gide
Bu kamu etdüğü anun tebdîr idi...²⁷⁸

Yıldırım Bayezid Mısır'ı fethetmeye muktedir olduğunu Timur'a yazdığı 3. mektupta da açıkça ifade etmektedir.²⁷⁹

Görüldüğü üzere yerli ve yabancı kaynaklar Yıldırım Bayezid'in Berkuk'un ölümünden sonra meydana boş bularak Suriye, Mısır ve Arabistan'ı fethetme düşüncesine kapıldığını anlatırlar. Bu noktada Ahmedî'nin fırsatçılık ve aç gözlülük olarak algıladığı kesindir. Ahmedî dışındaki kaynakların, durumu algılama hususundaki tavırları net olarak görülememektedir. Ancak Kemal'in, Yıldırım Bayezid'in Erzincan'ı alması hadisesinden sonra ilginç şekilde aç gözlülük anlamına gelen tama hakkında iki hikâye anlatmasının manidar olduğunu düşünüyoruz.

C.2.d. Yıldırım Bayezid'in Kimsenin Sözüünü Dinlememesi

Yıldırım Bayezid'in kaynaklar tarafından en çok eleştiri konusu olan özelliklerinden biriside kendi başına buyruk hareket etmesi ve devlet işlerinde meşverete yer vermemesidir. Kaynaklar birçok konuda Yıldırım Bayezid'in kendisine yapılan uyarıları dinlemediği ve kendi bildiğini okuduğu konusunda hemfikirdirler. Kaynaklarımız bu konu vesilesi ile de bol bol okuyucuya istişarenin önemi hakkında mesaj vermektedirler.

Anonim Tevârih-i Âl-i Osman ve İbn Kemal'in benzer şekilde aktardıklarına göre Malkoç Beğ, Timur tarafından kendisinin gücünü Yıldırım Bayezid'e anlatması için sağ bırakılmıştır. Yıldırım Bayezid kendisine Timur ordusu hakkında sorular sormuştur. İlk sorusu Timur'un ordusunun kendi ordusundan çok olup olmadığı hakkındadır. Malkoç Beğ bu soruya Timur ordusunun Osmanlı ordusuyla kıyaslanamayacak kadar çok olduğunu söyleyince Yıldırım Bayezid onu dinlememiş ve hatta “ol Tatar seni korkutmuş” diyerek onu terslemiştir. Bundan

²⁷⁸ Ahmedî, **DTMAO**, s.156-157.

²⁷⁹ Daş, “Timur İle Yıldırım Bayezid'in Mektuplaşmaları”, s.164.

sonra beğleri kendisini Timur'un üzerine varmaması için uyarılmışlar ve Timur'un arkasından baskın yapılmasını teklif etmişler fakat Yıldırım Bayezid bunları da dinlememiştir. Beylerinin kalbini kıran Yıldırım Bayezid'e mağrurluğu sebebiyle beyleri gücenmişler ve savaş meydanında da bu yüzden kendisinden yüz çevirmişlerdir.²⁸⁰

Solakzâde'ninde anlattığına göre de Timur konusunda devlet erkânı, eski kumandanlar, ihtiyar tecrübeli kimseler ve emektarlar Yıldırım Bayezid'e Timur konusunda nasihat etmede aşırı gitmişler ve sulh tarafını tercih etmişlerse de padişah kimsenin sözünü dinlememiştir.²⁸¹ Behiştî de Yıldırım Bayezid'in vüzerânın sözünü dinlemediği ve düşüncesizce hareket ederek ani bir kararla başına zarar getirdiğini nakleder.²⁸² Gelibolulu Mustafa Âli de Yıldırım Bayezid'in korkusuz şekilde düşüncesizce hareket etmesinden başka bir kusuru olmadığını ifade eden bir manzuma eserinde yer verir.²⁸³

Konstantin Kosteneçki ve **16. Asırda Yazılmış Grekçe Anonim Anlatı**'da da Yıldırım Bayezid'in Timur'un üzerine gitmemesi için uyarılmasına rağmen onları dinlemediği ve Ankara üzerine hareket ettiği kayıtlıdır. Kosteneçki ayrıca danışmanı (Çandarlı Ali Paşa) Yıldırım Bayezid'e Timur'a istediğini vermesi yani alttan alması gerektiğini ve onun daha sonra başka yöne hareket edince dünya hâkimiyetinin kendisine kalacağını söylediğini belirtir. Ancak Yıldırım Bayezid'in Ali Paşa'ya Timur'u yok ettikten sonra yücelmenin daha onurlu olacağını söylediğini yazar.²⁸⁴

Anonim Tevârih-i Âl-i Osman'lar, Yıldırım Han'ın beylerinin kendisini Timur'u arkasından vurmak ve gafil iken bir gece baskını (şebhun) yapmak hususunda ısrar ettiklerini fakat Yıldırım Bayezid'in adet olduğu şekilde karşı karşıya savaşmak istemesi nedeniyle bu teklifleri reddettiğini ve Timur'un toparlanmasına ve savunma tedbirleri almasına fırsat verdiğini yazarlar.²⁸⁵

²⁸⁰ **ATAO**, s.40; "Şiddet ü hiddeti hadden ziyâdedür." İbn Kemal, **TAO**, 4. Defter, s.383.

²⁸¹ Solakzâde, **Solak-zâde Tarihi**, s.96.

²⁸² Behiştî, **Behiştî Tarihi**, s.46.

²⁸³ "...Tehevürden geçince yoğ idi zâtında noksânı". Bkz.: Gelibolulu Âli, **Kühü'l-Ahbâr**, s.131.

²⁸⁴ Kosteneçki, **Stefan Lazareviç**, s.60-61.

²⁸⁵ **ATAO**, s.40,42.

Bu noktada Yıldırım Bayezid'in Timur üzerine baskın yapmamasını hata olarak gören kaynak yazarlarının askerlik ve savaş konusunda kendisini kanıtlamış tecrübeli bir komutan olan Osmanlı padişahından çok bildikleri söylenemez.²⁸⁶ Anonimler bu saldırmama hadisesini bir hata olarak zikrederler. İbn Kemal de aynı fikirde olmasına rağmen sineğin ayağından yağ çıkarır gibi buradan dahi padişahı övmeye bir vesile icad ederek bu durumu padişahın ayıp sayması gibi mertliğine ve düşmanın kötü durumundan yararlanmaktan imtina etmesine bağlarlar.

Anonim Tevârih-i Âl-i Osman'lar başka bir yerde Yıldırım Bayezid'in Engüri (Ankara) Sivas gibi olmasın diye gece gündüz ordusunu yürüttüğünü ve yordüğünü, atların dahi bu yürüyüşte aciz kaldıklarını ve bu durumda bile Yıldırım Bayezid'in kimsenin sözüne itibar etmediğini, kimseye danışmadığını ve meşveret etmediğini naklederler.²⁸⁷

Ayrıca Anonimler bu konuda;

“Meşveretsüz işi key iş sanmagıl

Kendü reyünle el sunmagıl

Meşveretden kimse hüsrân bulmadı

Meşveret iden peşiman olmadı

Meşveretle hâsıl olur her ümid

Meşveretdür bağı işlere kilid”

şeklinde manzum şiirlere yer verirler.²⁸⁸

Anonim Tevârih-i Âl-i Osman'lara göre Ankara Savaşı öncesinde Timur üzerine aniden yürümeyi teklif edenlerden birisi de Sultan Ahmed'dir. Remil (kum falı) işlerini çok iyi bildiği anlatılan Celayir Ahmed, Yıldırım Han'ın tali'i kuvvetini

²⁸⁶ Ömer Halis Bıyıktaş bu durumu değerlendirmiş ve Yıldırım Bayezid'in Timur üzerine baskın vermemesine sebep olarak haklı şekilde çoğunluğu yaya olan Osmanlı ordusunun yorgunluğu ve ikinci vakti olması nedeniyle savaş düzeni almanında zaman alacağını düşünerek saldırmayı düşünmediğini yazmaktadır. Bıyıktaş, **7 Yıl Harbi İçinde Timur'un Anadolu Seferi**, s.103.

²⁸⁷ **ATAO**, s.41.

²⁸⁸ **A.g.e.**, s.41-42.

iyi görünce kendisine; “Gel padişah Timur üzerine yürüelim. Fursat şimdiki halde sizündür” demiş fakat Yıldırım Han bu teklifi de dinlememiştir²⁸⁹

Behiştî, İdrîs-i Bitlisî ve Solakzâde'nin aktardıklarına göre Yıldırım Bayezid savaş meydanında Timur kuvvetleri tarafından kuşatılmadan önce derhal kaçması için Minnet Beg tarafından uyarılmıştır.²⁹⁰ Ancak Yıldırım Bayezid bu kaçma teklifini kabul etmeyerek kendisine bağlı kalan kuvvetlerle birlikte savaşa devam etmek için yüksek bir tepeye çekilmiştir.²⁹¹ **Anonim Tevârih-i Âl-i Osman**'lar ve İbn Kemal de aynı olayı Yıldırım Bayezid'e savaş meydanından kaçma teklifinin yeniçeriler tarafından yapıldığını ifade ederek tekrarlarlar. Dukas'a göre bu kaçma teklifi padişahın kayınbiraderi Stefan Lazareviç tarafından yapılmıştır.²⁹² **Anonim Tevârih-i Âl-i Osman**'lara göre Yıldırım Bayezid sinirlenerek savaştan kaçanları geri getirmek için alaydan çıkmış ve bunun üzerine esir olmuştur. Anonimlerin başka bir yerinde ise “Yıldırım Han kendi başına birlik iderdi. Kimseyle meşveret etmezdi” değerlendirmesi yapılmaktadır. Kemalpaşazade Yıldırım'ın kaçma teklifini reddetmesinin nedeni olarak bu davranışı ayıp saymasını, Enverî ise “Tutulur kendü kılur kaçmaya ar” kaydından Yıldırım Bayezid'in savaş meydanından kaçmayı şanına yakıştıramadığı için reddettiğini ileri sürer.²⁹³

Şamî'nin eserinde Yıldırım Bayezid'in içine düştüğü durum ve kimsenin sözünü dinlememesi kastedilerek “Akıllı insanların nasihatini dinlemeyen ve hayırhah kimselerin nasihatından yüz çeviren kimsenin başına işte bu senin başına gelen gelir...”²⁹⁴ sözleri kayıtlıdır.

Bundan başka Âşıkpaşazâde, Behiştî, Rûhî Çelebi ve İbn Kemal gibi çeşitli kaynaklarda nadir de olsa Yıldırım Bayezid'in zaman zaman beylerine ve vezirlere akıl danıştığı ve istişare ettiğine dair bilgiler bulunmaktadır. Âşıkpaşazâde ve

²⁸⁹ **ATAO**, s.45

²⁹⁰ Solakzade, s.102-103, Behiştî “Behiştî Tarihi”, s.53, İdrîs-i Bitlisî, **Heşt Bihişt II**, s.124.

²⁹¹ Behiştî, “Behiştî Tarihi”, s.53; İdrîs-i Bitlisî, **a.g.e.**, s.124; Solakzâde, **Solak-zâde Tarihi**, s.102-103.

²⁹² **ATAO**, s.43; İbn Kemal, **TAO**, 4. Defter, s.429-431; Dukas, **Bizans Tarihi**, s.40.

²⁹³ **ATAO**, s.41; İbn Kemal, **a.g.e.**, s.429; Enverî, **Düstûrnâme**, s.35; Bundan başka Yıldırım Bayezid'in kaçmaktan imtina etmesinin daha önce Timur'a eşlerinin kaçarsa boş olması hususunda ettiği sözler olduğu hakkında bir rivayet İbn Arabşah'da kayıtlıdır. Bkz.: İbn Arabşah, **Acâibu'l Makdûr**, s.310.

²⁹⁴ Şamî, **Zafernâme**, s.309.

Neşrî'ye göre cerehor toplanması için Vezir Ali Paşa'nın padişaha akıl verdiği kayıtlıdır.²⁹⁵

Bir kısım kaynaklarda ise zaman zaman sultan Bayezid'in meşveret ettiğine dair kayıtlar bulunmaktadır. Örneğin Rûhî Çelebi, Kastamonu üzerine yapılması düşünülen bir seferin vezir ve beylerle yapılan meşveret sonucu ertelendiğini yazmaktadır.²⁹⁶

Behiştî'deki kayıtlara göre Yıldırım Bayezid Ankara Savaşı ve Anadolu beylikleri üzerine yürümeden önce istişare toplantıları düzenlemiştir. Ankara Savaşı'ndan önceki toplantıda, düşmanın durumu ve savaş keyfiyeti üzerinde durulmuş fakat bu toplantıda Yıldırım Bayezid ani, korkusuzca ve sonunu düşünmeden karar vermiştir. İbn Kemal'de Yıldırım Bayezid'in Ali Paşa ile meşveret ettiğine dair bilgiler görülmektedir.²⁹⁷

Lütfi Paşa, Yıldırım Bayezid'in Timur üzerine yürütmesi ile ilgili "Engüri dahi Sivas gibi olmasın deyü giceyi gündüze katup yordamla can atub yürüdi. Hiç kimse ile meşveret itmedi. Nice kim nasihat itdiler, hiç işitmedi. Kendü haline mağrur olub yürüdi." satırlarına yer vermektedir.²⁹⁸

Hoca Sâdeddin Efendi, Yıldırım Bayezid'e barış yolunu tutması için devlet erkânı ile ileri gelenlerin nasihatlar edip uyarılarda bulduklarını, ancak padişahın bu sözleri beğenmediğini ve kabul etmediğini yazmaktadır.²⁹⁹

Görüldüğü üzere yerli ve yabancı kaynaklar Yıldırım Bayezid'in kendinden başka kimseyi dinlemediği, meşveret etmediği, meşveret etse dahi kendisine yapılan tavsiyelere ve görüşlere uymadığı hususunda hemfikirdirler. Bu noktada kaynaklar Yıldırım Bayezid hakkında kendini beğenmiş, kendisine ve kararlarına aşırı

²⁹⁵ Âşıkpaşazâde, **TAO**, s.144; Neşrî, **Cihânnümâ**, s.159.

²⁹⁶ Rûhî, "Rûhî Tarihi", s.393.

²⁹⁷ Behiştî, "Behiştî Tarihi", s.10, 44-46; İbn Kemal, **TAO**, 4. Defter, s.59.

²⁹⁸ Lütfi, **TAO**, s.167.

²⁹⁹ Hoca Sâdeddin, **Tacü't - Tevarih I**, s.254.

güvenen³⁰⁰ ancak zaman zaman yanılan bir hükümdar algısı oluşturmaktadırlar. Müverrihler Bu şekilde topluma mesaj vermeyi de ihmal etmezler.

C.2.e. Yıldırım Bayezid'in Gururlu Olması

İnsanların hele hele bir devleti ve bir hanedanı temsil eden padişahların gururlu kimseler olmaları bir yere kadar esasen çok yadırganamaz. Fakat gururun ölçüsü kaçtığında bu mağrurluk ve kibir'e dönüşür. Bu ise İslâm dininin de yasakladığı ve hadis-i şerif'te seytandan olduğu söylenen bir haslettir. Gerek Osmanlı gerek yabancı kroniklerin Yıldırım Bayezid hakkında bu kadar üzerinde durdukları bir mesele olması açısından Timurlu kaynakları³⁰¹ ve Kalkokondyles dışında her ne kadar direkt olarak kibir şeklinde ileri sürülmesine de kaynakların genel algısına göre Yıldırım Bayezid'deki gururun ölçüsünü aştığı ve mağrurluk ve kibir'e dönüştüğü anlaşılmaktadır. Yıldırım Bayezid'in gururu Timur tarafından "Mektubundaki gibi tehdit ve gurura kapılma, akıl yolundan uzak sözlere cesaret etme..." şeklinde ikinci mektupta da dile getirilmiştir. Hatta Oruç b. Âdil, Yıldırım Bayezid'in gayretli (gururlu ve haysiyetine düşkün) bir kişi olması nedeniyle yüzük taşındaki zehirle intihar ettiğini iddia ederek ölümüne sebep olarak gururunu gösterir.³⁰²

³⁰⁰ Nitekim ATAÖ'larda kayıtlı bir ifade Yıldırım Bayezid'in kendisine aşırı güvenini işaret eder:

"...Var idi i'timâdı savletine
İnanur idi re'y u kuvvetine
Anı bilmezdi yüz döndürdi devlet
Götürür re'y u kuvveti mezellet". ATAÖ, s.38.

³⁰¹ Şerefeddin Ali Yezdî'nin anlattığına göre Timur'un emri ile Yıldırım Bayezid'e yazılan mektupta "Senin soyun gemici Türkmenlere dayanır ve biz bunu gayet iyi biliriz. Aklından gururu çıkar at." şeklinde bir uyarı yapılmakta ve Yıldırım Bayezid'in gururlu davranışlarına dikkat çekilmektedir. Mektubun devamında ise Yıldırım Bayezid Timur tarafından "sakın ola ki, atalarının yolundan çıkmayasın, sınırı aşmayasın ve gurura kapılmayasın, vesselam" şeklinde uyarılmaktadır. Şerefeddin Ali Yezdî, Yıldırım Bayezid'in kendisini gurur seline kaptırmış biri olduğunu ve bu nasihatlere kulak verecek kişi olmadığını da ilave eder. Yezdî, **Zafernâme**, s.339; Ayrıca Nizamüddin Şâmî, Yıldırım Bayezid ve Timur arasındaki çatışmanın başlangıcı hakkında "şeytan buna bir gurur verdi. Kuvvet ve şevketine güvenerek haddini aştı.... Emir Timur ile boy ölçüşmeye ona muhalefet göstererek bir takım manasız mektuplar yazmaya, münasebetsiz haberler göndermeye kalktı." demektedir. Başka bir yerde de Şâmî Yıldırım-Timur mektuplaşmalarını değerlendirirken, "Yıldırım Bayezid için akıbetini düşünmedi, gayet mağrurane..." şekilde sert ve haşin cevaplar verdi demektedir. Şâmî, **Zafernâme**, s.261; Şâmî, başka bir yerde yine Yıldırım Bayezid'in gururuna işaret ederek "...Tanrının yandırdığı bir çerağı nahvet ve gurur rüzgârıyla söndürmek mümkün olmadığını gösterdi" demektedir. **a.g.e.**, s.309.

³⁰² Oruç b. Âdil, **TAÖ**, s.54.

Kaynaklar gurur karşılığı olarak “gayret” kelimesini de sık sık kullanırlar. Emir Timur’a atfedilen **Tüzükât-ı Timur** isimli eserde de gayret kelimesi gurur karşılığı olarak çeşitli yerlerde kullanılmıştır.³⁰³

Bazı kaynaklar Yıldırım Bayezid ve Timur çatışmasının ve Yıldırım Bayezid’in hazin sonunun önemli nedenlerinden birisi olarak da onun gururunu ve mağrur oluşunu öne sürerler.

Behiştî, Yıldırım Bayezid’in gururlu olmasını bir kusur olarak gören birçok manzum satırlara eserinde yer vermektedir;

“...Yokimiş pâdişâhlukda kusûrı

Velîkin varmış gâyet gurûrı

Göze Timür’i göstermezmiş aslâ

Mukadder buyımış yok çâre ammâ

Çü var hod-râylugun çok ziyânı

İdinmez şâh-ı âkıl âdet anı...³⁰⁴

Başka bir yerde Timur’un son mektubu üzerine Behiştî;

“...Eyü nesne degüldür ey şâh gurûr

İşitdün nice oldı Dârâ vü Fûr...³⁰⁵

³⁰³ Benim şân-ı şevketim Kayser’in [Yıldırım Beyazıd] kulağına kadar yetiştî. Sivas, Malatya kalelerini ele geçirip oralara konmuş muhafız askerlerin hepsini dağıttıverdiğimi anlayınca, onun tüm gayret damarları harekete gelip ayaklandı... Böyle olsa da ben Kayser’in gayret ateşini söndürmek için sıcak soğuk su serpmişçesine şu mazmunda hat yazıp gönderdim...” Emir Timur, **Tüzükât-ı Timur**, s.64-65.

³⁰⁴ Behiştî, “Behiştî Tarihi”, s.33.

³⁰⁵ **A.g.e.**, s.38; “Dârâ, divan şiirinde adı en çok geçen Acem hükümdarlarından birisidir. Büyük bir saltanat ve şa,şaaya malik olması, İskenderle olan efsânevî savaşları, tac ve tahtıyla dillere destan olmuş bir hükümdar olması, hem Acem hem de Türk şiirinde adından çokça bahsedilmesine sebep olmuştur. Dârâ, divan şiirinde bir ululuk, azamet ve şa’şaa sembolüdür. Genellikle memduh övülürken onun üstünlüğünü ifade için kullanılmışsa da bazen de dünya hayatının geçiciliğini ve şairlerin istiğna hallerini ifadede zikredildiği olmuştur.” Burada bizce Behiştî Dârâ ve Fûr imgelerini kullanarak dünya’nın fâniliğine işaret etmekte ve Yıldırım Bayezid’in buna aldırış etmediğini ve dünya malına, hayatına kapıldığını imâ etmektedir. Dursun Ali Tökel, **Divan Şiirinde Mitolojik Unsurlar Şahıslar Mitolojisi**, 1.bs., Akçağ Yayınları, Ankara, 2000, s.155”den Naklen Mehmet Halil Erzen, “Divan Şiirinde Mitolojik Ve Efsanevî Şahısların Kullanımına İyi Bir Örnek: Nev’izâde Atâyî Divanı”, *Turkish Studies*, S.8/4, 2013, s.841.

demekle onun kötü sonuna işaret etmekte ve Yıldırım Bayezid'in bu kötü sonunu, onun gururu ile irtibatlandırmaya çalışmaktadır.

Behiştî, büyük padişahların en önemli kusurlarından birisi olarak değerlendirdiği ve Yıldırım Bayezid de varlığını dile getirdiği gurur ile alâkalı şu sözlere de eserinde yer verir;

“Yog idi anun gibi sahib-kıran
Velikin ana zulm kıldı zaman
Ulu şehirün düşmanıdır gurur
Ki andan olur her kusur”³⁰⁶

Kemal, **Selâtin-nâme**'sinde Yıldırım Bayezid'in mağrur şekilde Erzincan hâkimi Mutahharten'den haddinin üzerinde isteklerde bulunduğu dair rivayet aynı şekilde Yezdî de yer alır.³⁰⁷

İbn Kemal'de Yıldırım Bayezid'in Timur'a bakışı için “...Timur-ı mar-kirdara mur-kudr (Karıncı kadar) kadr ü itibar komayub mağrur oldu” diyerek Yıldırım Bayezid'in kendisini Timur'dan üstün gördüğü değerlendirmesini yapmaktadır. Evliya Çelebi'ye göre de Yıldırım Bayezid Timur'u mezar taşı yerine bile koymamıştır.³⁰⁸

Kemal, Yıldırım Bayezid'in Taharten üzerine yürümesi üzerine “tama” hakkında iki hikâye anlatmakta ve âdeta Yıldırım Bayezid'i tamakâr olmamakla suçlamaktadır.³⁰⁹

Karamannâme'deki bir kayda göre savaştan önce kendisine uyarılarda bulunan vezirlerine Yıldırım Bayezid, “Bir kuş bir çalıya sığınır, benim o denli gayretim

³⁰⁶ **A.g.e.**, s.6.

³⁰⁷ Şâmî, **Zafernâme**, s.260; Şerefeddin Ali Yezdî'nin, Yıldırım Bayezid'in şevket ve azametinin artmasından dolayı gurura kapılıp, gönlüne kötü niyetlerin yeşerdiğini ve Tahertene elçi göndererek eskiden olduğu gibi yine Osmanlı'ya bağlı olması gerektiğini, Erzincan ve Erzurum'un haracını kendisine göndermesi gerektiğini söylediğini yazar. Bunun üzerine Tahertan durumu Timur'a bildirir. Şerefeddin Ali Yezdî'ye göre böylece Timur, Rum kayserini gurur devinin yoldan çıkardığını anlamıştır. Yezdî, **Zafernâme**, s.338.

³⁰⁸ İbn Kemal, **TAO**, 4. Defter, s.413; Evliya Çelebi, **Seyahatnâme**, C.3, s.268.

³⁰⁹ Kemal, **Selâtin-nâme**, s.80.

yok mudur...” diyerek savaşa hazırlandığı görülmektedir. Burada Yıldırım Bayezid’in gururu başına gelen kötü işlerin sebebi olarak işaret edilmektedir.³¹⁰

Yabancı bazı kaynaklar da Yıldırım Bayezid’in gururuna geniş yer verirler.³¹¹

Öyle ki Bayezid Timur’a esir düştüğünde Kalkokondyles Timur’un Bayezid’e şu sözleri söylediğini yazar: “Eğer başın bulutlar arasında gezmeseydi ve bu kadar kibirli olmasaydın başına bu felaket gelmeyecekti. Tanrı kibirli ve gururlu olanları çoğu zaman cezalandırır.”³¹²

Timur, Yıldırım Bayezid’e gönderdiği ikinci mektubunda kendisini ilk mektuptaki gibi gurur ve tehdite kaptırmaması için uyarmıştır.³¹³

Osmanlı kaynakları ve bazı yabancı kaynaklar Yıldırım Bayezid hakkında aşırı gururlu bir hükümdar algısı çizerler. Kimi müellifler hükümdarın bu kötü özelliği sonucunda intihar ettiğini, kimileri de Ankara Savaşı’nı kaybettiğini iddia eder.

Kaynakların genelde özellikle başarısızlık sözkonusu olduğunda neden sorusuna cevap verebilmek amacıyla bazı olumsuz addedilecek özellikleri ön plana sürdüklerini daha önce ifade etmiştik. Muhtemelen burada da benzer bir durumla karşılaşmaktayız. Kaynaklar bir padişah olarak doğal şekilde gururlu bir kimse olan Yıldırım Bayezid’i kötü sonundan dolayı kibirli olarak nitelemektedirler. Bu

³¹⁰ Şikârî, **Karamannâme**, s.227.

³¹¹ Kalkokondyles’e göre Osmanlılar Yıldırım Bayezid dönemine kadar talih ve siyasi erdemin ikisine birden sahipken Bayezid’in kibirli davranışları onların Ankara Savaşı’nda yenilmesine sebep olmuştur. Nicoloudis’den naklen Hasan Çolak, “Bizans Tarihyazıcılığında Dönüşüm: Laonikos Kalkokondyles’te Bizanslı ve Osmanlı İmajı (1299-1402)”, **Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, S.15, 2008/2, s.346-348; Konstantin Kosteneçki de Yıldırım Bayezid için “mağrur ve büyük Bayezid” nitelemesi yapar. Kosteneçki, **Stefan Lazareviç**, s.58; **16. Asırda Yazılmış Grekçe Anonim Anlatı**’da, Yıldırım Bayezid’in “Ben bir saltanat soyundanım ve ondan zenginim” diyerek Timur’un soyunu aşağıladığı ve gurura kapıldığı Timur’un tehditlerini duyunca da gülüp onunla alay ettiği yazılıdır. **Grekçe Anonim**, s.103; İbn Hâcer de eserinde “Tabi ki İbn Osman çok gururlu bir kişiydi” demekle Yıldırım Bayezid’in gururuna dikkat çekmektedir. Yüksel, “İbn Hâcer’in İnbâ’el-Gumr’unda”, s.227; Klaviyo, Yıldırım Bayezid hakkında “dünyada kendi seviyesinde satvet sahibi bir hükümdar bulunmadığını sanıyordu” demek suretiyle onun gururuna işaret etmiştir. Klaviyo, **Semerkand’a Seyahat**, s.73.

³¹² Nicoloudis’den naklen, Çolak, **a.g.e.** s.336.

³¹³ Daş, “Timur İle Yıldırım Bayezid’in Mektuplaşmaları”, s.158.

algılama da Timurlu kaynaklarının ve bu kötü sona bir sebep bulma ihtiyacının etkisi olduğunu düşünüyoruz.

C.2.f. Yıldırım Bayezid'in Sertliği ve Gazabı

Yıldırım Han kaynakların ittifakla bildirdiklerine göre oldukça sert ve gazablı bir padişaktır. Kaynaklardan birçoğu kendisini sert, kanunların uygulanmasında son derece riayetkâr, acımasız ve titiz, gazaplı, sözünü hiçbir şekilde esirgemeyen, sınırlı, askerinin halini, düşüncesini önemsemeyen, bu nedenle de askerinin kendisine içten içe tepki duyduğu, kırıldığı ve Ankara Savaşı'nda bu nedenle asker tarafından savaş meydanında kaderine terkedilen bir padişah olarak tanımlamaktadırlar. İbn Kemal'de ise bu algının tersi bir kayıt yer almaktadır.³¹⁴

Hadîdî'de de Yıldırım Bayezid'in askerine pek itibar etmediğini, yaz kış demeden onları ordan oraya hareket ettirdiğini, askerinin durumunu pek düşünmediğini ifade eden kayıtlar mevcuttur:

“...Kodılar yalanuz yerinde şâhı
Bu hâle Yıldırım Hân hayretinden
Gözi karardı gayet gayretinden
Sürerdi yaz u kış leşgerini
Ri'âyet eylemezdi her birini...”³¹⁵

Oruç b. Âdil de Yıldırım Bayezid'in sertliğinden dolayı askerini incittiğini ifade eder. Ona göre de Yıldırım Bayezid'in askerine hayli insafsızlık etmesi nedeniyle savaş alanında beyler kendisinden yüz döndürmüşler ve Tatar çerisi de hainlik ederek düşman saflarına katılmıştır.³¹⁶ **Anonim Tevârih-i Âl-i Osman**'lar ve

³¹⁴ “...ni'met-i ganimetle ac u muhtâc komayub toyurub savaşıda yoldaşlık idenlere hil'at ü ri'âyet buyurub ra'iyeti ve leşkeri hoşnûd itdi.” Bkz.: İbn Kemal, **TAO**, 4. Defter, s.21.

³¹⁵ Hadîdî, **TAO**, s.130; Dukas'ın naklettiğine göre Yıldırım Bayezid Ankara Savaşı sırasında harbi iyi idare edemediklerinden bahsederek, askeri kumandanlarına ve çavuşlarına küfürler savurup, kendilerini tahkir etmiş ve dövmüştü. Dukas'a göre bunun üzerine Ankara Savaşı'nda Anadolu askeri toplu halde firar edip düşman ordusuna katılmıştır. Dukas, **Bizans Tarihi**, s.39.

³¹⁶ Oruç b. Âdil, **TAO**, s.51; Bu konu ile ilgili imâlarda bulunan İbn Hâcer, Ankara Savaşı öncesinde çok kalabalık olan askeriyle (Timurleng'in) askerinin arkasına düşmek, onlara muzaffer olmak için çöller ve sahralardan geçtiğini ve askerlerine usanç getirdiğini, askerinin yorulmuş, acıkmış ve susamışlardı. İnalçık, “İbn Hâcer I”, s.193.

Âşıkpaşazâde’de Anadolu beylerinin incinmelerinden dolayı Timur’un yanına gittiklerini ifade ederler.³¹⁷

Kemal de eserinde Yıldırım Bayezid’in askerine karşı sert hareketlerinin olduğunu ve sonra Ankara Savaşı’nda bu nedenle askeri kendisini terkedince çok pişman olduğunu şu manzum satırlarında ifade eder;

“Tagıldı leşkeri kalmadı yarı
Bu hâli gördü şâh oldu perîşan
Yavuz işlerine oldu peşîman
Ne çâre eylesün sarp oldu hâli
Tağıldı çeri kalmadı mecâli
Yavuz fi’linden ol şâhun çerisi
Kaçup kalmadı yanında birisi...”³¹⁸

Yıldırım Bayezid’in sinirli bazı hareketleri olduğuna dair kayıtlar başka kaynaklarda da mevcuttur. Anonimlerde kaydedilen ve bazı yabancı kaynaklarda da yer alan bir rivayete göre Kütahya’da Ankara Savaşı’nı bir eğlence düzenleyerek kutlamak isteyen Timur, Yıldırım Han’ın eşinin sohbete getirilmesini emretmiştir. Bunun üzerine Yıldırım Han’ın eşi Mara Despina’yı sohbet meclisinde görünce sinirlendiği küstah sözler söylediği Anonimler, İbn Arabşah, Grekçe Anonim ve İbn Tagrıberdi de yazılıdır. Ayrıca Anonimler Yıldırım Bayezid’in gazabına ve kibirine işaret edecek şekilde şu dörtlüğe yer verirler:

“Âdemiye çün gazab gâlib ola
Her ne iş işlese nâ-sâyib ola
Ger diler sen gelmeye câna hatar
Kibirden başunda olmasun eser”³¹⁹

³¹⁷ ATAÖ, s.43; Âşıkpaşazâde, TAO, s.142-143.

³¹⁸ Kemal, *Selâtin-nâme*, s.105.

³¹⁹ ATAÖ, s.46; İbn Arabşah, *Acâibu’l Makdûr*, s.317; *Grekçe Anonim*, s.106.

Anonim Tevârih-i Âl-i Osman'lara göre Yıldırım Han katı gazaplı bir padişahdır. Küçük suçlardan dahi insanları helâk ettiği ve kimini sakat ettirdiği bu kroniklerde yazılmıştır.³²⁰

Anonim Tevârih-i Âl-i Osman'larda kayıtlı bir diğer hadiseye göre Yıldırım Bayezid'in bir gün nice kişilere gazabı vâki olmuş, onlara siyaset eylemek için ortaya getirtmiş, vezirler onun gazabını işitince korkmuşlar ve maskara arabı araya sokmuşlardır. Maskara, sultana hepsini öldürtmesi gerektiğini zira bir işe yaramadıklarını söylemiş ve Timur'un yaklaştığını kendisinin davul çalacağını sultanın da sancak alarak Timur'u durduracaklarını söylemiştir. Bunun üzerine biraz düşünen Sultan bu kişileri azad etmiştir.³²¹

Yabancı kaynaklarda da Yıldırım Bayezid'in sertliğine ve gazabına dair kayıtlar mevcuttur. Klaviyo'ya göre Timur'un gönderdiği nâme Yıldırım Bayezid tarafından hiddet ve gazapla karşılanmıştır. Bayezid müellife göre Timur'un adamına, dünyada Timur derecesinde ahmak bir adam bulunmasına hayret ettiğini, Timur'un hangi cür'etle böyle bir müracaatta bulunabildiğini sormuş, kendisinin Taharten'e karşı istediği gibi harekette serbest olduğunu, dünyada herhangi adama karşı da aynı şekilde hareket edeceğini söylemiş, sonra Timur'un bir daha bu çeşit hayallere kapılmaması için onu arayıp bulacağını ve esir alacağını, Timur'un karısını kullarından birisine vererek onu utandıracağını söylediğini kaydetmiştir.³²²

Behiştî, Yıldırım Bayezid'in Karamanoğlu'nun Osmanlı topraklarını tehtidi üzerine gazaplandığını "Ateşi gazabdan tenevvür-i sinesi pür ta'b oldı" diyerek belirtmektedir.³²³

Hoca Sâdeddin Efendi ve Solakzâde'ye göre Yıldırım Bayezid, Karamanoğlu Alâeddin Ali Bey'in Timurtaş Paşa tarafından idam edildiğini öğrenince son derece sinirlenip ağır sözler söylemiş ve gazaba gelmiştir.³²⁴

³²⁰ **ATAO**, s.34,46.

³²¹ **A.g.e.**, s.34-35.

³²² Klaviyo, **Semerkand'a Seyahat**, s.73; Yabancı başka kaynaklarda da Timur'un ilk mektubunun gazapla karşılanması hakkında başka kayıtlarda vardır. Bkz.: Kostenecki, **Stefan Lazareviç**, s.60; İbn Arabşah, **Acâibu'l Makdûr**, s.291.

³²³ Behiştî, "Behiştî Tarihi", s.17.

Neşrî, Yıldırım Bayezid'i Timur'dan kurtarmak için Rum ekâbirinin Timur ile pazarlık ettiğini ve 90.000 flori'ye anlaştıklarını ancak para bulunamadığı için Bizans'tan borç alınarak ödemenin yapılmasının düşünüldüğünü, bu sırada sultanın vefat ettiğini anlatan bir hikâye nakleder.³²⁵ Bu hikâye başka kaynaklarda mevcut değildir. Bu durum bize Neşrî'nin bu rivayeti muhtemelen eserine Osmanlıların şerefini korumak için aldığını, sonradan padişahı Timur'un elinden kurtarmak için neden bir şey yapılmadı eleştirisini bertaraf etmek istediğini düşündürmektedir.

Anonimler'deki kayıtlara göre Timur, Yıldırım Han'a oğullarının kendisini kurtarmaya gelmediklerini belirttiikten sonra seni serbest bıraksam sana itaat ederler mi? diye sormuştur. Yıldırım buna: “Tek sen beni koyu vir ben anlarun hakkında gelürin” diye cevap vermiştir. Timur bu cevabı işitince: “Hey bu yaman kahbe-zen kurtulsa mecal virmezdi, ardumuzdan bizi basardı” demiştir.³²⁶ Bu rivayet Yıldırım Bayezid'in esareti döneminde tahtına tekrar çıkma hususunda ne kadar istekli olduğunu gösterdiği gibi sert bir adam olduğuna da işaret etmektedir.

İbn Kemal Yıldırım Bayezid'in sertliği hakkında şu satırları nakleder: “...Hademinden haşeminden bir âdeme ruhsat u icazet virmezdi ki bir âdem ordusu dayiresinden taşra çıkaydı, kimün ne canı vardı ki ol tagi-yi bed-gümanun fermanı haddinden ayağı taşra basaydı ve yasağı seddin yıkaydı.”³²⁷ Yine İbn Kemal'de, Tatarlar hakkın şöyle bir hikâye anlatır: Bir gün avda sultan Osmanlı ordusu ihtiyaç halinde geç toplandığından ne kadar asker çıkarabileceğini sorar. Aktay üç günde 30.000 asker çıkarabileceğini ve günde yüz mil mesafe kestiklerini söyleyince sultan onun askeri gücünden çekinerek Çandarlı Ali Paşa eliyle onu zehirletir.³²⁸

Anonimler'deki “Yıldırım Han katu gazaplıyidi. Bir sehelce suçdan ötürü nice kişileri helâk iderdi ve kimin sakat itdürirdi. Meğer bir gün bir nice kişilere gazabı vakı oldu. Andan divanı turmuşdı. Ol kişileri divan ortasına getürtdi kim anlara siyaset eyleye. Andan

³²⁴ Hoca Sâdeddin, **Tacü't - Tevarih I**, s.203; Solakzâde, **Solak-zâde Tarihi**, s.77.

³²⁵ Neşrî, **Cihânnümâ**, s.164.

³²⁶ **ATAO**, s.49.

³²⁷ İbn Kemal, **TAO**, 4. Defter, s.245.

³²⁸ İbn Kemal, **a.g.e.**, s.339-343; Mustafa Akdağ, **Türkiye'nin İktisadi ve İçtimaî Tarihi 1**, İstanbul, Cem Yayınevi, 1995, s.252; **Saltıknâme** Tatarların beylerinin zehirlenmesinden dolayı Ankara Savaşı'nda düşman tarafına geçtiklerini iddia eder. Ebu'l Hayr-ı Rumi, **Saltıknâme**, s.657.

vezirler gördiler ki inen gazaba geldi. Şöyle baş aşağı idüp turdılar. Kimin zehresi vardı kim söz söyleye” şeklindeki kayıtlardan Yıldırım Bayezid’in sert davranışları, gazabı ve hataları affetmemesinden dolayı herkesin kendisinden çekindiği algısı ortaya konmuştur. Bunu teyit eden bir kayıтта yine Anonimlerde kayıtlıdır. Bu kaynaklarda, Yıldırım Han’ın gazablı olması nedeniyle Timur’un elinden kurtulmuş olsa kaçıp giden askerden bir kişi bile sağ koymayacağı belirtilir ve küçük suçlardan birçok kişiyi helâk ve sakat ettirebileceği nakledilir.³²⁹

Bu noktada Hoca Sâdeddin ve İdrîs-i Bitlisî’nin “Las askerinden gayri bir kişi bile silahına el sürmedi” demesi ilginçtir.³³⁰ Hoca Sâdeddin deki kayıtlara göre “Şanlı beylerden Minnet Bey adındaki kahraman, işbilir durumu padişaha bildirerek imdat ve yardım isteyerek gayret beklediğimiz askerden savaş meydanında iz kalmadığı gibi, fesatlıkta olanlarda kaçma konusunda söz birliği ettiklerinden, artık zafer umudu kalmadı” demiştir.³³¹

Hoca Sâdeddin Efendi, Yıldırım Han’ın hiddet ve şiddetinin fazlalığı, ululuk ve yırtıcılıktaki üstünlüğü ile şöhret yapmış olduğunu, bu nedenle de kimseye baş eğmesinin düşünülmemeyeceğini belirtmektedir.³³² Başka bir yerde aynı müellif, Kadı Burhâneddin’in ölümünden sonra bazılarının küçük yaştaki oğlu Zeynelabidin’i Sivas’ta işbaşına getirmeyi düşündüklerini “ancak bazı akıl sahiplerinin bu kararı kabul etmeyerek, Yıldırım Han gibi gazabı bol bir padişah, ev ve barkımızı at seliyle alt üst etmeye gelmekte ve kendi devlet ve ikbali için bunu gerekli bulmakta iken... kulluk bağlarını itaat halkalarını koparmak sonu kötülük olacak sonuçlar verir” demişlerdi diyerek Sivas halkının dahi Yıldırım Bayezid’in sertliğinden çekindiğini gözler önüne serer.³³³ Hoca Sâdeddin az sonra Yıldırım Bayezid’i “öcünü koymayan bir duyguya sahip olan padişah” olarak vasıflandırır ve bu sert özelliğine de eserinde böylelikle yer vermiş olur. Aynı müellif Yıldırım Han’ın amacının cihanda tek kalmak ve en büyük olmak olduğuna da “Cihanda tek kalmak için kanatlandı ve uçtu” demekle belirtir.³³⁴

³²⁹ ATAÖ, s.35,.50.

³³⁰ Hoca Sâdeddin, *Tacü't - Tevarih I*, s.267; İdrîs-i Bitlisî, *Heşt Bihişt II*, s.123.

³³¹ Hoca Sâdeddin, *a.g.e.*, s.270.

³³² *A.g.e.*, s.248.

³³³ *A.g.e.*, s.206.

³³⁴ *A.g.e.*, s.249-250.

Kemal, Yıldırım Bayezid'in gazabda benzerinin olmadığını ifade etmekte başka bir yerde ise onun için "Gazabdan ol arada iyledi cuş"³³⁵ satırlarına yer vermektedir.

Ebu Bekr-i Tihranî de eserinde "Emir-i Namdar (Osman Beğ), onun hilafet değerindeki tahtının ayağına gitmek istedi. Bu düşüncesini Emir Taharten'e açtı. O sırada Emir-i namdar'ın devletinin yükselip gücünün artmasından gazaba gelen Rum Sultanı Yıldırım Bayezid, ona bir elçi göndererek, "Azerbaycan'ın o bölgedeki uzantısının ve diğer yerlerin vergisini (mal) toplayarak bu tarafa gönder" dedikten başka, kininden ve gazabından dolayı insanı öfkelenendirip baştan çıkaracak sözler söyledi" şeklinde değerlendirmelerde bulunarak Yıldırım Bayezid'in sertliğine dikkat çekmiştir.³³⁶

Anonimler de Yıldırım Bayezid'in Timur'un savaşı sen kazansaydın ne yapardın sorusuna "seni kafese koydurur, askerinden de kimseyi sağ bırakmazdım" şeklinde cevap verdiği, Timur'un ise "ben yola çıkarken galip gelirim bir adam öldürmeyem, demek ki hayırlı niyet eden hayra şer niyet eden şerre yetişmiş" dediği kaydedilmiştir.³³⁷ Bu noktada Anonimlerin iyi niyetli bir Timur algısı ortaya koydukları görülmektedir.

Gelibolulu Mustafa Âli, Yıldırım Bayezid'in Timur'un mektubuna sert hitaplarla bir cevap yazıldığını belirtir.³³⁸ Ayrıca Yıldırım Bayezid'in dikbaşlılıktan, kendini üstün görmekten (kibir) ve kendi gücüne aşırı güvenmekten vazgeçmediğini de yazarak onu eleştirmektedir.³³⁹

Gelibolulu, gazilerin ulûfelerini istemeleri üzerine padişahın bahaneler uydurduğunu ve onlara kötü sözler söylediğini anlatır.³⁴⁰

İbn Kemal ise bu iddianın tersine Yıldırım Bayezid için "... ni'met-i ganimetle acu muhtâc komayub toyurub savaştâ yoldaşlık idenlere hil'at ü ri'âyet buyurub ra'iyeti ve leşkeri hoşnûd itdi..." demektedir.³⁴¹

³³⁵ Kemal, *Selâtin-nâme*, s.92.

³³⁶ Tihranî, *Kitab-ı Diyarbekriyye*, s.43.

³³⁷ *ATAO*, s.47.

³³⁸ Gelibolulu Âli, *Kühü'l-Ahbâr*, s.141.

³³⁹ *A.g.e.*, s.145.

³⁴⁰ *A.g.e.*, s.156-157.

Oruç b. Âdil, Yıldırım Bayezid'in gayet duygulu ve sert tabiatlı bir kişi olduğunu ifade ettikten sonra, insanın sert tabiatı yüzünden kişinin başına çok hal gelebileceğini kaydetmiştir. Bu şekilde müellif Yıldırım Bayezid'in başına gelenleri âdeta ibret olarak ileri sürmektedir.³⁴²

Saltıknâme'de anlatıldığına göre Ankara Savaşı'nda askerleri tarafından terkedilmesi üzerine Yıldırım Bayezid gazabından ve beylerinin kaçmasından dolayı yüzüğündeki zehiri yalayarak ölmüştür. Eserdeki algıya göre de Yıldırım'ın intiharına gazabı neden olmuştur.³⁴³

Kemal, Timur'un mektubunun okunmasından sonra Yıldırım Bayezid'in gösterdiği gazabı uzun uzun anlatmaktadır.³⁴⁴

Kaynakların algısına göre Yıldırım Bayezid sert ve acımasız bir hükümdardır. Emirlerine kesin itaat bekleyen hükümdar, emirlerine uymayanları en sert şekilde cezalandırmaktadır. Türk hükümdarlarından birçoğunun özelliği olan sertliğin kaynakların iddia ettiği gibi tek başına Yıldırım Bayezid'in savaş meydanında yalnız kalmasına, sevilmemesine ve oğullarının kendisini kurtarmaya gelmemesine neden olabileceğini düşünmüyoruz. Ancak kaynakların çizdiği olumsuz Yıldırım Bayezid algısını oluşturan içki içmesi, askerinin durumunu önemsememesi, sertliği, gururu, devlet işlerini bir dönem ihmal etmesi, istişare etmemesi, hazineyi askerden esirgemesi gibi birçok unsur beraber düşünüldüğünde bu duruma sebep olarak ileri sürülebilir.

³⁴¹ İbn Kemal, **TAO**, 4. Defter, s.21.

³⁴² Oruç b. Âdil, **TAO**, s.53.

³⁴³ Bundan sonra yerine ona çok benzeyen Üngüri Bey'i Mezid Bey geçmiş ve Timur tarafından esir edilmiştir. Böyle yapılmasının sebebi ise Timur'u oyalayarak Yıldırım'ın oğullarından birisinin tahta çıkmasını sağlamaktır. Bir süre sonra olayı anlayan Timur Mezid Bey'i idam ettirmiştir. Ebu'l Hayr-ı Rumi, **Saltıknâme**, s.658.

³⁴⁴ "...Bu sözlere şehinşaj eyledi gûş
Gazabdan ol arada eyledi cûş
Teninde ne kadar kıl var serâser
Delüp çıkdı tonını sanki hançer
Kakımdan bilemez turası rîz
Dutun elçi yi [dir] buradan tîz
Heman kıldılar elçiyi giriftâr
Tutuban iylediler hâlini zâr
Kikasd itdi burın kulağın kese
Bile gelenlerün komaya asa..." , Kemal, **Selâtin-nâme**, s.92.

C.2.f.(1) Sertliğinden Dolayı Kimsenin Yıldırım Bayezid'i Kurtarmaya Gelmemesi

Anonim Tevârih-i Âl-i Osman'lara göre Yıldırım Bayezid'in gazaplı, intikamını bırakmayan, sert bir padişah olması nedeniyle Timur'un elinden kurtulması ve taht'a yeniden çıkması halinde, Ankara Savaşı'nda kaçan kişilerden kimseyi cezalandırmadan bırakmayacağı düşüncesinden dolayı onu Timur'dan kurtarmak için kimse harekete geçmeye cesaret edememiştir. Âşıkpaşazâde de Yıldırım Bayezid'i kimsenin kurtarmaya gelmediğini yazmaktadır.³⁴⁵ Bu kaçan taifeye Yıldırım Bayezid'in vezirleri, beyleri ve bazı oğulları da dâhildir. **Anonim Tevârih-i Âl-i Osman**'lar ve Neşr'i de başka bir yerde Yıldırım Bayezid'in oğullarından ya da vezirlerinden birinin gelip Yıldırım'ı veya ülkeyi istemesi halinde Timur'un onu serbest bırakacağı ve ülkeyi ona vereceği fakat kimsenin böyle bir harekete girişmediği iddia edilmektedir. Oruç b. Âdil aynı rivayeti sadece oğullarını zikrederek verir.³⁴⁶ Fakat bu rivayet bize ihtimal pek ihtimal dâhilinde görünmemektedir.

Biz bu noktada kaynakların olaydan çok Yıldırım Bayezid'in sertliğine ve bunun olumsuz sonuçlarına dikkat çekmeye çalıştıklarını düşünüyoruz.

C.2.f.(2) Kadıların Cezalandırılması

Birçok kaynağın açıkça ifade ettiğine göre Yıldırım Bayezid döneminde adalet işleri sarsılmış, kadılar türlü türlü haksız uygulamalarla, rüşvetle iş görmeye başlamışlardır.

Oruç b. Âdil, Solakzâde, Münecimbaşı Ahmed Dede, Âşıkpaşazâde, Neşrî ve **Anonim Tevârih-i Âl-i Osman**'lardaki benzer anlatıma göre, Sultan Bayezid kadıların türlü türlü fesatlarını öğrenince çok öfkeli kişi olduğundan bütün kadıların Yenişehir'de bir eve toplanmasını ve oğlu ve kızları ile yakılmasını emretmiştir. Oruç b. Âdil bunların sayısının 20'den ziyade, Hoca Sâdeddin 80 kadar olduğunu belirtir.³⁴⁷ Veziri Ali Paşa bu duruma karşı olmasına rağmen Yıldırım Bayezid'in

³⁴⁵ Âşıkpaşazâde, **TAO**, s.145; **ATAO**, s.50.

³⁴⁶ **ATAO**, s.47; Oruç b. Âdil, **TAO**, s.52; Neşrî, **Cihânnümâ**, s.164.

³⁴⁷ Belki çoluk çocukları ile birlikte sayılırsa 80 sayısı doğru olabilir.

korkusundan ses çıkartamamış ve padişahın nedimi Habeşi Arap'ı büyük para vaad ederek onu devreye sokmuştur. Habeşi Arap padişahın huzuruna çıkarak kendisini İstanbul'a elçiliğe göndermesini istemiş, sebep olarak da kadıların yakılmasından sonra bunların kadılık makamına okumuş olmaları sebebi ile bunların geçmesi gerektiğini ileri sürmüştür. Bunun üzerine padişah bunların yaptıklarının sebebini sorunca maskara bunların gelirlerinin az olduğunu beyan etmiş ve bunun üzerine devreye giren Ali Paşa kadılarına miras taksimi için 1000 akça da 20 akça hisse, şer'i mektuplarda 2 akça vergi koymuştur. Buna Ali Paşa Narh'ı denmiştir.³⁴⁸ Neşrî ve Âşıkpaşazâde'de vergi olarak sadece 1000'de yirmi akça belirlendiği kayıtlıdır. Gelibolulu Mustafa Âli de olayı benzer şekilde anlatır yalnız kadıların kurtarılmasını Ali Paşa ile beraber Süleyman Paşa'nın sağladığını belirtir ve kadıların geçimi için belirlenen miktarı hüccet'te yirmibeşer ve sicil sûretinden yedişer ve resm-i imzâdan onikişer akça olarak gösterir.³⁴⁹

Ahmedî olayın tafsilatına çok fazla girmeden:

“...Cem’etdi kamusun, sordurdu ol

Ne ki aldılar gerü verdürdi ol.

Gereğince etdi anlara ceza

Yavuz işlüye yavuzluktur sezâ...³⁵⁰

diyerek meseleyi geçiştirmekte ve bu hadisede kadıların yaktırılmasından bahsetmemektedir.

Şükrullah da olaya kısaca değinerek Yıldırım Bayezid'in kadılarını toplayıp tahkikat yaptırdığını ve taaddiden, şeriata aykırılıktan, rüşvetten başka nesne bulamadığını, şeriate aykırı nesne almışlarsa geri ödenmesini buyurduğunu ve onları yola getirerek içlerinden azli gerekenleri azlettiğini kaydeder.³⁵¹

³⁴⁸ Âşıkpaşazâde, **TAO**, s.139; Oruç b. Âdil, **TAO**, s.46-47; Neşrî, **a.g.e.**, s.153-154; **ATAO**, s.36; Solakzâde, **Solak-zâde Tarihi**, s.80-82; Münecimbaşı, **Camiü'd-Düvel**, s. 133-134.

³⁴⁹ Gelibolulu Âli, **Kühü'l-Ahbâr**, s.176-177.

³⁵⁰ Ahmedî, **DTMAO**, s.156.

³⁵¹ Şükrullah, **Behçetü't Tevârîh**, s.215.

Evliya Çelebi ise olayı farklı anlatır. Ona göre Yıldırım Bayezid tüm bilginlere öfkelenip hepsini bir dama doldurarak yaktırmak istemiş, üç gün kendisine yalvarılsa da bunları affetmemiştir. Sonunda K r Hasan adlı Padişahın musahibi papaz kıyafeti ile padişahın huzuruna çıkararak İstanbul tekfuruna gideceğini söylemiş, padişah sebebini sorunca da memlekette bilgin kalmazsa papazların yanlış şeriatına dahi muhtaç kalınacağını söylemiştir. Bunun  zerine padişah onun hatırına bilginleri affetmiştir.³⁵²

İbn Kemal ise olaya kısaca değinmekle yetinir ve sultanın kötü işler yapan bazı kimseleri yakmayı düşündüğünü fakat araya giren bazı sözü geçen kişilerin buna engel olduklarını yazar.³⁵³

Osmanlı tarihçileri bu hadiseyi nakletmekle Yıldırım Bayezid hakkında sertlik, affedicilik, adaletli olma gibi birçok algıya işaret etmişlerdir.

C.2.f.(3) Karamanoğlu Alâeddin Bey'in İdamı

Öncelikle belirtmek gerekir ki Karamanoğlu Alâeddin Ali Bey Yıldırım Bayezid'in kız kardeşi Nefise Hatun ile evlidir. Dolayısıyla Karaman Beyi, Yıldırım Bayezid'in akrabasıdır. Ancak bu durum onun her fırsatta Osmanlı toprakları üzerindeki gayelerine ulaşmak için Osmanlı aleyhine hareketlere girişmesine engel olmamıştır. Karamanoğlu Alâeddin Ali Bey, I. Murad'ın Rumeli'de fetihlerde bulunmasından yararlanarak 1386 yılında Osmanlılardan Beyşehir'i almıştı. I. Murad'ın onun üzerine yürüyerek Konya'yı kuşatması üzerine barış istemek zorunda kalmış ve eşi Nefise Hatun'un babasına yalvarması üzerine affedilmiş ve barış yapılmıştır.  ld r lmeden 9 sene önce Alâeddin Ali Bey I. Murad'ın Kosova Savaşı'nda Şehit edilmesi üzerine barışı bozmuş ve Osmanlı topraklarına saldırmıştır. Bunun  zerine Yıldırım Bayezid Anadolu Seferine çıkararak birçok beyliğe son vermiş ve Alâeddin Ali Bey'i yenerek onu tekrar barışa mecbur etmiştir. Bundan sonraki senelerde Timur'un bölgede faaliyetlere girişmesi  zerine Osmanlılar karşısında bunalan Alâeddin Bey Timur'u bir kurtuluş ümidi olarak görerek ona bağlanmıştır. Son olarak 1398 yılında Alâeddin Bey Osmanlı topraklarına girerek Ankara'ya

³⁵² Evliya Çelebi, **Seyahatnâme**, C.1, s.651-652.

³⁵³ İbn Kemal, **TAO**, 4. Defter, s.323.

baskında bulunmuş ve Timurtaş Paşa'yı esir etmiştir. Sonra yaptığına pişman olarak onu serbest bırakmış, barış için aracı olmasını istemiştir. Bu olaylar neticesinde onun üzerine yürüyen Yıldırım Bayezid Karaman Bey'i Alâeddin'i Arpaçay Muharebesi'nde yenerek esir etmiş, fakat kaynaklara göre Timurtaş Bey'e teslim edilen Alâeddin Bey onun tarafından idam edilmiştir.

Kaynaklardan anlaşıldığına göre, Karamanoğlu Alaaaddin Ali Bey, gerek Yıldırım Bayezid ve gerekse Kadı Burhâneddin Ahmed'den intikam almak maksadiyle, Timur tarafından Suriye'ye sefer düzenlendiği takdirde oğlu Mehmed Bey'i rehber olarak göndermeyi, şâyet Osmanlı ülkesine yürünecek olursa, bizzât kendisi gelmeği taahhüt etmişti. Bu durumu gören Berkuk, şimdiye kadar Bayezid karşısında müdâfaa ettiği Karamanoğlu Alâeddin Ali Bey'i korumaktan vaz geçmiştir.³⁵⁴ Bu durumda Yıldırım Bayezid'in fırsattan istifade ederek Karamanoğlu Alaaaddin Ali Bey'i bizzat öldürtmesi veya en azından Timurtaş Paşa tarafından öldürülmesine seyirci kalmış olması mümkündür. Biz bu bölümde bu idam hadisesinin kaynaklar tarafından nasıl algılandığını ve anlatıldığını tetkik edeceğiz.

Biz bu noktada bazı kaynakların algısının aynı Şehzade Yakub'un katlinde olduğu gibi suçu devlet adamlarına havale ederek padişahı masum göstermek olduğunu düşünüyoruz.

Karamanoğlu Alâeddin Bey'in idamı hakkında kaynaklarımızda farklı bilgiler bulunmaktadır. Enverî olayı şu şekilde anlatmaktadır:

“Yıldırım anı Temür-taş'a verür

Anı berdar etdi ol dahı varur

Ana gerçi vermedi sultan rıza

Pes Alâeddin'e erişdi kaza”³⁵⁵

Enverî burada sultanın rızasının dışında gelişen olaylar sonucu Karaman Beyi'nin öldüğünü iddia eder. Onun vermediği ayrıntı Neşrî, Behiştî, İdrîs-i Bitlisî, Solakzâde ve Hoca Sâdeddin de bulunur. Bu kaynaklar olayda kabahati Timurtaş

³⁵⁴ Tekindağ, **Berkuk Devrinde Memlûk Sultanlığı**, s.97-98; Yaşar Yücel, **Timur'un Ortadoğu-Anadolu Seferleri**, s.20.

³⁵⁵ Enverî, **Düstûrnâme**, s.31.

Paşa'ya yüklerler, sultanın arzusunun dışında gelişen olaylar sonucu Timurtaş Paşa'nın Karaman Bey'ini infaz ettiğini yazarlar. Behiştî ve İdrîs-i Bitlisî sultanın duyunca buna çok sinirlenerek sert sözler söylediğini, Neşrî üzüldüğünü, Solakzâde az daha Timurtaş'ı helâk edeceğini değişik şekillerde anlatırlar.³⁵⁶ Biz burada ilgili kaynakların **müsbet Yıldırım Bayezid algısı**'na hanel getirmemeye çalıştıklarını düşünmekteyiz. Zira burada da Şehzade Yakub'un idamı hadisesinde olduğu gibi Yıldırım Bayezid'in akrabası olan Karaman Bey'i Alâeddin Ali Bey'in padişahın rızası olmadan Timurtaş Paşa gibi bir devlet görevlisi tarafından sırf kişisel husumeti nedeniyle öldürülebileceğine pek ihtimal vermiyoruz. Bu düşüncemiz paralelinde yabancı kaynaklar olayı farklı anlatmaktadırlar.³⁵⁷

Olayların yakınında bulunan Schildberger'in anlatımına göre yakalanıp Bayezid'in önüne getirilen Alâeddin Bey'e padişah "neden bana tâbi olmayı kabul etmek istemedin?" diye sorunca Karaman Bey'i, "Çünkü bende senin gibi bir bey'im" diye cevap vermiştir. Bayezid bunun üzerine çok kızmış ve birinin Karaman'ı alıp götürmesini bildirmiştir. Bunun üzerine Karaman Bey'ini götürüp infaz etmişlerdir. Padişah bu kişiye Karaman Bey'ini ne yaptığını sorunca "kafasını kestim" demiştir. Bunun üzerine Yıldırım Bayezid hiddetlenmiş ve bu adama da aynı şeyin yapılmasını emretmiştir. Schildberger'e göre bunun yapılmasının nedeni, kudretli bir beyi bu kadar çabuk öldürme hakkının kimsede olmadığını göstermektir. Schildberger, Yıldırım Bayezid'in öfkesi geçene kadar beklenmesi gerektiği fikrinde olduğunu yazar.³⁵⁸ Bu anlatıma göre Karaman Beyi verdiği cevapla kendi sonunu hazırlamış ve âdeta Yıldırım Bayezid'e meydan okumuştur.

Tarihî Takvimler'e göre de Karamanoğlu Alâeddin Bey Yıldırım Bayezid tarafından şehit edilmiştir.³⁵⁹

Şikâri'ye göre ise Alâeddin Bey, Kadı Burhâneddin ile yaptığı bir savaşta aldığı yaralar neticesinde 1 yıl 4 ay sonra eceliyle ölmüştür.³⁶⁰ Karaman hanedanını

³⁵⁶ Neşrî, **Cihânnümâ**, s.144-145; Behiştî, "Behiştî Tarihi", s.20; İdrîs-i Bitlisî, **Heşt Bihişt II**, s.48-49; Hoca Sâdeddin, **Tacü't - Tevarih I**, s.203; Solakzâde, **Solak-zâde Tarihi**, s.77.

³⁵⁷ İbn Arabşah, bu konuda Yıldırım Bayezid'in Karaman topraklarını sınırlarına katıp, padişahın Alâeddin'i katlederek iki oğlunu esir aldığını yazar. İbn Arabşah, **Acâibu'l Makedûr**, s.291.

³⁵⁸ Schildberger, **Türkler ve Tatarlar Arasında**, s.41-42.

³⁵⁹ **Tarihî Takvimler**, s.19.

diğerleri karşısında yüceltme çabası içerisinde bulunan Şikârî'nin böyle bir rivayet nakletmesinin sebebi ise bir Karaman hükümdarına Osmanlı Sultanı tarafından idam edilmeyi yakıştıramamış olmasından ileri gelebilir. Bu da bir bakıma Şikârî'nin oluşturmaya çalıştığı yüksek Karaman Beyi algısıdır.

C.2.h. Yıldırım Bayezid'in Hazine Toplama Meselesi

Âşıkpaşazâde, İbn Kemal ve Neşrî'nin anlatımına göre Ankara Savaşı'nda oğulları ve askerlerinin kendisini terk ettiği sırada Bayezid Han'a Solak Karaca denilen bir kul, “Hay Bayazid Han! Kanı ol güvendiğin oğulların, ol sancağın begleri, ya ol sarhoş vezirlerün? Ne gökçek yoldaşlık etdiler sana, Akçayı harc etmedün. Hâzineye koydun. Oğlancuklarum rızkıdur dedün” şeklinde eleştirmiş ve laf dokundurmuş, bu sözler Yıldırım Bayezid'in çok ağırına gitmiştir.³⁶¹ Bu rivayet benzer şekilde Bizans kaynağı Kalkokondyles'te de yer alır; “Bu sırada İne [Eyne Bey] araya girer ve şunları söyler: ‘İmparator, eğer düşmanla savaşmamız gerektiğini düşünüyorsanız bana kulak verin ve hazinelerinizi çalışıp çabalayan askerlere verin.’ Ancak o da Bayezid'i ikna edemez.”³⁶²

Behiştî ise benzer bir hadiseyi isim vermeden bir piyadenin savaş öncesinde Yıldırım Bayezid'e “hani hazinen hani oğulların neden sana yardım etmediler?” diye soru sorması şeklinde anlatır.³⁶³

Âşıkpaşazâde, “Anı Beyan Eder kim Bu Padişahlar kim Mal Cem etdiler, Âhır Noldılar” başlığı altında Yıldırım Bayezid'in mal ve akça toplayarak hazine kurduğunu, ancak bunun karşılığında memlekette kesatlık olduğunu, sonra da toplanan mal ve hazinenin Timur'un eline geçip kimsenin işine yaramadığını ifade etmektedir. Ardından ülkenin ayaklar altında kaldığını yazmakla da bu kötü sona güya bu işlerin sebep olduğunu ima etmektedir.³⁶⁴ Müellif Yıldırım Bayezid'in Ankara Savaşı'ndaki yenilgisini biraz da bu duruma bağlar görünmektedir.

Gelibolulu Mustafa Âlî'de geçen ilginç bir rivayete göre Bayezid Han gazilerin ulufelerini vermekten kaçınmaktadır. Bunun üzerine Timur ile savaştan

³⁶⁰ Şikârî, **Karamannâme**, s.225.

³⁶¹ Âşıkpaşazâde, **TAO**, s.144; Neşrî, **Cihânnümâ**, s.161; İbn Kemal, **TAO**, 4. Defter, s.427-429.

³⁶² Chalkokondylas I, 79-81'den naklen Zinkeisen, **Osmanlı Tarihi**, s.275; Çolak, “Bizans Tarihyazıcılığında...”, s.348.

³⁶³ Behiştî, “Behiştî Tarihi”, s.54.

³⁶⁴ Âşıkpaşazâde, **TAO**, s.233.

önce bazıları Yıldırım Han'a bir tabak bal ve bir mektup getirmişlerdir. Bu mektupta ise zaruret zamanında verilecek malın gece karanlığında insanın önüne konan bal gibi bir kıymeti olmayacağı ifade edilmekte, askerin padişaha olan kırgınlığı dile getirilmektedir.³⁶⁵

Osmanlı kaynaklarının askerden para sakınılması hakkında Yıldırım Bayezid'e yaptıkları suçlamalar isnatsız görünmektedir. Osmanlı ordusunda devletten maaş (ulûfe) alarak görev yapan asker olarak görülebilecek unsur Yeniçerilerdir. Ancak Yeniçerilerin savaşın sonuna kadar padişaha sahip çıktıkları ve savaş meydanından ayrılmadıkları bilinmektedir. Bunun dışında Osmanlı ordusunun çoğunluğunu oluşturan sipahilere, Anadolu beyliklerinden toplanan askerlere, Tatarlara veya Sırp yardımcı kuvvetlerine istekli savaşmaları için para verilmesi diye bir durum söz konusu olamaz. Para ile savaşan unsur olarak görülebilecek ve Ankara Savaşı'ndan önce bir miktar tedarik edildiği bilinen Cerehor askerlerinin ise firar olaylarını önlemek için de her birinin bir kefile bağlanması³⁶⁶ ve savaşın gidişatını değiştirecek bir sayıya malik olmamaları nedeniyle yenilgiye sebep olmaları düşünülemez.

Uzunçarşılı'nın, Çandarlı Ali Paşa'ya karşı kronik yazarlarının saldırılarını "Osmanlıların aşiret teşkilatını devam ettirmesini isteyen ve hazine ve askeri teşkilat kurulmasına karşı çıkan bazı muhafazakâr bir zümrenin saldırıları olarak nitelmesi oldukça yerindedir.³⁶⁷ Biz Yıldırım Bayezid hakkındaki bu iddiaları muhafazakâr zümrenin bu saldırılarının Yıldırım Bayezid cephesi olarak değerlendiriyor ve bu noktada kaynaklar tarafından suni bir algı oluşturulduğunu düşünüyoruz.

Netice itibarı ile Osmanlı kaynaklarında Yıldırım Bayezid, hazinesini askerinden sakınmak ve bir hazine toplamak, akça biriktirmekle suçlanır. Bu durum ise Ankara Savaşı'nda uğranılan yenilginin bir sebebi olarak okuyucuya takdim edilir. Tahminimizce burada oluşturulmak istenen algı mal, para ve mülke düşkün bir Yıldırım Bayezid algısıdır. Onun kötü sonu bazı kronik yazarlarına okuyucuya mühim bir mesaj verme fırsatı da vermiştir. Kaynaklar muhtemelen onun nezdinde

³⁶⁵ Gelibolulu Âli, **Kühü'l-Ahbâr**, s.156-157.

³⁶⁶ Abdülkadir Özcan, **DİA**, "Cerehor", C.7, s.393.

³⁶⁷ Uzunçarşılı, **Çandarlı Vezir Ailesi**, s.44-45.

Yıldırım Bayezid'in mal, para ve mülke düşkünlüğü algısını kurgulayarak bu durumu da Ankara Savaşı'nda uğranılan kötü akıbet ile birleştirerek topluma, dünya malına rağbet etmenin sonunun hayır olmayacağı gibi dinsel ve öğretici bir mesaj vermektedirler.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

A. OSMANLI KRONİKLERİNDE GENEL OLARAK TİMUR ALGISI

Osmanlı kaynaklarının genel Timur algısı muhtemelen Timur'un Müslüman ve Türk bir hükümdar olması nedeniyle diğer yabancı kaynaklarla karşılaştırıldığında daha mutedildir. Osmanlı kaynaklarındaki Timur algısı onun zâlim, tahripkâr, yağmacı ve acımasız olduğu ile genelde sınırlandırılırken Arap ve Bizans kaynaklarındaki algı bunlara ek olarak daha çok onun dinsiz, sapık, soysuz olduğu üzerine kuruludur. Bu kaynaklar birçok vesile ile Timur'a ağır hakaretler ederler. Bunun yanında Osmanlı kaynakları Timur'un olumlu hareketlerini ifade etmekten de çekinmezler, kimi kaynaklar onu kerem sahibi olarak nitelerken kimileri Yıldırım Bayezid'e esareti dönemindeki olumlu davranışlarını yazmaktan geri kalmazlar. Timur'un yazışmalarında her zaman Yıldırım Bayezid'e saygılı davranması, Osmanlı padişahının ise savaşa davetkâr taraf olduğunu ve sert karşılıklar verdiğini yazan Osmanlı kaynakları mevcuttur. Hatta içlerinde Gelibolulu Mustafa Âli ve Evliya Çelebi daha ileriye giderek Timur'u yaptığı zulümlerde dahi haklı çıkaracak izahlar yapar. Burada biz Gelibolulu Mustafa Âli ve Evliya Çelebi'nin Timurlu kaynaklarının etkisinde kalarak **Muteber Timur Algısı** çizmeye çalıştıklarını görmekteyiz. Bazı Osmanlı kaynakları ise Timur-Yıldırım Bayezid çatışmasının çıkmasında açıkça Yıldırım Bayezid'in hatalı hareketlerine yer vererek onu suçlarlar.

Evliya Çelebi aynı Nasreddin Hoca fıkralarında olduğu gibi uydurma şekilde Yıldırım Bayezid'in oğlu Çelebi Mehmed'in Timur ardınca giderek ona büyük kayıp verdirdiğini ve babası Yıldırım Han'ın intikamını aldığını iddia eder.¹ Halbuki Timur vefat edene kadar, Edirne gibi bisbeten uzak bir şehirde olan ve Timur'un ele

¹ Evliya Çelebi, **Seyahatnâme**, C.3, s.268; Bu olaya başka bir yerde de değinen Evliya Çelebi şu satırlara yer verir; “Timur giderken Yıldırım Han oğlu Çelebi Sultan Mehmed babasının intikamını almak için Timur'un ardına düşüp Taşak Ovası adlı mahalde Timur Gürkan'a yetişti, öyle kılıç vurdu ki hâlâ dillerde dstandır. Ve bütün Tatar askerinin derilerini yüzüp gölgesinde kondukları için bu sahraya Taşak Ovası derler. Bir edepsizce ismi vardır”. Bkz.: Evliya Çelebi, **a.g.e.**, C.10, s.54; Ayrıca Bkz.: Bayatlı Mahmudoğlu Hasan, **Câm-ı Cem-Âyîn**, s.394.

geçiremediği Emir Süleyman dışında diğer Anadolu beylikleri ve Çelebi Mehmed Timur adının yazılı olduğu sikkeler kestirerek ona bağlılıklarını ifade etmişlerdir.²

A.1. TİMUR'UN SOYU

Timur'un kökeni³ hakkında Osmanlı kaynaklarındaki bilgiler oldukça kısıtlıdır. Osmanlı kaynaklarının Timur'un soyu ile değil daha çok Anadolu ve Ortadoğu da yaptıkları ile ilgilendikleri görülmektedir.

Enverî, yanlış bilgi vermiş olsa da Timur'un soyu ile ilgili şu satırlara yer vererek ilgilendiğini göstermiştir:

“Anun atası Hasan Koca'ydı
Cengüz'ün Tatar kardaşıydı”⁴

Karamanlı Nişancı Mehmed Paşa eserinde Timur'un babasının ismini doğru şekilde vermiştir. “Kendisiyle Mehmed Turagay oğlu Emîr Temür arasında savaş oldu.”⁵

Hoca Sâdeddin Efendi, Timur'un soyu ile alakalı “soyu soppu belli olmayan kişi...” nitelemesi yaparak Timur'u aşağı tabakadan biri olarak göstermeye çalışmaktadır.⁶

Hoca Sâdeddin Efendi başka bir yerde:

“Bu sığır uğrusu Cengiz Köpeği,
Özüyle kendine denk tutuyor bizi”⁷

demek sureti ile **müsbet Yıldırım Bayezid algısı**'nı ortaya koymaktadır.

Müneccimbaşı Ahmed Dede'nin bir rivayetine göre Timur, Kütahya kalesinde Timurtaş Paşa'nın hâzinesini bulmuştu. Bu hazine çok mal, para ve nefis

² Konu hakkında ayrıntılı bilgi için Bkz.: Mehmet Çayırdağ, Timur, “Yıldırım Bayezid'in oğulları ve Bazı Beylikler Adına Basılan Akçelerden Oluşan Kayseri Müzesindeki Bir Define”, **Türk Dünyası Araştırmaları**, S.45, 1986, s.57-84.

³ Emir Timur'un soyu hakkında Bkz.: “Emir Timur'un Soyuna Dair Bir Araştırma”, **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi**, S.26, 1972, s.75-83.

⁴ Enverî, **Düstûrnâme**, s.32.

⁵ Nişancı, **Osmanlı Sultanları Tarihi**, s.348.

⁶ Hoca Sâdeddin, **Tacü't - Tevarih I**, s.231.

⁷ **A.g.e.**, s.233.

mücevherlerle doludur. Timur bir Osmanlı paşasının bu kadar çok paraya sahip olmasını yadırgamış, onu kınayarak, bazı laflar söylemiş ve iğnelemelerde bulunmuştur. Bunun üzerine Timurtaş Paşa Timur'a "Bizim Sultan'ımız çocuk değildir ki bir vasiye muhtaç olsun. Ve sonra devlete yeni kavuşmuş birisi gibi vezir ve emirlerinin malına muhtaç değildir ki halkının malına tamah etsin" demiştir. Münecimbaşı Ahmed Dede, Timur'un bunun üzerine evladiyla beraber serbest bırakmayı düşündüğü Timurtaş Paşa'yı tekrar hapsettiğini yazar. Bu rivayet benzer şekilde Hoca Sâdeddin Efendi'de de mevcuttur.⁸ Bu rivayette açıkça görülmektedir ki Yıldırım Bayezid yüceltilmiş ve Timur aşağılanmıştır. Timur bu rivayette sonradan görme ve mal düşkünü olmakla suçlanmıştır. Ayrıca burada Timur devlete yeni kavuşmuş ve asil bir saltanat soyundan gelmeyen bir kimse olarak da gösterilmek istenmiştir.

Saltıknâme'ye göre ise Timur Bayındır boyundan gelmektedir.⁹ Kaynak Barulas boyu ile Bayındır boyu'nu birbirine karıştırmış görünmektedir.

Osmanlı kaynaklarının Timur'un soyu ile çokta fazla ilgilenmedikleri, ilgilenenlerin ise pek sağlıklı bilgilere sahip olmadıkları görülmektedir. Onun soyu ile ilgilenen birkaç kaynaktan hatalı bilgiler görülmektedir. Bundan başka Osmanlı kaynakları Timur'un soyunu aşağı görmekte ve bazıları onu bir nevi olumsuz algıya sahip Cengiz Han ile eşleştirmektedirler. Netice olarak Osmanlı müellifleri Timur hakkında sahip oldukları menfi algıya uygun olarak Timur'un soyunu küçümseme yoluna gitmişlerdir. Timur'un soyu ile ilgili yabancı kaynaklarda farklı bilgiler mevcuttur.¹⁰

⁸ Hoca Sâdeddin, **a.g.e.**, s.297; Münecimbaşı, **Camiü'd-Düvel**, s.144-145; Solakzâde, **Solakzâde Tarihi**, s.108-109'da Timur'u asil olmayan bir soydan gösteren başka bir rivayet mevcuttur.

⁹ Ebu'l Hayr-ı Rumi, **Saltıknâme**, s.657; Timur'un Barlas boyundan olduğu bir Osmanlı kaynağında kayıtlıdır. Bkz.: Yazıcızâde Ali, **Tevârih-i Âli Selçuk**, Haz. Abdurrahman Bakır, İstanbul, Çamlıca, 2009, s.10.

¹⁰ Konstantin Kosteneçki de, Timur'un soyuna dair ilginç bir bilgi kayıtlıdır. Buna göre Timur, Hindistan civarında Otrar denen yerde kent büyüğünün oğludur. Amansız ve gaddardır. Eşkiyalık yaparak yola çıkmış, çobanları öldürüp koyunlarını çalmış bu sırada ayağından vurulmuş ve sakat kalmıştır. Etrafına birçok kişiyi toplamış ve güçlenmiştir. Bu hikâyede Timur, bir kent yöneticisinin oğlu olarak tanıtılmakta ancak eşkiyalık yaptığı ifade edilmektedir. Dolayısıyla Timur, Kosteneçki tarafından âdeta soylu birisinin soysuz işler yapan oğlu olarak tanıtılmaktadır. Kosteneçki, **Stefan Lazareviç**, s.60; Kalkokondyles ise Timur'un ailesini asil olmayan sıradan insanlar olarak tanıtmaktadır. Ona göre Timur at bakıcılığı yapan bir at hırsızı ve saman tüccarıdır. Onun gençliğinde kirli işlere bulaştığından bahseden müellife göre Timur

A.2. TİMUR'UN DOĞUMU

Gelibolulu Mustafa Âli'nin naklettiğine göre Timur, 736/1335-1336'da Sultan Ebu Said Bahadır Han vefat eylediği ve sene Şaban 736/Mart-Nisan 1336'da dünyaya gözlerini açmıştır.¹¹ Gelibolulu Mustafa Âli'nin gün, ay, yıl içeren kesin ve günümüzde yapılan araştırmalarla uyumlu bir tarih vermesi enteresandır. Zira bu tarih diğer Osmanlı kaynaklarında geçmez. Hatta Osmanlı kaynaklarının çoğu Timur'un doğumu konusu ile hiç ilgilenmezler. İlk Timurlu kaynaklarının çoğunda dahi böyle net bir tarih yoktur. Bu nedenle bu tarih âdetâ Timur'un doğumunu son İlhanlı hükümdarı Ebu Said Bahadır Han'ın ölümüne denk getirerek böylece Timur'u İlhanlıların halefi yapmak amacına hizmet eder gibi görünmektedir.¹² Gelibolulu Âli'nin de **muteber Timur algısı** ortaya koyması nedeniyle böyle bir tarihi kaydetmiş olması mümkündür. Diğer Osmanlı kaynakları ise Timur'un doğumu ile ilgilenme gereği duymamışlardır.

A.3. OSMANLI KAYNAKLARININ TİMUR'A HİTAP ŞEKLİ

Kaynakların bir kişi hakkında kullandıkları lakaplar, olumlu ya da olumsuz hitap şekilleri ve nitelermelere bakılarak bir eserin bahis konusu olan kişi ile ilgili algısı üzerine bazı değerlendirmeler yapılabilir. Örneğin Timur hakkında kullanılan ve Temür-leng ifadesinin bir nevi hor görme ve aşağılama anlamı içerdiği söylenebilir. Tersine olarak ömrü boyunca hiç "Han" ünvanı kullanmamış olan Timur'u bu şekilde niteleyen kaynaklarında onunla ilgili yüksek bir algı taşıdıkları düşünülebilir.

bir hırsızlık sırasında duvardan atlarken bacağını kırmış ve sakatlanmıştır. Müellif bunun yanında bu sakatlığın bir savaşta alınan yara neticesi olduğunda söylendiğini eklemektedir. Timur ona göre çapulculuk yapan bir çetenin reisliğini yapmış ve bu sayede güçlenmiştir. Nicoloudis'den naklen, Mustafa Daş, "Bizans Kaynaklarında Timur İmajı", s.47; **16. Asırda Yazılmış Grekçe Anonim Anlatı**'ya göre Yıldırım Bayezid, Timur'u köylü bir soydan gelme, yabani, kaba, harami, çalıp çırpan, hırsızlık eden ve karanlık cinsten birisi olarak görmekte ve onun soyunu İskit ve Tatar diye aşağılmaktadır. **Grekçe Anonim**, s.105.

¹¹ Gelibolulu Âli, **Kühü'l-Ahbâr**, s.137.

¹² Timur'un doğum tarihi hakkında inceleme için Bkz.: Manz, "Timur ve Hâkimiyetin Sembölü", s.264.

Tablo 6: Osmanlı Kaynaklarının Timur'a Hitap Şekilleri

Müverrih	Timur	Timur Gürkan	Timur Han	Timur- leng	Emir	Sahib kıran	Diğer
Âşıkpaşazâde	X						
ATAO	X		X				
Behiştî			X		X	X	
El Kunevi	X						
Enverî	X						
Gelibolulu Mustafa Âlî		X	X		X	X	
Hadîdî	X			X			
Hoca Sâdeddin	X	X		X			
İbn Kemal		X					
İdrîs-i Bitlisî		X			X	X	Turan Sultanı
Nişancı Mehmed Paşa					X		
Kemal	X			X			
Müneccimbaşı Ahmed Dede	X						
Neşrî	X			X			
Oruç b. Âdil	X		X	X			
Rûhî Çelebi	X						
Solakzâde	X		X	X			
Şükrullah	X						
Tarihî Takvimler			X				Beg
Evliya Çelebi		X	X	X			Şah

A.4. TİMUR'UN VEFATI

Timur'un doğumu gibi ölümü de Osmanlı kaynaklarının çok fazla ilgilenmedikleri bir konudur. Onun ölümü hadisesine çok kısa şekilde İbn Kemal şu satırlara yer vermek suretiyle değinmiştir: “Mezkûr bed-kirdar diyarına varduktan sonra ziyade eğlenmedi, öldi.” Yine İbn Kemal her iki hükümdarı da âdeta bu giriştikleri anlamsız mücadeleden dolayı yadırgamakta ve çok anlamlı bir şekilde eserinin bu bölümünü Yıldırım Bayezid ve Timur'un dünyadan ayrılışını ifade eden şu sözlerle sona erdirmektedir: “...ne Timur Güreğân kaldı, erimedik, ne Yıldırım Bayezid.”¹³

Timur'un ölümü mühim bir olay olarak görülmüş ve **Tarihî Takvimler** de şu şekilde kayıt altına alınmıştır: “Cihan Fâtihi Timür beg'in Otrar'da Şaban'ın yedisi Çarşamba gecesi ölmesi ve şehzade Halil Sultan'ın Semerkant'ta 11 Ramazan 807 saltanatının başlaması...”¹⁴

Görüldüğü üzere Osmanlı kaynakları Timur'un Çin seferi sırasında ölümünün Anadolu'dan uzakta Otrar denilen yerde olması nedeniyle bu konuyla çok fazla ilgilenmemişlerdir. Birçok müellif bu olaya eserinde yer vermeye dahi gerek görmemiştir.

B. OLUMLU TİMUR ALGISI

Her ne kadar Osmanlı müellifleri Timur'un Rum ülkesinde yaptığı tahribat ve yağma ile Osmanlı Devleti'ne vurduğu darbe nedeniyle hislerine hâkim olamayarak yer yer ağır eleştiriler ve hatta bazı hakaretler yöneltse de yine de Timur hakkında olumlu bazı ifadelere yer vererek onun hakkını da kendisine teslim etmişlerdir. Timur'un keremli oluşu¹⁵, her hareketinin sonunu düşünen biri oluşu, fâtih oluşu, Yıldırım Bayezid'e olumlu davranışları, onun kızını Ebu Bekr Mirza'ya gelin olarak alması, diplomatik ilişkilerinde saygılı davranması, Osmanlı ilim adamlarına iyi muamele etmesi gibi hususlar bir kısım Osmanlı kroniklerinde zaman zaman dile getirilmiş gizli bir takdir hissiyatı şeklinde okuyucuya aktarılmış konulardır.

¹³ İbn Kemal, **TAO**, 4. Defter, s.459-461.

¹⁴ **Tarihî Takvimler**, s.83.

¹⁵ “Temür Han kerem sahibi kişiydi”. Bkz.: Oruç b. Âdil, **TAO**, s.54.

Bundan başka bazı kaynaklar Yıldırım Bayezid'in başaramadığı bazı işleri Timur'un başardığını özellikle ifade ederler. Bu rivayetler arasında Yıldırım Bayezid'in Hıristiyan olan eşinin (Sahipkıran'ın yüzü suyu hürmetine) Timur tarafından Müslüman yapılması¹⁶ ve o zamana kadar dört yıl Bâyezid Hân'ın ve üç sene de Sultân Murâd'ın kuşatıp alamadığı İzmir'i Timur'un aldığı¹⁷ ifadeleri dikkat çekicidir.

B.1. TİMUR'UN DİPLOMASİ ADÂBI

Kaynaklar ve bu konuda yapılan araştırmalar açıkça göstermektedir ki Emir Timur tüm fetihlerinde diplomasiye ve diplomasi kaidelerine uymaya büyük önem vermiştir. Bu nedenle elçilik müessesesinin Timur nezdinde ayrı bir önemi olduğu söylenebilir. Bu nedenle Timur elçilerin seçiminde özellikle tanınmış şahsiyetleri, kıymetli âlim veya yerel hâkimler gibi mühim kişileri genellikle tercih etmiştir.

Gelibolulu Mustafa Âli, Yıldırım Bayezid ve Timur arasındaki diplomatik münasebetlerle ilgili kendisinin defalarca Yıldırım Han'a elçi ve mektup gönderdiğini, bu sayede iyi niyetini ortaya koyduğunu şu satırlarla ifade eder: “Bu fikr-i sâyib üzre sâbit olduktan gayrı ba'zı ûmur istid'â itmekle kendüsi ki, bi'd-defeât Yıldırım Hân'a ilçi vü nâme gönderüb, arz-ı huluşımı isbât eyledi ve her mektubında âdâb-ı mülûkâna riâyet idüb, gubâr-ı hâtıra bâdi kelâm-ı saht u dürüşte mürtekib olmadı.” Başka bir yerde Gelibolulu, Timur'un Sultan Bayezid'e samimi dostluk duyguları ile mektuplar gönderdiğini kaydetmiştir.¹⁸

Behiştî'nin naklettiğine göre de Timur'un Yıldırım Han'ın elçisine muhabbet göstererek, padişahı şikâyet edip “Padişahınız bir iki emr-i cüzi için bunun gibi leşker-i muzaffer ile mücadele mukatele ihtiyar idüp, kar-zara ikdam eyledi” diyerek tüm sorumluluğu Yıldırım Bayezid'e yüklediği görülmektedir.¹⁹

¹⁶ Yezdî, *Zafernâme*, s.398.

¹⁷ Şâmî, *Zafernâme*, s.318; İdrîs-i Bitlisî, *Heşt Bihişt II*, s.147-148; Gelibolulu Âli, *Kühü'l-Ahbâr*, s.170-171.

¹⁸ Gelibolulu Âli, *a.g.e.*, s.138-139.

¹⁹ Behiştî, “Behiştî Tarihi”, s.40.

Solakzâde'deki kayıtlarda da Yıldırım Bayezid'in diplomatik ilişkilerdeki tutumu eleştirilirken Timur'un diplomasiye riayeti anlatılmaktadır.²⁰

Emir Timur her zaman savaştan önce diplomasi yolunu tercih etmiştir. Bu nedenle önce elçilerini göndererek isteklerini karşı tarafa bildirmiş daha sonra gelen cevap veya elçilerine yapılan muamele neticesinde duruma göre savaş yolunu seçmiştir. Timur düşman dahi olsa olumsuz haber bile getirirse düşman elçilerine iyi muamele etmiş ve aynı iyi muameleyi haklı olarak karşı taraftan beklemiştir. Devlet itibarını temsil eden elçilerine yapılan kötü muameleler ise sert karşılık bulmuştur.²¹ Yine de Yıldırım Bayezid ile aralarında geçen elçi ve mektup teatisi örneğinde olduğu gibi mümkün olduğunca diplomasi yolu açık tutulmaya çalışılmıştır. Tüm bunların yanında bize göre diplomasiye Emir Timur tarafından bir taktik icabı olarak savaş sebebi oluşturma, haber alma ya da yeri geldiğinde düşmanı tahrik ya da tehdit etme gibi psikolojik baskı aracı olarak da kullanılması söz konusudur.

Netice olarak Timur'un diplomasiyi ustaca bir silah olarak kullandığı ve diplomasi kurallarına, âdâbına uygun hareket ettiği ve karşı taraftan da buna mukabil uygun hareket tarzı beklediği söylenebilir.

B.2. TİMUR'A ALLAH'IN YARDIMI

Osmanlı kaynaklarının bazılarının belirttiği hatta eleştirdiği gibi Timurlu kaynaklarında Timur'un övülmesi, Allah tarafından kendisine yardım edildiği gibi rivayetlerin yer alması son derece doğaldır. Ancak Osmanlı kaynakları içerisinde bu noktadaki algı hususunda Gelibolulu Mustafa Âlî'nin eseri özel bir önem ve farklılık arz etmektedir. Zira bu eserde diğer Osmanlı kaynaklarının aksine bir nevi Timur savunuculuğu yapılmakta ve yer yer Yıldırım Bayezid eleştirilmektedir. Ayrıca eserde Timur'un bazı sert uygulamalarına izahlar getirilmektedir. Gelibolulu Mustafa Âlî, eserinden anlaşıldığı üzere Timurlu ve Arap kaynaklarını okumuş ve onlardan

²⁰ Solakzâde, **Solak-zâde Tarihi**, s.95-96.

²¹ Timur'un elçilerinin Berkuk tarafından tutuklanması için Bkz.: Şâmî, **Zafernâme**, s.265; Kadı Burhâneddin'in Timur elçilerini tutuklaması için Bkz.: **Bezm u Rezm**, s.419. Bu tür olaylar Timur tarafından savaş sebebi sayılmıştır.

yararlanmış bir tarihçidir.²² Zira Şamî ve Yezdî algı açısından Timur'u âdeta Allah tarafından yönlendirilen ve ondan direkt olarak mesaj alan birisi olarak gösterirler.²³

Gelibolulu, Timur'un "müeyyed min indi'llah" yani Allah tarafından kendisine yardım edilen bir kimse olduğunda ittifak edildiğini, gayb ricâlinin seferde ve barış zamanında Timur'a yoldaş ve arkadaşlık ettiğinin çoğu tarih kitaplarında yazılı olduğunu, buna rağmen onu kötüleyenlerin taassub sebebi ile böyle davrandıklarını belirtmektedir.²⁴

Gelibolulu Mustafa Âli, Timur'un bazı katliamlarına ve olumsuz faaliyetlerine dahi çeşitli bahaneler ve izahlar getirerek Timur'dan yana bir tavır sergilemektedir. Örneğin Gelibolulu Sivas'ta başlarında mushaf taşıyan çocukların katli hadisesini anlattıktan sonra hadisenin geçtiği çevrede Timur'a acımasız, zâlim dendiğini ve çeşitli kötü ve ayıp sözler söylendiğini ifade etmektedir. Müellif birkaç gün sonra salih bir zatın bölgeye geldiğini ve bu zatın bu işin Timur'dan değil Hızır (A.S.)'dan ortaya çıktığını, olan her şeyin Allah'ın iradesi ile olduğunu, Sivas ve çevresinde ahalinin Allah korkusunu unuttuğunu, şeytana uyduklarını, fesat çıkardıklarını, helale haram kattıklarını, katledilen çocukların bozuk nikâhtan zinâ sonucu doğduklarını, bunlar ölümden kurtulsalar küfr ile çok hâneye ve insana zarar vereceklerini söylediğini yazmaktadır. Aynı sâlih kişi Timur'un zulm etmediğini ve ordusunda peygamberin nurunun görüldüğünü, inanmayanların Timur ordusunun arkasından bakmalarının yeterli olacağını, bu nedenle de Timur'a zâlim denemeyeceğini söylemektedir.²⁵ Hikâyenin açıkça Gelibolulu tarafından Timur'a

²² Gelibolulu'nun Timurlu ve Arap kaynaklarından yararlandığına dair kayıtlar için Bkz.: Gelibolulu Âli, **Kühü'l-Ahbâr**, s.169, 156,175,160.

²³ Timur'a Allah'ın yardımı ile ilgili çok sayıda rivayet Yezdî ve Şamî de mevcuttur. "Bir gün kuşluk vakti bir fikir ile meşgul iken gaipten: "Gönlünü hoş tut, gam yeme Tanrı sana nusrat ve zafer ihsan etmiştir, diye bir ses işitti.", Şamî, **Zafernâme**, s.31; "Herkes anladı ki bu fetih Sahipkıran'a başka bir yerden gelmektedir." Yezdî, **Zafernâme**, s.404; "...Fakat Emir tanrının hıfz ve emanetinde olduğu için bundan kendisine bir mazarrat gelmedi..." **a.g.e.**, s.163; "Emir tanrının himayesinde makamına döndü". **a.g.e.**, s.105; Ayrıca Timurlu kaynakları Timur'un ve Cengiz Han'ın soylarını ilahi bir kökene bağlarlar. Buna göre bu soy babası malum olmayan Alankuva (Alangoa)'dan neşet etmiştir. Bu soy zinadan ortaya çıkmış değildir. Fakat tanrının aslanı Galib Ali bin Ebi Talib'in soyundan birinin temiz ışığının dokunmasıyla peyda olmuştur. Semenov, "Gur-i Emir", s.144,148,159; Halil İnalçık, "Osmanlılarda Saltanat Veraseti Usulü ve Türk Hâkimiyet Telakkisiyle İlgili", **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi**, XIV, S.1, 1959, s.76.

²⁴ Gelibolulu Âli, **Kühü'l-Ahbâr**, s.159-160.

²⁵ **A.g.e.**, s.164, 165.

gelecek eleştirisi ve kötü sözleri engellemek amacıyla esere alındığı açıktır. Timur hakkında buna benzer bir algının Evliya Çelebi tarafından ortaya konulduğu görülmektedir.

Yine Gelibolulu'ya göre Bursa halkı Timur ordusunun işgalinden bunalınca Emir Sultan'a varır ve yardım diler. Emir Sultan da bir müridini Timur ordusuna bir nalbandı bulmak üzere gönderir. Nalbanda Emir Sultan'ın selamı ve başka bir diyara gitmeleri isteği iletilince, nalband "hatır için kalkayım" der ve Timur ordusu uzaklaşır.²⁶ Benzer bir rivayet Evliya Çelebi'de Emir Sultan'ın Timur ordusunu Eskici Koca'ya gönderdiği mektup ile bu işe mâni olduğu şeklinde anlatılır.²⁷ Bu hikâye de ise Timur ordusunda ve yanında Allah dostu ermiş kimselerin de bulunduğu ve onu yönlendirdiklerine dair işaretler vardır. Bu hadiseler ilgili kaynakların **muteber Timur algısı** oluşturmak için kullandığı malzemelerdir.

Evliya Çelebi, Timur'un Balu Han Kalesi'ni harap ettiğinde camiye kıyamayıp alıkoyduğunu, Hazret-i Hızır'ın Timur askeri içinde olduğunu ve hemen insanların içinde ortaya çıkıp "Mekke-i Mükerreme'den gayri Kâbe olmaz" diye bu nurlu camii yaktığını yazmıştır. Bir başka yerde Evliya Çelebi, Timur'un beş iklimde 700 pare şehir harap ettiğini ve üzengisi önünde 70 adet hâkim, sultan ve melik'in yaya yürüdüğünü ve Allah tarafından gönderilmiş cihangir bir kimse olduğunu yazmaktadır.²⁸

Hoca Sâdeddin Efendi, Timur'un Nisin Kalesi'ni kuşattığı sırada kaleyi savunanların başında bulunan Baba Sorayi'nin (Baba Şeyh), Timur'un Allah'tan indirilmiş, koğulması mümkün olmayan bir bela olduğuna inandığı için kalenin teslim edilmesini istediğini nakleder.²⁹

Bu bilgiler ışığında denilebilir ki Timur kaynaklarında çizilen Allah tarafından görevlendirilmiş ve yardım edilen Timur algısı profili Osmanlı kaynaklarından bazılarını etkilemiştir. Gelibolulu Mustafa Âli ve Evliya Çelebi'nin

²⁶ Gelibolulu Âli, **Kühü'l-Ahbâr**, s.165.

²⁷ Evliya Çelebi, **Seyahatnâme**, C.2, s.61-62.

²⁸ **A.g.e.**, C.7, Haz. Seyit Ali Kahraman, İstanbul, YKY, 2011, s.707; **a.g.e.**, C.3, s.267.

²⁹ Hoca Sâdeddin, **Tacü't - Tevarih I**, s.329.

de benzer bir algı çizmesine bakılarak bu algının halk arasında da taraftar bulduğu söylenebilir.

B.3. TİMUR'UN ESARETİ DÖNEMİNDE YILDIRIM BAYEZİD'E DAVRANIŞLARI

Bazı kaynakların ifadesine göre Timur Yıldırım Bayezid'i bir büyük hükümdara lâyük olan saygılı muamele ile karşılamıştır. Ancak bazı kaynaklar Timur'un ağır hakaretlerinden, olumsuz tavırlarından ve padişahı azarlamalarından da bahsetmektedirler.

Timur tarafından yazdırılmış **Ankara Savaşı Fetihnâmesi**'nde yazılı kayıtlara göre Yıldırım Bayezid esir edildikten sonra "...özür dileyerek doğrusu kendime yazık ettim, beni bağışla" demiştir. "Her ne kadar; 'şimdi mi inandın? Daha önce başkaldırmış ve bozgunculuk etmiştin' şeklinde azarlanmayı hak etmiş idi ise de, bu ulu nimet ve ihsanın şükürü ve böyle bir zaferin kazanılmış olmasından dolayı "dön gel; korkma; şüphesiz güvende olanlardansın" hitabı ile sevindirilir, "onlar öfkelerini yenerler, insanların kendilerine karşı olan kusurlarını afederler" hükmünce, onun suçlarına göz yumup, afedip merhamette bulunduk ve canını bağışladık.³⁰ Üstelik ardından oğulları Mustafa ve İsa'yı tutup getirdiler. Onlarda bağışlandılar" şeklinde padişaha ve oğullarına yapılan iyi muameleye dair bilgiler yazılıdır.³¹

Anonim Tevârih-i Âl-i Osman'lar, Neşrî, Âşıkpaşazâde, Oruç b. Âdil ve Evliya Çelebi de ve esareti zamanında Timur'un zaman zaman Yıldırım Bayezid'in yanına uğradığı, selam verip, hal hatır sorduğu ve onu teselli edici sözler söylediği bilgileri yer almaktadır. Behiştî de Timur'un benzer şekilde teselli edici davranışlarından söz ederek Yıldırım Bayezid'in ondan saygı gördüğünü ifade eder.³²

³⁰ Makrîzî'de geçen kayıtlara göre Yıldırım Bayezid Timur'a esir olarak getirildiği zaman Timur o'nu ayakta tutmuş ve azarlamış sonra da ilgililere teslim etmiştir. Kanat, "Makrizi'nin Kitab Es-Sulûk'unda...", s.233.

³¹ İsmail Aka, "Timur'un Ankara Savaşı (1402) Fetihnâmesi", **Belgeler**, XI, S.15, TTK, 1981-1986, s.20.

³² Oruç b. Âdil, **TAO**, s.53; Neşrî, **Cihânnümâ**, s.163; Âşıkpaşazâde, **TAO**, s.145; **ATAO**, s.44; Behiştî, "Behiştî Tarihi", s.55; Evliya Çelebi, C.3, s.268.

Gelibolulu Mustafa Âli'ye göre Yıldırım Bayezid Timur'un huzuruna getirilince kendisine ikram ve saygıyla davranmış, çatışmanın suçlusunun Yıldırım Bayezid olduğunu ifade eden sözler söylemiş, hilâtlar giydirmiş ve kendisine otağ kurdurmuştur. Yıldırım Han Timur'dan kayıp olan oğullarını talep etmiş ve oğulları aranıp İsa Çelebi bulunmuş, Mustafa Çelebi'den ise haber alınamamıştır.³³ İdrîs-i Bitlisi ye göre de Yıldırım Bayezid Timur tarafından saygı ve tâzim ile karşılanmıştır.³⁴

Anonim Tevârih-i Âl-i Osman'lar, Neşri, Âşıkpaşazâde, Oruç b. Âdil ve İbn Kemal gibi müverrihler, Timur'un Sultan Yıldırım'a karşı bir büyük hükümdara yakışacak şekilde saygıyla hareket ettiğini, iki hükümdarın bir halıya oturup sohbet ettikleri, Timur'un onu kendi çadırına koyduğu, Denizli'de bir hamamda bir kurnadan yıkandıkları gibi örneklerle ifade etmişlerdir.³⁵

Timurlu kaynaklarına göre de Timur Yıldırım Bayezid'e esareti döneminde iyi davranışta bulunmuştur. Şamî'ye göre Timur, Yıldırım Bayezid'e "taksiratını af ile kendisine izaz ve ikramdan sonra yanına oturttu ve tekdir tarikiyle: "filvaki Tanrının takdirine ve dehrin muktaziyatına mani olmak mümkün değildir, çünkü: Bu fenalığı kendine sen yaptın, kaç defa haddini tecavüz ettin, beni o hale getirdin ki senden intikam almak bana vacib oldu; Müslümanlığın icap ettirdiği veçhile sana nasihat ettim, bayraklarımızın Rum memleketlerinde dalgalanmasını istemediğimiz sana bildirdim, bu da Efrenc'e karşı girişmiş olduğun gazada muzaffer olduğun içindi; hatta sana yardım etmek ve mal ve asker vermek istedim" demiştir. Şamî ve Yezdî'ye göre Timur sultana "Ben sana iyilikten başka bir şey yapmayacağım" demiştir.³⁶

Yezdî, Hoca Sâdeddin, İdrîs-i Bitlisî ve göre Timur, torunu Emirzâde Ebû Bekir ile Yıldırım'ın kızını sözlemiştir. Aynı hadise Yezdî, İdrîs-i Bitlisî ve Müneccimbaşı Ahmed Dede de evlendirme şeklinde kayıtlıdır.³⁷ Bu durum Timur nezdinde Yıldırım Bayezid ve Osmanlı hanedanının değerli bir konumda olduğunu

³³ Gelibolulu Âli, **Kühü'l-Ahbâr**, s.157-158; İdrîs-i Bitlisî, **Heşt Bihişt II**, s.142.

³⁴ İdrîs-i Bitlisî, **Heşt Bihişt**, s.127.

³⁵ Oruç b. Âdil, **TAO**, s.52-53; **ATAO**, s.43; Âşıkpaşazâde, **TAO**, s.144; Neşri, **Cihânnümâ**, s.163; İbn Kemal, **TAO**, 4. Defter, s.443.

³⁶ Şamî, **Zafernâme**, s.309-310; Yezdî, **Zafernâme**, s.394.

³⁷ Yezdî, **a.g.e.**, s.397; İdrîs-i Bitlisî, **a.g.e. II**, s.143; Hoca Sâdeddin, **Tacü't - Tevarih I**, s.291; Müneccimbaşı, **Camiü'd-Düvel**, s.143.

göstemektedir. Zira Timur'un kendisinin, oğullarının ve torunlarının evliliklerine dikkat ettiği, hanedanının evlilik bağlarını Cengiz Han soyundan gelen kadınlarla kurmaya çalıştığı bilinmektedir.³⁸

Neşrî, Rûhî Çelebi, Hoca Sâdeddin Efendi ve Solakzâde'nin naklettiğine göre Yıldırım Bayezid'in esareti döneminde kendisinin halini kontrol etmek göreviyle Timur ordugâhına bir casus gönderilmiştir. Bu casus "... Atan Yıldırım Han'ı gördüm, selamettür. Velikin cehd idüp yanına varmadım" şeklinde Yıldırım Bayezid'in iyi halini kendisine haber vermiştir.³⁹

İbn Kemal'e göre Yıldırım'ın ölümü üzerine Timur çok üzölmüş ve kederlenmiştir.⁴⁰

Neşrî, Yıldırım Bayezid'i Timur'dan satın almak için yürütölen bazı çalışmaları şu şekilde anlatır: "Kutbeddin-oglu Şeyh eydür: "Babamdan işitdüm." Eytidi: "Temür Bayezid Han'ı tutup, habs idicek, ekabir-i Rüm ittifak idüp hünkarı, Temür'den satun almak niyyetine beni Temür'e irsal itdiler. Varup, Temür'i razı itdüm, toksan bin filori kavlı itdük." Ben eyitdüm: "Rum'da nesne kalmadı. Hep yagmaya gitdi. Amma varayım Konstantiniyye tekfurından istikraz ideyin."⁴¹

Dukas, Neşrî ve **Grekçe Anonim**'e göre esareti döneminde Yıldırım Bayezid'i bir kaçırma teşebbüsü gerçekleşmiş bunun üzerine durumdan haberdar olduğu düşünölen Hoca Firuz idam edilmiştir. Dukas'a göre Yıldırım Bayezid üzerindeki kontrol ve baskının artmasının sebebi Çelebi Mehmed'in kendisini kaçırma teşebbüsüdür. Dukas'a göre bu hadiseden sonra Timur, Yıldırım Bayezid'in yüzüne karşı küfürler, tehditler içeren sözler savurmuş ve boynuna demir, zincir ve eline kelepçe takılmasını emretmiştir.⁴²

³⁸ Timurlularda evlilik konusu hakkında Bkz.: Musa Şamil Yüksel, "Türk Kültüründe "Levirat" Ve Timurlularda Uygulanışı", **Turkish Studies**, International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 5/3, 2010, s.2027-2058.

³⁹ Neşrî, **Cihânnümâ**, s.170; Rûhî, "Rûhî Tarihi", s.400-401; Solakzâde, **Solak-zâde Tarihi**, s.111-112; Hoca Sâdeddin, **a.g.e.**, s.302.

⁴⁰ İbn Kemal, **TAO**, 4. Defter, s.459.

⁴¹ Neşrî, **Cihânnümâ**, s.164.

⁴² Dukas, **Bizans Tarihi**, s.43; Neşrî, **a.g.e.**, Dipnot 2116, s.168; Brockelmann, **İslâm Ulusları**, s.224; Yıldırım Bayezid'in adamları tarafından gerçekleştirilen tünel kazmak suretiyle başarısız olan bir kaçırma teşebbüsü için Bkz.: **Grekçe Anonim**, s.106.

Çoğunluğu yabancı bir kısım kaynaklara göre ise Timur'un Yıldırım Bayezid'i esir tuttuğu dönemde zaman zaman ona karşı kötü davranışları ve muameleleri de söz konusu olmuştur. Yazarının kimliği kesin olarak bilinmeyen fakat I. Bayezid'in İstanbul kuşatmasının görgü tanığı olduğu kabul edilen **Sultan I. Bayezid Dönemine Ait Grekçe Anlatı**'ya göre ise Yıldırım Bayezid, Timur tarafından alaya alınmış, küçük düşürülmüş ve aylarca dört bir tarafa götürülerek rezil edilmiştir. Anlatı nihayetinde Bayezid "duymak ve görmek zorunda olduğu şeylerden dolayı büyük bir üzüntüye düşerek kurnaz ruhunu teslim etti" diyerek Yıldırım Bayezid'in Timur esareti döneminde kötü muamelelere maruz kaldığını iddia etmektedir.⁴³

16. Asırda Yazılmış Grekçe Anlatı'da Timur'un Yıldırım Bayezid'e karşı bazı olumsuz hareketleri şu şekilde kayıtlıdır; "Esir Bayezid'i bağlı ve esir olarak Tamerlanos'a getirdiklerinde Tamelanos onu gördü ve çok memnun oldu... Bayezid Tamerlanos'un kendisine yaptığı hakareti dinledikten sonra ona: "Ey hükümdar sen bir Tatar'sın yani İskit'sin! Sen bir haramisin! Çalar, çırpar yaşar ve hırsızlık edersin!...Ama ben ki Orhan oğlu Sultan Murad gibi hükümdarların oğluyum... Bu sözler Tamerlanos'u çok hiddetlendirdi, emretti, onu bağladılar ve bir katırım üzerine oturtular ve bütün ordunun önünde dolaştırdılar, onunla alay ettiler, sonra onu hapse attı. Tamerlanos onun çok sevdiği karısını getirtti, emretti, elbisesinin dizlerinden baldırlarına kadar olan kısmını yırttılar... Uşaklarına emretti ona kemik attılar... Yıldırım Han ona "Ey saygısız görgüsüz! Ana babandan gördüğün gibi yapıyorsun! Sen köylü bir soydan gelme, yabani, kaba ve karanlık cinsten birisin! Hükümdar ailesine mensup kadınları ve çocukları tahkir ve tezlil etmek sana yakışmaz! Sen dostunu ve düşmanını tanımıyor ve anlamıyorsun!" dedi...". Bundan başka aynı eserde Timur'un Yıldırım Bayezid'i altın zincirle bağladığı, atına binerken sırtına bastığı da kayıtlıdır.⁴⁴

Bizanslı Kronik yazarı Kalkokondyles'te eserinde Timur tarafında Yıldırım Bayezid'in gazi bir padişah olarak tanındığı hakkında birkaç hikâyeye yer verir. İlk hikâyeye göre; "Yıldırım Bayezid Timur'a, "O zaman [Timur] bizimle savaşmaya gelmezse karısını üç kere alsın, demiş bu söz üzerine Timur'un karısı, [Bayezid] bu

⁴³ Ferhan Kırıldökmemollaoğlu, "Sultan I. Bayezid Dönemine Ait Grekçe Bir Anlatı", **Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi (OTAM)**, S.24, 2008, s.143.

⁴⁴ **Grekçe Anonim**, s.105-106.

talihsizliğe ahmaklık yüzünden düşmüştür... Ancak şunu da bil ki o, kahramanımızın [Hz. Muhammed kastediliyor] iyiliği için Helenlerle ve diğer kıtanın öteki milletleriyle savaşıyorken [Gaza yapıyor] ona karşı savaş açmanın doğru olduğunu düşünmüyorum... Savaş ama bu savaşa kendin katılma” demiştir. Burada Yıldırım Bayezid’in Timur’un eşi tarafından gazi olarak görüldüğü ve takdir edildiği anlaşılmaktadır. Kalkokondyles aynı yerde bu algıyı bizzat Timur’un ağzından da dile getirmektedir. Buna göre; “Timur, Bayezid’in geçmişte düşmanlarıyla savaştığını ve Muhammed’in dini için çaba harcadığını söyledi... [Timur] Bayezid, Kahraman’ın [Muhammed] düşmanlarına karşı savaştığı için, Muhammed’in bütün takipçilerinin bundan rahatsız olmayıp, aksine ona karşı minnettar olmaları gerektiğini söyledi.”⁴⁵

16. Asırda Yazılmış Grekçe Anonim Anlatı’nın naklettiği hadiseye göre Timur, Yıldırım Bayezid’i Ankara Savaşı’nda perişan olmuş bir vaziyette görünce ona acımıştır. Bunun üzerine Türklerin öldürülmemesini, yalnız onları soymalarını ve kaçmalarına müsamaha gösterilmesini ilan etmiştir.⁴⁶ Görüldüğü üzere **Grekçe Anonim’e** göre Timur’un Osmanlı askerine karşı muamelesi de sert değildir.

Anonimler, Gelibolulu Mustafa Âli (İbn Arabşah’dan naklen) ve **Bir Yeniçerinin Hatıratı’nda** Timur’un düzenlediği ve Yıldırım Bayezid’in de katıldığı bir eğlence meclisine padişahın eşi Mara’nın Moğol âdetine uygun olarak getirilmesi ve kendisine şarap sundurulması hadisesine yer verilir.⁴⁷ Bu hadise en eski kaynak olarak İbn Arabşah’ın eserinde yer almaktadır. Timurlu kaynakları bu konuda her hangi bir bilgi vermezler. Fakat Timurlu kaynaklarından Yezdî’nin bildirdiğine göre Mara ile birlikte Timur’un en büyük düşman kabul ettiği kişilerden birisi olan Celayir Ahmed’in kızı (Şehzade Mustafa ile nişanlı idi) da esir edilmiştir.⁴⁸ Timur eğer böyle bir muamele yapacak olsa ona yapması daha çok ihtimal dâhilindedir. Timur’un genel olarak Yıldırım Bayezid’e olan tavrı, İbn Arabşah’ın Timur

⁴⁵ Nicoloudis’den naklen Çolak, “Bizans Tarihçiliğinde...”, s.347.

⁴⁶ Timur tarafından verilen Osmanlı askerinin soyulması emri Dukas’ın iddia ettiği gibi çıplak bırakmak suretiyle soyulmayı değil muhtemelen üzerlerindeki kıymetli eşyaların alınmasını ifade etmektedir. **Grekçe Anonim**, s.105.

⁴⁷ Gelibolulu Âli, **Kühû’l-Ahbâr**, s.169; İbn Arabşah’a göre bu ceza Yıldırım Bayezid’in mektuplarında hanımlardan ve onların tâlâkı konusundan söz etmesinden ve onun Erzincan’da Taharten’in hanımlarına yaptıklarının karşılığıdır. İbn Arabşah, **Acâibu’l Makkûr**, s.316-317; Makrîzî’ye göre Yıldırım Bayezid, Taharten’in malını almış ve haremdeki kadınları kendi devlet adamlarına vermiştir. Kanat, “Makrîzî’nin Kitab Es-Sulûk’unda...”, s.231; **ATAO**, s.46.

⁴⁸ Yezdî, **Zafernâme**, s.396.

düşmanlığı ve Timur'a dahi tereddüt geçirten Yıldırım Bayezid'in gazi bir padişah olarak Timur tarafında dahi topladığı takdir, beraber düşünüldüğünde bu hadisenin gerçek olma ihtimali oldukça zayıftır. Üstelik Timur'un Osmanlı hanedanından kız aldığı ve Şehzade Ebû Bekr ile evlendirdiği düşünülürse Timur'un Osmanlı hanedanının önemli bir ferdi olan bir hanıma böyle bir muamele yapmasının pek olası olmadığı ortaya çıkar.

Genelde Osmanlı tarih yazarları Timur'un Yıldırım Bayezid'e bir hükümdara yakışacak şekilde saygılı davrandığını ifade ederler. Timurlu kaynakları da aynı fikirdedirler. Arap kaynaklarının ise olumsuz Timur algıları nedeniyle zaman zaman Timur'un Yıldırım Bayezid'e olumsuz bazı davranışlarından bahsetmişlerdir. Batılı tarih yazarları ise Timur'un Yıldırım Bayezid'e kötü davrandığı konusunda hem fikirdirler. Her iki tarafı da öteki olarak gören Batı kaynaklarının bu şekilde iki hükümdara da olumsuz algı yüklemeye çalıştıkları görülmektedir. Bu şekilde kendisine yapılan olumsuz davranışlar vasıtasıyla Yıldırım Bayezid aşağılanırken Timur hakkında da barbar ve zâlim bir hükümdar algısı oluşturulmaya çalışılmıştır.

B.4. YILDIRIM BAYEZİD'İN TİMUR'DAN İSTEKLERİ

Anonim Tevârih-i Âli-i Osman'lar ve Oruç b. Âdil'in anlattığına göre Yıldırım Bayezid Timur'dan hanedanına, oğullarına dokunmamasını ve Tatar askerini Osmanlı ülkesinden alıp götürmesini istemiş, Oruç b. Âdil'e göre Timur kerem sahibi kişi olduğundan bunları kabul etmişti.⁴⁹

Gelibolulu'ya göre Yıldırım Han Timur'dan kayıp olan oğullarını talep etmiş ve oğulları aranıp İsa Çelebi bulunmuş, Mustafa Çelebi'den ise haber alınamamıştır.⁵⁰

Âşıkpaşazâde, Neşrî ve Hadîdî, Yıldırım Bayezid'in "Tatarı bu vilayetde koma. Al. Bile git", diyerek Tatarlara tepkisini gösterdiğini teyit ederler.⁵¹

İbn Arabşah, Yıldırım'ın Timur'dan üç isteği olduğunu kaydetmiştir. Bunlardan birincisi, Rum memleketi insanların öldürülmemesi, ikincisi, Tatarları

⁴⁹ Oruç b. Âdil, **TAO**, s.54; **ATAO**, s.47.

⁵⁰ Gelibolulu Âli, **Kühü'l-Ahbâr**, s.158.

⁵¹ Âşıkpaşazâde, **TAO**, s.145; Neşrî, **Cihânnümâ**, s.163; Hadîdî, **TAO**, s.131.

yanında götürmesi, üçüncüsü ise Müslüman kale ve hisarlarını yıkmamasıdır.⁵² İbn Arabşah'ın bu rivayetinden çıkarılabilecek sonuca göre Yıldırım Bayezid kendisinden çok memleketinin selâmetini düşünmektedir.

Anlaşıldığına göre Timur Yıldırım Bayezid'in isteklerini yerine getirmeyi münâsip görmüştür. Yıldırım Bayezid'in oğullarına dokunulmaması gibi isteklerinde muhtemelen Timur'un daha önce ele geçirdiği yerlerdeki bazı hanedanların kökünü kazımış olmasını biliyor olması ve aynı şeyin kendi hanedanının başına gelmesinden korkması ile Ankara Savaşı'nın kaybedilmesinin önemli bir nedeni olan Tatarlara duyduğu kırgınlığın etkisi vardır.

Timur tarafından yerine getirilen ve Yıldırım Bayezid'in vasiyeti hükmünde olan bazı istekleri ayrı bir başlık altında ele alınacaktır.

B.5. TİMUR'UN HUMUS'U AFFETMESİ

Kaynaklara göre Humus, Timur'un Suriye'yi istilası esnasında onun gazabına uğramayan tek şehir olmuştur. Bu şehir Timur'a karşı koymamış ve eman malı ödemek suretiyle bağışlanmıştır.⁵³ Bu durum Osmanlı ve Arap kaynaklarında⁵⁴ açıkça tespit edilebilmektedir. Bunun dışındaki şehirlerde büyük yağma, talan, katliam ve eziyetlerin yaşandığı tüm kaynaklar tarafından belirtilmektedir.

Hadîdî, Humus'un affedilmesi hakkında;

“...Hamus'a vardı kim yıka hisârın

Kıra halkını yağma ide varın

Mekâbir gördi yakınında yolun

Mezârıyidi ashâb-ı Rasûl'ün

Ayıtdıkimleründür bu mekâbir

Kim oldu heybeti cânumda zâhir

⁵² Bu noktada İbn Arabşah'ın kaydettiği üç isteğinde Timur tarafından yerine getirildiği görülmektedir. İbn Arabşah, **Acâibu'l Makedûr**, s.333.

⁵³ Kanat, “Memlük-Timurlu Münasebetleri”, s.136.

⁵⁴ İbn Arabşah'ta “Timur daha sonra Humus'a geldi, fakat şehre dokunmadı ve efendim Halid b. Velid'in ervahına bağışladı” diyerek hadiseye temas eder. İbn Arabşah, **Acâibu'l Makedûr**, s.229.

Didiler feth iden iş bu diyârı
Halid İbn-i Velîd'ündür mezârı
Biri Ömer ü Rasûl'ün peyki, yârı
Birisi Ka'bü'l-Ahbâr'un mezârı
O şehre itmedi igen hasâret
Kırup halkını eylemedi gâret...⁵⁵

demektedir.

Âşıkpaşazâde, Oruç b. Âdil, Neşrî, **ATAO**'lar ve Solakzâde'ye göre Timur, Humus'ta süslü büyük mezarlar görür. "Bu mezarlar kimlerindir?" diye sorar. Kendisine "Hazreti Peygamber'in sahâbelerinden Kabulahbar, Velidoğlu Halid ve Ümeyyeoglu Amr'ındır." diye cevap verirler. Timur Han, bunların yüzü suyuna bu şehri bağışlar. Ama mallarını alır ve geri vermez. Neşrî Ka'bü'l-Ahbar ismini eksik verip diğer kişileri aynen tekrarlar.⁵⁶

Üç şahsıda peygamberin ashâbından kabul eden Osmanlı kaynakları bu noktada yanılmaktadırlar. Zira Kâ'b el-Ahbâr (ö. 32/652-53 [?]) Benî İsrâil'e dair rivayetleriyle tanınan bir tâbiîndir.⁵⁷

Evliya Çelebi'ye göre Timur'un Humus şehrini affetmesinin sebebi diğer kaynaklardan farklıdır. Ona göre Timur Humus şehrini Hazret-i Osman'ın Kur'an-ı Kerim'i sebebiyle afv edip harap etmemiştir.⁵⁸

Humus'un Timur tarafından affedilmesi hadisesi kaynaklar tarafından dinî nedenlere bağlanmıştır. Bu hadise vesilesiyle Timur hakkında çok menfi düşünceleri olmayan tarih yazarlarının takdir hislerini açığa vurdukları ve dine saygılı Timur algısı ortaya koyduklarını söyleyebiliriz.

⁵⁵ Hadîdî, **TAO**, s.128.

⁵⁶ Âşıkpaşazâde, **TAO**, s.143; Oruç b. Âdil, **TAO**, s.50; Neşrî, **Cihânnümâ**, s.158; **ATAO**, s.40; Solakzâde, **Solak-zâde Tarihi**, s.92.

⁵⁷ M. Yaşar Kandemir, "Kâ'b el-Ahbâr", **DİA**, C.24, s.1-3.

⁵⁸ Evliya Çelebi, **a.g.e.**, C.3, s.88.

B.6. YEZİD VE YEZİDİLER

İslâm tarihinde hilafetin haksız vârisi, Hz. Hüseyin'in katili ve mukaddes şehirlerin kirletilmesinin suçlusunu olarak Müslümanların hafızasında kötü hatıralar bırakmış bulunan Yezid ve ona bağlılıkları bilinen ve onu doğaüstü bir varlık olarak kabul eden bir inanca mensup olan Yezidîlerin⁵⁹ algısı oldukça olumsuzdur.

Osmanlı kaynaklarına bakıldığında kaynakların birçoğunun Timur'un Yezid'in kabrine ve Şam'da Yezidîlere yaptıklarının özellikle anlatıldığı görülür. Bu durumda elbette Osmanlı tarih yazarlarının dini hassasiyetleri rol oynamaktadır.

Hoca Sâdeddin, Timur'un "Şam Yezidîlerini, yezitlik gösterileri ile aldatup, Ümeyye Cami'ine girsinler, lütuf ve ihsan nasıl olur görsünler diyerek bu camide toplatıp yaktırdığını söylerler" demektedir.⁶⁰

Solakzâde, Oruç b. Âdil, Neşrî ve **Anonim Tevârih-i Âl-i Osman**'larda olay "Ezincanib Temurleng buyurdu: "Yezîdin makberesin çıkartdı. Sünükleri oda yakdı. Makberesin necis bezle doldurdu" şeklinde aktarılmaktadır.⁶¹ Bu olayı aynı şekilde aktaran Âşıkpaşazâde, Timur'un Şam'a karşı kahrının Yezid'in mezarının bu şehirde bulunmasından dolayı olduğunu da ekler.⁶² Âşıkpaşazâde mensub olduğu tarikatın (Vefâilik) ruhuna uygun olarak bu hadiseye büyük yer ayırmakta ve Timur'un Şam'da yaptıklarını tasvip ve takdir etmektedir.⁶³

Hadîdî ise manzum şekilde, Timur'un Yezid'in mezarını buldurduğu, mezarı ateşe verip küllerini gökyüzüne savurduğunu yani yok ettiğini anlatan satırlara yer verir.⁶⁴

Anonim Tevârih-i Âl-i Osman'lar Şam'da Timur ile Yezidîler arasında geçen olayı Hoca Sâdeddin'in anlattığından daha tafsilatlı anlatırlar. Buna göre Timur Şam halkının çoğunluğunun Yezidî olduğunu görünce bunlara bir hile

⁵⁹ Yezidîliğin inancı, doğuşu ve yayıldığı bölgeler hakkında kapsamlı bir araştırma için Bkz.: Ahmet Turan, **Yezidîler Tarihçeleri Coğrafi Dağılımları İnançları Örf ve Adetleri**, Samsun, 1993.

⁶⁰ Hoca Sâdeddin, **Tacü't - Tevarih I**, s.240.

⁶¹ Oruç b. Âdil, **TAO**, s.50; Neşrî, **Cihânnümâ** s.158; **ATAO**, s.41; Solakzâde, **Solak-zâde Tarihi**, s.93.

⁶² Âşıkpaşazâde, **TAO**, s.144.

⁶³ Emecen, "İlk Osmanlı Kroniklerinde Timur İmajı", s.30.

⁶⁴ Hadîdî, **TAO**, s.129.

yapmayı düşünmüş ve tüm Yezidîlerin toplanmasını kendilerine ihsanlarda bulunacağını söylemiştir. Gelenleri Şam'ın Ulu Camisine toplayan Timur, bir kısmı Yezidî olmadığı halde ihsan almak umuduyla gelen on iki bin kişinin gözünün yaşına bakmadan caminin kapılarını kapattırması ve içindekilerle beraber Cami'yi ateşe vermiştir. Bunların tamamı içeride yanmıştır.⁶⁵

Evliya Çelebi olayı daha ayrıntılı ve takdir hisleriyle anlatmaktadır. Ona göre Timur, Şam halkının Yezidî taraftarı olduğunu öğrenince kendisinin de Yezid taraftarı olduğunu açıklamış ve topladığı mal ile Yezid için yeni bir imaret yaptıracağını ve evlenmek istediğini söylemiştir. Bunun üzerine Yezidî şeyhi Timur'a kendi kızını vermiştir. Düğün için çok mal ve mücevherat toplanmıştır. Timur, Ümeyye Camii içinde, insanların gözü önünde, nikâhlısı olan Yezidî müftüsünün kızının ırzına geçmek isteyince ve bütün Yezidîler buna karşı çıkınca Timur, onların İmam Hüseyin'in ehl-i beytine yaptıklarını anlatarak, Ümeyye Camisinde toplanmış 48.000 Yezidî âlimi yaktırması ve Yezid'in kabrinde çalışan işçileride öldürtmüştür. Bundan sonra Timur Yezid'in kabrini açıp Allah'ın hikmeti olarak Yezid'in naaşını taze bulmuş onu sahâbe olduğu için bağışlamasını isteyen bir kısım kendi askerini bile Yezid'in cesediyle yakıp külünü göğe savurtmuştur. Yezidî'nin kabrinin içini askerlerine pislettirmiştir.⁶⁶

Oruç b. Âdil'de ise olay Timur'un Yezid'in mezarını buldurduğu ve Yezidîleri "Ben de Yezid taraftarıyım" diye kandırarak çağırması, Ümeyye Camii'ne toplayarak kırdırması ve sadece bazılarını ateşte yaktırması şeklinde anlatılır.⁶⁷

Yezidîlerin katli hadisesine benzer bir hadise Mignanelli tarafından tarihî gerçeklere uymadığı kabul edilen bir şekilde Timur'un Dimaşk'ı işgali sırasında yaşanmış olarak anlatılır. Burada Timur askerleri Yahudileri onlardanmış gibi aldatarak kutsal mâbede tüm zenginliklerini getirmeleri hususunda aldatmakla ve ardından gelen malları alarak tüm Yahudileri katletmekle suçlanmaktadır.⁶⁸

⁶⁵ ATAÖ, s.41.

⁶⁶ Evliya Çelebi, **Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnâmesi**, C.9, Haz. Seyit Ali Kahraman, İstanbul, YKY, 2011, s.574-575.

⁶⁷ Oruç b. Âdil b. Âdil, **TAÖ**, s.50.

⁶⁸ Mignanelli, "Latince Bir Kaynak", s.242-243.

Humus'un Timur tarafından affedilmesi hadisesinde olduğu gibi kaynaklar Yezidîlerin katlini de dinî nedenlere bağlanmıştır. Bu olay bir katliam hadisesi olsa da bazı Osmanlı tarih yazarlarının takdir hislerini bu noktada açığa vurduklarını ve aynı zamanda dine saygılı Timur algısı ortaya koyduklarını söyleyebiliriz. Normal şartlarda olumsuz bir durum kabul edilebilecek bir davranış olan bir ölünün mezarının açılıp hakaret edilmesi ve yakılması hadisesi de aynı şekilde dinî duygularla olumlu bir olay ve güzel bir iş gibi aktarılmıştır.

B.7. İLME VE ULEMÂYA DEĞER VEREN TİMUR ALGISI

İlim adamlarını, ulemâyı ve fazilet sahibi kimseleri seven ve koruyan, onlara saygıda kusur etmeyen ve kendisi de bizzat ilme⁶⁹ düşkün bir hükümdar olarak Timur, haleflerine bu konuda örnek olmuştur. Hem Timurlu tarihçileri, hem de kendisine pek hoş gözle bakmayan Arap tarihçilerinin ifadesine göre Timur, âlimleri ve din adamlarını herkesten üstün görür, onlara daima meclislerinde yer verir ve kendileri ile meşveret yapmak ve görüşlerini almak suretiyle herhangi bir konuda doğru yolu bulmaya çalışırdı. Âlimlere ve bilim adamlarına çalışma ve araştırmaları için her türlü imkânı sağladığı gibi, sanatında usta olan kişileri çok sever, tüm zanaat ve meslek sahiplerine de, yaptıkları işin büyüklüğüne veya küçüklüğüne bakmazsızın sahip çıkardı. Bu nedenle Timur, fethettiği ülke ve şehirlerdeki meşhur âlimleri, yetenekli sanatkârları ve erdemli kişileri aileleri ile birlikte başkent Semerkand'a götürür ve mesleklerini orada icra etmeleri için kendilerine her türlü imkânı sağlardı.⁷⁰

Timur'un Osmanlı kaynaklarına yansıyan ilim ehli ile münasebetleri için verilebilecek bir örnek Gelibolulu Mustafa Âlî'de şu şekilde geçmektedir: "Muhammed Fenari, Muhammed Cezeri ve Muhammed Buhari... Timur Han'a iletdiler.

⁶⁹ Timur tarih bilgisi ile İbn Haldûn'u dahi kendisine hayran bırakmış bir kişidir. Ayrıntılı bilgi için Bkz.: Musa Şamil Yüksel, "Timur, Tarih ve İbn Haldûn", **Ölümünün 600. Yılında Emir Timur ve Mirası Uluslararası Sempozyumu**, Ed. Abdulvahap Kara, Ömer İşbilir, İstanbul, Doğu Kütüphanesi, 2007, s.89-106.

⁷⁰ Musa Şamil Yüksel, **Timurlularda Din-Devlet İlişkisi**, Ankara, TTK, 2009, s.77-78.

Sairini Bursa'da koyub gitdiler... Nihayet Munla Cezeri anda alikonulub, sairi yine Bursa'ya salındılar.”⁷¹

Hoca Sâdeddin, İdrîs-i Bitlisî ve Solakzâde'ye göre Timur, Şeyh Mahmud Cezeri'ye yanında kalmasını teklif etmiş, Emir Buhari ve Molla Fenari'yi ise kendisiyle bulunup bulunmamakta serbest bırakmıştır. Emir Buhari ve Molla Fenari Osmanlı boyunun adalet düzeninin gölgesi altında ülkenin, yine bakımlı, güvenli ve refah içinde kalkınacağına inanmış olduklarından, Bursa'ya dönmeyi, bu şehri şereflelendirmeyi uygun bulmuşlardı. Şeyh Mahmud Cezeri ise Timur'a katılmıştır.⁷²

Müneccimbaşı Ahmed Dede, bu noktada diğer kaynaklardan ayrılarak, Mevlana Şemseddin Fenârî ve Şeyh Muhammed el-Cezerî'nin esir alındığını, ancak Şeyh Nureddin'in onları ister burada kalır ister onunla giderler diye serbest bıraktığını, bunun üzerine ikisinin de Bursa'da kalmayı tercih ettiklerini yazar.⁷³

İbn Hâcer, Yıldırım Bayezid'in esir olmasından sonra İbn el-Cezirî'nin Timurleng'e intisab ettiğini, Timur'un kendisine tâzim göstererek ve Şiraz kadılığını ona verdiğini ve kendisinin uzun müddet bu vazifede çalıştığını yazmaktadır.⁷⁴

Yezdî de konu ile ilgili, “Şeyh Şemseddin Muhammed Cezerî'yi de getirmişlerdi. Sahipkıran onu çok sevdi; kendisine saygı gösterdi ve yanına aldı” şeklinde bilgiler kayıtlıdır.⁷⁵

Gelibolulu Mustafa Âli, Timur'un Halep âlimlerinden Mevlânâ Sirâc'ü'd-Dîn Muhammed bin Ömer el-Halebi'yi Halep üzerine yürüdüğü sırada alarak Mâverâünehr'e götürdüğünü yazar.⁷⁶

Görüldüğü üzere bu değerli kimselere karşı Timur'un olumsuz bir davranışı olmamış bilakis kendilerine saygı göstermiştir. Bu noktada Osmanlı kaynakları Timur'a karşı menfi bir tavır takınmazlar. Tersine genelde ilim ehline Timur'un

⁷¹ Gelibolulu Âli, **Kühü'l-Ahbâr**, s.167.

⁷² Hoca Sâdeddin, **Tacü't - Tevarih I**, s.295; Solakzâde, **Solak-zâde Tarihi**, s.109-110; İdrîs-i Bitlisî, **Heşt Bihişt II**, s.145-146.

⁷³ Münecimbaşı, **Camiü'd-Düvel**, s.144.

⁷⁴ İncik, “İbn Hâcer III”, s.521.

⁷⁵ Yezdî, **Zafernâme**, s.398.

⁷⁶ Gelibolulu Âli, **a.g.e.**, s.725.

hürmet beslediği ve onlara saygı gösterdiğini ifade ederler. Yalnız ters bir algı olarak Âşıkpaşazâde, Timur hakkında:

“...Şeriat ehlini durmaz kırardı
Bilinmez neyidi dutduğu duşı...”⁷⁷

demek suretiyle bu konuda menfi ve diğer kaynakların verdiği bilgilerle tutarsız bir algı ortaya koyar.

Kaynaklar Timur’un ilme özellikle de tarih ilmine meraklı olduğunu ifade ederler. Bunun yanında ilim adamlarıyla beraber olmayı sevdiği, ülkesini her ilim ve sanat dalının en usta ve bilgili kişilerle doldurmaya çalıştığı bilinmektedir.

Timur dini ve ilmi konularda sık sık tartışmalar yaptırmayı sevmektedir. Bu toplantılarda sorduğu sorularla âlimleri sıkıntıya sokmayı seven Timur, Arap tarihçilere göre bu tartışmaları genellikle âlimlere işkence etmek ve onları sıkıntıya sokmak için düzenlerdi.⁷⁸ Timur ’un bu özellikleri hakkında bilgi veren tek Osmanlı müellifi Gelibolulu Âli’dir. Ona göre Timur Tebriz’e gelince o çevrenin değerli bilginlerini huzurunda ilmi tartışmalar yapmakla görevlendirmiştir. Ama tartışmalar uzamış ve sonuç çıkmamıştır. Bunun üzerine Şeyh Bedreddin’i Mevlana Cezerî Timur’a övünce Timur, adı geçen bilgini meclisine getirtmiştir. Bilginler arasında hakem tayin edip hemen adı geçene konuşma izni verince o da güzel cevaplar vermiş ve bu cevaplar iki tarafı da tatmin etmiştir. Emir Timur Şeyh Bedreddin’in geniş bilgisini görünce ona sınırsız caizeler bağışlamış ve iltifatlarda bulunmuştur.⁷⁹

Genel olarak kaynakların verdiği bilgilere göre Timur, ilim ehline ve âlimlere karşı yumuşak tavırlar takınan, İbn Haldûn, İbn Cezerî gibi âlimleri ülkesine gelmeye teşvik eden bir hükümdardır.

⁷⁷ Aşıkpaşazâde, **TAO**, s.145.

⁷⁸ Musa Şamil Yüksel, “Arap Kaynaklarına göre Timur ve Din”, **Tarih İncelemeleri Dergisi**, XXIII, S.1, 2008, s.248.

⁷⁹ Gelibolulu Âli, **Kühû'l-Ahbâr**, s.242; Mustafa İsen, **Gelibolulu Mustafa Âli**, Ankara, Kültür Bak., 1988, s.71.

C. OLUMSUZ TİMUR ALGISI

Genel olarak Timurlu kaynakları haricinde Timur algısının tüm kaynaklarda olumsuz olduğu görülmektedir. Her ne kadar bu olumsuz algı Osmanlı kaynaklarında da bariz şekilde görülebilse de yine de Osmanlı kaynaklarının diğer kaynaklara göre daha ılımlı bir algı ortaya koydukları söylenebilir. Muhtemelen bu durumda Timur'un Müslüman ve Türk olmasının etkisi olduğu düşünülebilir.

Osmanlı kaynaklarının Timur hakkında ortaya koydukları olumsuz algı özellikle onun acımasız, zâlim, fitneci, tahripkâr olması noktalarında toplanmaktadır. Arap ve Bizans kaynaklarının Timur hakkında ileri sürdükleri son derece olumsuz olan dinsiz, soysuz, fesatçı, kan dökmekten zevk alan Timur algısı genelde Osmanlı kaynaklarında ya görülmez ya da daha hafif değinilmekle yetinilir.

Ahmedî de:

“...Bu arada Rum'a yürüdi Temür.

Mülk doldı fitne vü havf u fütur.

Çün Temür'ün hiç adli yoğ idi.

Lacerem kim zulm ü cevri çoğ idi...⁸⁰

şeklinde kayıtlı bulunan manzum pasaj Osmanlı kaynaklarının Timur algısının güzel bir özeti gibidir.

C.1. TİMUR'A HAKARET

En başta Timur-leng (Timur-lenk) ifadesi kaynaklar atarfindan aşağılama ve hor görme anlamında kullanılmıştır.

Tablo 7: Osmanlı Kaynaklarında Timur'a Dair Hakaret İçeren Kayıtlar

Hakaret İfadesi	Yeri
A'zam-ı eşirrâ	Âşıkpaşazâde, s.143.
Allah'ın kahrına açık soysuz, soyu sopu belli olmayan kişi, Gurur şarabıyla	Hoca Sâdeddin, s.231.

⁸⁰ Ahmedî, **DTMAO**, s.157.

sarhoş	
Bed-kirdâr	İbn Kemal, s.449, 453, 459.
Bi-nur-ı Timur	İdrîs-i Bitlisî, s.140.
Bu sığır uğrusu Cengiz Köpeği	Hoca Sâdeddin, s.233.
Emir Timur-ı Tatar-ı gaddar	İdrîs-i Bitlisî, s.123.
Fasid-nijâd	İbn Kemal, s.391.
Gurura kapılmış Timur	Hoca Sâdeddin, s.324, İdrîs-i Bitlisî, s.140.
İt Çağaday	Âşıkpaşazâde, s.142.
Kaba	Hoca Sâdeddin, s.250.
Kahrolası	Bayatlı Mahmud oğlu Hasan, s.396.
Kaltaban ⁸¹ , Bed-güher	Enverî, s.33.
Kıyıcı	Şükrullah, s.218.
Köpek iması ⁸²	Behiştî, s.55.
La'in	Enverî, s.36.
Mağrur ve cahil	Solakzâde, s.110.
Mecma'-ı şürûr ve menba'-ı fücûr	İbn Kemal, s.379.
Mel'un	Âşıkpaşazâde, s.142.
O kendini beğenmiş, bilgisiz	Hoca Sâdeddin, s.298.
Ol bed fi'âl	İbn Kemal, s.373.
Ol bed gümân	İbn Kemal, s.405.
Ol bed-fercâm şüm-kudûm	İbn Kemal, s.397, 399, 403, 459.
Ol bed-siret	İbn Kemal, s.83, 391, 401, 409, 447.
Ol nesl-i nâ-pâk	İbn Kemal, s.447.
Ol rahmet-i rahmân'dan mahrûm	İbn Kemal, s.379.
Timur-ı mâr-kirdâr	İbn Kemal, s.405,413.
Temur bedbaht	Âşıkpaşazâde, s.144,233.
Timur-ı bed-kâr	İdrîs-i Bitlisî, s.159.

⁸¹ Osmanlı kaynaklarında yer alan Timur hakkında en ağır ifadenin bu olduğunu düşünüyoruz.

⁸² “Arslanın köpeğe esir olması da kaderdendir”. Behiştî, “Behiştî Tarihi”, s.55.

Timur-1 pür-şerr ü şûr	İbn Kemal, s.379, 395.
Topal harici	Behiştî, s.56.
Topal tilki	Hoca Sâdeddin, s.281.
Uğursuz	Solakzâde, s.102; Hoca Sâdeddin, s.297.

Görüldüğü üzere Osmanlı kaynaklarında birçoğu Timur'un zâlimliğini, kötü işlerini kınayıcı nitelemeler ve sıfatlar ile bir kısmı da onun şahsiyetine yönelik hakaretler içeren sözler mevcuttur.

C.2. TİMUR ORDUSUNA EDİLEN HAKARETLER

Osmanlı kaynakları genelde Timur'un zâlimliği ve kan dökücülüğünü ifade etmekle yetinmişler, Arap kaynaklarında sıkça rastlandığı gibi aşırı hakaret veya küfür boyutuna girecek ifadelerden kaçınmışlardır. Ancak Osmanlı kaynaklarının bu algısı Timur'un ordusu ve askerleri söz konusu olunca bir anda değişmekte ve kaynaklarımız bu noktada daha menfî bir tavır takınmaktadırlar.

Kemal,

“...Buluşdu orada hayli çakala
Tonuz gözlü yülükler dutup alaya
Ki her bir çakal atı ifrite benzer
Yülükler saksâğan yolmuş ite benzer
Suretde dive benzer çok bıyıklar
Veli her birisi cengde kıyıklar...”⁸³

şeklinde Timur ordusuna hakaret etmektedir.

İbn Kemal, “Amma ol hınzırlar (domuz) bu şirlere diş koyuramadılar”⁸⁴ demektedir, Hoca Sâdeddin, “Cengiz Han soyundan Mahmud Han adında bir kan yutucu, bir nice ifrit

⁸³ Kemal, *Selâtin-nâme*, s.101.

⁸⁴ İbn Kemal, *TAO*, 4. Defter, s.437.

kılıklı it ile padişaha çullandı”⁸⁵ diyerek Timur askerlerine hakaret etmekte başka bir yerde ise savaş meydanına yakın kalan tek çeşmeyi “uğursuz ayaklı, kara bahtlı adamları eliyle kirleterek pislik ve toprakla doldurmuştu”⁸⁶ demek suretiyle Timur askerlerine karşı geliştirdiği menfi algıyı açıkça ortaya koymaktadır. İdrîs-i Bitlisî de Yıldırım Bayezid’in esir alınışı ile ilgili “Cengiz Han evladından Mahmûd Hân nâm bir şahs-ı bed-fercam bir cemâ’at-i pür nedamet...”⁸⁷ satırlarında görüldüğü gibi olumsuz algısını ortaya koymaktadır.

Âşıkpaşazâde Yıldırım Bayezid’in esir edilip Timur huzuruna götürülürken Timur askerlerine “Hay kaltaklar...” şeklinde ettiği hakareti içeren bir diyaloga yer verir.⁸⁸

Görüldüğü üzere Osmanlı kaynaklarının Timur ordusu hakkındaki algıları da oldukça menfidir.

C.3. ZÂLİM ve TAHİRİKÂR TİMUR ALGISI

Tarih biliminin en mühim kâidelerinden birisinin olayları zamanının şartlarına göre değerlendirmek olduğunu biliyoruz. Bu nedenle konuyu incelemeye başlamadan önce Timur devri olaylarının kendi devrindeki uygulama ve olaylarla karşılaştırılması gerektiği hatırlatmasını yapmadan geçemeyeceğiz.⁸⁹

Osmanlı kronikleri genel olarak Timur’un zâlim ve tahripkâr bir kimse olduğunu ifade ederek, onun zulmü ile alakalı çok sayıda olay ve rivayete eserlerinde yer verirler.⁹⁰ Ancak enteresan şekilde Sivas katliamı ve Haçlılardan fethedilen İzmir

⁸⁵ Hoca Sâdeddin, **Tacü’t - Tevarih I**, s.274.

⁸⁶ **A.g.e.**, s.264.

⁸⁷ İdrîs-i Bitlisî, **Heşt Bihişt II**, s.126.

⁸⁸ Âşıkpaşazâde, **TAO**, s.144.

⁸⁹ Ortaçağ Türk Devletleri hakkında konumuz ile ilgili bir karşılaştırma için Bkz.: Cüneyt Kanat, **Orta Çağ Türk Devletlerinde Suç ve Ceza**, İstanbul, Küre Yay., 2010.

⁹⁰ Buna karşılık Timurlu müellifler Timur’un zâlimliğine ve tahripkârlığına bazı izahlar getirme ihtiyacı hissetmişlerdir. Şerefeddin Ali Yezdî, Timur’un düzenini kurarken mecburen birçok yeri yakıp yıkmak ve yağmalamak zorunda kaldığını ifade ettikten sonra bunu böyle yapmasa dünyanın düzene girmesinin mümkün olmadığını iddia etmektedir. Şerefeddin Ali Yezdî’nin bahsettiği düzen elbette Timur’un yüksek hâkimiyeti altında kurulan düzendir. Yezdî, **Zafernâme**, s.440; Şami ise eserinde Timur’un Bağdad’ı tamamen bütün bina, Pazar, hanları ve camileriyle birlikte tahrip etmesini bazı ayetleri delil olarak göstermek suretiyle açıklar. Aynı yerde bunların ibret için yapıldığında ekleyen Şâmi, “Hiçbir şehir ve vilayet yoktur ki biz azimüşşan onları kıyamet gününden evvel harap etmeyelim” (İsra 58) ayetine işaret eder. İzahlarına devam eden Şâmi, bunun Levhi Mahfuz’da yazılı olduğunu, bu nedenle Tanrı’nın

dışında bu hadiselerin çoğu Timur'un Suriye Seferi ile ilgilidir. Bu duruma bakılarak Timur'un Anadolu'da Sivas ve Haçlıların elinden alınan İzmir dışında büyük çaplı bir katliam hareketine girişmediği görülmektedir. Bu nedenle Sivas katliamı üzerinde özellikle durmak istiyoruz.

Yerli ve yabancı kaynakların çoğunun ifade ettiğine göre Timur Sivas'ta büyük bir katliam yapmıştır. Ancak bu katledilenlerin sayıları ve etnik kökenleri tartışmalıdır. Bu meselede farklı rakamlar ve iddialar mevcuttur.⁹¹

Solakzâde ve İbn Kemal hendeklere atılarak, gömülmek suretiyle⁹² öldürülenler Osmanlı mücahid askerleridir.⁹³ Timurlu tarihçileri Şâmî, Yezdî ve Memlük müverrihi İbn Tagrıberdi de Sivas katliamı olayını naklederler.⁹⁴ Yalnız Şerefeddin Ali Yezdî Müslümanlara af çıkarıldığını, çukurlara gömülenlerin ise büyük çoğunluğu Ermeni olan 4.000 Osmanlı sipahisidir demektedir. Ancak Osmanlı askerî geleneğinde böyle bir durum mümkün değildir. Şâmî ise Ermenilerin esir

hükümüne boyun eğmek gerektiğini yazar. Şâmî, **Zafernâme**, s.289; Bundan başka Şâmî eserinin başında, "Şu muhakkaktır ki biz ki Allah'ız, peygamberleri göze görünen mucizelerle ve onlarla kitap, terazi ve kendisinde şiddetli bir korku ve insanlar için menfaatler olan demiri de gönderdik" (Hadîd 25) ayetine yer vermekte ve ayette geçen **demir** kelimesi ile Timur adının anlamı olan Türkçe **demir** kelimesi arasında bağlantı kurmaya gayret etmektedir. İzahlarına devam eden Şâmî, "Muhakkak siz ki celadet ve satvet, ok ve kılıç sahibisiniz; kâfirlerin kalbinde sizin korkunuz ve heybetiniz Allah'ın heybet ve korkusundan ziyadedir" (Haşr13) ayetini işaret ederek Timur'a duyulan korkuyu da Kur'an'a bağlamaya çalışmaktadır. Tüm bu ayetler ve başka izahlar Timur'un insanlığı yola getirmekle mükellef biri olduğunu anlatmak için delil olarak kullanılmıştır. **a.g.e.**, s.7.

⁹¹ Yüksel, "İbn Hâcer'in İnbâ'el-Gumr'unda...", s.219; Schildberger, **Türkler ve Tatarlar Arasında**, s.64-65; Toma Metsopski, "Timurlenk", s.194; Nicoloudis'den naklen Daş, "Bizans Kaynaklarında Timur İmajı", s.48; Yukarıdaki kaynaklar Sivas'ta Osmanlı askerlerinin diri diri gömülmek suretiyle öldürülmesi olayını naklederler. Kalkokondiles, aynı yerde öldürülenlerin erkek olduklarını ve kadın ve çocukların bir meydana toplanarak atlara ve fillere ezidirilerek öldürüldüklerini, tek bir adam kadın ya da çocuğun sağ kalmadığını kaydetmiştir. İbn Hâcer'de öldürülenlerin sayısı 3.000, Schildberger'de 5.000, Toma Metsopski de 4.000 kişi olarak verilmektedir. M. Tayyib Gökbilgin'e göre "hrıstıyan teb'anın at ve silah sahibi olmaması ve hele askerlik yapmaması, Osmanlılar da esas prensip olduğu için, Ermenilerden asker alınması bahis konusu değildir. Şerefeddin Yezdi, Müslümanlar hakkında revâ görülen bu vahşetten Timur'u temize çıkarmak için böyle yazmış olacaktı". M. Tayyib Gökbilgin, **Osmanlı Müesseseleri Teşkilâtı ve Medeniyeti Tarihine Genel Bakış**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1977, s.52.

⁹² Şâmî, Şeyh Yahya üzerine yürüyen Timur'un iki bine yakın kimseyi diri diri gömdürdüğünü ve bu siyaseti asırlarca ibret olması için yaptığını anlatmaktadır. Şâmî, **Zafernâme**, s.110.

⁹³ Solakzâde, **Solak-zâde Tarihi**, s.91; Anonim **Tevârih-i Âl-i Osman**'lara göre hisarda bulunan insanlardır. **ATAO**, s.39; İbn Kemal, **TAO**, 4. Defter, s.379-381; Dukas'a göre gömülenler memleketin ileri gelenleridir. Dukas, **Bizans Tarihi**, s.36.

⁹⁴ Yezdî, **Zafernâme**, s.343; Şâmî, **Zafernâme**, s.262, İbn Tagrıberdi, **En-Nücûmu'z-Zâhire**, s.353.

edildiğini belirtmekle birlikte kuyulara atılanların muharebe etmelerinden dolayı 4.000 adet Osmanlı sipahisi olduğunu belirtir. Nizâmeddin Şâmî bu katliamın ibret olması için yapılmış olduğunu da ekler. Biz de Timur'un Anadolu'da başka bir yerde katliama başvurmamış olmasına bakarak bu değerlendirmeye katılıyor ve Timur'un muhtemelen Yıldırım Bayezid'in gözünü korkutmak ve savaş düşüncesinden vaz geçerek itaat etmesini sağlamak için kaleyi savunan Osmanlı askerlerine karşı böyle acımasız bir katliama başvurduğunu düşünüyoruz.

Sivas katliamı, Osmanlı askerlerinin kılıçtan geçirilmesi şeklinde **16. Asırda Yazılmış Grekçe Anonim Anlatı**'da da kendine yer bulmuştur. Yalnız bu eserde Yıldırım Bayezid'in bir oğlunun da diri yakaladığı ve Timur'un onun kafasını kestirdiği kaydedilmektedir. İbn Kemal ve Ruhî de de Şehzade Ertuğrul'un Sivas kuşatmasına yakın bir zamanda öldüğü yazılıdır.⁹⁵ Grekçe Anonim'in yazarı muhtemelen olayı daha da dramatize etmek için yakın zamanda gerçekleşen bu iki olayı birleştirmiştir.

Gelibolulu Mustafa Âli, Osmanlı kaynakları içerisinde Timur'un zulmüne ilginç şekilde yaklaşarak kılıflar uydurmuş, izahlar getirmiş ve âdeta onu savunmuş görünmektedir. Bu kaynağa göre Timur'un mushaf taşıyan çocukları katlettirmesi hadisesi dahi Hızır'dan ortaya çıkmıştır, katledilenler şeytana uyan fesad ehlidir, bu katledilenlerin anne ve babaları zinakâr, haram yemiş kimselerdir, Allah korkusunu unutmuşlardır, nikâhları da dinen geçersizdir. Timur ise âlemi ıslah için gönderilmiş bir hükümdardır.⁹⁶

Evliya Çelebi bazı yerlerde Hızır tarafından tahribat emri verildiğine bazı yerlerde ise rical-i gayb'in tahribatları engellediğine dair bilgiler nakleder. Bu bilgiler âdeta Timur'un tahripkârlığının eleştirilmesini engellemek ve onun suçlu

⁹⁵ **Grekçe Anonim**, s.104; İbn Kemal, **TAO**, 4. Defter, s.375; Ruhî, "Ruhî Tarihi", s.397.

⁹⁶ Gelibolulu Âli, **Kühü'l-Ahbâr**, s.163-165; İbn Arabşah Isfahanda yaşanan benzer bir hikâye anlatır. İbn Arabşah, **Acâibu'l Makedûr**, s.90-91.

değil güya Allah tarafından verilen bir görevi icra eden masum bir insan olduğunu göstermek için kaydedilmiştir.⁹⁷

İbn Hâcer, Timur'un eğer büyük bir memleket veya büyük bir melikin (varlığını) duyarsa, hemen onu istilâya kalkıştığını ve sonunda ele geçirdiğini, sonra orayı tahrib ettikten sonra terkettiğini, bütün Şarkta, Hind'de, Şam'da ve Rum'da ölene kadar aynı şeyi yaptığını ifade eder. Buradaki değerlendirme Timur'a atfedildiğini ifade ettiğimiz “Gökte nasıl tek tanrı varsa yerde de bir hükümdar olmalıdır” anlayışına uymaktadır. İbn Hâcer bu memleketlerin tahrip edilmesinin nedeni olarak da bu bölgelerde tekrar bir gücün ortaya çıkmasının engellenmesi olduğunu ima etmektedir.⁹⁸

İdrîs-i Bitlisî'ye göre zâlim Timur'un türlü zulüm ve düşmanlıkları din büyüklerine dahi sirayet etmiş ve bir insan dahi bu zararlardan kurtulamamıştır.⁹⁹

Anonimler az ileride Timur'un kendi adamlarından biri tarafından Müslümanların katledilmemesi için uyarıldığını, Timur'un ise buna karşılık yaptıklarını düşmanın birliğini bozmak ve askeri olarak arkasını sağlama almak olarak açıkladığını yazmaktadırlar.¹⁰⁰

Yıldırım'ın esir edildiği haberinin Timur'a ulaşması üzerine, Neşrî'ye göre Timur, “çeri imden girü ceng itmesünler, çünkü sultan mahbus oldu” demiş, benzer şekilde Âşıkpaşazâde'ye göre de “Temür çağırtdi kim çeri şimden gerü otursunlar” şeklinde emir vermiştir. Bu rivayeti destekleyen bir kayıt Dukas'ta mevcuttur. Dukas'a göre aynı dinden olanlar öldürülmezdi. Ankara Savaşı'nda Timur, Osmanlı esirlerinin öldürülmemesini istemiş ve yalnızca çıplak bırakılmalarına dair emir yayınlamıştır. Neşrî ise padişahın esir edilmesi üzerine Timur'un savaşı bitirdiğini yazar.¹⁰¹

⁹⁷ Erciş Kalesini yıkmaya niyetlenen Timur'un rical-i gayb tarafından engellenmesi için Bkz.: Evliya Çelebi, **Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnâmesi**, C.4, Haz. S. A. Kahraman- Y. Dağlı, İstanbul, YKY, 2010, s.214.

⁹⁸ İnalçık, “İbn Hâcer III”, s.517.

⁹⁹ İdrîs-i Bitlisî, **Heşt Bihişt II**, s.145.

¹⁰⁰ **ATAO, a.g.e.**, s.48.

¹⁰¹ Neşrî, **Cihânnümâ**, s.162; Âşıkpaşazâde, **TAO**, s.144-145; Dukas, **Bizans Tarihi**, s.40; Dukas'ın Osmanlı askerlerinin soyulmaları hakkında ki kaydı **16. Asırda Yazılmış Grekçe**

Solakzâde, Timur'un zulmü ile ilgili diğer kaynaklarda yer almayan garip bir hikâyeye yer verir. Buna göre; "Timur'un zâlimlikte ve kötü yaratılışlıkta, son derece sitemkâr ve azgın olup, merhametsizlikte ise taş, yırtıcılıkta ise kaplan idi. Hangi menzile inse, yağma ve talan ile gam ve sıkıntı askerleri, hüner sahibi olgun kimselerin gönlünü harab ederdi ve o yeri de viraneye çevirirdi. Vardığı her diyarda da, cennet gibi bir bağ görse ve benzeri bulunmayan bir köşke rast gelse, hemen yıktırır idi. Bir gün musahiplerinden biri, her zaman küstahça sorular sormağa cür'et ettiği için, Timur'a dedi ki: " Devletlü hanım, yeryüzünde seninle çekişmeğe gücü olan kimse kalmadı. Her diyarın sakinleri, sana itaat ve inkiyad üzere iken, niçin bu kadar mamureyi viran ve bu kadar halkı cansız ve ruhsuz hale getirirsin?" Timur karşılık verdi: "Ben Alâeddin Selçuki gibi, padişah oğlu değilim ki, babamdan bana intikal eden mal ile hazine ve definelerle, her köyde bir han vücuda getireyim ve her şehirde bir cami bina etmeye gayret sarfedeyim. Bundan başka, mütalea gözü ile gördüm ki, ömür fani, nam bakidir. Korkum bundandır ki öyle padişahlardan olayım ki, namları kendileri ile birlikte ölür gider. Bu yüzden gayrete gelerek, kendim bu dünya dan gittiğimde, namımı kıyamete kadar yaşatayım. İşim ve yaptıklarım, meşhur eserlerimle dillerde anılsın. Böylece şunu tedarik ettim: Onlar nasıl yapmak ile kendilerini andırır, bir yüksek bina gördüklerinde bunu falan padişah yapmışdır, derlerse ben de kendimi yıkmak ile yadettirdim. Her nerede bir harabe görürlerse, Timur'un harabelerindendir diyeler. Ondan dolayı himmeti âlemin harab ve viran hakile yeksan olmasına sarf ettim" cevabını vermiştir. Bu rivayet muhtemelen Solakzâde tarafından uydurulmuş görünmektedir. Solakzâde aynı yerde eserine Timur'un Bursa'yı işgali sırasında ibadet yerlerine dahi saygı duyulmadığını ifade etmek ve Timur ve askerlerinin din duyguları hakkında olumsuz bir algı oluşturabilmek amacıyla "Ulu Cami'de nice uygunsuz ameller işlediler. İçine atlar bağladılar"¹⁰² şeklinde bir kayıt düşmüştür.

Yabancı birçok tarihçinin eserinde Timur'un zâlimce uygulamalarına örnekler mevcuttur.¹⁰³

Anonim Anlatı, s.105'deki kayıtlarla uyum gösterse de Makrîzî'nin anlattıkları ile çelişmektedir. "Eğer gece olmasaydı, Timurlenk'in askerleri onlardan kimseyi sağ bırakmayacaktı.", Kanat, "Makrîzî'nin Kitab Es-Sulûk'unda...", s.233.

¹⁰² Solakzâde, **Solak-zâde Tarihi**, s.109.

¹⁰³ Kosteneçki'de de, Timur hakkında yer ismi vermeden Suriye Seferi sırasında ağlaşan çocukların bağışlanma için yalvarmaları, ancak Timur tarafından atların ayakları altında ezilmelerinin emredilmesi hadisesi mevcuttur. Kosteneçki, **Stefan Lazareviç**, s.62; Kalkokondyles, Timur'un devlet adamlarını sudan sebeplerle öldürttüğünü sonra da onlara asil şekilde cenaze töreni yaptırarak yaslarını tuttuğunu yazmaktadır. Nicoloudis'den naklen Daş, "Bizans Kaynaklarında Timur İmajı", s.48.

Hoca Sâdeddin eserinde zulüm ile hareket etmenin sonunun kötü olacağını Timur ve Timurlu Devleti nezdinde şu satırlarla anlatır;

“Gör Timur’un devletinin halini
Gör onun nasıl sona erdiğini
İşi gücü çünkü hayır değildi
Ülkesini düşmanları yedi bitirdi...
Kul oldular Osman’ın devletine
Gelip el bağladılar köleliğe
Böyledir zulmedenin işte sonu
Olmayınca destek Tanrı yardımı”¹⁰⁴

Çelebi Mehmed zamanında yapılan Bursa Yeşil Cami mihrabında Şeyh Sâdi’nin “Zâlim bize zulmettiğini sanır; hâlbuki biz atlattık; zulüm halkası onun boynuna geçti” meâlindeki beyti yazılıdır. Burada da zâlim Timur algısı sezilmektedir.¹⁰⁵

Görüldüğü üzere Gelibolulu Mustafa Âli dışındaki Osmanlı müverrihleri Timur’un zâlimliği ve tahripçiliği üzerinde durmuşlar ve çeşitli örnekler vermek suretiyle bu algılarını güçlendirmişlerdir. Buna rağmen özellikle Timur’un Humus şehrini affetmesi olayına yer veren kaynaklar, Timur’un Yezid’in mezarını açıp tahrip etmesi, Yezidîleri katletmesi gibi bazı zâlimce uygulamalarını da âdeta mazur görmüşlerdir. Timur’un tahrip edip yıktığı şehir, kale ve yapılara en çok yer veren müellif ise Evliya Çelebi’dir. Evliya Çelebi gidip gördüğü yerlerde ne kadar Timur tahribatı izleri varsa hepsine değinmiştir.

C.4. TİMUR’UN GAZABI ve GURURU

Kaynaklardan anladığımız üzere Timur’u en çok kızdıran şeylerin başında diplomatik ilişkilerde kendisine verilen ters cevaplar ve yapılan ters hareketler gelmektedir. Timur bu durumları kendisinin büyüklüğüne karşı bir meydan okuma gibi görmekte, son derece hiddetlenmekte ve sert karşılıklar vermektedir. Bu

¹⁰⁴ Hoca Sâdeddin, *Tacü’t - Tevarih I*, s.284.

¹⁰⁵ E. Hakkı Ayverdi, İ. Aydın Yüksel, *İlk 250 Senenin Osmanlı Mimarisi*, İstanbul, İstanbul Fetih Cemiyeti, 1976, s.32.

tespitimizi teyit edecek şekilde Hadîdî, Timur'un Yıldırım Bayezid'den gelen mektubu okuduktan sonra çok sinirlendiğini manzum olarak su satırlarla anlatır;

“Temür Hân okıdup mektûbı gördi

Gazabdan ellerin dizine urdı”¹⁰⁶

Anonim Tevârih-i Âl-i Osman'larda Timur'un Yıldırım Bayezid'in küstah sözleri üzerine gazaba gelip Yıldırım Bayezid'e “Bire cüllâh sakallu ebleh, köftehor!” şeklinde hakaretler ettiği yazılıdır.¹⁰⁷ Yabancı kaynaklarda da Timur'un siniri ve gazabı ile ilgili birçok kayıt bulunmaktadır.¹⁰⁸

Hoca Sâdeddin, Solakzâde ve İdrîs-i Bitlisî gibi Osmanlı kaynaklarında da Timur'un gurura kapılmış bir kimse olduğu konusunda kayıtlarda mevcuttur.¹⁰⁹

İbn Arabşah, Timur'un Memlük Sultanı Ferec'e yazdığı mektupta büyüklenip, kibirlenerek konuştuğunu yazmaktadır.¹¹⁰ Yine İbn Arabşah'da Yıldırım Bayezid'e yazılan bir mektupta Timur'un cafcaflı kelimeler yazarak, kibirli sözler söylediği ifade edilmektedir. Nitekim Yıldırım Bayezid Timur'a gönderdiği ikinci mektubunda “...Arapça ve Farsça gelen mektuplarınızda sertlik, kabalık, kibir ve gururdan başka bir nesne yoktu...” demektedir.¹¹¹

Bu kayıtlardan anlaşılacağı üzere kaynaklarımızın Timur'da gurur olarak nitelendirdikleri özellik Timur'un hâkimiyet anlayışı ile yakından ilgilidir.

¹⁰⁶ Hadîdî, **TAO**, s.127.

¹⁰⁷ **ATAO**, s.46.

¹⁰⁸ İbn Arabşah, Timur'un bu mektuba gösterdiği sert tepkiyi “Bu Osmanoğlu çıldırış” dediğini ifade ederek farklı şekilde anlatır. İbn Arabşah, **Acâibu'l Makdûr**, s.294; Aynı şekilde Nizâmeddin Şâmî'de Yıldırım Bayezid'den gelen cevabın münasebetsiz bir cevap olduğunu yazar ve bu cevabın Timur'a okunması ile birlikte Timur'un hiddet ve gayret ateşinin ortaya çıktığını söyler. Şâmî, **Zafernâme**, s.261; Yezdî de de Timur'un Mısır ve Şam padişahının gönderdiği elçileri hapsedtiğini duyunca öfkenden küplere bindiği kayıtlıdır, Yezdî, **a.g.e.**, s.345; Konstantin Kosteneçki'ye göre de Timur, “Yıldırım Bayezid'in sözleri üzerine... çılgına dönmüştü. Öfkesi âdeta fokurduyordu.”, Kosteneçki, **Stefan Lazareviç**, s.61; İbn Tagrıberdi Timur'un Memlüklere yazdığı bir mektupta ordusunu Allah'ın gazabından yarattığı askerler olarak tanımlamaktadır. İbn Tagrıberdi, **En-Nücumu'z-Zâhire**, s.304.

¹⁰⁹ Hoca Sâdeddin, **Tacü't - Tevarih I**, s.324; Solakzâde, Timur'un câhil biri olduğunu da ekler. Solakzâde, **Solak-zâde Tarihi**, s.110; İdrîs-i Bitlisî, **Heşt Bihişt II**, s.138, 142, 149, 152.

¹¹⁰ İbn Arabşah, **Acâibu'l Makdûr**, s.200-201.

¹¹¹ İbn Arabşah, **a.g.e.**, s.301; Daş, “Timur İle Yıldırım Bayezid'in Mektuplaşmaları”, s.147.

C.5. TİMUR'DAN KORKULMASI

Osmanlı kaynaklarındaki bazı kayıtlar Timur'un kendisinden korkulan ve çekinilen bir kimse olduğunu göstermektedir. Üstelik bu algı iki hükümdarın ölümünden çok sonra dahi Şah İsmail Yavuz Sultan Selim mektuplaşmalarında kendisini hissettirecek kadar güçlüdür.¹¹²

Nitekim Neşrî'nin anlattığına göre Çelebi Mehmed Ankara Savaşı'ndan sonra Timur korkusundan dağlara çekilmiştir.¹¹³

Hoca Sâdeddin Efendi, Behiştî ve İdrîs-i Bitlisî gibi kaynakların aktardıklarına göre de Ankara Savaşı'nı engellemek isteyen Timur erkânından Timur'un hiddeti karşısında duydukları korku yüzünden hiç biri bu düşüncelerini onun katına sunamamışlar ancak bir aracı vasıtasıyla dileklerini Timur'a iletmeyi başarmışlardır.¹¹⁴

Anonim Tevârih-i Âl-i Osman'ların naklettiğine göre Timur'un karşısına kimse çıkmaya cesaret edememektedir. Onun önünden Arap'dan, Kürt'ten, Türkmen'den ve Anadolu'dan çok sayıda insan topluluğu Rumeli'ye kaçmıştır. Rumeli'nin kalabalıklaşmasına Timur korkusundan kaçan insanlar sebep olmuşlardır.¹¹⁵

Şikârî'de Timur korkusu hakkında bir rivayet mevcuttur. Buna göre; “Lârende'de bu zamanda Mîr Hasan derler bir budalâ vâdır.– Horâsân âteşi Rûm'u yakdı, diye söylenerek gezer dururmuş. Mehemed Hân Karaman beglerine:

¹¹² Timur'un bıraktığı acı hatıralar ve korku algısı o kadar derindir ki onun ölümünden bir asırdan fazla bir zaman sonra Şah İsmail ile Yavuz Sultan Selim mücadelesinde Şah İsmail'in bu algıdan yararlanmaya çalıştığı görülür. **Münşeatü's Selatin**'de kayıtlı 20 Temmuz 1514 tarihli Yavuz Sultan Selim'e yazdığı mektupta Şah İsmail, “...bizim gaza ünvanlı o hanedanla [Osmanlı] olan muhabbetimiz çok eskiye gider. Timur'un zamanına ait kargaşanın o ülkenin üzerine çökmesini istemiyoruz...” demektedir ve Anadolu'da korku duyulan Timur algısını kullanarak Yavuz Sultan Selim'i tehdit etmektedir. **Münşeatü's-Selatin**, C.1, s.384-385'den naklen Vural Genç, **İranlı Tarihçilerin kaleminden Çaldıran Savaşı (1514)**, İstanbul, Bengi Yay., 2011, s.110-111; Benzer şekilde Babür'ün torunlarından Cihangir, sünnî âlemin temsilcisi sıfatıyla, Osmanlılarla olan rekabetin bir neticesi olarak atası Timur'un Ankara Savaşı'nda kazandığı zaferi öne sürerek Osmanlılardan üstün olduklarını iddia etmişti. Emecen, “İlk Osmanlı Kroniklerinde Timur İmajı”, s.36; Bu rivayetten anlaşılabilceği gibi acı hatıraların oluşturduğu Timur algısı kullanılarak ölümünden yaklaşık 110 sene sonra dahi mesaj verilebilmektedir.

¹¹³ Neşrî, **Cihânnümâ**, s.192-193.

¹¹⁴ Hoca Sâdeddin, **Tacü't - Tevarih I**, s.256-258; Behiştî, “Behiştî Tarihi”, s.36-37; İdrîs-i Bitlisî, **Heşt Bihişt II**, s.105-107.

¹¹⁵ Anonim, **ATAO**, s.49.

– Bu divânenin rümûzun (söylediğindeki anlamı) bildiniz mi? diye sorar. Cevap alamayınca da Konya'ya giderek, Hazret-i Mevlânâ oğlu Çelebi'ye bu mânâyı sorarlar ve dua isterler. Aldıkları cevaba göre “Timur Allah te’âlânın âteşidir. Her kim karşı durursa perişan olur. Eğer benden duâ dilersen, cümle adamlarını alıb Bolğâra Tâğına kaçın. Allah'ın işine kimse karışmaz” olur.”¹¹⁶ Bu rivayette Timur seferlerinin meşrulaştırılması da söz konusudur. Buna karşın Kadı Burhaneddin Divan'ında bulunan şu kayıtlar kendisinin Timur'dan korkmadığını göstermektedir:

“Ezelde Hak ne yazmış ise bolur
Göz neni ki görecek ise görür
İki âlemde Hakka sığınmışuz
Toktamış ne ola ya Aksak Timur”¹¹⁷

Kaynakların bu rivayetler ışığında korkunç bir Timur algısı, bir nevi **Timur fobisi** oluşturdukları görülmektedir. Öyle ki bu korku algısı işaret edildiği üzere yaklaşık olaydan yüz on iki yıl sonra dahi kaynaklarda kendisini gösterebilmektedir.

C.6. TİMUR'UN RAKİPLERİNİ AŞAĞILAMASI

Hoca Sâdeddin Efendi eserinde Timur'u, kendisini yüceltip, Yıldırım'ı aşağılamakla fitne çıkarmakla suçlar.¹¹⁸ Timur'un siyasi rakiplerini aşağıladığı bilinen bir gerçektir. Nitekim Timur, Memlûk Sultanı Ferec'e gönderdiği mektupta onu Çerkez olması nedeniyle siyasetten anlamayacağı şeklinde aşağılamaktadır.¹¹⁹

Timur, 1395-1396 kışında I. Bayezid'e gönderdiği mektupta “Sivas kadıcığ” diyerek Kadı Burhâneddin'i, “Çerkes oğlancığı” diyerek Memlûk sultanı Berkuk'u aşağılamıştır.¹²⁰

¹¹⁶ Şikârî, **Karamannâme**, s.228; Şikârî'nin yazdığına göre Karamanoğulları gerçekte mevcut olmayan Timur tehlikesine karşı, yine hakikatte o tarihte hayatta bulunmayan Hz. Mevlana'nın torunu Arif Çelebi'den manevi yardım talep ederler; fakat bu istek adı geçen şeyh tarafından, Timur'un Allah'ın gazabı olduğu ileri sürülerek savuşturulur. Karadeniz, **Osmanlılar İle Beylikler Arasında**, s.107.

¹¹⁷ Şahin Sürmeli, “Kadı Burhaneddin Divanı: Anlam ve Çerçevesi”, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilin Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep, 2005, s.113; Yaşar Yücel, **Anadolu Beylikleri Hakkında**, s.169.

¹¹⁸ Hoca Sâdeddin, **Tacü't - Tevarih I**, s.231-232.

¹¹⁹ İbn Arabşah bu mektupta Timur'un “...Başkalarının başbuğ olmak ne haddine? Şu Çerkesler siyasetten ne anlarlar?” dediğini nakletmektedir. İbn Arabşah, **Acâibu'l Makedûr**, s.201.

¹²⁰ Mektubun ilgili kısmı şöyledir: “...Irak-ı Arab bölgesine gittiğim zaman (1393-94) Şam tarafına, adı sanı bilinmeyen bir Çerkez oğlancığı (Berkuk) için hediyeler ve elçiler gönderdik, işittiğimiz üzere elçileri haksız yere öldürttü. Şimdi Deşt-i Kıpçak işleri yoluna girdiği için Şam ülkelerine hareket etmeği tasarlıyoruz. Allah'ın izni ile o Çerkez oğlancığının cezasını vermeyi

İbn Hâcer'in bildirdiğine göre Timur'un Haleb naibine yazdığı mektupta Yıldırım Bayezid'den çocuk diye bahsetmekte ve Sivas'ı alarak onun kulağını çektiğini ifade etmektedir. İbn Tagrıberdi de kayıtlı mektubunda ise Timur, Ebû Yezid'in terbiyesiz oğlu Süleyman'ın kulağını çekmek için Rum'a yöneldiğini ve oraya varıp Sivas'ta ve diğer şehirlerde duyulan şeyleri yaptığını yazmıştır.¹²¹

Görüldüğü üzere Timur rakiplerini aşağılamak suretiyle kendisi hakkında yüksek bir algı oluşturmaya çalışmaktadır.

C.7. HİLEKÂR TİMUR ALGISI

Neşrî, Behiştî, Hoca Sâdeddin Efendi, Münecimbaşı ve Solakzâde'nin benzer anlatımlarına göre Timur, Çelebi Mehmed hakkında bilgi toplamış, onun iyi bir bahadır olduğunu öğrenince onu ele geçirmek için gelecek olursa kendisinin ona hiçbir şekilde zararı ve ziyarı dokunmayacağına, onu bağrına basacağına, kızını verip güveyi edineceğine, kendisini yine memleketine göndereceğine çok büyük yeminler ederek Yıldırım'ı inandırmıştır. Yıldırım Bayezid'den de yanına gelmesi için bir davet mektubu alarak Çelebi Mehmed'e göndermiştir. Çevresindekiler bu davetin bir hile olduğunu şehzadeye anlatmaya çalışsalar da babasını da görme arzusu ile Çelebi Mehmed Timur'un bu sözlerine inanarak yola çıkmıştır. Ancak yolda karşılaştığı nahoş olaylar ve birçoğunu bizzat Timur'un kışkırttığı Kara Yahya, Kubadoğlu, İnalıoğlu, Gözleroğlu, Köpekoğlu, Mezid, Savcıoğlu gibi kişilerin yolunu keserek yaptıkları saldırılar nedeniyle Timur'un huzuruna varamadan geri dönmüş ve durumu izah etmesi için Timur katına bir elçi göndermiştir.¹²²

düşünüyoruz. Sivas kadıcağı (Kadı Burhâneddin Ahmed) kendisinin hiçbir kuvveti olmadığını bildiği halde kafasını bozmuş ve Çerkez oğlancığı ile dostluğa girmişse de (burada bölgesel ittifaktan söz edilmektedir) ona da haddini bildireceğiz.” Şerefeddin Ali Yezdî, *Zafernâme*, C.I, (Çev. M. Abbas), Calcuta 1887, s.389-393.'den naklen Saadettin Baştürk, “Timur'un Ortadoğu-Anadolu Seferleri, Bu Seferlere Karşı Koyma Çabaları ve Sonuçları”, *History Studies*, Ortadoğu Özel Sayısı, 2010, s.19.

¹²¹ Mektubun ilgili kısmı şöyledir: “biz İbni Osman (denen) bu çocuğun (edebinin) kıtlığını duyup kulağını çekmek istedik ve onun ülkelerinden Sivas ve diğer yerlerde onun vaziyeti hakkında sizin de duyduğunuz şeyleri yaptık”. İbn Tagrıberdi, *En-Nücûmu'z-Zâhire*, s.330; İnalçık, “İbn Hâcer II”, s.354; Yüksel, “Bir Memlûk Kaynağında Timur...”, s.719.

¹²² Neşrî, *Cihânnümâ*, s.188-199; Behiştî, “Behiştî Tarihi”, s.70-72; Solakzâde, *Solak-zâde Tarihi*, s.116; Hoca Sâdeddin, *a.g.e.*, s.319-320; Münecimbaşı, *Camiü'd-Düvel*, s.172.

Yıldırım Bayezid ilk mektubunda Timur'a "bizi korkutmak ve hile ile kandırmak istemişsin" şeklinde çıkışmaktadır.¹²³ Yıldırım Bayezid'in, Timur'a gönderdiği ikinci mektubunda Timur'u hile ile ülkeleri kendisine mülk edinen bir hükümdar olarak tanıttığı ve Osmanlıların ise hiçbir zaman böyle bir yola başvurmadıklarını belirttiği görülmektedir.¹²⁴

Timur'un, hâkimiyeti söz konusu olduğunda hiçbir sınır ve kaide tanımayan bir hükümdar olduğu söylenebilir. Onun bu anlayışı bir nevi "Amaca ulaşmak için her yol mubahtır" şeklinde özetlenen Makyavelizm'e benzemektedir. Timur'un giriştiği birçok savaşta rakibin kuvvetleri arasına casuslarını sokarak kullanabileceği, kendi yanına çekebileceği unsurları tesbir ettirdikten sonra onları etkileyerek amacına uygun şekilde kullandığı bilinmektedir. Görüldüğü üzere hile olarak sayılabilecek savaş sanatının tüm inceliklerini Timur usta şekilde kullanmaktadır. Osmanlı kaynakları ve iki taraf arasında teati edilen mektuplar Timur hakkında hilekâr algısı çizmektedirler.

C.8. TATAR TİMUR ALGISI

Osmanlı kaynakları Osman Bey döneminden itibaren Tatarları Osmanlıların düşmanı olarak görmektedirler. Bu tutumun temelinde Osmanlı hanedanının kurucusu Osman Bey'in, Anadolu'ya Cengiz'in Moğol ordularıyla gelmiş olan bazı komşularıyla giriştiği savaşlar olabilir. Bu önemli düşmanlık, Timur'un Anadolu'yu istilas sırasında yeniden ortaya çıkmıştır.¹²⁵ Erken Osmanlı tarihlerinde Timur Tatarlığın timsâli olarak gösterilir. Tatarlar Osmanlı tarihlerinde verdiği sözü tutmayan, yağmacı bir kavim olarak olumsuz bir algı taşımaktadırlar.

Osmanlı tarihçileri içerisinde olumsuz Tatar algısına geniş yer ayıran ve örnekler veren İbn Kemal:

"Akarlardı sahrâda deryâ gibi

Tutup tağı vu taşı havâşîleri

¹²³ Daş, "Timur İle Yıldırım Bayezid'in Mektuplaşmaları", s.145.

¹²⁴ Daş, **a.g.e.**, s.147.

¹²⁵ Cemal Kafadar, **İki Cihan Âresinde**, Çev. Ceren Çıkm, Ankara, Birleşik Yay., 2010, s.133; Kastritsis, **Bayezid'in Oğulları**, s.79.

Yürüdükleri yerde huşk u teri
Yemiş komamışdı mevâşîleri...
Türk kim bir sınıfudur Tatar anun
İhtilatın terk it zinhar anun
Yer seni olursa yâr u dûstun
Ger ola düşmen çıkarur pûstun”

şeklinde olumsuz ifadelerle sık sık yer verir. İbn Kemal, Aktay Tatarları ile birlikte Anadolu da Eretna artığı olduklarını belirttiği Kara Tatarlar hakkında da olumsuz algıya sahiptir.¹²⁶

Yıldırım Bayezid’in Timur ordusunun kalabalıklığı ile ilgili kendisini uyararak Malkoç Bey’e “ol Tatar seni korkutmuş” demesi, Ankara Savaşı sonrasında Timur’dan Tatarları Anadolu’dan götürmesini istemesinden daha önce bahsedilmişti. Biz burada daha eskilere giderek önceki hükümdarlar zamanından beri olumsuz şekilde yerleşen Tatar algısı hakkında birkaç örnek vermek istiyoruz. Ahmedî, Nişancı ve Şükrullah da Tatarların verdikleri sözü tutmayarak Osmanlı’ya saldırımları, diğer bazı Osmanlı tarihlerinde de Tatarlarla Osmanlı arasında yapılan savaşlar kaydedilmiştir.¹²⁷

C.9. PARA VE MAL DÜŞKÜNÜ TİMUR ALGISI

Türk ve İslâm tarihine bakıldığında mal-mülk tutkusunun çok kötü bir özellik olarak görüldüğü ve bazı kişilerin ve hükümdarların bu olumsuz özelliğe sahip olmakla suçlandıkları görülür. Bu anlamda “dünya malı” tabirinin kullanıldığı ve dünyada edinilen şeylerin dünyada kalacağı, bu nedenle mal peşinden koşmanın anlamsız olduğu hakkında genel bir kanaat oluşmuştur. Osmanlı müelliflerinin bir kısmı Timur’un her şeyi cihanda tek kalmak için yaptığını iddia ederken bir kısmı ise

¹²⁶ İbn Kemal, **TAO**, s.333-345; Arabşah eserinde Timur Toktamış mücadelesinde sağ kanat kumandanı ile bir emir arasında anlaşmazlık çıktığını, emirin kendisine teslim edilmesini isteyen sağ kanat kumandanının Toktamış Han’dan savaştan sonra isteğini gerçeleştireceğini söylemesine kızdığını ve Akbak denilen kabileyi yanına alarak Rum diyarına yola çıkarak Edirne’ye geldiğini yazmaktadır. Muhtemelen bu gelenler Osmanlı kroniklerinin de bahsettiği Aktay ya da Aktay adı verilen topluluktur. Zira bu isimde bir kabile adı bilinmemektedir. İbn Arabşah, **Acâibu’l Makdûr**, s.139-140.

¹²⁷ Ahmedî, **DTMAO**, s.139,148; Şükrullah, **Behçetü’t Tevârîh**, s.205; Nişancı, **Osmanlı Sultanları Tarihi**, s.344; Aşıkpaşazade, **TAO**, s.97; Bayatlı Mahmudoğlu Hasan, **Câm-ı Cem Âyîn**, s.394; Münecimbaşı, **Camiü’l-Düvel**, s.73; Gelibolulu Âli, **Kühû’l-Ahbâr**, s.37-38.

onu açıkça mal, mülk ve para düşkünü olmakla suçlayarak, her şeyi zengin olmak için yapan bir hükümdar algısı çizmeye çalışmışlardır.

Âşıkpaşazâde, Timur'un her türlü dünya zenginliklerine düşkün olduğunu para veya malın helal ya da haram olmasına aldırmaz etmediğini, Anadolu'dan çok mal aldığını, insanların elinde para pul kalmadığını ve halkın bu durumda içine düştüğü kötü durumu uzun uzun anlatmaktadır. Grekçe Anonim ise Timur'a esir edildikten sonra Yıldırım Bayezid'in şu konuşmasına yer verir; "Ey hükümdar sen bir TATAR sın yani İSKİT sin! Sen bir haramisin! Çalar çırpar yaşar ve hırsızlık edersin!..."¹²⁸

Anonim Tevârih-i Âli Osman'lar Timur'un önüne çıkan herkesi kırdığını, kimseyi affetmediğini, halka mal vermesi için büyük baskılar yaptığını, fakat malını vereni de vermeyeni de sağ bırakmadığını, hatta bir şehirde halkın bağışlanmak için küçük çocukları ellerinde mushaflar ile Timur'a yalvarmaya gönderdiği çocukları Timur'un atlara ezdirmek suretiyle öldürttüğünü yazmaktadırlar. Gelibolulu'ya göre bu olay Sivas kuşatmasında meydana gelmiştir. Burada dahi Gelibolulu Timur'un çocukların başlarından mushafların alınmasını emrettiğini ve çocukların emir yerine getirildikten sonra katledildiklerini eklemek suretiyle dine saygılı Timur algısı oluşturmaya çalışmaktadır.¹²⁹

Timur'un gittiği her ülkeden büyük ganimet ve yağmalarla döndüğü tarih kayıtlarında yer almaktadır. Onun tarafından Anadolu'da birçok yerin yağmalandığı bir gerçektir. Bu sebeple bazı kaynaklar Ankara Savaşı sonrası yaşanan sıkıntılar içerisindeki ekonomik problemleri ve sıkıntıları doğal şekilde Timur istilası ile ilişkilendirerek olumsuz bir algı ortaya koymuşlardır. Bu noktada kaynaklar olumsuz Tatar algısı ile Timur algısını birleştirmişlerdir.

¹²⁸ Âşıkpaşazâde, **TAO**, s.142-145; Timur'un hazine ve paraya tutkusu hakkında kaynaklarda çok sayıda rivayet vardır. Dukas, Timur'un her şeyi hazine toplamak ve yağma için yaptığı iddiasını "[Timur] Hazinesi topladı. Genç kız ve çocukları esir aldı. Türk ve Bizanslılara işkence ederek, bunları cezalandırdı, hapis ve tevkif ederek açlıktan öldürttü. Timur bu işkenceleri, sırf altın ve gümüş toplamak için yapıyordu" satırlarıyla ortaya koyar. Dukas, **Bizans Tarihi**, s.44; Klaviyo da para karşılığı Hristiyanların dahi hayatının bağışlandığı kayıtlıdır. Klaviyo, **Semerkand'a Seyahat**, s.72; **Grekçe Anonim**, s.105.

¹²⁹ **ATAO**, s.47; Gelibolulu Âli, **Kühü'l-Ahbâr**, s.163.

C.10. TOPAL TİMUR ALGISI

Geçmişte ve günümüzde olumsuz Timur algısının en mühim dayanaklarından birisi Timur'un topal (aksak-Leng) olmasıdır denilebilir. Timur'un topal olması birçok kaynakta bir aşağılama, hor görme vesilesi olarak görülmüştür. Nitekim onun bu kusuru batı dillerine de isminin Tamerlan şeklinde geçmesine neden olmuştur. Timur'un topal oluşu Yıldırım Bayezid tarafından kendisine Timur-leng şeklinde hitap edilerek iki taraf arasındaki mektuplaşmalarda dahi yüzüne vurulmuştur. Timurlu kaynaklarının **muteber Timur algısı** oluşturma çabaları nedeniyle elbette onun bu kusurundan bahsetmeleri pek düşünülemez. Fakat kaynaklarda ve araştırma eserlerde günümüze kadar uzanan süreçte leng ve aksak lakapları Timur ismi ile ayrılmaz ikili gibi görülmüştür.

Biz bu başlık altında bir hükümdarın topal olmasının Timur hakkında yerleşmiş algıda olduğu gibi olumsuz değerlendirilip değerlendirilemeyeceğini tartışmak istiyoruz. Bir defa herhangi bir insanın bir vücut kusurunun kendisi hakkında olumsuz bir algı oluşturmaması gerektiği bir gerçektir. Ancak pratikte günümüzde dahi ne yazık ki durumun bu şekilde olmadığı tesbitini de ileride bu algının değişeceğine dair umutlarımızı da belirterek yapmak zorundayız.

Vücut azalarından birinde kusur bulunan birinin hükümdar olması tarihte neredeyse hiç görülmemiş bir durumdur. Biz araştırmamızda böyle bir tarihi şahsiyete rastlamadık. Bu noktada vücut azalarından birinde gözle görülebilecek derecede kusur bulunan birinin hükümdar olmasını engelleyecek bir mekanizma bulunup bulunmadığını incelemenin faydalı olacağını düşünüyoruz.

İlk olarak böyle bir engel mekanizması bulunsun veya bulunmasın her hangi bir sakatlığın veya gözle görülür kusurun bir insanın devlet başkanı olmasında dezavantajlı bir durum olduğu olumsuz algı sebebiyle tüm toplumlar için söylenebilir. Osmanlılarda devlet başkanı olabilmek için hanedanın erkek evladı olmak, akıllı olmak, duyu organları tam olmak ve bilgi ve tecrübe sahibi olmak gibi şartlarının arandığı bilinmektedir. Timur Devleti'nde tahta çıkma ile ilgili bu tür şartlar tesbit edememekle birlikte hanedan üyesi erkek evlat olmak ve akıl sahibi olmanın önemli birer kriter olduğunu tahmin etmek zor değildir. Osmanlılar'da diğer

şart olarak ileri sürülen duyu organlarının tam olması konusunu ise Timurlu Devleti de bir İslâm devleti olması hasebiyle İslâm hukukundan yararlanarak inceleyebiliriz.

İslâm hukukçularına göre devlet başkanı olacak kişinin duyu organlarının tam ve vazife yapar vaziyette olması gerekmektedir. Buna göre kulak, burun, göz ve dili yerinde olması gerektiği gibi sağrlık, dilsizlik ve körlük gibi organların vazife yapamaz durumda olmaları da devlet başkanı olmaya engeldir. Ancak koku alma, tat alma ve hissetme duyularının eksikliği veya hiç olmaması bir engel teşkil etmemektedir. İbn Haldûn ve Hazm bize bu konuda yardımcı olacak daha genel bir ilke ortaya koymuşlardır. Bu görüşe göre organlardaki eksiklik devlet başkanlığı vazifesine engel teşkil edip etmemesine göre değerlendirilir. Sözkonusu eksiklik vazifeye engel ise kişi devlet başkanı olamaz ve devlet başkanı ise görevde kalamaz. Organların eksikliğinin manzara itibarı ile bir çirkinlik meydana getirmesi ise devlet başkanlığına engel değildir. Buradan hareketle biz Timur'un sakatlığının vazifesine engel olmadığını rahatlıkla söyleyebiliriz.¹³⁰

O halde Timur'un sakatlığının kroniklerimiz ve bizzat Yıldırım Bayezid tarafından sık sık gündeme getirilmesi Timur'un hükümdarlığının meşruluğu ile alâkalı değildir. Bu duruma Timur'un önlenemez gücünün, zâlimliğinin ve bu kadar büyük bir güce Timur gibi beden sakatlığı bulunan bir kimsenin erişmesine duyulan şaşkınlığın neden olduğu söylenebilir.

¹³⁰ Osman Kaşıkçı, **Osmanlı'da Devlet Başkanlığı**, İstanbul, Yitik Hazine Yay., 2012, s.43-50.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KAYNAKLARA GÖRE ORTAK MESELELERE BAKIŞ

A. KAYNAKLARA GÖRE NİĞBOLU SAVAŞI ALGISI

Bizans tarihçileri Niğbolu Savaşı'nın tarihini 1396 Eylül'ü sonu olarak gösterirler. Osmanlı tarihçilerinden Oruç b. Âdil, Gelibolulu Mustafa Âli ve Anonimler ise 1392 tarihini bu zaferin tarihi olarak kaydetmişlerdir.¹ Batı tarihçilerine göre Osmanlılar 1392'de küçük Niğbolu'da bir bozguna uğramışlardır. Bu bozgunu unutturmak isteyen Osmanlı tarihçilerinden bazıları da 1396'da Haçlı ordularına karşı kazanılan Niğbolu Savaşı'nı 1392 tarihinde gerçekleşmiş gibi eserlerine almışlardır. Bahsettiğimiz kaynakların bu noktada acı bir tarihi olayı görmezden gelerek kazanılan parlak bir zaferin ise tarihini değiştirerek ortaya çıkan olumsuz bir algıyı olumluya çevirmeye gayret ettikleri görülmektedir.²

B. KAYNAKLARIN ANKARA SAVAŞI ALGISI

Türk İslâm tarihinde iki Türk-İslâm devletinin bir biriyle rakip hale gelmesi ve mücadele etmesi sık görülen bir durumdur. Dandanakan, Ankara, Otlukbeli, Çaldıran, Mercidabık, Ridaniye savaşları gibi mücadeleler Türk-İslâm devletleri ve hükümdarları arasında yaşanan rekabetlerin bir sonucudur. Biz bu noktada İdrîs-i Bitlisî'nin **Heşt Bihîşt** isimli eserinde ilginç bir durumla karşılaştık. Eserde Yıldırım Bayezid-Timur mücadelesi hakkında Türkler ile ilgili peygamberimizin bir hadisine yer verilmiştir. Bu hadis: “Sizler küçük çekik gözlü, kırmızı benizli, yassı burunlu yüzleri sanki örs üstünde döğülmüş ve üzeri derilerle kılıflı kalkanlar gibi sağlam bir kavim olan Türklerle çarpışmadıkça kıyamet kopmayacaktır”³ mealindeki hadistir.

¹ Oruç b. Âdil, **TAO**, s.44; Gelibolulu Âli, **Kühü'l-Ahbâr**, s.134; **ATAO**, s.31.

² Bu konuya Ahmet Refik Altınay eserinde dikkat çekmiştir. Bkz.: Ahmet Refik, **Bizans Karşısında Türkler**, 3. bs., Haz. Fahameddin Başar, İstanbul, Kitabevi, 2013, s.162.

³ İdrîs-i, **Heşt Bihîşt II**, s.112.

Muteber hadis yazarları olarak kabul edilen Buharî, Neseî, Müslim ve Ebû Davud'un kitaplarında geçen ve hepsi Ebû Hüreyre'den nakledilen bu hadisin değişik versiyonları mevcuttur. Bunların bazılarında herhangi bir kavim, bazılarında Türk adı geçer.⁴

Burada zikredilen hadis göz önüne alındığında Timur'un müellif tarafından Türk olarak kabul edildiği görülmektedir. Bu durumda Osmanlılar için müellifin Türk'ten başka bir algı geliştirdiği açıktır. Bu algı etnik bir algı olmayacağına göre dinsel bir algı olacağı da muhakkaktır. Eserin tamamı göz önünde bulundurulunca devrin bu anlayışı gereği müellifin Timur karşısında Osmanlılara uygun gördüğü algı Müslüman, gazi algısıdır. Müellif eserinin tamamında Osmanlı padişahlarının mücahid ve gazi oluşları dolayısıyla İslâm padişahı sıfatlarını her fırsatta ön plana almaya çalışmıştır ve bizce bu bakış açısı hadisin bu noktada zikredilmesine neden olmuştur. Osmanlı sınırlarının kuzey Afrika da dâhil İslâm Coğrafyasını hâkimiyet altına aldığı bir dönemde yazılan eserin Osmanlıların Türklüğünden ziyade İslâm'ı temsil ve koruma misyonlarını İslâm dünyasını daha kapsayıcı ve birleştirici olarak ön plana sürmesi son derece doğaldır.

Ankara Savaşı bu gün dahi Osmanlı ve Türk tarihinin en önemli kırılma noktalarından biri olarak kabul edilir. Dolayısıyla böylesine mühim bir hezimetten Osmanlı müverrihlerinin Yıldırım Bayezid ve Timur algısı noktasında menfi değerlendirmelere yol açacak şekilde etkilenmemeleri mümkün değildir. Nitekim kaynaklar Feridun Emecen'in de işaret ettiği şekilde bize **“ihtirasının esiri olmuş bir Yıldırım Bayezid”** portresi sunmaktadırlar.⁵ Emecen bu makalesinde döneminde yaşamış, onu görmüş veya ona yakın zamanda eserini kaleme almış tarihçilerin algısı

⁴ Müslim, Fiten, 62-66. Hadis no, 7313; Neseî, Cihad, 42, no, 3179; Ebu Davud, Melahim, 9, no, 4303; Buhari, Menâkıb, 96-97, 3591-2'den naklen Talat Sakallı, “Hadislerde Türk Mefhumi ve Rivayetlerdeki Çağrıştırdığı Zihniyetin Analizi”, **Uluslararası Türk Dünyasının İslâmiyete Katkıları Sempozyumu Bildiriler**, Isparta, S.D.Ü. İlahiyat Fakültesi Yayınları, 2007, s.230; Zekeriya Kitapçı, bu hadisin genel çerçevede diğer birçok hadisle beraber değerlendirilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Yazar, “Türlere sataşmayınız” hadisinde olduğu gibi bu hadisinde Arapları ve Müslüman toplumunu ikaz manası ile söylenmiş olabileceğini aksi halde bunun sonuçlarının olumsuz olacağına vurgu yapıldığını ileri sürmektedir. Kitapçı bu yönde yorumları bulunan sahâbe ve âlimlerin yorumlarına da yer vermektedir. Zekeriya Kitapçı, **HZ. Peygamberin Hadislerinde Türk Varlığı Selçuklular Moğollar Osmanlılar**, 2.bs., İstanbul, Türk Dünyası Araştırma Vakfı, t.y., s.93-95.

⁵ Bu konuda değerlendirme için Bkz.: Emecen, “İhtirasın Gölgesinde Bir Sultan”, s.68.

ile özellikle II. Bayezid ve Fatih döneminde eserlerini yazmış tarihçiler arasında değişen Yıldırım Bayezid algısına dikkat çekmiştir.

Emecen'e göre Ahmedî, Ankara Savaşı'nın peşinden Emir Süleyman'a intisab ettiğinde, Yıldırım Bayezid ile ilgili olarak yazdığı ilk kısımları nispeten ayıklayarak mağlubiyetin faturasını Yıldırım Bayezid'in fetihçi siyasetine çıkaran bir ifade tarzını tercih etmiştir. Babasının acı sonundan ibret alması için Emir Süleyman'a verilen mesajlar gibi algılanabilecek bu değişimi, Bayezid'in yenilgisi ve esareti ile bağdaştırmak mümkündür. Zira hemen ardından Ahmedî'nin Emir Süleyman için 1) Mülk almaya heves etmez; 2) Onun katında mülk bir üvezin kanadı gibidir; 3) Mülk isteseydi Şarkı ve Garbı alırdı; 4) Kibirden nefsi berîdir; 5) “Yavuz” ahlaktan da arıdır, demekle olması hayli dikkat çekicidir.⁶ Bu tarz nitelermeleri Yıldırım Bayezid üzerinden yapmakta olduğunu düşünmemek için bir sebep yoktur. Zira bu vasıflar tersinden okunduğunda, cihangir olmak, fütuhatta bulunmak ve bununla öğünmek gibi hasletlerin kötülendiği, bunlarla da aslında bizatihi Yıldırım Bayezid'in kastedildiği rahatça anlaşılır.⁷

Zira daha sonraki dönemlerde yazılan kaynakların üzerinde ısrarla durdukları Yıldırım Bayezid'in içki içmesi⁸, devlet işlerini ihmal etmesi, gururlu olması ve kimsenin sözüne itibar etmemesi gibi konular Ahmedî de yer almaz. Onun Yıldırım Bayezid hakkındaki eleştirileri Berkuk'un ölümünden sonra saldırgan bir tutum takınarak fırsattan istifade etmesidir ve Yıldırım Bayezid hakkındaki aynı yumuşak algı Fatih devri müverrihleri Şükrullah, Enverî ve Karamani Nişancı Mehmed Paşa

⁶ “...Bir uyazun kanaduncadur hemîn.

Mülk istese- olmadın arada harb

Feth olayıdı ana şark u garb...

Kibrden nefsi olubdurur berî,

Hem yavuz ahlâkdandur ol arı...”

Burada Ahmedî'nin, Yıldırım Bayezid'in kibirli oluşuna, sertliğine, fetihçi karakterine işaret ettiği söylenebilir. Ahmedî, **DTMAO**, s.158.

⁷ Emecen, “İhtirasın Gölgesinde Bir Sultan”, s.76.

⁸ Emecen diğer Osmanlı kaynaklarındaki verilerin aksine Ahmedî'nin, Yıldırım Bayezid'in içki içmediği ve çalgı çengi'den hoşlanmadığını iddia ettiğini yazmaktadır. Ancak biz bu noktada farklı düşünüyor ve Ahmedî de bulunan;

“...**Bir zamandan** zühd etdi—ol aşikâr,

İşi tâ'at oldu— anun leyl ü nehâr.

Almadı hergiz eline câm u mey.

Dinlemedi dahi hergiz çeng ü ney...” şeklindeki kayıta geçen “**Bir zamandan**” ifadesinin Yıldırım Bayezid'in tövbesinden sonraki dönemi ifade ettiğini düşünüyoruz. Ahmedî, **a.g.e.**, s.155.

tarafından da benzer şekilde tekrarlanır. Bu durumda Fatih Sultan Mehmed'in fetihçi ve Yıldırım Bayezid'e benzer siyasetinin etkisi olduğunu düşünüyoruz. Ancak bu algı Aşıkpaşazade ve Anonimler ile birden değişir. II. Bayezid devrine gelindiğinde ise Yıldırım Bayezid algısı menfi bir hal alır. Bir anda Ahmedî ve onu takip eden II. Mehmed devri tarihçilerinin çizdiği algı Yıldırım Bayezid'in kişisel bazı kusurları, devrinde yaşanan büyük adaletsizlikler, Çandarlı Ali Paşa, Türk Rüstem, Mara Despina, aşırı sertlik, hazine toplama ve rüşvetin yayılması gibi meselelerin ön plana çıkarılması ile menfi yönde değişir.

II. Bayezid devrinde eserlerini yazan tarihçilerin diğer kendinden önceki padişahlara kıyasla fetihçi ve atak bir siyasetten uzak duran bir padişah olan II. Bayezid dönemi nedeniyle devrin siyasi durumuna uygun şekilde atak politikanın sonucunda neler olabileceği hakkında Yıldırım Bayezid algısına şekil verdikleri ve bu vesile ile de topluma mesaj ilettikleri düşünülebilir.

B.1. KAYNAKLARA GÖRE SAVAŞIN SEBEPLERİ

Yerli ve yabancı kaynaklar Yıldırım Bayezid Timur ihtilafının çıkma sebepleri hakkında çeşitli nedenler ileri sürerler.⁹ Bazı kaynaklar aradaki ihtilafı bir

⁹ Örneğin Konstantin Kosteneçki Ankara Savaşı'nın nedenleri üzerine fikrini şu şekilde beyan etmiştir: "Bayezid de doğu da ve batı da başka halklar fethetti, ama daha çok doğu da savaşıyordu. Bu yüzden Persler (Timur kastedilmektedir) çılgına döndü ve Tatarlarla birlikte ona karşı yola çıktılar". Kosteneçki buradan anlaşıldığına göre Timur'un Anadolu üzerine yürümesinin sebebi olarak Yıldırım Bayezid'in Anadolu beyliklerine karşı uyguladığı ilhak politikasının Timur nezdinde hoş karşılanmadığına işaret etmektedir. Kosteneçki, **Stefan Lazareviç**, s.59.

Bir Timurlu tarihçisi olan Yezdî Timur'un Yıldırım Bayezid üzerine yürümesine Karakoyunlu Yusuf'un neden olduğu fikrindedir. Zira bu şahıs öteden beri Müslümanlara zulmetmekte, yolları tutup gelip gidenleri soymakta, hacıların yollarını kesmektedir. Timur gelince Rum'a sığınmıştır. Dolayısıyla Sahipkiran'ın Rum üzerine yürümesine bu durum neden olmuştur. Yezdî, **Zafernâme**, s.381; **Kitab-ı Diyabekriyye** de de savaşın sebebinin Kara Yusuf olduğu iddia edilmektedir. Bu duruma eserde "Her zaman cihad eden, küfür ve inat sahiplerine karşı koyan Yıldırım Bayezid'e karşı bizim, dostluk ve samimiyet duygularından başka duygumuz yoktur. Bununla beraber onun yapacağı iş, her zaman yol kesme ile fitne ve fesatla uğraşan, İslâm diyarında karışıklık ateşi düşüren Emir Yusuf'u bağlayıp bu tarafa göndermek, kendi ülkesinden çıkarmak; ya da aramızdaki dostluğun temellerinin güçlenmesi, samimiyet duygularının canlanması için onun öldürülmesine emir vermesidir. Yıldırım Bayezid, elçi gelip haberi tebliğ edince buyurulan şeyi yerine getirmeye yanaşmadı. İtaat ve bağlılık ayağını, Sahib Kiran'ın fermanı doğrultusunda atmadı. Onun üzerine Sahib Kiran çaresiz gidiş yönünü Karabağ'dan Rum tarafına çevirdi" şeklinde işaret edilmektedir. Tihranî, **Kitab-ı Diyarbekriyye**, s.44-45; "...Bu mektup ulaşınca Kara Yusuf'u bana gönder...", Emir Timur, **Tüzükât-ı Timur**, s.65.

tek nedene veya kişiye bağlarken bazıları da birden fazla neden ortaya koymuşlardır. Kaynakların ileri sürdükleri nedenler şu başlıklar altında toplanabilir.

- 1- İki hükümdarın kişisel özelliklerinden kaynaklanan nedenler,
- 2- Anadolu beyleri'nin Timur'a sığınıp onu Yıldırım Bayezid'e karşı kışkırtmaları,
- 3- Erzincan hâkimi Mutahharten'in Timur'a Yıldırım Bayezid'i şikâyeti,
- 4- Rumeli Beylerbeyi Hoca Firuz Şah'ın Yıldırım Bayezid'i Timur üzerine yürümeye teşviki,
- 5- Karakoyunlu Kara Yusuf'un Yıldırım Bayezid'i Timur'a karşı kışkırtması¹⁰

Osmanlı kronik yazarlarından Âşıkpaşazâde,

“İki kötrüm sebep oldu fesada

Ve hem iblis safâ verür hasede

Hased odına yandı Rûm u Şam gör

Ne işler işledür oldu şurada

Ve gerçe bu o sâni' masnu' idur

Sebeb bu iki kötrümdür burada

Bularun uyduğı nefis ü havâdur

Âşıkî sen var uyma bu garada”¹¹

diyerek anlaşmazlığın tüm sorumluluğunu iki hükümdarın şahsiyetlerine ve fesada bağlayarak iki hükümdarı da bu noktada sert şekilde eleştirmektedir.

Burada Âşıkpaşazâde tarafından oluşturulan algıyı çözmek zordur. Zira bilindiği kadarıyla Yıldırım Bayezid'in “kötürüm” olarak nitelendirilecek şekilde bir sakatlığı bulunmamaktadır. Acaba Âşıkpaşazâde Timur'un bedeni sakatlığına karşılık kendisinin de zikrettiği Yıldırım Bayezid'in işlediğini söylediği günahlara

¹⁰ “Benim askerlerimin darbesinden kaçarak onun penâhma sığınan Kara Yusuf Türkmen'in iğvâsiyle, benim üzerime leşkerle yürümek istedi. Kendisinin de kısmeti yetip, devletinin zevâli yakınlaşmıştı. Kara Yusuf un sözüne aldanıp, kalabalık leşker alıp harekete geçti...” Emir Timur, **Tüzükât-ı Timur**, s.65.

¹¹ Âşıkpaşazâde, **TAO**, s.145.

binaen ahlakî zaafılarını sakatlık olarak nitelemiş olabilir mi? Buna cevap vermek zordur.

En resmi bağlamlarda bile metne kişisel yorum ve deneyimlerini katmaktan çekinmeyen Gelibolulu Mustafa Âlî¹², Timur-Bayezid mücadelesinde diğer Osmanlı kaynaklarından açıkça ayrılan net fikirlerini tam da bu noktada ileri sürer. Âlî, Timur'u "garazım 'arz-ı kudret-i istilâ değildir ve maksûdum ğâret-i memleket ve yağmâ vü cem-i erâcîf-i cife-i dünyâ değildir. Kirâm-ı Germiyân'ın hâkim-i güzidesi, kurûm-ı Karamân'ın fermân- rân- ı pesendidesi olan İsfendiyâr 'ın erşedi ve mülûk-i Menteşâ'nın es'adı ve Âzerbâyçân hâkimi Taharten ve bunların emsali budundan cüdâ ve ehl ü iyâlerinden firak derdine mübtelâ nice miskın-i bi-mesken bi'l-ittifâk bu "aciz-i bî-mikdâra geldiler. Senifi nâm-ı şerifinle sevgendler virüb, ya'ni bu merzibûma getürdiler ve mülk-i mevrûşlan istihlâşî cân ü gönülden recâlar itdiler ve bu ez'af-ı "ibâdî şefî" tutundılar. Her çend ki, recâ itdim, sözüm geçmedi ve ne kadar ki, tarafeynifi şulhını istidâ itdim, şedâyid-i cengi fevâyid-i şettâdan seçmedi"¹³ şeklinde konuşurarak âdeta haklı görmüştür. Başka bir yerde aynı müellif Yıldırım Bayezid, "...Malatıyye şehrini almış sonra Azerbaycan'ı dahi feth eyledi. Timur-ı Gürkan'ın Rum'a gelmesine badi olan fitne-i ateşin rüzgârını germ itdi" değerlendirmesini yapmakta bir başka yerde de yerde çatışmanın sebeplerinden birisi olarak Berkuk'un ölümünde sonra Yıldırım Bayezid'in Malatya ve Azerbaycan'ı almasını göstermektedir.¹⁴ Gelibolulu Mustafa Âlî ayrıca "Germiyan, İsfendiyar, Menteşâ ve Taharten için; Timur'ı karşılayub ğâh ahval-i pür melalinden şikâyet ve ğâh vilayet-i Rum'ın ab u havasını vasf idüb, delalet iderek, Timur'ı getürdikleridir"¹⁵ demekle savaşın sorumluluğunu Anadolu beylerine, Mutahharten'e ve daha çok Yıldırım Bayezid'e yüklemektedir.

Enverî ise eserinde "Ol la'in oldu sebep kılmağa rezim"¹⁶ değerlendirmesini yaparak çatışmanın çıkışına sebep olarak Erzincan hâkimi Taharten'i işaret ifade eder.

¹² Cornell H. Fleischer, **Tarihçi Mustafa Ali Bir Osmanlı Aydın ve Bürokrati**, Çev. Ayla Ortaç, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1996, s.7.

¹³ Gelibolulu Âlî, **Kühü'l-Ahbâr**, s.161,162.

¹⁴ **A.g.e.** s.135.

¹⁵ **A.g.e.**, s.155-156.

¹⁶ Enverî, **Düstûrnâme**, s.33.

Hoca Sâdeddin Efendi de Enverî gibi “Taharten ise ailesi ve oğulları ayrılığından kederlenerek Timur’a sığınmış, Yıldırım Han’dan öcünü almasını dilemişti. Timur’un katında iltifat bulunca dileğini yerine getirmek için de canla başla çalışmaya girişmişti... Bir yandan çoluğunu çocuğunu hapisten kurtarmaya çalışıyor, bir yandan da kargaşayı koparmak için ağzına geleni söylüyordu”¹⁷ değerlendirmesini yaparak Taharten’i çatışmanın kışkırtıcısı olmakla suçlamaktadır. Başka bir yerde Hoca Sâdeddin Efendi, Yıldırım Bayezid’in bahtı açık olan Timur’un güç ve kudretini bildiğini fakat şeref ve şanını korumak için çaresiz şekilde mecburen ceng yolunu tutmak zorunda kaldığını ifade etmektedir.¹⁸ Müellif burada Yıldırım Bayezid’in şanına ve şerefine düşkün bir hükümdar olduğu algısı üzerinde durmaktadır.

Klaviyo ve Kemal’e göre iki hükümdar arasında çıkan anlaşmazlıkların nedeni Taharten’in bazı hareketleridir.¹⁹ Klaviyo devamında Yıldırım Bayezid’in Taharten’i sıkıştırması ve ondan vergi talep etmesi üzerine Taharten’in Timur’dan yardım istemesi üzerine Timur’un Yıldırım Bayezid’i uyaran bir mektup gönderdiğini ve çatışmanın bu mektubun gazapla karşılanması üzerine başlamış olduğunu anlatır.²⁰

16. Asırda Yazılmış Grekçe Anonim Anlatı’da Yıldırım Bayezid-Timur çatışmasının ortaya çıkışı hakkında enteresan bilgiler kayıtlıdır. Bu eserde Yıldırım Bayezid’in Anadolu’nun diğer beyleri üzerine yürüdüğü, onları yendiğinden bahsedilir. Yıldırım Bayezid’den kaçan beylerin, Timur’a sığındıkları ve ona Sultan Bayezid’in kendileri üzerine yürüdüğünü ve memleketlerini yağma ettiğini şikâyet ettikleri, bunu duyan Timur’un hepsi aynı dinden olduklarından bu emaretlerin zaptı ile haksızlık yapmasına son derece müteessir olduğu ifade edilir.²¹ Aynı eserin bir başka yerinde ise Anadolu beylerinin şikâyeti sonucu Timur’un elçisine bir elbise verdiği ve Sultan Bayezid’e giymesi için gönderdiği, elçisine Bayezid’e şunları söyle dediği yazılıdır: “kendi dindaşlarımız olan Türklere karşı muharebe ettiğinden iyi bir adam değilsin! Yabancılara karşı muharebe etmek yerindedir, lakin bizim Peygamberimiz salıklarından olan Türklere karşı değil! Sana karşı asla kabahat işlemediler! Haksızlık

¹⁷ Hoca Sâdeddin, **Tacü’t - Tevarih I**, s.243.

¹⁸ **A.g.e.**, s.249.

¹⁹ Klaviyo, **Semerikand’a Seyahat**, s.70; Kemal, **Selâtin-nâme**, s.97.

²⁰ Klaviyo, **a.g.e.**, s.73.

²¹ **Grekçe Anonim**, s.97-98.

ediyorsun!” Bundan sonra Yıldırım Bayezid elçiye meydan okumuştur. Buna kızan Timur aynı istekleri tekrarlayan bir elçi daha göndermiş, eğer Anadolu beyliklerinden aldığı yerleri iade etmezse zorla alacağını ifade etmiştir.²² Eser Yıldırım Bayezid’i zulmeden, Timur’u ise mazlumu koruyan bir algı çerçevesinde değerlendirmektedir. Bunun temel sebebinin Osmanlı padişahlarının ezeli düşman olmaları ve Yıldırım Bayezid’in İstanbul muhasaraları ile Bizans’ı sıkıştırması nedeniyle büyük ve birinci dereceden düşman, Timur’un ise ikinci dereceden uzak düşman olarak algılanması olduğunu düşünüyoruz.

Rûhî Çelebi’ye göre iki hükümdarın düşmanlığında sorumluluk “heman yürümek gerek diyicek...” padişahı inandıran Rumeli Beylerbeyi Hoca Firuz Şah’ın ve zahiren sadakat batınen adavet eden Taharten’indir.²³

Hadîdî de Anadolu beylerinin Timur’a sığınıp Yıldırım Bayezid’i şikâyet ve Timur’u tahrik etmelerini şu şekilde anlatır;

“Bu begler kim Temür-leng’e irişdi
Elin öpdi vü ayağına düşdi...
Bize zulm itdi gâyet Yıldırım Hân
Koyup tahtı vü bahtı kurtarup cân...
Olasın biz za’îfün dest-gîri
Ki sensin rub’-i meskûnun emîri”²⁴

Neşrî, çatışmanın nedeni olarak Anadolu beyliklerinin zaptını, bu beylerin ve Taharten’in Timur’a sığınarak onu Anadolu üzerine yürümeye tahrik etmeleri olarak gösterir. Neşrî burada bir ayrıntı ortaya koyarak en çok tahrik edenin Taharten ve Germiyanoglu olduğunu ifade eder.²⁵

Kunevi de Timur Yıldırım Bayezid çatışmasının sebepleri üzerine şöyle bir değerlendirme yapmaktadır; “Bir müddet sonra dünya ahvâlinin iktizası cüzi bir sebeble büyük ve fena işler vukû buldu.” Kunevi’nin fena işler olmasına sebep olarak

²² A.g.e., s.103.

²³ Rûhî, “Rûhî Tarihi”, s.398.

²⁴ Hadîdî, TAO, s.126.

²⁵ Neşrî, Cihânnümâ, s.155.

gösterdiği bu olay Yıldırım Bayezid'in Erzincan'ı almasıdır. Hoca Sâdeddin'de Kara Yusuf ve Celayir Ahmed'in Yıldırım Bayezid'i kışkırtmalarını ve bu nedenle sultanın Erzincan üzerine harekete geçtiğini nakletmektedir.²⁶

Dukas ve Şikâri'deki kayıtlardan anlaşıldığına göre de Timur Yıldırım Bayezid çatışmasının nedeni Anadolu beyliklerinin topraklarının işgal edilmesidir.²⁷ Timur gönderdiği elçileri vasıtasıyla Yıldırım Bayezid'den Anadolu beylerinden aldığı yerleri geri vermesini talep etmiş ancak her iki kaynağa göre de Yıldırım Bayezid bu isteğe karşı mektubu parçalamıştır.²⁸

Evliya Çelebi'ye göre de savaşın sebebi Timur'un Yıldırım Bayezid'e sığınan Karakoyunlu Kara Yusuf ve Ahmed Celayir'i istemesine hükümdarın olumsuz yanıt vermesidir.²⁹

Kaynaklar savaşın sebebi olarak çeşitli nedenler ileri sürselerde bu farklı nedenler içerisinde Yıldırım Bayezid'in Timur'un yumuşak üsluplu mektuplarına sert karşılıklar vermesi, Timur'a bağlı Erzincan hâkimi Taharten üzerine yürümesi, Berkuk'un ölümü üzerine onun topraklarına saldırması, Anadolu beylikleri'nin topraklarını alması, Karakoyunlu Kara Yusuf ve Firuz Paşa'nın etkisinde kalması ve kendi kişiliğinden kaynaklanan bazı nedenlere dikkat çekerler. Bu nedenlere bakarak Osmanlı tarih yazarlarının savaşın başlaması hususunda Yıldırım Bayezid'in hatalarını da vurguladıkları ve en az Timur kadar Yıldırım Bayezid'i de suçladıkları görülmektedir.

²⁶ Kunevi, "Halil el-Kunevi", s.58; Hoca Sâdeddin, **Tacü't - Tevarih I**, s.242.

²⁷ **Karamannâme** deki kayıtlara göre Anadolu beyleri Timur'dan önce Karaman Beyine de şikayette bulunmuşlardır. "...[Yıldırım Bayezid] kendüsü Saruhân üstüne vardı, diyârın zabt etdi. Aydın ve Menteşe ve Hamîd diyârın cümle zabt eyledi. Bunlar Karamanoğlu'na kaçub geldiler. Bâyezid gelüb mülkimizi elimizden aldı deyü şekvâ kıldılar."Karamanoğlu'nun bize fâidesi yokdur. Gelin varub Timur'a gidelüm dediler. Bu beş beg kalkub! Sivas'a 'azm edüb gtdiler. Bir gün Sivas'a gelüb gördüler ki sahrâ bârgâh ile tolmuş. Gelüb divân-ı Timur'a kapucubaşına buluşdular. Ahvâllerin ağladılar. Kapucubaşı Timur'a 'arz edüb Timur söyleyüb ahvâllerin esirgedi. Bunlar dediler ki: – Kılıcımız ile feth eyledüğümüz diyârı zulm edüb elimizden aldı. Timur dahi 'ahd eyledi ki: – Sizi diyârınıza beg eylemeyince diyâr-ı 'Acem'e dönmiyeyim! dedi". **a.g.e.**, s.227-228.

²⁸ Dukas, Yıldırım Bayezid'in buna cevap olarak elçilerin sakallarının kesilerek kovulmalarını emrettiğini, tehditler savurduğunu, Karamannâme ise gelen mektubu pare pare ettiğini yazmaktadır. Dukas, **Bizans Tarihi**, s.34; Şikâri, **Karamannâme**, s.227-228.

²⁹ Evliya Çelebi, **Seyahatnâme**, C.2, 2. bs., Haz. Seyit Ali Kahraman, Yücel Dağlı, İstanbul, YKY, 2005, s.455; **a.g.e.**, C.4, s.190.

B.2. ANKARA SAVAŞI'NDA YENİLGİNİN SORUMLULUĞU

Gelibolulu Mustafa Âli'nin naklettiğine göre Timur, Timur mirzaları ve önde gelen askerleri savaş öncesinde sabaha kadar gözyaşları ile dualar etmişlerdir. Yıldırım Bayezid ise galibiyeti kesin bilerek rahat ve mağrur şekilde istirahat etmiştir. Gelibolulu bu şekilde yazmakla Yıldırım Bayezid'in bu rahat tutumunun âdeta yenilgiye sebep olduğunu ifade etmektedir.³⁰ Bu noktada Gelibolulu Mustafa Âli'nin çizdiği Timur algısının Yıldırım Bayezid'den daha dindar ve yüksek bir hükümdar algısı olduğu açıktır. Gelibolulu'da kayıtlı olan bu duasında Timur, amacının istila ve yağma olmadığını, Osmanlıların mücahid olduğunu bildiğini fakat Karaman, İsfendiyar, Germiyan, Menteşe ve Taharten'in ülkelerinden ve ailelerinden ayrı düşürülüp kendisine geldiklerini, yardım istediklerini, amacının onlara yardım olduğunu ve kendisinin barış için her şeyi denediğini ancak kabul görmediğini ifade etmektedir.³¹

Fleischer Âli'nin, Bayezid'in Timur'un vasalı olmayı kabul etmesi gerektiğini düşündüğünü ifade etmektedir. Bundan başka Fleischer, Âli'nin Timur'un fetih girişiminin ardında İslâm dünyasının siyasâl ve dinsel birliğini yeniden sağlama isteği olması, ayrıca dünya fâtihi olması hasebiyle Osmanlı topraklarını fethetme hakkı olduğunu düşündüğünü belirtmektedir.³²

Gelibolulu Mustafa Âli, Osmanlı kronikleri içerisinde Ankara Savaşı'nda yaşanan hezimetin nedenleri üzerinde ayrıntılı şekilde durması ile önem arzeder.

³⁰ Yıldırım Bayezid ve Timur arasında yaşanan bu duruma ilginç şekilde çok benzeyen bir hadise Târîh-i Cihângüşâ'da mevcuttur. Buna göre Çingiz Han, Harizmşahlar İmparatorluğuna karşı savaşa girişmeden önce, bir tepe üzerine çıkmış; başını açmış; kemerini boynuna bağlamış (itaat maksadı ile) ve yüzünü yere koyarak üç gün-üç gece zafer için Tanrı'ya dâa etmiştir. Müslüman tarihçiler bu hâdiseyi Allah'a bağlanmanın faydaları ve gurûrun zararları münasebeti ile zikrederken Çingiz'in zaferini ve Harizmşah'ın mağlûbiyetini de bu davranışlarına bağlarlar. Osman Turan, **Türk Cihan Hâkimiyeti Mefkûresi Tarihi**, İstanbul, Turan Neşriyat Yurdu, 1969, s.53; Alaaddin Ata Melik Cüveyni, **Tarih-i Cihan Güşa**, Çev. Mürsel Öztürk, Ankara, TTK, 2013, s.118-119.

³¹ Gelibolulu Âli, **Kühü'l-Ahbâr**, s.161; Şâmî ve Şerefeddin Ali Yezdî de, Timur'un savaştan önceki gece namaz ve niyazından bahseder. Şâmî, **Zafernâme**, s.303,307; Yezdî, **Zafernâme**, s.391.

³² Fleischer, **Tarihçi Mustafa Ali**, s.296.

Gelibolulu Mustafa Âlî bu hezimetî dört ana nedene bağlamaktadır. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

- 1-Tatarların Ankara Savaşı'nda Timur tarafına geçmesi,
- 2-Germiyan, İsfendiyar, Menteşe beyleri ile beraber Taharten'in Timur'u Anadolu'ya getirmeleri,
- 3-Yıldırım Bayezid'in Timur'un aksine mektuplarında edebe riayet etmemesi,
- 4-Yıldırım Bayezid'in zenginlerin mallarına el koymak, gazilere ulufelerini vermekten kaçınmak, kibir ve gurur göstermek gibi halleri ile halkından beddua alması³³.

Müneccimbaşı Ahmed Dede'nin Yıldırım Bayezid'in Ankara Savaşı'nda uğranılan yenilgi hakkındaki değerlendirmeleri de özel önem arzeder. Müneccimbaşı Ahmed Dede Sultan'ın mağlup olmasının en önemli sebebi olarak onun ecdad-ı kiramının yolundan ayrılmış olmasını gösterir. Fakat bundan başka sıraladığı başka nedenler de vardır: “[Yıldırım Bayezid] Ondan evvelkileri, âdil ve insafî, her türlü kötülükten sakınır, Müslümanların malına göz dikmez, ümera'nın gönlünü ihsan ve ikramlarla hoş tutar, anlayışlı ve nasihat sever kimselere yakın olurlar, sefih, münafık müfsidlerin meclislerinden uzak dururlardı. Acele etmez ve öfkelenmezlerdi. İyilikle nasihat edenlerin sözlerine kulak verir. Günahkârların sözlerini dinlemezlerdi. Mal ve askerlerin çokluğuyla öğünmez, kâfir ve münafıklara güvenmezlerdi. Bu ve buna benzer bütün iyi huy ve güzel ahlâk sahibi idiler. Ancak bütün bunların aksi davranış ve huylar bir araya gelince tam bir hezimetin en önemli sebebini oluştururlar.”³⁴ Kemal de eserinin Yıldırım Bayezid bölümünde bir hükümdarın sahip olması gereken özellikleri saymakta ve sanki konumuzla ilgili bir imâ da bulunmak ve Yıldırım Bayezid'de bu özelliğin eksik olduğunu belirtmek istercesine;

Şehinşah olana mâl eksik olmaz

Cihanda hiç ecelsüz kimse olmaz”

satırlarına yer vermektedir.³⁵

Müneccimbaşı Ahmed Dede, bu noktada Yıldırım Bayezid'den önceki hükümdarların olumlu özelliklerini sıraladıktan sonra âdetâ yukarıda saydığı tüm

³³ Gelibolulu Âli, **a.g.e.**, s.155-156.

³⁴ Müneccimbaşı, **Camiü'd-Düvel**, s.142-143.

³⁵ Kemal, **Selâtin-nâme**, s.106.

konuların tersinin Yıldırım Bayezid zamanında ortaya çıkmasının yenilgiye neden olduğunu da ekleyerek ağır şekilde Yıldırım Bayezid dönemine eleştiri yöneltir. Burada Münecimbaşı padişahı yukarıdaki ifadelerin tersini düşündüğümüzde insafsız, kötülükten sakınmayan, etrafına günahkâr ve inançsız kişileri toplayan, acelecî, öfkeli, kâfirlere ve münafıklara güvenen, nasihatları itibar etmeyen, kötü ahlaklı, gururlu, huysuz ve Müslümanların malına göz diken bir kimse olarak nitelendirmektedir.

Karamanlı Nişancı Mehmed Paşa, enteresan şekilde Yıldırım Bayezid'in uğradığı felaketin sebebi olarak Yıldırım Bayezid'in yükselmesi ile onu kıskananların mağlûp olduktan sonra nazar etmeleri sonucu, ikbaline zevâl eli dokunmasını gösterir.³⁶

Anonim Tevârih-i Âl-i Osman'lardaki bir kayda göre Timur, Yıldırım Bayezid'in başına gelen tüm işleri ve esir düşmesini Allah'a şükür bilmemesine bağlamaktadır.³⁷ Burada **Anonim Tevârih-i Âl-i Osman**'ların okuyucuya bu rivayet vasıtasıyla mesaj verdikleri ve şükretmenin önemine işaret ettikleri görülmektedir.

Evliya Çelebi ise yenilginin nedeni olarak sultana kırgın olan 12.000 tatarın Timur'a sığınmasının ardından binlerce ulûfesiz derme çatma askerinin Yıldırım Bayezid'in vezirinin tedbirsizliği ile Timur tarafına geçmesi olarak gösterir. Behiştî yenilginin faturasını Tatarların ve Yıldırım Bayezid'in kendi halkından Timur tarafına geçenlere kesen satırlara yer vermektedir.³⁸

Kalkokondiles'e göre de Yıldırım Bayezid büyük bir güce ulaştığında şımarmasın diye Tanrı tarafından cezalandırılmıştır.³⁹

Görüldüğü üzere kaynaklar savaşta uğranılan yenilginin sorumlusu olarak daha ziyâde Yıldırım Bayezid'i görmektedirler. Bu yapılırken birçok kaynak Yıldırım Bayezid'de özellikle dini konularda görülen bazı eksiklikleri ve hataları ön plana çıkarma ve padişah hakkında olumsuz bir algı oluşturmaktadırlar.

³⁶ Nişancı, **Osmanlı Sultanları Tarihi**, s.348.

³⁷ **ATAO**, s.44.

³⁸ Evliya Çelebi, **Seyahatnâme**, C.1, s.53; Behiştî, "Behiştî Tarihi", s.32-33.

³⁹ Nicoloudis'den naklen Daş, "Bizans Kaynaklarında Timur İmajı", s.54.

B.3. ŞA VAŞI ENGELLEME TEŞEBBÜSLERİ

B.3.a. Bayezid Tarafında Savaşı Engelleme Teşebbüsleri

Solakzâde ve Anonim kaynaklar devlet erkânının, **Anonim Tevârih-i Âl-i Osman**'lar başka birçok kişinin Yıldırım Bayezid'e Timur konusunda uyarılarda bulduklarını fakat bu uyarıların sultan tarafından dikkate alınmadığını yazarlar.⁴⁰

Chalcondyle'in yazdığına bakılacak olursa Ankara Muharebesi'ne tekaddüm eden günlerde Timur'la harp veya anlaşma hususlarına dair aktedilen bir mecliste Çandarlı Ali Paşa'nın kardeşi İbrahim Çelebi, Timur'la muharebenin aleyhinde bulunmuş ve bunun muhtemel neticeleri üzerinde uzun uzadıya izahat vermiştir.⁴¹ Fakat Yıldırım Bayezid bu tavsiye ve izahatları gözardı etmiştir.

B.3.b. Timur Tarafında Savaşı Engelleme Teşebbüsleri

Şâmî ve Yezdî, Ankara Savaşı öncesinde Timur askerinin yaşadığı tereddütten bahsederler. Şâmî'nin **Zafernâme**'sinde, "bu adamın yani Yıldırım'ın hadsiz hesabsız askeri hadem ve haşemi vardır. Bunlar daima gazalarda ömürlerini gece gündüz düşman karşısında boğuşmuşlar ve bu müddet zarfında çok defa galip gelmişlerdir. Bundan maada onlar kendi memleketlerinde âsude bizim askerlerimiz ise uzak yoldan geldikleri için yorgun ve atlarımız zayıf ve takatsız bir halde bulunurlar."⁴² kaydı bulunmaktadır.

Hoca Sâdeddin Efendi, İdrîs-i Bitlisî ve benzer şekilde Behiştî, Timur tarafında devlet erkânının gaza öncüsü Yıldırım Bayezid üzerine yürümeyi kötü bir iş bildiklerini ancak Timur korkusundan onun karşısına çıkamayarak Şemseddin el-Maliki'yi aracı kıldıklarını ve iki tarafı anlaşdırması için yardım istediklerini, onun da kuyruklu yıldızı bahane ederek bu seferde başarının şüpheli olduğunu söylediğini, Yıldırım Bayezid'in iyiliğini anlattığını ve başarılı olursa bile durumdan din düşmanlarının yararlanacağını ifade ettiğini, bu durumda Timur'un da barışa meyl

⁴⁰ Solakzâde, **Solak-zâde Tarihi**, s.96; **ATAO**, s.41.

⁴¹ Chalcondyle 1962 tab'ı s.69-70; Bonn tab'ı, s.151 ve müteakib sayfalardan naklen Uzunçarşılı, **Çandarlı Vezir Ailesi**, s.46.

⁴² Şâmî, **Zafernâme**, s.303, Ayrıca Bkz.: Yezdî, **Zafernâme**, s.384.

ettiğini fakat Abdullah Lisanî isimli yıldız bilgininin Timur'u tekrar yüreklendirmesi ile barış umutlarının son bulduğunu anlatır.⁴³

C. YILDIRIM BAYEZİD-TİMUR MEKTUPLAŞMALARI SONUCU ORTAYA ÇIKAN ALGI

Yıldırım Bayezid ve Timur arasında savaş öncesinde yapılan mektuplaşmalar iki hükümdarın birbirlerine karşı geliştirdikleri algıyı ortaya koyma açısından önemlidir. Mektup metinlerini incelemeye geçmeden önce belirtmek gereklidir ki Timur ve Bayezid'e ait Arapça yazılmış üç mektubu eserine alan Feridun Ahmed Bey için tarihçi Yinanç; "...Timur'a nisbet edilen arapça tehdit mektubu ile Sultan Bayezid'e izafe olunan gene arapça tahkir mektubu tamamiyle uydurmadır. Bu iki mektup İbn 'Arabşâh'ın eserinde meâlleri zikredilen muhârebelere istinaden uydurulmuş ve hatta ibâreler, baştanbaşa müsecca olan bu eserin, o bahsinden aynıyla iktibas edilmiştir..."⁴⁴

Feridun Bey Münşeati'nda yer alan Osmanlı Devletinin teşekkülü devrine ait bazı vesikalar Yinanç tarafından eleştirilmiştir.⁴⁵ Musa Şamil Yüksel'in fikrine göre Timur'un Yıldırım Bayezid'e gönderdiği tehdit dolu mektupla Bayezid'in buna verdiği tahkir edici cevap önemlidir. Zira devrin kaynaklarında Timur-Yıldırım Bayezid mektuplaşmalarından bahsedilmekle birlikte İbn Arabşah'ın eserinde alışlagelmişin dışında bir üslup ile yazılmış bu iki mektup içerik olarak diğer kaynaklarda aktarılanlardan çok farklı olup **Feridun Bey Münşeati** hariç hiçbir münşeât mecmuasında yer almamaktadır. Yüksel, Feridun Bey'in İbn Arabşah'ın eserinde bulunan mektupları, cümleleri aynen ondan almak suretiyle Arapça olarak ve özet şekilde eserine koyduğunu ifade etmektedir. Yüksel bu noktada iki ihtimal bulunduğuna ve devrin eserleri içerisinde yalnızca İbn Arabşah'ın eserinde bu mektuplara yer verilmesine bakılarak mektupların ya doğru olduğuna veya İbn Arabşah tarafından uydurulduklarına hükmedilmesi gerektiğine dikkat çeker. Mektupları İbn Arabşah uydurduysa bununda İbn Arabşah'ın mücadeleye bakışını

⁴³ Hoca Sâdeddin, **Tacü't - Tevarih I**, s.256-258; Behiştî, "Behiştî Tarihi", s.36-37; İdrîs-i Bitlisî, **Heşt Bihişt II**, s.105-107.

⁴⁴ Mükrimin Halil Yinanç, "Bayezid I", **İA**, C.2, s. 380.

⁴⁵ Konu hakkında ayrıntılı bilgi için Bkz.: M. Halil Yinanç, "Feridun Bey Münşeati", **Tarih-i Osmani Encümeni Mecmuası**, XI-XIII/62-77, 161 -168; XIV/1 (78), 37-46; XIV/2 (79), 95-104; XIV/4 (81), 216-226.

(algısını) ortaya koyacağını belirtir.⁴⁶ İbn Arabşah'ın eserinin Türkçe çevirisini yapan Ahsen Batur ise bu konuda farklı bir noktaya dikkat çekmektedir. Batur, İbn Arabşah'ın eserinde Yıldırım Bayezid Timur arasında geçen mektupların metinlerinin verilmediğini sadece muhteva ve manzumlarından bir iki cümle alındığını tespit etmektedir. Batur eserinde Arabşah'ın yazdıklarını uydurma kabul ettikten sonra Hoca Sâdeddin Münşeâtı'ndaki metinlerin güvenilir addedilmesine pek anlam veremediğini ifade etmektedir.⁴⁷ Gerçekten de İbn Arabşah'ın eserinde Yıldırım Bayezid'in Timur'un mektubu okunduktan sonra küplere bindiği ve yanındakilere söylenmesi şeklinde bazı sözleri kaydedilmiştir. Bize göre de diğer kaynaklardaki mektup metinlerinin kaynağı İbn Arabşah'ın kaydettiği bu konuşmalar olabilir. Bu kayıtları okuyan müverrihler bu konuşmaları mektup metni olarak yeniden kurgulamış ve eserlerine aktarmış olabilirler.

Abdurrahman Daş'a göre Türkçe olarak yazılmış olan Hoca Sâdeddin Efendi'nin "**Münşeât ve Mükâtabât-ı Sultaniye**" isimli eserinde yer alan Timur ve Yıldırım Bayezid arasında yazılmış dört mektup, **Feridun Ahmed Bey Münşeâtı**'ndan iktibas edilmemişlerdir.⁴⁸ Dolayısıyla Daş, bu mektupların belge olarak güvenilir belgeler olarak değerlendirileceği kanaatindedir. Konu hakkında yapılmış son araştırma olması nedeniyle biz Hoca Sâdeddin Efendi'nin münşeâtında yer alan mektupları ve benzer algıyı ilk ortaya koyan İbn Arabşah'ın verdiği metinleri karşılaştırmak suretiyle sadece iki hükümdarın algısı açısından değerlendirmeyi uygun gördük.

C.1. TİMUR'UN YILDIRIM BAYEZİD'E BİRİNCİ MEKTUBU VE CEVABI

Timur, Yıldırım Bayezid'e yazdığı birinci mektubunda, ilk cümlesinden itibaren Yıldırım Bayezid karşısında üstünlük iddiasını dile getirmiştir. Bu mektuptaki ilk cümlenin sonu olan "...biz Tanrı'nun yeni mansur ve muzaffer padişah[ıy]uz" cümlesi bu iddianın bir ürünüdür. Timur bu mektubunda Kara Yusuf

⁴⁶ Musa Şamil Yüksel, "Dönemin Arap Kaynaklarına Göre Ankara Savaşı", **Tarih İncelemeleri Dergisi**, XXV, S.1, 2010, s.354.

⁴⁷ İbn Arabşah, **Acâibu'l Makdûr**, s.288-289.

⁴⁸ Daş, "Timur İle Yıldırım Bayezid'in Mektuplaşmaları", s.142.

ile Celayir Ahmed üzerinde durmuş ve bu kişilere yapılacak ve muhtemelen yerine getirilmeyeceğini bildiği isteklerini sıralamıştır.⁴⁹ Ardından Timur Kara Yusuf ve Celayir Ahmed'i Firavun ve veziri Hâmân'a benzeterek Yıldırım Bayezid'i kâfirlerle birlik eden onlara hamilik eden birisi olarak göstermeye çalışmaktadır. Bu ilk mektup Timur tarafından hitap şekli olarak da diplomasi kaideleri dâhilinde fakat üst perdeden yazılmış görünmektedir. Zira Timur bu mektupta Yıldırım Bayezid'i karşı gelirse başına neler gelebileceği hususunda uyarmakla, aba altından sopa göstererek bir nevi tehdit etmiştir.

Bu üstünlük iddiası taşıyan mektuba Yıldırım Bayezid'in verdiği cevap ise oldukça serttir ve ağır hakaretler içermektedir.⁵⁰ Bunun sebebi Yıldırım Bayezid'in bu istekleri iç işlerine müdahale ve emr-i vâki olarak algılaması ve Timur'un üstünlük iddiası karşısında onun iddia ettiği gibi karşı gelinmez bir kimse olmadığını gösterme isteğidir. Bu mektupta Yıldırım Bayezid, Timur'u açıkça kâfirlikle suçlamaktadır ki Timur'un imanı hakkında bu tarz ağır bir itham genel anlamda Osmanlı kaynaklarının Timur algısından ziyade Arap kaynaklarının Timur'u algılama biçimine benzemektedir.⁵¹ Mektupta Yıldırım Bayezid, Osmanlı ordusunu Timur'un yendiği diğer ordularla karıştırmaması gerektiği konusunda uyarmakta ve âdeta ona karşı gövde gösterisi yapmaktadır. Ayrıca mektupta Timur'un tahripçiliğinden bahsedilerek Müslümanlara verdiği zararlardan dem vurulmuştur. Mektubun sonunda ise Yıldırım Bayezid, **Anonim Tevârih-i Âl-i Osman**'lar ve İbn İbn Arabşah'ın da benzer şekillerde rivayet ettikleri şekilde "...İmdi mütenebbih olasın ki, bu mektûbdan □onra, erlik meydanına her ki gelmeyüp kaçarsa, talâk-ı selase anûn üzerine olsun..." şeklinde savaş meydanından kim kaçarsa onun eşi boş olsun diyerek⁵² Timur'a meydan okumakta ve gözdağı vererek cesaretini ortaya

⁴⁹ İbn Arabşah'a göre Timur bu mektupta, hiçbir kinaye veya dolaylı anlatıma başvurmadan, doğrudan doğruya Rum topraklarından nereleri istediğini açık açık bildirmiştir. Bu sözler arasında çeşitli tehditler, tahkirler, alay etmeler ve uydurmalar da vardı. İbn Arabşah, **Acâibu'l Makdûr**, s.288-290; "...Bu mektup ulaşınca Kara Yusuf'u bana gönder..." Emir Timur, **Tüzükât-ı Timur**, s.65.

⁵⁰ "...ey kelb-i 'u□ûr u Timur ki, tekfûr u la'inden eşed kâfirsün...", Daş, "Timur İle Yıldırım Bayezid'in Mektuplaşmaları", s.157.

⁵¹ Yıldırım Bayezid İbn Arabşah'a göre Timur'un soyunu aşağılamakta ve "o, daha yolun başındayken bir eşkiya, kan dökücü ve ahlaksız bir zinâci, verdiği sözü, yaptığı anlaşmayı bozan, doğru yoldan yanlış yola sapan bir sahtekârdır" demektedir. İbn Arabşah, **a.g.e.**, s.292.

⁵² **ATAO**, s.38; İbn Arabşah, bu konu ile ilgili "Timur onun cevabında hatunlardan bahs eden kısmını okuyup mektubu bitirdi (kalan kısmını okumadı). Çünkü hatunlara dil uzatmak onlarda

koymaktadır.⁵³ Burada Yıldırım Bayezid'in Timur üzerinde psikolojik baskı kurmaya çalıştığı ve bu şekilde Timur'un Anadolu'ya girmekten vazgeçmesini sağlamaya çalıştığı görülmektedir.

C.2. TİMUR'UN YILDIRIM BAYEZİD'E İKİNCİ MEKTUBU VE CEVABI

Timur gönderdiği ikinci mektupta Yıldırım Bayezid'in kendisi hakkında oluşturmak istediği kötü algıyı bertaraf etmek için kendisi ve ordusu hakkında mücahid algısı oluşturmaya çalışmıştır. Bu mektupta Timur, Yıldırım Bayezid'in Sinop ve ve Malatya'yı muhasara edip alamamasını mevzubahis ederek onun hakkında başarısız bir hükümdar algısı ortaya koymaya çalışmış, kendisinin yaşça büyüklüğünü ileri sürerek bu nedenle Yıldırım Bayezid'in kendisine hizmet etmesi gerektiğini yazmıştır. Ayrıca bu mektupta Timur, kendisinin sulha taraftar olduğu şeklinde bir algı ortaya koymaya çalışmıştır. Yıldırım Bayezid'in kendisi ve ordusunun inancı hakkındaki sert sözlerine karşılık Timur, Osmanlı askerinin devşirme olması nedeniyle âdeta müslüman kabul edilemeyeceğini iddia etmektedir. Timur ayrıca kendisi ile ilgili yüksek bir algı oluşturmak için amacının ve yolunun cihangirlik olduğunu ve soyunun İlhân-ı Âlişân'a kadar ulaştığını yazmakta, kendi

son derece ayıp ve büyük günah sayılırdı.” demektedir. İbn Arabşah, **Acâibu'l Makkûr**, s.294. Bizce bu durum Yıldırım Bayezid'in ilk mektubunun sert üslubuna uymaktadır. Bu ibareler gerçekse Timur'un âsâbını bozmak için kasıtlı olarak yazılmışlardır.; Şâmî ise bu noktada kadın olayından hiç bahsetmeden olayı farklı anlatır. Ona göre “Onunla muharebe etmek ne zamandan beri benim hatırımdan geçiyordu, şimdi bunu mevkiî fiile koymağa azmettim, eğer o benim üzerime gelmezse ben ona karşı Tebriz ve Sultaniye'ye gidiyorum”. Şâmî, **a.g.e.**, s.261; **Karamannâme**'ye göre Timur bu mektupta: “Ey Bâyezid Hân! Benim 'ammim oğlu senin diyârına varmış, benden kaçub. Şer'le ânın katli vâcib olmuştur. Gerekdir ki öldürüb başın gönderesin, yâhud kendin gönderesin. Benden ve askerimden muhkem korkasın. Üç yüz bin çifte yedeklü tünd-hû Tatarım vardır. Hayf ol diyâra ki bunların atının ayağı basa” demiştir. Şikârî, **Karamannâme**, s.227.

ATAO'lar buna benzer şekilde Yıldırım'ın Timur'a bu mektubunda “kahbenin erisin, eğer gelüp benümile buluşup ceng itmez isen ben dahi varmazisem avratum dahi boş olsun” dediğini yazarlar. **ATAO**, s.38.

⁵³ Yüksel bu noktada İbn Arabşah'ın da yer verdiği kadınların mektupta sözkonusu edildiği için Timur'un çok kızdığı görüşüne ihtiyatla yaklaşmakta ve Türk tarihinde İslam öncesi veya sonrasında kadınlara karşı böyle olumsuz bir bakışın olmadığını aksine kadının saygı duyulan bir varlık olarak kabul edildiğini Hatunun Türk devlet geleneğinde önemli bir konumu bulunduğunu belirtir. İbn Arabşah'ın başka bir yerde bu konu ile ilgili Türk ve Moğol boyları arasında kadın adı anmak ve kadın üzerine yemin etmenin ayıp kabul edildiğine dair kaydını daha akla yakın olarak kabul eder. Yüksel, “Dönemin Arap Kaynaklarına Göre Ankara Savaşı, s.358; Timurîlularda kadının konumu için Bkz.: Nazmiye Togan, “Temür Zamanında Aristokrat Türk Kadını”, **İslam Tetkikleri Enstitüsü Dergisi**, C.V, Cüz 1-4, 1973; Klaviyo, **Semerkand'a Seyahat**, s.153,159-163.

soyunun Osmanlı soyundan üstünlüğünü îma etmektedir. Timur'un mektubunda yer verdiği konulardan birisi de kendisinin Müslümanların ülü'l-emr'i olduğunu iddia etmesidir.

Yıldırım Bayezid verdiği cevapta altta kalmamak ve kendisi hakkında Timur'un oluşturmaya çalıştığı başarısız hükümdar algısını silmek için bahsedilen muhasaraların uzama ve kaldırılma nedenlerini açıklamış ve kendisini ve soyunu yüceltmek için atalarından örnek vermiştir. Timur bilindiği üzere Osmanlı kaynaklarının çoğu tarafından Tatar olarak tanınmaktadır. Bu nedenle Yıldırım Bayezid mektubunda verdiği örneği özellikle Anadolu'daki olumsuz Tatar algısından yararlanmak için Ertuğrul Gazi'nin Alâeddin Keykubad'a Tatarları yenmesi için yaptığı yardım olarak seçmiştir. Ardından Timur'un devşirme oldukları için eleştirdiği askerini yüceltmek için babaları kâfir olan sahâbelere benzetmiş, soyunun fethettiği kaleleri ve kasabaları başka hükümdarların hayallerinin bile alamayacağını yazmıştır. Timur'u sert, kaba, kibirli ve gururlu olmakla suçlayan Yıldırım Bayezid, hiçbir zaman hile ile mülk edinmediklerini yazarak Timur'u hilekâr olmakla suçlamıştır. İlk mektuba göre bu mektubun üslubunun çok daha yumuşak olduğu görülmektedir.

C.3. TİMUR'UN YILDIRIM BAYEZİD'E ÜÇÜNCÜ MEKTUBU VE CEVABI

Yıldırım Bayezid'in bir önceki mektupta üslubunu yumuşatması Timur'un üçüncü mektubunda Yıldırım Bayezid'in yaptığı gazâları takdir ettiğini ifade etmesine neden olmuş ve Timur ardından Celayir Ahmed'i istediğini vurgulamıştır. Ayrıca Timur, yine sulha taraftar olduğunu göstermek için Yıldırım Bayezid'in elçilerini beklediğini yazmıştır. Burada Timur savaşı istemediğini güya gözler önüne sermiş, Yıldırım Bayezid'i insanlar nezdinde barışa karşıymış gibi bir pozisyona düşürmeye çalışmıştır.

Yıldırım Bayezid ise verdiği cevapta Timur'un gerçekleşmesine imkân bulunmayan isteklerini reddederek bu defa Timur'un atası kabul ettiği Hülâgu'dan bir örnek vermiş ve Hülâgu'nun kendisinden kaçarak Mısır'a sığınan kimseleri geri istemediğini yazmıştır. Timur'un istekleri ilk etapta basit isteklermiş gibi görünse de özellikle seçilmiş isteklerdir ve Yıldırım Bayezid'in ve Osmanlı devletinin otoritesini

azaltmaya, kendisini ve devletini ise yüceltmeye yönelik isteklerdir. Yıldırım Bayezid'in bu talepleri yerine getirmesi demek Anadolu, Ortadoğu ve Bizans üzerindeki tüm hedeflerinden ve üstünlük iddialarından vazgeçmiş olmak anlamına gelecektir. Yine bu mektupta Yıldırım Bayezid kimseden korkumuz yoktur diyerek korkusuz hükümdar algısını desteklemiştir.

C.4. TİMUR'UN YILDIRIM BAYEZİD'E DÖRDÜNCÜ MEKTUBU VE CEVABI

Kayıtlara geçen bu son ve dördüncü mektupta Timur Yıldırım Bayezid'den isteklerini arttırmış, ağırlaştırmış ve sulhe karşı olan tarafın Yıldırım Bayezid tarafı olduğu algısını oluşturmaya çalışmıştır. Timur mektubunda Yıldırım Bayezid'in hastalığını⁵⁴ dile getirerek bundan yararlanma yoluna gitmediğini ve her şeyden haberi olduğunu göstermek istemiştir. Yine sulha taraftar olduğunu ama Yıldırım Bayezid'in buna yanaşmadığını iddia etmiştir. Timur mektupların içeriklerinin gizli kalmadığını ve duyulduğunu da "...Tâ ki biz ve askerimiz için kâfir ve kâfirden daha eşed kâfirlerdir sözünüz her yerde söylenir olmaya başladı..." sözleriyle dile getirmiştir.⁵⁵ Bunun ardından yeni ve kabulü mümkün görünmeyen isteklerini⁵⁶ de sıralayan Timur Sivas, Malatya, Elbistan, Erzincan ve Kemah'ın kendisine teslim edilmesini talep ederek her zaman sulhe taraftar olduğunu iddia etmiştir. Timur olaya dinî bir görünüm vermek ve samimî olduğunu göstermek amacıyla da sulhun bir sûretinin

⁵⁴ Daş, "Timur İle Yıldırım Bayezid'in Mektuplaşmaları", s.165; Birçok Arap Kaynağının şahitliğine göre Yıldırım Bayezid Memlûk Sultanı Berkuk'tan hastalığı için tabipler istemiştir. "...Kahire'ye ulaşan Yıldırım Bayezid'in elçisi Sultan Yıldırım Bayezid'in, eline ârız olan bir ağrıdan çok ızdırıp çektiğini ve nâzik bir tabip ile hastalığa karşı koyacak ilâçlar istediğini bildirdi. Bu talebi gerine getirmekte isti'cal edip, Şams ad-Dîn Muhammad b. Muhammad aş-Şagîr'i bu işe memur eden Berkuk, yanına pek çok para ve Anadolu'da bulunmayan bir takım ilâçlarla ilâç yapmağa mahsûs eczâ ve bâzı nebat kökleri verdiği mezkûr tabibi, Bayezid'in elçisi ile birlikde, Bursa ya gönderdi...", İnalçık, "İbn Hâcer II", s.350.

16. Asırda Yazılmış Grekçe Anonim Anlatı'ya göre de Yıldırım Bayezid ayaklarından nikris'e tutulmuştur. **Grekçe Anonim**, s.100.

⁵⁵ Daş, "Timur İle Yıldırım Bayezid'in Mektuplaşmaları", s.150.

⁵⁶ Bu yeni istekler arasında Timur'un üstünlüğünün kabul edilmesi, Timur adına para bastırılması ve Yıldırım Bayezid'in bir oğlunu da hizmet için Timur'a göndermesi gerektiğini iddia eden kaynaklar mevcuttur. **Grekçe Anonim**, s.104; Şâmî de Timur'un Kemâh kalesini teslim etmek, Taherten'in ailesini göndermek, Kara Yusuf'un ailesini hudut harici yapmak ve anlaşma imzalamak için bir adam göndermek gibi istekleri olduğu kaydedilmiştir. Şâmî, **Zafernâme**, s.309; "...Bu mektup ulaşınca Kara Yusuf'u bana gönder...", Emir Timur, **Tüzükât-ı Timur**, s.65.

Mekke-i Mükerreme’de Bâbü’l-Harâm’da kapalı muhafaza olunması teklifini iletmiştir.

Yıldırım Bayezid ise son mektubunda bir nebze sert tavırlarına pişman ve anlaşmaya taraftar olduğunu, hatta bazı şartları kabul dahi edebileceğini “ilgi uyandıran antlaşmaya dair mektubunuz, ben Sivas’a geldikten sonra ulaştı. Ben bu sırada antlaşma hazırlığı içerisinde bulunuyordum...”⁵⁷ sözleriyle ortaya koymaktadır. Ancak Yıldırım Bayezid bu sırada Karamanoğullarının araya sahte mektuplar sokarak anlaşma işini zora soktuklarını iddia etmektedir. Ardından yine korkmadığını da ifade eden satırlara yer vermektedir.

C.5. YILDIRIM BAYEZİD-TİMUR MEKTUPLAŞMALARI SONUCU ORTAYA ÇIKAN ALGI

Bu mektuplaşmaların her iki hükümdar tarafından kendi hedeflerine uygun algı oluşturma noktasında araç olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır. Karşılıklı gönderilen dört mektuptan sonra ortaya çıkan algıya göre her iki hükümdar da kendisinin din adına hareket ettiği, buna karşın karşı tarafın ise bu konuda eksik kaldığı algısını ortaya koymaya çalışmıştır. Yine her iki hükümdarın da hem şahıslarının hem atalarının diğerininkinden üstün olduğu iddiası da mektuplarda hemen göze çarpmaktadır.

Timur mektuplarının itaat bekleyen, Yıldırım Bayezid mektuplarının ise itaat etmeyen bir üslupla kaleme alındıklarında söylenebilir. Timur’un isteklerini, üst perdeden emr-i vâki şekilde söyleyerek askeri olarak başarısız bir Yıldırım Bayezid algısı ortaya koymaya çalışmasına karşılık, Yıldırım Bayezid’de zâlim, dinsiz ve zorba bir Timur algısı ortaya koymaya çalışmıştır. İki tarafın ilk mektuptan son mektuba kadar savaş meydanından önce diplomatik yazışmalarında kendi askerlerinin üstünlüğü yarışına girdiklerini de ayrıca görmekteyiz. Bu noktada iki tarafın askerlerinin gücü, inancı gibi konular tartışmaya açılmıştır. Her iki hükümdarda bu konularda kendisinin daha güçlü olduğunu iddia etmiştir.

⁵⁷ Daş, “Timur İle Yıldırım Bayezid’in Mektuplaşmaları”, s.165.

Timur'un her mektubunda isteklerini arttırdığı ve Yıldırım Bayezid'i sulha muhalif olan, itaat etmeyen taraf olarak tanıtmaya çalıştığı açıktır.⁵⁸ Yıldırım Bayezid sert şekilde yazılan ilk mektubundan sonra üslubunu yumuşatmak zorunda kalması nedeniyle sık sık korkmadığını gösterecek ibarelere yer vermiştir.⁵⁹ Bu durumda da Timur'un savaşın sorumluluğunu Yıldırım Bayezid'e yüklemeye ve onun savaşı körükleyen taraf olduğu noktasında algı oluşturma çabasını kırmak düşüncesi etkili olmuştur denilebilir. Yine Timur'un mektubunda iki taraf arasındaki yazışmaların gizli kalmadığı ve her yerde söylenir olduğu ve Timur'un bu durumdan duyduğu rahatsızlığı da mektuplarda dile getirdiği görülmektedir. Timur'un bu serzenişinden Yıldırım Bayezid'in Timur'u inançsız bir kimse olarak tanıtmaya hususundaki algı oluşturma çabasının zaten halkta bu konudaki menfi Timur algısının da etkisiyle başarılı olduğu sonucu çıkarılabilir. Mektupların birer propaganda, psikolojik baskı ve algı oluşturma vesilesi olarak görüldüğü de anlaşılmaktadır.

Netice itibarı ile iki taraf arasında teati edilen mektupların anlaşmazlıkların çözümü ve savaşı engelleme teşebbüsünden ziyade kaçınılmaz şekilde gerçekleşecek bir savaşın gerekçelerini oluşturma, savaşın sorumluluğunu karşı tarafa yükleme,

⁵⁸ Bu esnada Bayezid'e, bu Beylerin ülkesini iade etmesini, ona 2000 deve yüklü tereyağı ve 2000 çadır vermesini, bütün hükümdarlığı dâhilinde Tamerlanos'un büyük bir padişah olduğunu ilan etmesini, ne kadar akçe ve flori bastırırsa üzerine Tamerlanos'un adını yazdırmasını, bir oğlunu hizmet için sarayına göndermesini eğer bunları göndermez veya yapmazsa kendisini büyük bir düşman sayacağını bildiren haberler geldi. **Grekçe Anonim**, s.104.

⁵⁹ Timur'un elçisi Sultaniyeli Johannes'in **Dünya Bilgisi Kitapçığı** manasına gelen eserindeki bilgilere göre Bayezid müellifinde Timur'un yanında bulunduğu bir sırada elçi göndererek eğer Timur topraklarına girmez ve barış konusunda söz verirse her sene 100.000 Hristiyan esiri göndereceğine dair söz vermiştir. Bize göre Yıldırım Bayezid'in böyle bir söz verebilmesi mümkün değildir. Fakat bu satırlar ve Yıldırım Bayezid'in üslubundaki yumuşama barışameyledildiğini düşündürmektedir. Altay Tayfun Özcan, "Timur'un Elçisi Sultaniyeli Johannes ve Libellus de Notitia Orbis Adlı Eserinden Bazı Parçalar", **Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Araştırmaları Dergisi**, C.33, S.55, 2014, s.136; Ebu Bekir Tihranî eserinde "...Yıldırım Bayezid'in elçisi, sevgi ve bağlılık duygularını samimi olarak arz etmek için yüce tahtın ayağına gelerek elçilik görevini yerine getirdi" şeklinde satırlara yer vermekle Yıldırım Bayezid'in Timur'a bağlılık bildiren bir tavır takındığını iddia eder. Tihranî, **Kitab-ı Diyarbekriyye**, s.44; Yezdî ise Yıldırım Bayezid'in korktuğunu ve itaat ve bağlılığı imâ eden bir mektup gönderdiğini yazar. Yezdî, **Zafernâme**, s.381; Şâmî ise Timur tarafından Kemâh kalesinin alınmasından sonra Yıldırım Bayezid'in bir elçisinin gelerek kabul edilmeyecek özürler dilediğini ve peşkeş olarak da Timur'un hoşuna gitmeyecek şekilde on tane at getirdiğini iddia eder. Şâmî, **Zafernâme**, s.301; Bu on at meselesi oldukça karışıktır. Yıldırım Bayezid'in Timur'a bağlılık arzederken böyle onun hoşuna gitmeyecek hediyeler göndermesi pek mantıklı değildir. Yezdî'nin açıklaması daha makûl görünmektedir. Ona göre Yıldırım ters cevap vermiş olmalı ki elçileri Timur zar zor dinlemiş ve gelen on kuş ve ata itibar etmemiştir. Yezdî, **a.g.e.**, s.387.

propaganda, rakibin psikolojisini bozma, gözdağı verme gibi amaçlarla araç olarak kullanıldığını düşünmekteyiz.

D. TİMUR'UN YILDIRIM BAYEZİD ALGISI

Esasen Yıldırım Han'ın gazi bir padişah olmasından dolayı İslâm âlemine yayılmış olan şöhreti⁶⁰ nedeniyle kaynaklara göre Timur'un Yıldırım algısının çok olumsuz olduğu söylenemez. Öyle ki Yıldırım Han'ı şikâyet için kendisine gelen Anadolu beylerine çok itibar etmediği, Neşrî'ye göre muhakkak kendilerinin de Yıldırım Bayezid'e karşı bazı hatalar işlemiş olduklarını ifade ettiği ve Âşıkpaşazâde'ye göre ise durumu anlamak için Yıldırım Han'a elçi gönderdiği rivayet edilmektedir.⁶¹

Ebu Bekr Tihranî'nin kaydettiğine göre Timur, Karabağ'da iken gelen Bayezid'in elçilerine; “Her zaman cihat eden, küfür ve inat sahiplerine karşı koyan Yıldırım Bayezid'e karşı bizim dostluk ve samimiyet duygularımızdan başka duygumuz yoktur” demektedir.⁶²

Gelibolulu Mustafa Âli, Timur'un Osmanlıların gaza ile meşgul olduklarını bildiğini⁶³, bu nedenle sebepsiz yere Anadolu üzerine yürümekten imtinâ ettiğini Timur'un ağzından şu satırlarla ifade etmektedir:

“...HakkTa'âlâ guzâta yâverdir,

Kande 'azm itseler muzafferdir.

⁶⁰ Yezdî, **Zafernâme**, s.339; Ya'nî "Her çend ki, Bâyezid Hân süğür-ı ehl-i İslâm'a nıgehbân ve her zaman ğazâ vü cihâd hizmetine dâmen-der- meyân bir pâdişâh-ı 'azîmü's-şân, eşref ü ahsen hudâyegândır, diyû vilâyetini şiyânet iderdim ve bu leşker-i mevfûr ve haşr-i nâ-mahsûr anda varmasunlar, dir idim. Kendüleri cüz'î matlûbumuzda tereddüd iderler. Huşûşâ ki, resûllerimizi yanlarında ahkoyub ta'annüd iderler. Çünkü ahvâl bu minvâl üzre bedfidârdır, bizim de murâdımız şayd ü şikâr ve seyr-i dar u diyardır. Hâzır olsunlar ve teveecühümüzü mukarrer bilsünier ki, evvel bahâr-ı nüzhet-şi'ârda kendülere raukâbil oluruz. Pendile "âmil olmadıkları için, şîr u şimşir ile mukâtil oluruz". Gelibolulu Âli, **Kühü'l-Ahbâr**, s.145.

⁶¹ Neşrî, **Cihânnümâ**, s.155-156; Âşıkpaşazâde, **TAO**, s.142-143.

⁶² Tihranî, **Kitab-ı Diyarbekriyye**, s.44-45.

⁶³ Makrîzî'ye göre ise Timur'un Yıldırım Bayezid'i gazi olarak gösteren sözleri onu kandırmak için kurulmuş bir tuzaktır. Nitekim Makrîzî eserinde “Timurlenk O'nu kandırmak için şöyle bir haber gönderdi: Sen Allah yolunda cihad yapan bir insansın, benim istediğim seninle savaşmak değil, ben senden yalnızca Osmanlı memleketindeki babanın ve dedenin toprakları ile yetinmeni istiyorum ve benim amacım Anadolu Emiri Sultan Ebu Said'in zamanındaki Emir Eretna'nın topraklarını almaktır” şeklinde sözler ettiğini kaydetmiştir. Kanat, “Makrîzî'nin Kitab Es-Sulûk'unda...”, s.232.

Âl-i ‘Osmân olan şehân-ı cihân,
Oldılar Husrevân-ı mülk-sitân.
Biz ne iklim-i Rûm’a er çekelim?
Niye o vâdide tohm-ı şerr ekelim?...»⁶⁴

Hoca Sâdeddin Efendi, Timur’un Yıldırım Bayezid’in ölümüne çok üzüldüğünü, onun soyunu korumanın dindarlığın esası olduğunu anladığını ve tekrar Yıldırım Bayezid’i tahta çıkarmayı düşündüğünü yazar.⁶⁵

Yezdî, İdrîs-i Bitlisî ve Münecimbaşı’na göre Timur, Miranşah’ın oğlu Şehzade Ebû Bekr’e, Yıldırım Bayezid’in kızını eş olarak almıştır. Hoca Sâdeddin ise bu konu hakkında sadece söz kesildiğinden Solakzade niaşn yapılarak akrabalık kurulduğundan bahseder. Bu rivayete bakılarak Timur’un Osmanlı hanedanından eş alması kendisinin bu hanedana saygı duyduğu ve değer verdiği şeklinde yorumlanabilir.⁶⁶

İbn Arabşah’a göre Timur, Yıldırım Bayezid’in mektubuna verdiği cevapta onu Celayir Ahmed ve Kara Yusuf’a sahip çıkması nedeniyle Allahsız, fesatçı, inatçı, insafsız, ahmak ve edepsiz olarak nitelemiştir.⁶⁷

Netice olarak Osmanlı kaynaklarındaki ifadelere bakılarak Timur’un Yıldırım Bayezid algısının esasında olumlu olduğu anlaşılmaktadır. Osmanlı kronikleri dışındaki kaynaklar ise Yıldırım Bayezid’in Timur’a karşı tavırlarını sertleştirdiği ve ters cevaplar verdiği noktalarda onun gurur ve kibirli oluşuna temas ederek haddi aşığına işaret ederler.

⁶⁴ Gelibolulu Âli, **Kühü’l-Ahbâr**, s.138.

⁶⁵ Hoca Sâdeddin, **Tacü’t - Tevârih I**, s.330.

⁶⁶ Yezdî, **Zafernâme**, s.397, İdrîs-i Bitlisî, **a.g.e.**, s.143; Hoca Sâdeddin, **Tacü’t - Tevârih I**, s.291; Münecimbaşı, **Camiü’d-Düvel**, s.143; Solakzâde, **Solak-zâde Tarihi**, s.107; k.g. Dukas’a göre Timur, Yıldırım’ın getirildiğini çok önemsemediğini göstermek ve muhtemelen onu basit göreyerek aşağılamak için Yıldırım Bayezid esir şekilde huzuruna getirilirken satranç oynuyordu. Dukas, **Bizans Tarihi**, s.41.

⁶⁷ İbn Arabşah, **Acâibu’l Makdûr**, s.299-300.

E. YILDIRIM BAYEZİD'İN TİMUR ALGISI

Yıldırım'ın Timur hakkında algısı mektuplaşmalardaki ağır ifadelere ve kaynaklara geçen rivayetlere bakılırsa oldukça menfidir. Yıldırım'ın mektuplarında Timur'u "Leng" diye aşağıladığı, çeşitli ifadelerle hakaret ettiği, açıkça tehdit ettiği ve ona meydan okuduğu görülmektedir.

Yıldırım'ın zaman zaman diplomasi kurallarına riayetden dahi ayrılarak Timur'a karşı sert çıktığı ve bu menfi algısını oluşturmasında da Karakoyunlu Yusuf ve Celayir Ahmed'in büyük tesiri olduğu bazı kaynaklarda açık açık dile getirilmektedir. Özellikle Timur'u çok kızdıran Yıldırım Bayezid'in Erzincan üzerine yürümesine Kara Yusuf'un teşvikçi olduğu kaynaklarda ifade edilmektedir.

Kemal bu konuda;

"Bu yanada Yusuf Karakoyunlu
Şehün katında söz iyidi yönlü
Taharrük edip Erzincan'a şahı
İletdi ol hisara padişahı..."⁶⁸

demektedir.

Solakzâde'ye göre de Celayir Ahmed, Yıldırım Bayezid'i "Gafil bulunmayarak, fitnessinin def'ine tedarik üzere olmak gerektir" demek suretiyle devamlı Timur üzerine yürümeye teşvik etmiştir.⁶⁹

Osmanlı kaynaklarının bazıları Timur'u Tatar olarak kabul etmiştir ki Osmanlı kaynaklarının Tatarlar hakkındaki düşünceleri menfi olduğunu bilmekteyiz. Tatarlar kaynaklarımızda, her daim verdiği ahdi bozan, yağmacı, aldatıcı, kötü işli ve kurnaz gibi özellikler ile birlikte anılmışlardır. Bu özelliklerin kaynakların algısı bakımından Timur'da da görülmesi hasebiyle Timur Osmanlı kaynaklarınca Tatar olarak kabul görmüştür.

⁶⁸ Kemal, *Selâtin-nâme*, s.74.

⁶⁹ Solakzâde, *Solak-zâde Tarihi*, s.90.

F. ANADOLU BEYLERİ'NİN TİMUR VE YILDIRIM BAYEZİD ALGISI

F.1. ANADOLU BEYLERİNİN YILDIRIM BAYEZİD ALGISI

Anadolu beylerine göre Yıldırım Bayezid kendileri gibi bir Bey'dir. Herhangi bir üstünlüğü yoktur. Düzen ve denge bozucudur. Ülkelerini haksız şekilde ellerinden alan gaspçı, mücadele edilmesi ve bir şekilde durdurulması gereken biridir. Bu nedenle Anadolu beylerine göre Yıldırım algısı kendileri ile denk bir konumdadır. Elimizde günümüze ulaşan Anadolu beyliklerine ait birkaç eser mevcuttur. Bunlardan birisi Kadı Burhâneddin Beyliği ile ilgili **Bezm u Rezm** adlı eser, diğeri ise Karamanoğulları ile ilgili **Karamannâme** isimli eserdir. Osmanlı Devleti'ni en çok uğraştıran ve kendisini Anadolu Selçuklu Devleti'nin mirasçısı addeden Karaman Beyliği'nin menfi Yıldırım Bayezid algısına gösteren mühim bir olay Dukas tarihine göre Yıldırım Bayezid'in ölümünden sonra Fetret Devrinde geçmektedir. Buna göre Çelebi Mehmed ve Musa Çelebi tahta çıkmak için çarpışırken Karaman Beyi Mehmed Bursa'yı yağmalamış ve babası Alâeddin Ali'yi idam ettirdiği içinde Yıldırım Bayezid'in mezarını açtırarak kemiklerini ateşe vermiştir.⁷⁰

Şikâri'deki kayıtlarda ise Yıldırım Bayezid verdiği sözü tutmayan, sözüne güvenilmez biri olarak tanıtılmaktadır.⁷¹

Netice itibarı ile elimizdeki kısıtlı sayıda kaynaklara dayanarak dahi Yıldırım Bayezid'in genel olarak Anadolu beylikleri tarafından olumlu bir algıya sahip olmadığı söylenebilir.

⁷⁰ Dukas, **Bizans Tarihi**, s.62.

⁷¹ [Karaman Beyi] Sultân eydür:

– Bu âdem and içer dutmaz, ‘ahd eder dutmaz, dedi. Bunlar kelâmı söyleşürken Aydınoglu ve Saruhanoğlu, İbn Eşref, İbn Menteşe, İbn Hamîd bunlar dahi gelüb şekvâ kıldılar. Dediler ki:
– ‘Osmânoğlu’nun ne dostluğu belli ve ne düşmânlığı belli dediler”. Bkz.: Şikâri, **Karamannâme**, s.214; “Yıldırım Bayezid her gün bir söz söylüyor, ama hiçbir sözünde sebat etmiyor”. Yezdî, **Zafernâme**, s.387.

F.2. ANADOLU BEYLİKLERİNİN TİMUR ALGISI

Timur ise Anadolu beyliklerine göre bir kurtarıcıdır. Onlara haklarını iade edecek bir umut ışığıdır. Nitekim Timur Anadolu'dan dönerken eski Anadolu beylikleri'ni birkaç tanesi hariç (Kadı Burhâneddin Beyliği, Karesioğulları Beyliği, Eretna Beyliği) Osmanlı Devletinin yeniden toplanmasını engellemek için yeniden kurmuştur. Anadolu beylerinin Timur algısı bu nedenle yüksektir. Bu yüksek algıyı belki ispat edebilmemiz için gerekli kayıtlar Anadolu beylikleri'nden günümüze ulaşan birkaç kronik dışında pek bir şey kalmaması nedeniyle güç olsa da durumun böyle olduğunu tarihi süreç göstermektedir. Osmanlı kayıtlarında da görüldüğü üzere Anadolu beyleri'nin Timur'a sığınarak ondan yardım istemeleri bu gerçeği işaret etmektedir. Bu algıyı sezebileceğimiz Osmanlı kronikleri dışındaki kayıtlar Şikârî **Karamannâme'si**, **Bezm u Rezm** ve **Kitab-ı Diyarbekriyye'**dir. Bu noktada Bezm u Rezm'in Timur algısı, Timur'a düşman olan Kadı Burhâneddin tarafından yazdırılması nedeniyle Osmanlı kroniklerine benzer şekilde oldukça menfi'dir. Şikârî **Karamannâme'si** ve **Kitab-ı Diyarbekriyye'**de ise işaret ettiğimiz **muteber Timur algısı** gözlemlenebilmektedir.

G. GELİBOLULU MUSTAFA ÂLİ'NİN OSMANLI VE TİMURLU HANEDANLARI ALGISI

Gelibolulu Mustafa Âli eserinde Timur'u hiç yenilmemiş, sâhibkırân ve ulu hükümdar olarak gösterir. Onun bu konuda yaptığı izahlara göre, "Müeyyed min indillah", ululuk gösterenlerin bir sıfatıdır. Her savaşta başarı kazanan ve her büyük muharebede kesinlikle galip gelen şahıslara denir. Pek çok savaşta galip gelse ancak birinde yenilgisi görülse ona "Müeyyed min indillah" denmez. Sahibkırân şân sahibi şehriyarın ve âlemi ele geçirenin sıfatıdır ki bu sığata layık olan büyük gayret göstermelidir. Nitekim hicretten önce gelen dindar padişah, yani İskender'le sefih kâfirlerden ortaya çıkan kötü işli yani sapık Buhtu'n-Nasr bu sığata layıktırlar. Hicretten sonra ortaya çıkan hakanların sahipkırânlarından biri Cengiz, biri de ulu Timur'dur.⁷²

⁷² Gelibolulu Âli, **Kühü'l-Ahbâr**, s.26-27; İsen, **Gelibolulu**, s.65-66.

Gelibolulu Mustafa Âli eserinde Osmanlı ve Timurlu hanedanlarının karşılaştırmasını yapmıştır. Ona göre Osmanoğulları sülalesinden Sâhibkıran unvanıyla saltanat sürmüş, yani hükümeti, doğu sınırından uzak batıya ulaşmış İskender gibi bir padişah ortaya çıkmamıştır. İskender, Cengiz ve Timur gibi yeryüzünü doğudan batıya dolaşmış, bayındır ülkeleri mağlup etmiş hiç kimse Osmanoğullarından görülmemiştir. Müellifin fikrine göre Mısır fâtihi Sultan Selim Han, eğer yaşasa Sâhibkıran olurdu.⁷³

Müellif Timur’u bir cihangir, sahibkıran kabul etmesine rağmen Yıldırım Bayezid’i veya hiçbir Osmanlı padişahını bu sığata layık görmemektedir. Dolayısıyla bu noktada oldukça yüksek bir Timur algısı ortaya koyan müellif, âdeta yaptığı açıklamalarla Yıldırım Bayezid’in Timur’a itaat etmesi gerektiğini dolaylı yollardan imâ etmektedir. Bu yazdıkları kendisinin eserinde çizdiği **muteber Timur algısı** ve görüşleriyle uyumludur.

Kendisinin olayları bu şekilde algılamasında okuduğunu bildiğimiz Timurlu kaynaklarının etkisinde kalmasının mı, yoksa beklediği yüksek makamlara bir türlü atanmamasının kendisinde oluşturduğu düş kırıklıklarının mı etkisinin fazla olduğunu bilmiyoruz. Ancak her ikisinde etkisinin olduğunu düşünüyoruz.

H. OSMANLI PADIŞAHLARININ YILDIRIM BAYEZİD VE TİMUR ALGISI

Yıldırım Bayezid’in ölümünden sonra Osmanlı hanedanı tarafından ihmal edildiği de bir gerçektir. Osmanlı padişahlarının çok azı Bursa’ya geldiklerinde Yıldırım Bayezid’in türbesini ziyaret etmişlerdir. Bu tavır Yıldırım Bayezid’in hanedan içerisinde sebep olduğu felaketler nedeniyle olumsuz bir algıya sahip olduğunu gösterir.⁷⁴

Bu duruma dair bir rivayet Evliya Çelebi’de anlatılmaktadır. Bu hikâyeye göre Sultan IV. Murad Han, Yıldırım Bayezid’in mezarına varıp ziyaret ettiğinde;

⁷³ Gelibolulu Âli, **a.g.e.**, s.28-29; İsen, **a.g.e.**, s.65-66.

⁷⁴ Sadettin Eğri, “Övgü, Yergi ve Hüznün Sultanı Yıldırım Bayezid”, **Sultan Yıldırım Bayezid Han ve Dönemi**, Ed. Sadettin Eğri, Bursa, Gaye Kitabevi, 2013, s.289-304.

"Ne böyle padişahane yatarsın. Osmanoğlu'nun ırzın ayaklar altına serip Tatar elinde namusumuzu alçalttın" diye sandukasına bir tekme vurunca "Bre meded, ayağım" diye bağırıp, nikris hastalığına yakalanmış ve sonunda bu hastalık onun ölümüne sebep olmuştur.⁷⁵

Bu rivayetin her ne kadar uydurma olduğu belli olsa da Yıldırım Bayezid hakkında kendisinden sonra Osmanlı hanedanı içinde gelişen olumsuz algıyı işaret etmesi nedeniyle araştırmamız açısından önemlidir.

Gelibolulu Mustafa Âli ve Evliya Çelebi, Yavuz Sultan Selim zamanında Timur Gürgen neslinden padişah-ı Horasan Sultan Hüseyin Baykara oğlu Bedi'üz-Zaman Mirza'nın Tebriz'de ele geçirildiğini ve kendisine bin akçe ulûfe tayin edildikten sonra İstanbul'a getirildiğini fakat bir süre sonra vebâ hastalığına yakalanarak ve vefat ettiğini naklederler.⁷⁶ Bu rivayete göre Osmanlı hanedanı ile Timurlu hanedanı arasındaki husûmetin siyasi rekabet ortadan kalktıktan sonra sona erdiği veya Osmanlı padişahlarının Yıldırım Bayezid ve Timur arasında yaşananları doğal kabul ederek tüm yaşananlara rağmen Timur'un soyuna saygı duydukları söylenebilir.

⁷⁵ Evliya Çelebi, **Seyahatnâme**, C.2, s.49-50. Burada Evliya Çelebi Yıldırım Bayezid'in başına gelenlerin Allah'ın işi olduğunu ima eder.

⁷⁶ Gelibolulu Âli, **Künhü'l-Ahbâr**, s.1109; Evliya Çelebi, **a.g.e.**, C.1, s.365; Lütü Paşa, **Tevârih-i Âl-i Osman**, İstanbul, 1341, s.236.

SONUÇ

Osmanlı kronikleri'nin Yıldırım Bayezid ve devri hakkında anlattıklarına kulak verdikten sonra sorulması gereken soru, “Eğer Yıldırım Bayezid Timur’a yenilme ve Anadolu uzun yıllar sürecektir büyük sıkıntılara uğramasaydı bu ağır eleştiriler yine de kaynaklarda yer bulur muydu?”. Kanaatimize göre kaynakların Yıldırım Bayezid’e bu denli sert eleştiriler yöneltmiş olmalarının en mühim sebebi Ankara Savaşı sonrasında Osmanlı ülkesinde yaşanan acı tecrübelerdir. Bu acı hadiseler ve sıkıntılar nedeniyle normal şartlarda görmezden gelinebilecek birçok hadise Yıldırım Bayezid dönemi için ağır eleştiri konusu olabilmıştır. Ayrıca Yıldırım Bayezid’in olumsuz addedilen bazı kişisel özellikleri kendisinden sonrakilere ibret olması açısından da Osmanlı tarih yazarları tarafından ön plana çıkarılmıştır. Tesbit edebildiğimiz kadarıyla bu olumsuz özellikler gururlu olma, içki kullanma, kimsenin sözüne itibar etmeme, sertlik, diplomasi kurallarına riayet etmeme gibi özelliklerdir. Kaynaklarda Yıldırım Bayezid hakkında tüm bu olumsuz özelliklerin ön plana çıkarılmasına rağmen yine de kendisinin bir Osmanlı padişahı olması nedeniyle sonraki padişahlara iyi hasletleri ile de örnek olması açısından belirli özellikleri ile yüceltildiği görülmektedir. Onun bu özellikleri ise askeri becerileri, cesur oluşu, çeşitli imar faaliyetlerinde bulunması, adaletli olması, affediciliği, gazi bir hükümdar olması, ilim ehli ile iyi münasebetlerde bulunması şeklinde sıralanabilir.

Kaynakların, genelde Yıldırım Bayezid dönemi akabinde ortaya çıkan ve halkın sorumlu olarak Yıldırım Bayezid’i gördüğü büyük bunalıma duyulan tepki ve olumsuz havayı kullanarak yenilgiye sebepler bulma, izahat getirme ihtiyacı hissettiklerini rahatlıkla söyleyebiliriz. Bununla beraber kaynaklar Yıldırım Bayezid’in bazı olumsuz fiillerine hafifletici birer neden olması bakımından Çandarlı Ali Paşa ve Yıldırım Bayezid’in eşi Mara’nın olumsuz etkilerini ileri sürmüş görünmektedirler. Kaynaklardaki bu durumun sebebinin bir Osmanlı padişahı olarak Yıldırım Bayezid algısına daha fazla hanel gelmesini engellemek olduğu açıktır. Bundan başka özellikle Aşıkpaşazade sonrası tarihçilerde görülen reformcu ve fetihçi yönetim karşıtı anlayışın, doğrudan II. Mehmed’i eleştirmek yerine ona benzer siyaset izleyen Yıldırım Bayezid’i eleştirerek onun üzerinden II. Mehmed’in

uygulamalarına çatma düşüncesi sonucu oluşan bir tarih yazım geleneği olduğu da düşünülebilir. Durumun böyle olup olmadığını kaynakların çok zıt ve değişik fikirleri ve rivayetleri içermesi nedeniyle tespit etmek çok zor görünse de eğer durum buysa II. Mehmed'in reformlarına duyulan tepki sebebiyle durumdan etkilenen tarihçilerin Yıldırım Bayezid'i bir nevi araç olarak kullanmaları durumu söz konusu olabilir.

Osmanlı tarihçilerinin Timur'a olan ilgileri ise onun daha çok Anadolu ve Suriye seferleri ile ilgilidir. Osmanlı kaynaklarında bu çerçevede dışında kalan konular ve dönemler ile ilgili pek fazla bilgi bulunmaz. Genel olarak Osmanlı kaynaklarının Timur algısına bakılırsa bu algının Arap kaynaklarına göre daha mutedil olduğu söylenebilir. Arap kaynakları Timur'un Müslüman oluşuna dahi itibar etmeyerek kendisine son derece sert ifadelerle hakaret ederek onu soysuz, dinsiz, fesatçı, kan dökmekten zevk alan bir kimse olarak ötekileştirmişlerdir. Timur, Arap tarihçilerin gözünde bütün yeryüzünü fesada boğmuş, sayılamayacak kadar çok insanı katletmiş, dünyanın birçok şehrini yerle bir etmiş zâlim bir fâtilh, eşi benzeri görülmemiş bir belâdır. Arap tarihçilerinin Timur hakkında bu şekilde menfî ifadeler kullanırken tarafsız olmadıkları açıktır. Timur'un seferlerinden, Memlûklere bağlı Dımaşk ve Halep gibi önemli şehirlerin de nasibini alması, çoğunluğu Memlûk devletinin resmî görevlileri olan bu tarihçileri, doğal olarak Timur hakkında ön yargılı olmalarına ve onun hakkında oldukça abartılı ifadeler kullanarak, kendisini çok kötü bir kişi olarak göstermeye sevk etmiştir.⁷⁷ Bizans kaynakları da Timur'u son derece menfî algılarla ve ötekileştirirler. Bizanslı müverrihler, Bizans'ın Timur'un fetihleri sayesinde rahat bir nefes almış olmasına dahi aldırış etmeden Timur hakkında en ufak bir takdir hissi göstermezler.

Osmanlı kaynakları ise genelde Timur'un daha ziyade Müslüman olmasını nazar-ı itibara alarak⁷⁸ onun hakkında daha hafif ifadeler kullanmışlar ve daha çok zâlim ve tahripkâr bir hükümdar olması üzerinde durmuşlardır. Yer yer Timur hakkında olumsuz algı çizen Osmanlı müverrihlerinin dahi Timur'un çeşitli

⁷⁷ Musa Şamil Yüksel, "Arap Kaynaklarında Timur", **bilig**, S.31, 2004, s.119.

⁷⁸ Timur Osmanlı kaynakları tarafından Tatar Türk'ü olarak kabul edilen hükümdardır. Ancak Osmanlı kaynaklarının devrin bakış açısı çerçevesinde bu durumu pek göz önünde bulundurmuş oldukları söylenemez. Zira Uzun Hasan ve Şah İsmail'de Türk olmalarına rağmen Osmanlı kaynakları birisini dînî diğerini ise siyasi hassasiyetler nedeniyle sert şekilde eleştirirler.

özelliklerini takdir ettikleri görülmektedir. Osmanlı tarihçilerinden Gelibolulu Mustafa Âli ve Evliya Çelebi'nin bu noktada özel bir yeri olduğu ve her iki müverrihin de diğer Osmanlı kaynaklarından farklı olarak olumlu ve yüksek bir Timur algısı çizdikleri görülmektedir.

Osmanlı kronikleri Timur ile ilgili olumsuz değerlendirmelerini eskiden beri olumsuz çağrışımları olan Tatar imajını kullanarak dile getirmişlerdir. Bundan başka Timur'un para ve mal düşkünlüğü, hilekârlığı, gururu, gazabı ve rakiplerini aşağı görmesi, zâlimliği ve tahripkârlığı eleştirilere neden olmuştur. Timur hakkında Yıldırım Bayezid'e ve ulemâ'ya karşı olumlu davranışları, diplomasi kurallarına uyması, Yezîd'in mezarına ve Yezîdî'lere yaptıkları ise Osmanlı müverrihleri tarafından takdir edilmektedir.

Her iki hükümdar hakkında da geliştirilen olumlu ve olumsuz algı unsurlarının, ölümlerinden yüzyıllar sonra dahi Şah İsmail ve Uzun Hasan gibi çeşitli vesilelerle canlanması, kaynaklarda yer bulması, halk arasında fıkralara, hikâyelere konu olması ve unutulmaması yaşanan olayların, acıların ne kadar önemsendiğinin göstergesidir.

Tarih kaynakları birçok amaçlarla yazılmışlardır. Bu amaçlar arasında konumuzu ilgilendiren kısımda topluma ve sonraki hükümdarlara mesaj vermenin önemli bir sebep olduğunu düşünüyoruz. Biz Osmanlı müverrihleri içerisinde çok sayıda ulemâ kökenli tarihçinin bulunması, ayrıca müverrihleri ulemâ kökenli olmasa dahi devrin geçerli anlayışının bu şekilde olması nedeniyle kaynakların olaylar hakkında neden sorusuna cevap vermek amacıyla sık sık dinsel izahlar, eleştiriler ya da övgüler getirdiklerini görüyoruz. Yabancı kaynaklarında benzer bir algı taşıdıkları bu dönem için söylenebilir. Bu durumda kaynaklar tarafından başta Yıldırım Bayezid'e atfedilen bazı kişisel kusurlarla Timur'un zâlimliği ve tahripçiliği konuları ağır eleştirilere uğramıştır. Bu noktada bazı Osmanlı kaynakları, Yıldırım Bayezid'in kötü sonuna başta içki içmesi olmak üzere bazı kişisel kusurlarının sebep olduğunu ileri sürerken içki başta olmak üzere kendilerinin de dile getirdikleri ve eleştirdikleri başka birçok olumsuz özelliği bünyesinde barındıran Timur'un başarısını izah

etmekte yetersiz kalmaktadırlar. Kaynak yazarı tarihçiler için bu tarafını fazla düşünmemiş veya düşünmenin gereksiz olduğuna hükmetmiş görünmektedirler.

Buna karşın Yıldırım Bayezid'in tövbesi, din adamları ile iyi ilişkileri ile Timur'un Ankara Savaşı'nın gecesi sabaha kadar dua etmesi ve Yezid'in mezarına yaptığı muamele gibi olaylar kaynaklar tarafından övülmüştür. Bundan başka birçok kaynak olayları anlatırken başarı ve başarısızlıkları dini konulardaki hassasiyet ya da kusurlara bağlamış ve bu olayları insanlara ibret olması için altını çizerek aktarmıştır. Elbette özellikle saraya yakın Osmanlı müverrihleri Yıldırım Bayezid ve dönemini eleştirirken Yıldırım Bayezid'in gazi bir padişah olması nedeniyle onun çeşitli kusurlarını örtecek ya da hafifletecek şekilde başka bazı kimseleri de suçlayarak kendisi hakkında oluşan olumsuz algıyı yumuşatma yolunu seçmişlerdir.

Netice itibarı ile araştırmamız sonucunda, tarihçilerin eserlerinin yazımı esnasında algılarını oluştururken kendi devirlerindeki anlayış ve atmosferden etkilendiklerini, kendi dönemleri ile benzerlikler buldukları noktalarda hem kendi dönemlerine hem de kendilerinden sonrakilere dini, siyasi ve sosyal mesajlar vermeye gayret ettikleri bunu yaparkende tarihi olayları verecekleri mesaja uygun kıvama getirmek için zaman zaman eğip büktükleri görülmektedir. Bu nedenle gerek tarihi olayların gerekse tarihi şahsiyetlerin, kaynaklar üzerinden değerlendirmeleri yapılırken araştırmacılar tarafından dikkatli ve karşılaştırmalı okunmaları gerektiğini, hatta uç noktaların törpülenmesinin doğru bir davranış olacağı kanaatine varmış bulunmaktayız.

EKLER:

Resim 1: Şeyh Mahmud Hayrani Türbesi / Akşehir, Konya, 27-11-2011

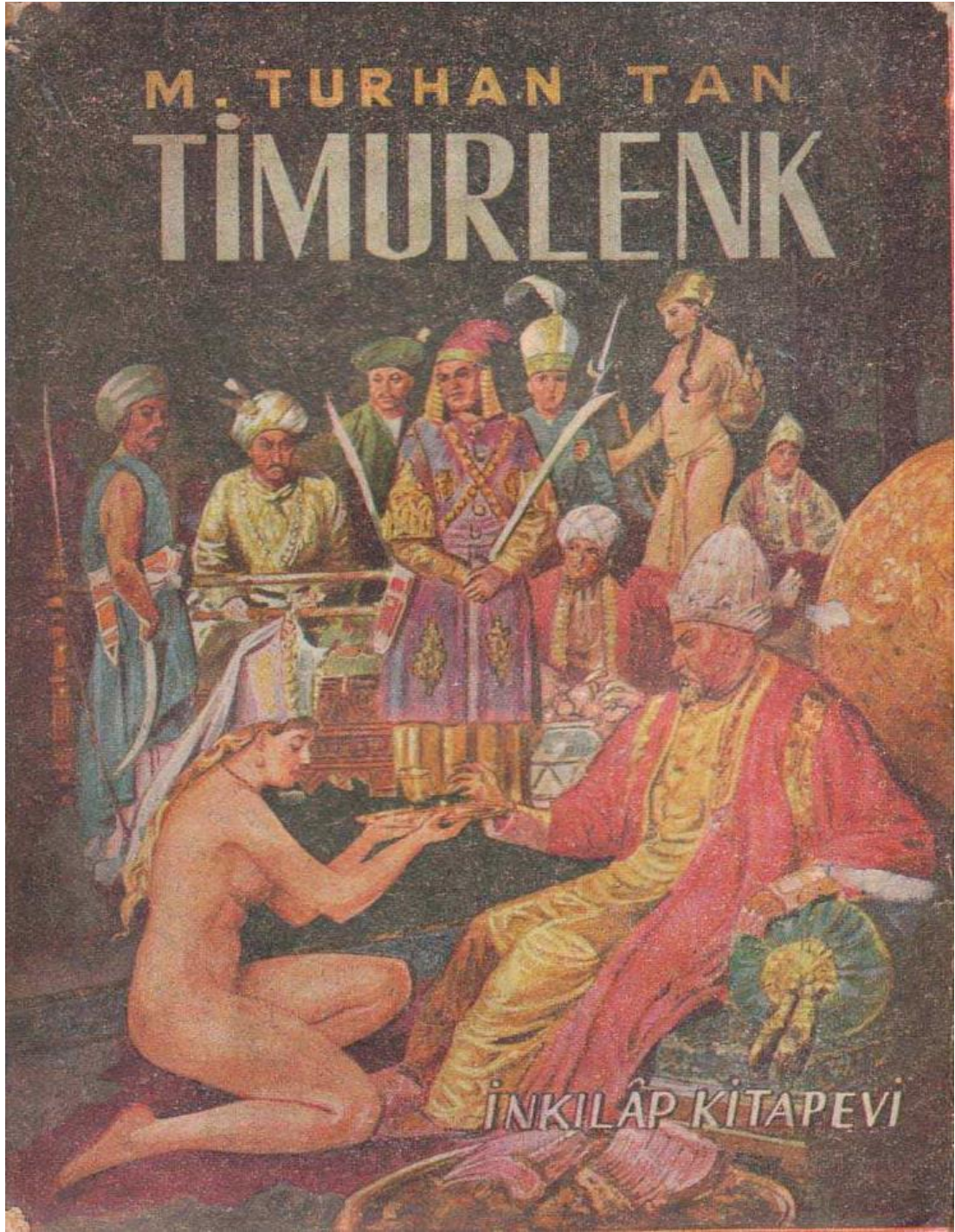

Resim 2: Yıldırım Bayezid'in Sandukası / Bursa, 14-07-2010

Resim 3: Yıldırım Bayezid'i Kafeste Gösteren Bir Resim

Kaynak: Caroline Finkel, Rüyadan İmparatorluğa Osmanlı, Timaş Yayınları, İstanbul 2007, s 172-173 arasındaki resimlerden

Resim 4: Bir Roman Kapağı 1960

Kaynak: M. Turhan Tan, **Timurlenk**, İnkılâp Kitabevi, Tan Matbaası, İstanbul 1960.

Resim 5: Yıldırım Bayezid

Bizanslı tarihçi Laonicus Chalcondyle'in eserinin 1662 yılında basılmış Fransızca nüshasından alınmıştır.

Resim 6: Emir Timur

Resim 7: Emir Timur'u Bir Kale Kuşatmasında Gösteren Minyatür

BİBLİYOGRAFYA

Kaynak Eserler:

16. Asırda Yazılmış Grekçe Anonim Osmanlı Tarihi, Haz. Şerif Baştav, Ankara, Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Yay., 1973.

Anonim Tevârih-i Âl-i Osman, nşr. F.Giese, Haz. Nihat Azamat, İstanbul, Marmara Üniversitesi Yayınları, 1992.

İstanbul'un Fethinden Önce Yazılmış Tarihî Takvimler, 3. bs., Yay. Osman Turan, Ankara, TTK, 2007.

Romen Kaynak ve Eserlerinde Türk Tarihi I Kronikler, Haz. Mehmet Ali Ekrem, Ankara, TTK, 1993.

Ahmedî:

Tevarih-i Mülük-i Ali Osman Üç Osmanlı Tarihi, Haz. Atsız, İstanbul, Ötüken, 2011.

Alaaddin Ata Melik
Cüveynî:

Tarih-i Cihan Güşa, Çev. Mürsel Öztürk, Ankara, TTK, 2013.

Âşıkpaşazâde:

Tevarîh-i Âl-i Osman, nşr. Nihal Atsız, Osmanlı Tarihleri serisi, İstanbul, Türkiye Yay., 1949.

Aziz B. Erdeşir-i
Esterâbadî:

Bezm u Rezm, Çev. Mürsel Öztürk, Ankara, Kültür Bak., 1990.

Babur:

Baburnâme I, Çev. Reşit Rahmeti Arat, İstanbul, Devlet Kitapları, 1970.

Bayatlı Mahmudoğlu
Hasan:

Câm-ı Cem-Âyîn, sad. Kırzioğlu Fahreddin, Osmanlı Tarihleri serisi, İstanbul, Türkiye Yay., 1949.

- Behiştî: “Behiştî Tarihi”, Haz. Fatma Kaytaç, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2011.
- Cafer b. Muhammed
- el-Hüseynî: **Târîh-i Kebîr**, Çev. İsmail Aka, Ankara, TTK, 2011.
- Dukas: **Bizans Tarihi**, Çev. Vl. Mirmiroğlu, İstanbul, İstanbul Enstitüsü Yayınları, 1956.
- Ebu Bekr-i Tihranî: **Kitab-ı Diyarbekriyye**, Haz. Mürsel Öztürk, Ankara, TTK, 2001.
- Ebu'l Hayr-ı Rumi: **Saltıknâme**, Necati Demir-Dursun Erdem, I, II, III, 2. bs., İstanbul, UKİD, 2013.
- El-Kunevi: “Mehmed b. Hacı Halil el-Kunevi'nin Târih-i Âl-i Osman'ı”, Çev. Robert Anhegger, **Tarih Dergisi**, II/3-4, 1950-51, s.51-66.
- Enverî: **Düstûrnâme-i Enverî**, Haz. Necdet Öztürk, İstanbul, Çamlıca, 2012.
- Evliya Çelebi: **Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnâmesi**, Haz. Seyit Ali Kahraman, Yücel Dağlı, C.1, 5. bs., İstanbul, YKY, 2005.
- Evliya Çelebi: **Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnâmesi**, Haz. Seyit Ali Kahraman, Yücel Dağlı, 2. bs., 2.Cilt, İstanbul, YKY, 2005.
- Evliya Çelebi: **Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnâmesi**, Haz. Seyit Ali Kahraman, Yücel Dağlı, C.3-4, İstanbul, YKY, 2006.

- Evliya Çelebi: **Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnâmesi**, Haz. Seyit Ali Kahraman, C.5-7-9-10 İstanbul, YKY, 2010.
- Fatih Sultan Mehmed: **Kânunnâme-i Âl-i Osman (Tahlil ve Karşılaştırmalı Metin)**, Haz. Abdülkadir Özcan, İstanbul, Kitabevi, 2003.
- Gelibolulu Mustafa Âlî: **Kitâbü't-Târih-i Kühü'l-Ahbâr**, Haz. Ahmet Uğur, Ahmet Gül, İbrahim Hakkı Çuhadar, Mustafa Çuhadar, Kayseri, 1997.
- Hadîdî: **Tevârih-i Âl-i Osman**, Haz. Necdet Öztürk, İstanbul, Edebiyat Fakültesi Basımevi, 1991.
- Hoca Sâdeddin Efendi : **Tacü't Tevarih**, Haz. İsmet Parmaksızoğlu, Ankara, Kültür Bakanlığı, 1992.
- Hoca Sâdeddin Efendi: **Tâcü't Tevârîh**, C.I, İstanbul, Tabhane-i Âmire, 1279.
- İbn Arabşah: **Acâibu'l Makdûr Fî Nevâib-i Timûr**, Çev. Ahsen Batur, İstanbul, Selenge, 2012.
- İbn Cezerî: **İbn Cezerî ve Tayyibetü'n-Neşr**, Haz. Ali Osman Yüksel, İstanbul, Marmara Üniversitesi İlâhiyat Vakfı Yay., 1996.
- İbn Kemal: **Tevârih-i Âl-i Osman**, IV. Defter, nşr. Koji Imazawa, Ankara, TTK, 2000.
- İbn Tagrıberdi: **En-Nücûmu'z-Zâhire**, Çev. Ahsen Batur, İstanbul, Selenge Yay., 2013.
- İdrîs-i Bitlisî: **Heşt Bihişt**, Haz. Mehmet Karataş, Selim Kaya, Yaşar Baş, I-II, BETAV, Ankara, t.y.
- Nişancı Mehmed Paşa: **Osmanlı Sultanları Tarihi**, Çev. Konyalı İbrahim Hakkı, İstanbul, Türkiye Yayınevi, 1949.

- Kemal: **Selâtin-nâme**, Haz. Necdet Öztürk, Ankara, TTK, 2001.
- Klaviyo: **Timur Devrinde Semerkand'a Seyahat**, Haz. Ömer Rıza Doğrul, İstanbul, Nakışlar, 1975.
- Kostantin Kosteneçki: **Yıldırım Bayezid'in Emrinde Bir Sırp Despotu**, Haz. Hüseyin Mevsim, İstanbul, Kitap Yay., 2008.
- Lokman b. Seyyid: **Kıyâfetü'l-insâniyye fî şemâil-i-Osmâniyye**, İstanbul, Tarihi Araştırma ve Dökümantasyon Merkezi Kurma ve Geliştirme Vakfı, 1987.
- Lütfi Paşa: **Lütfi Paşa ve Tevârih-i Âl-i Osman**, Kayhan Atik, Ankara, T.C. Kültür Bak. Yay., 2001.
- Lütfi Paşa: **Tevârih-i Âl-i Osman**, İstanbul, 1341.
- Mecdî Mehmed Efendi: **Şakâik-ı Nu'maniyye ve Zeyilleri**, Haz. Abdülkadir Özcan, İstanbul, Çağrı Yay., 1989.
- Mevlana Mehmed Neşrî: **Cihannümâ**, Haz. Necdet Öztürk, İstanbul, Çamlıca, 2008.
- Mignanelli: "Timurlenk'in Dimaşk'ı Fethi ile ilgili Latince Bir Kaynak: Vita Tamerlanı- Runia Damasci (Timurlenk'in Hayatı-Dimaşk'ın Harab Olması)", Çev.; Cüneyt Kanat, **Tarih İncelemeleri Dergisi**, XI, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını, 1996, s.233-263.
- Mirza Haydar Duğlat: **Tarih-i Reşidî**, Çev. Osman Karatay, İstanbul, Selenge Yay., 2006.
- Muhyiddin Cemâlî: "Muhyiddin Cemâlî'nin Tevârih-i Âl-i Osman'ı", Haz. Hasan Hüseyin Adalıoğlu, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Bölümü Orta-çağ

- Tarihi Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1990.
- Müneccîmbaşı: **Camiü'd Düvel**, Haz. Ahmet Ağırakça, İstanbul, İnsan Yay., 1995.
- Nizâmeddin Şâmî: **Zafernâme**, Çev. Necati Lugal, 2. bs., Ankara, TTK, 1987.
- Oruç b. Âdil: **Oruç b. Âdil Tarihi Üç Osmanlı Tarihi**, Haz. Atsız, İstanbul, Ötüken, 2011.
- Rûhî Çelebi: “Rûhî Tarihi-Oxford Nüshası-Değerlendirme, Metnin Yeni Harflere Çevirisi”, **Belgeler**, Yaşar Yücel - Halil Erdoğan Cengiz, XIV, S.18, TTK, 1989-1992, s.359-472.
- Solakzâde: **Solakzâde Tarihi**, İstanbul, 1297.
- Solakzâde: **Solak-zâde Tarihi**, Haz. Vahid Çabuk, C.I, Ankara, Kültür Bak. Yay., 1989.
- Şerefeddin Ali Yezdî: **Emir Timur (Zafernâme)**, Çev. Ahsen Batur, İstanbul, Selenge Yay., 2013.
- Şeyhoğlu Mustafa: **Hurşîd-nâme (İnceleme-Metin-Sözlük)**, Haz. Hüseyin Ayan, Erzurum, Atatürk Üniversitesi Yay., 1979.
- Şikârî: **Karamannâme**, Haz. Metin Sözen, Necdet Sakaoğlu, İstanbul, Karaman Belediyesi Yay., 2005.
- Şükrullah: **Behçetü't Tevârîh Üç Osmanlı Tarihi**, Haz. Atsız, İstanbul, Ötüken, 2011.
- Tacü's Selmani: **Tarihname**, Çev. İsmail Aka, Ankara, TTK, 1999.

- Taşköprülüzade: **Eş Şakaiku'n-Nu'maniyye fi ülemai'd-Devleti'l-Osmaniye**, Türkçe Trc. **Osmanlı Bilginleri**, Çev. Muharrem Tan, İstanbul, İz Yay., 2007.
- Timur: **Tüzükat-ı Timur**, Çev. Kutlukhan Şakirov-Adnan Aslan, İstanbul, İnsan Yay., 2010.
- V. L. Ménage: "Sultan 2. Murad'ın Yıllıkları", **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi**, Çev. Salih Özbaran, S.33, 1981, s.79-98.
- Yazıcızâde Ali: **Tevârih-i Âli Selçuk**, Haz. Abdurrahman Bakır, İstanbul, Çamlıca, 2009.
- Bir Yeniçerinin Hatıratı**, Çev. Kemal Beydilli, İstanbul, Tatav Yay., 2003.

İnceleme Araştırmalar:

- Ahmet Refik: **Bizans Karşısında Türkler**, Haz. Fahameddin Başar, 3. bs., İstanbul, Kitabevi, 2013.
- AKA, İsmail: "Timur'un Ankara Savaşı (1402) Fetihnamesi", **Belgeler**, C.XI, S.15, TTK, 1981-1986, s.1-22.
- AKA, İsmail: **Mirza Şahruh ve Zamanı (1405-1447)**, Ankara, TTK, 1994.
- AKA, İsmail: **Timur ve Devleti**, TTK, Ankara 1991.
- AKA, İsmail: "Timur", **DİA**, C.41, s.173-177.
- AKA, İsmail: "Timur Sadece Bir Asker mi idi?", **Belleten**, LXIV – S.240, 2000, s.453-466.
- AKDAĞ, Mustafa: **Türkiye'nin İktisadi ve İçtimaî Tarihi 1 (1243-1453)**, İstanbul, Cem Yayınevi, 1995.

- AKMAN, Mehmet: **Osmanlı Devletinde Kardeş Katli Meselesi**, İstanbul, Eren Yay., 1997.
- AKTEPE, Münir: “Çandarlı”, **DİA**, C.8, s.209-211.
- AKTEPE, Münir: “Çandarlı Ali Paşa”, **DİA**, C.8, s.211-212.
- AKTEPE, Münir: “Çandarlı Kara Halil Hayreddin Paşa”, **DİA**, C.8, s.214-215.
- ALAN, Hayrünnisa: “Osmanlı Devleti’nin Timurlular İle İlişkileri”, **Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 1/1, 2003, s.1-24.
- ALAN, Hayrünnisa: **Bozkırdan Cennet Bahçesine: Timurlular: 1360-1506**, İstanbul, Ötüken, 2007.
- ALAN, Hayrünnisa: “Osmanlı Timurlu Münasebetleri”, İstanbul Medeniyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ortaçağ Tarihi, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1992.
- ALAN, Hayrünnisa: “Sultan Ebu Said Devri Timurlu Tarihi (1451-1469)”, Mimar Sinan Üniversitesi Tarih Anabilim Dalı Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul, 1996.
- ALAN, Hayrünnisa: “Timur’un Toktamış Üzerine Seferleri ve Altınorda’nın Yıkılması Meselesi”, **Bilig**, S.27, 2003, s.117-156.
- ALAN, Hayrünnisa: "Emir Timur'un Şahsiyeti ve Hükümdar Kimliği", 1402 Ankara Savaşı Uluslararası Kongresi'ne sunulan basılmamış tebliğ (9-12 Ekim 2012 Ankara).
- ALGÜL, H.-AZAMAT, N.: “Emîr Sultan”, **DİA**, C.11, s.146-148.
- ALTIKULAÇ, Tayyar: “İbnü’l-Cezerî”, **DİA**, C.20, s.551-557.
- AYDIN, İbrahim Hakkı: “Molla Fenârî”, **DİA**, C.30, s.245-246.

- AYVERDİ, E. Hakkı, YÜKSEL, İ. Aydın: **İlk 250 Senenin Osmanlı Mimarisi**, İstanbul, İstanbul Fetih Cemiyeti, 1976
- AYVERDİ, Ekrem Hakkı: “Mudurnu’da Yıldırım Bayezid Manzumesi ve Taş Vakfiyesi”, **Vakıflar Dergisi**, 5, 1962, s.79-88.
- BARTHOLD, W.: **Orta-Asya Türk Tarihi Hakkında Dersler**, Haz. Kazım Yaşar Koprıman-İsmail Aka, Ankara, TTK, 2006.
- BARTHOLD, W.: **Uluğ Beg**, Çev. İsmail Aka, Ankara, TTK, 1997
- BAŞAR, Fahameddin: “Fetret Devrinde Osmanlı-Bizans Münasebetleri (1402-1413)”, **Prof. Dr. Fikret İşıltan'a 80. Doğum Yılı Armağanı**, İstanbul, Globus, 1995, s.247-260.
- BAŞAR, Fahameddin: “Fetret Devri”, **DİA**, C.12, s. 480-482.
- BAŞTÜRK, Saadettin: “Timur’un Ortadoğu-Anadolu Seferleri, Bu Seferlere Karşı Koyma Çabaları ve Sonuçları”, **History Studies**, Ortadoğu Özel Sayısı, 2010, s.13-26.
- BIYIKTAY, Ömer Halis: **Yedi Yıl Harbi İçinde Timur’un Anadolu Seferi ve Ankara Savaşı**, İstanbul, Askeri Matbaa, 1934.
- BİZBİRLİK, Alpay: “Kroniklerde Osmanlı Devleti Yöneticilerine Yapılan Eleştiriler Üzerine (Başlangıçtan XVI. Yüzyılın Sonuna Kadar)”, **bilig**, S.31, 2004, s.51-69.
- BROCKELMANN, Carl: **İslâm Ulusları ve Devletleri Tarihi**, Çev. Neşet Çağatay, 2. bs., Ankara, TTK, 2002.
- CEZAR, Mustafa: **Mufassal Osmanlı Tarihi**, I, Ankara, TTK, 2010.
- ÇAYIRDAĞ, Mehmet: Timur, “Yıldırım Bayezid’in oğulları ve Bazı Beylikler Adına Basılan Akçelerden Oluşan Kayseri Müzesindeki

Bir Define”, **Türk Dünyası Araştırmaları**, S.45, 1986, s.57-84.

- ÇETİN, Halil: **Ankara Savaşı**, Yeditepe Yay., İstanbul, 2012.
- ÇİFÇİOĞLU, İsmail: “Timur’un, Fethettiği Ülkelerden Maveraünnehir’e Topladığı Bazı Âlimler”, **Ekev Akademi Dergisi**, S.32, 2008, s.307-320.
- ÇOLAK, Hasan: “Bizans Tarihyazıcılığında “Dönüşüm: Laonikos Chalkokondyles’te Bizanslı ve Osmanlı İmajı (1299-1402)”, **Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Dergisi**, S.15, 2008/2, s.333-352.
- DANIŞMEND, İ. Hami: **İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi**, C.1, İstanbul, Türkiye Yayınevi, 1971.
- DAŞ, Abdurrahman: “Ankara Savaşı Öncesi Timur İle Yıldırım Bayezid’in Mektuplaşmaları” **Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, S.15, 2004, s.141-168.
- DAŞ, Mustafa: “Bizans Kaynaklarında Timur İmajı”, **Tarih İncelemeleri Dergisi**, XX, S.2, 2005, s.43-58.
- DAŞ, Mustafa: “Saint-Denis Ruhbanının Kroniği Adlı Fransız Kaynağına Göre Niğbolu Savaşı”, **Tarih İncelemeleri Dergisi**, XXVII, S.1, 2012, s.69-77.
- ELAM, Nilgün: “Babalar ve Oğullar: IV. Andronikos Palaiologos ve Savcı Çelebi’nin İsyanı (1373)”, **Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Araştırmaları Dergisi**, S.49, C.30, 2011, s.29-73.
- EMECEN, Feridun: “İlk Osmanlı Kroniklerinde Timur İmajı”, **Prof. Dr. İsmail Aka Armağanı**, 1999, s.27-36.

- EMECEN, Feridun: “İhtirasın Gölgesinde Bir Sultan: Yıldırım Bayezid”, **Osmanlı Araştırmaları**, XLIII, 2014, s.67-92.
- ERZEN, Mehmet Halil: “Divan Şiirinde Mitolojik Ve Efsanevî Şahısların Kullanımına İyi Bir Örnek: Nev’izâde Atâyî Divanı”, **Turkish Studies**, S.8/4, 2013, s.835-854.
- ERZİ, H.Adnan: “Bursa’da İshaki Dervişlerine Mahsus Zaviyenin Vakfiyesi”, **VD**, II, 1942, s.423-431.
- FLEİSCHER, Cornell H.: **Tarihçi Mustafa Ali Bir Osmanlı Aydını ve Bürokrati**, Çev. Ayla Ortaç, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1996.
- GENÇ, Vural: **İranlı Tarihçilerin Kaleminden Çaldıran Savaşı (1514)**, İstanbul, Bengi Yay., 2011.
- GÖKBİLGİN, M. Tayyib: **Osmanlı Müesseseleri Teşkilâtı ve Medeniyeti Tarihine Genel Bakış**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1977.
- GREGORAS, “Şehzade Halil’in Sergüzeşti”, trc. İ. Hoçi, **Tarih-i Osmani Encümeni Mecmuası**, I/4, 1328, s.239-252.
- GÜNAY, Vehbi: “XVII. Yüzyıl Osmanlı Aydınının Timur’a Bakışına Bir Örnek: Evliya Çelebi Seyahatnâmesi”, **Ölümünün 600. Yılında Emir Timur ve Mirası Uluslararası Sempozyumu**, Ed. Abdulvahap Kara, Ömer İşbilir, İstanbul, Doğu Kütüphanesi, 2007, s.115-137.
- HALAÇOĞLU, Yusuf: “Ankara Savaşı”, **DİA**, C.3, s.210-211.
- HÜSNÜ H.: “İbn Arabşah”, **Türkiyat Mecmuası**, C.3, İstanbul, 1935, s.157-184.
- ILGAZ, Selçuk: “Osmanlı Tarih Yazarlarının Düşman Algısı”, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim

- Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi,
Erzurum, 2005.
- İNALCIK, Halil: “Osmanlı Fetih Yöntemleri”, **Cogito**, S.19, 1999, s.115-135.
- İNALCIK, Halil: “Bayezid I”, **DİA**, C.5, s.231-234.
- İNALCIK, Halil: “Âşıkpaşazâde Tarihi Nasıl Okunmalı?”, **Söğütten İstanbul’a**, Derleyenler: Oktay Özel-Mehmet Öz, Ankara, İmge Yay., 2000, s.119-145.
- İNALCIK, Halil: “Osmanlı Padişahı”, **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi**, XIII, S.4, 1958, s.68-79.
- İNALCIK, Halil: “Osmanlılarda Saltanat Veraseti Usulü ve Türk Hâkimiyet Telakkisiyle İlgili”, **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi**, C.XIV, S.1, 1959, s.68-94.
- İNALCIK, Halil: **Devlet-i 'Aliyye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar - I**, 29. bs., İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., 2009.
- İNALCIK, Halil: **Osmanlılar**, 3. bs., İstanbul, Timaş, 2010.
- İNALCIK, Halil: **Osmanlı'da Devlet, Hukuk, Adâlet**, 2. bs., İstanbul, Eren Yay., 2005, s.31.
- İNALCIK, Şevkiye: “İbn Hâcer'de Osmanlı'lara Dair Haberler”, Çev. Şevkiye İnalçık, **Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi**, VI, S.3 (189-195), S.4 (349-358), S.5 (517-529), 1948.
- İSEN, Mustafa: **Gelibolulu Mustafa Âli**, Ankara, Kültür Bak., 1988.
- SCHILDBERGER, J.: **Türkler ve Tatarlar Arasında 1394-1427**, Çev. Turgut Akpınar, İstanbul, İletişim yay., 1995.

- KAFADAR, Cemal: **İki Cihan Âresinde**, Çev. Ceren Çıkın, Ankara, Birleşik Yay., 2010.
- KAFALI, Mustafa: “Timur”, **İA**, C.12/1, s.336-346.
- KANAT, Cüneyt: “Makrîzî’nin Kitab Es-Sulûk’unda Osmanlılar ile İlgili Kayıtlar”, **Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi**, IV, 2000, s.225-256.
- KANAT, Cüneyt: “Memlûk-Timurlu Münasebetleri, 1382-1447”, Ege Üniversitesi Tarih Anabilim Dalı Basılmamış Doktora Tezi, İzmir, 1996.
- KANAT, Cüneyt: **Orta Çağ Türk Devletlerinde Suç ve Ceza**, İstanbul, Küre Yay., 2010.
- KANDEMİR, M. Yaşar: “Kâ‘b el-Ahbâr”, **DİA**, C.24, s.1-3.
- KANTEMİR, Dimitri: **Osmanlı İmparatorluğunun Yükseliş ve Çöküş Tarihi**, Trc. Özdemir Çobanoğlu, C.I, Ankara, 1979.
- KARADENİZ,
Hasan Basri: **Osmanlılar İle Beylikler Arasında Anadolu’da Meşruiyet Mücadelesi (XIV-XVI. Yüzyıllar)**, İstanbul, Yeditepe Yay., 2008.
- KASTRİTSİS, J. Dimitris: **Bayezid’in Oğulları 1402-1413 Osmanlı İç Savaşında İmparatorluk İnşası ve Temsil**, Çev. Ayda Arel, İstanbul, Kitap Yay., 2010.
- KAŞIKÇI, Osman, **Osmanlı’da Devlet Başkanlığı**, İstanbul, Yitik Hazine Yay., 2010.
- KEÇİŞ, Murat, “II. Manuel Palaiologos’un Mektuplarında Sultan Yıldırım Bayezid ve Osmanlılar”, **International Journal Of Social Science**, Volume 6 Issue 3, 2013, s.301-320.

- KILIÇ, Ayşegül: “Bizans ve Osmanlı kaynaklarında Gâzi Evrenos Bey’in İmajı Hakkında Bir İnceleme”, **Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi**, C.30, S.49, 2011, s.131-144.
- KIRLIDÖKMEMOLLAOĞLU, F.: “Sultan I. Bayezid Dönemine Ait Grekçe Bir Anlatı”, **Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi (OTAM)**, S.24, 2008, s.129-146.
- KİTAPÇI, Zekeriya: **Hız. Peygamberin Hadislerinde Türk Varlığı Selçuklular Moğollar Osmanlılar**, 2.bs., İstanbul, Türk Dünyası Araştırma Vakfı, t.y.
- KÖPRÜLÜ, Fuad: “Yıldırım Bayezid’in İntiharı Hakkında I: Demir Kafes Rivayeti”, **Bellekten**, S.I-2, 1937, s.591-603.
- KÖPRÜLÜ, Fuad: “Yıldırım Bayezid’in İntiharı Meselesi”, **Bellekten**, VII/1, 1943, s. 591-599.
- KUBAN, Doğan: **Osmanlı Mimarisi**, İstanbul, Yem Yay., 2007
- LOWRY, Heath W.: **Erken Dönem Osmanlı Devleti'nin Yapısı**, Çev. Kıvanç Tanrıyar, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2010.
- MANZ, B. Forbes: “Timur ve Hâkimiyetin Sembölü”, Çev. Musa Şamil Yüksel, **Tarih İncelemeleri Dergisi**, S.15, 2000, s.257-272.
- MAROZZİ, Justin: **Timurlenk, İslâm'ın Kılıcı, Cihan Fatih**, Çev. Hülya Kocaoluk, İstanbul, Yapı Kredi Yay., 2005.
- MUMCU, Ahmet: **Osmanlı Devletinde Siyaseten Katl**, Ankara, Ajans-Türk Matbaası, 1963.
- NAMIK KEMAL: **Osmanlı Tarihi**, İstanbul, Hürriyet Yay., 1971.

- NICOL, M. Donald: **Bizans'ın Son Yüzyılları (1261-1453)**, 2. bs., Çev. Bilge Umar, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yay., 2003.
- OCAK, Derya: "XVI. Yüzyıl Osmanlı Şenliklerinin Siyasal Boyutları ve Gündelik Hayata Etkileri", Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yeniçağ Tarihi Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2006.
- ÖZCAN, Abdülkadir: "Fâtih'in Teşkilat Kanunnâmesi ve Nizâm-ı Âlem İçin Kardeş Katli", **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi**, S. 33, 1980/81, s.7-56.
- ÖZCAN, Abdülkadir: "Âşıkpaşazâde", **DİA**, C.4, s.6-7.
- ÖZCAN, Abdülkadir: "Cülûs", **DİA**, C.8, s.108-114.
- ÖZCAN, Abdülkadir: "Cerehor", **DİA**, C.7, s.393-394.
- ÖZCAN, Abdülkadir: "Münşeâtü's-selâtin", **DİA**, C.32, s.20-22.
- ÖZCAN, Abdülkadir: "Son Dönem Bazı Osmanlı Tarihlerinde ve Ders Kitaplarında Timur İmajı", **Prof. Dr. İsmail Aka Armağanı**, İzmir, 1999, s.61-70.
- ÖZCAN, Altay Tayfun: "Timur'un Elçisi Sultaniyeli Johannes ve Libellus de Notitia Orbis Adlı Eserinden Bazı Parçalar", **Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Araştırmaları Dergisi**, C.33, S.55, 2014, s.121-162.
- ÖZTÜRK, Necdet: **Gazi Padişahlar**, İstanbul, Timaş, 2012.
- PAYDAŞ, Kazım: "Emir Timur'un Fetihlerinde Haber Alma Teşkilatının Önemi", **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi**, C.28, S. 46, 2009, s.35-52.
- SAKALLI, Talat: "Hadislerde Türk Mefhumu ve Rivayetlerdeki Çağrıştırdığı Zihniyetin Analizi", **Uluslararası Türk**

Dünyasının İslâmiyete Katkıları Sempozyumu Bildiriler, Isparta, Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 2007, s.227-241.

- SAHİLLİOĞLU, Halil: “Akçe”, **DİA**, C.2, s.224-227.
- SEMENOV, A.A.: “Gur-i Emir Türbesinde Timur’un ve Ahfadının Mezar Kitabeleri”, Çev. Abdülkadir İnan, **Bellekten**, XXIV/93, TTK, 1960, s.139-163.
- SEZER, Duran: “Mehmet Zeki (Pakalın)’nın Maktul Şehzadeler İsimli Eseri (Transkripsiyon ve Değerlendirme)”, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Ortaçağ Bilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri, 2010.
- SÜMER, Faruk: “İlhanlı hükümdarlarından Abaka, Argun Hanlar ve Ahmed-i Celayir”, **Bellekten**, LIII, S.206, 1989.
- SÜMER, Faruk: **Karakoyunlular (Başlangıcından Cihan-Şah’a kadar)**, 3.bs., Ankara, TTK, 1992, s.62-63.
- SÜRMEİ, Şahin, “Kadı Burhaneddin Divanı: Anlam ve Çerçevesi”, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep, 2005.
- SOLMAZ, Gürsoy, ŞAHNAZARYAN, K., BAKİHANOV, C.: “Toma Metsopski’nin Timurlenk Ve Haleflerinin Tarihi”, **Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, Journal of Turkish Research Institute, S.11, 1999.
- ŞAHİN, Haşim: “Vefâiyye”, **DİA**, C.42, s.601-602.
- TAESCHNER, F: "1453 Yılına Kadar Osmanlı Türkleri", **Tarih İncelemeleri Dergisi**, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1990, s.283-309.

- TAUER, Felix: "Timurlular Devrinde Tarihçilik", **Bellekten**, XXIX, S.113, 1965, 49-69.
- TEKİNDAĞ, Ş: **Berkuk Devrinde Memlûk Sultanlığı**, İstanbul, Ed. Fak. Matbaası, 1961.
- TOGAN, Nazmiye, "Temür Zamanında Aristokrat Türk Kadını", İslam Tetkikleri Enstitüsü Dergisi, C.V, Cüz 1-4, 1973.
- TOGAN, Z. V.: **Umumi Türk Tarihine Giriş**, 3. bs., İstanbul, Enderun Kitabevi Yay., 1981.
- TOK, Özen: XIV. Yüzyılda Timur'a Karşı Orta Doğu'da İttifak Teşebbüsleri, **Türk Dünyası Araştırmaları**, 2008/174, s.171-186.
- TOSKA, Zehra: "Dönemini Yansıtan Bir Eser: Kenzü'l Küberâ", **Sultan Yıldırım Bayezid Han ve Dönemi**, Ed. Sadettin Eğri, Bursa, Gaye Kitabevi, 2013, s.231-241.
- TÖKEL, Dursun Ali: **Divan Şiirinde Mitolojik Unsurlar Şahıslar Mitolojisi**, 1.bs., Akçağ Yayınları, Ankara, 2000.
- TURAN, Ahmet: **Yezîdiler Tarihçeleri Coğrafi Dağılımları İnançları Örf ve Adetleri**, Samsun, 1993.
- TURAN, Osman: **Selçuklular ve İslâmiyet**, 6. bs, İstanbul, Ötüken, 2012.
- TURAN, Osman: **Türk Cihan Hâkimiyeti Mefkûresi Tarihi**, İstanbul, Turan Neşriyat Yurdu, 1969.
- UZUNÇARŞILI, İsmail H: "Sivas ve Kayseri Hükümdarı Kadı Burhâneddin Ahmed", **Bellekten**, XXXII/126, (1968), s.191-245.
- UZUNÇARŞILI, İsmail H: **Çandarlı Vezir Ailesi**, 3. bs., Ankara, TTK, 1988.
- UZUNÇARŞILI, İsmail H: **Osmanlı Tarihi**, I, 10. bs., Ankara, TTK, 2011.

- UZUNÇARŞILI, İsmail H: “Çandarlı Zâde Ali Paşa Vakfiyesi”, **Belleten**, S.20, 1941, s.549-576.
- WERNER, Ernst: **Büyük Bir Devletin Doğuşu-Osmanlılar**, Çev. Orhan Esen-Yılmaz Öner, C.1, İstanbul, Alan Yayıncılık, 1986.
- WITTEK, Paul: “Ankara Bozgunundan İstanbul’un Zaptına”, **Belleten**, VII, S.27, Ankara, 1943.
- WITTEK, Paul: **Menteşe Beyliği**, Çev. O. Ş. Gökyay, Ankara, TTK, 1944.
- WITTEK, Paul: **Osmanlı İmparatorluğu’nun Kuruluşu**, Çev. Güzin Yalter, İstanbul, Türkiye Yayınevi, 1971.
- YAVUZ, Kemal: **Şeyhoğlu Kenzü’l-Küberâ ve Mehekkü’l-Ulemâ (İnceleme-Metin-İndeks)**, Ankara, Atatürk Kültür Merkezi Yay., 1991.
- VERNADSKY, George: **Moğollar ve Ruslar**, Çev. Eşref Bengi Özbilen, İstanbul, Selenge Yay., 2007.
- YAKUBOVSKİY, A. Yu.: **Altın Ordu ve Çöküşü**, Çev. Hasan Eren, 2. bs., Ankara, TTK, 2000.
- YAVUZ, Kemal: “Şeyhoğlu”, **DİA**, C.39, s.88-89.
- YILDIZ, Sara Nur: “Şikârî”, **DİA**, C.39, s.162-163.
- YİNANÇ, M. Halil: “Bayezid I”, **İA**, C.2, 5. bs, s.369-392.
- YİNANÇ, M. Halil: “Feridun Bey Münşeati”, **Tarih-i Osmani Encümeni Mecmuası**, XI-XIII/62-77, 161 -168; XIV/1 (78), 37-46; XIV/2 (79), 95-104; XIV/4 (81), 216-226.
- YÜCEL, Yaşar: **Timur’un Ortadoğu-Anadolu Seferleri ve Sonuçları (1393-1402)**, Ankara, TTK, 1989.

- YÜCEL, Yaşar: **Kadı Burhâneddin Ahmed ve Devleti (1344- 1398)**, Ankara, Ankara Üniverstesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, 1970.
- YÜCEL, Yaşar: **Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar II**, 2. bs., Ankara, TTK, 1991.
- YÜKSEL, Musa Şamil: “Arap Kaynaklarına Göre Timur ve Din”, **Tarih İncelemeleri Dergisi**, XXIII, S.11, 2008, s.239-258.
- YÜKSEL, Musa Şamil: “Bir Memluk Kaynağında Timur ile İlgili Kayıtlar”, **Prof. Dr. Kazım Yaşar Kopruman’a Armağan**, Ankara, Berikan Yay., 2003, s.704-735.
- YÜKSEL, Musa Şamil: “Dönemin Arap Kaynaklarına Göre Ankara Savaşı”, **Tarih İncelemeleri Dergisi**, XXV, S.1, 2010, s.351-369.
- YÜKSEL, Musa Şamil: “İbn Hâcer’in İnba’el-Gumr’unda Timur ile İlgili Kayıtlar”, **Prof. Dr. Ramazan Şeşen Armağanı**, Ed. Emine Uyumaz, Süleyman Kızıltoprak, İstanbul, İSAR, 2005, s.199-231.
- YÜKSEL, Musa Şamil: “Timur, Tarih ve İbn Haldûn”, **Ölümünün 600.Yılında Emir Timur ve Mirası Uluslar arası Sempozyumu**, Ed. Abdulvahap Kara, Ömer İşbilir, İstanbul, Doğu Kütüphanesi, 2007, s.89-106.
- YÜKSEL, Musa Şamil: **Timurlularda Din-Devlet İlişkisi**, Ankara, TTK, 2009.
- YÜKSEL, Musa Şamil: “Türk Kültüründe “Levirat” ve Timurlularda Uygulanışı”, **Turkish Studies**, International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 5/3, 2010, s.2027-2058.
- YÜKSEL, Musa Şamil: “Arap Kaynaklarında Timur”, **bilig**, S.31, 2004, s.85-126.

- ZACHARİADOU, E. A.: “I.Bayezid ve Kadı Burhaneddin Arasındaki Çekişmede II.Manuel Palaiologos”, Çeviren: Murat Keçiş-Şahin Çeler, **Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi (OTAM)**, S.30, 2011, s.213-224.
- ZEYREK, İ. Naci: “Siyasi Faaliyetleri ve Toplumsal Hizmetleriyle Yıldırım Bayezid’in Veziriazamı Çandarlı Ali Paşa”, **Sultan Yıldırım Bayezid Han ve Dönemi**, Ed. Sadettin Eğri, İstanbul, Gaye Kitabevi, 2013, s.123-155.
- ZINKEISEN J. Wilhelm: **Osmanlı İmparatorluğu Tarihi (1299-1453)**, Çev. Nilüfer Epçeli, İstanbul, Yeditepe Yay., 2011.